STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 06131

BARIKHT FUN DER KONFERENTS FUN DEM YIDISHN

Yivo Institute for Jewish Research

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

באַריכט פון דער קאָנפערענץ פון
יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט

אָפּגעהאַלטן פון 24 ביזן 27 אָקטאָבער 1929 אין ווילנע

יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט
סעריע „אָרגאַניזאַציע פון דער יידישער וויסנשאַפט", נומער 7

באַריכט
פון דער קאָנפערענץ פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט

אָפּגעהאַלטן אין ווילנע פון
24טן ביזן 27טן אָקטאָבער 1929

תר"ץ / ווילנע / 1930

PRINTED IN POLAND

JOINT UNIVERSITY LIBRARIES
GIFT OF
MRS. HENRY TEITLEBAUM

Żydowski Instytut Naukowy. Serja „Organizacja Nauki Żydowskiej", Nr 7. Baricht fun der konferenc fun jidišn wisnšaftlechn institut, 24—27 oktober 1929 (Sprawozdanie z konferencji Żydowskiego Instytutu Naukowego, 24-27 października 1929 r.). Wilno 1930.

Drukarnia „TOMOR" J. Kamermachera Wilno, ul. Szopena 1.

אינהאַלט:

זייט

צוגרייטונג צו דער קאָנפערענץ 7

פייערלעכע עפענונג־זיצונג 11

וויסנשאַפטלעכע זיצונג 29

דריטע זיצונג

באַריכט פון אָרגאַניזיר־קאָמיטעט 30

באַריכט פון דער עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישער סעקציע 38

באַריכט פון דער היסטאָרישער סעקציע 43

באַריכט פון דער פילאָלאָגישער סעקציע 49

בוי־פּייערונג 58

פערטע זיצונג

באַריכט פון דער פּסיכאָלאָגיש־פּעדאַגאָגישער סעקציע 62

באַריכט פון דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע 64

באַריכט פון אַרכיוו, פון דער ביבליאָגראַפישער צענטראַלע (72), פון

טאַעטער־מוזיי (74), פון דער ביבליאָטעק (79) 70

וויכּוחים 80

פינפטע זיצונג

רעפעראַט פון דער פינאַנץ־קאָמיסיע 90

רעפעראַט פון דער קאָמיסיע פאַר אָרגאַניזאַציע 92

באַריכט פון דעם בוי־קאָמיטעט 95

וויכּוחים 96

זעקסטע זיצונג

וויכּוחים 107

אָפּשטימונג 110

זיבעטע זיצונג

אָפּשטימונג 116

וואַלן 119

שליסונג פון דער קאָנפערענץ 120

הוספות

זייט

באגריסונגען צו דער קאָנפערענץ 128

די וויסנשאַפטלעכע רעפעראַטן:

נח פרילוצקי: יידישע דיאַלעקטאָלאָגיע 143

יעקב לעשטשינסקי: די עקאָנאָמישע עוואָלוציע פון די דייטשע יידן אין 19־טן יאָרהונדערט 159

ד״ר יצחק שיפער: פּראָבלעמען פון דער יידישער אויטאָנאָמיע אין אַלט־פּוילן 164

ד״ר עמנואל רינגעלבלום: יידן אין דער פּוילישער פּרעסע אין 18־טן יאָרהונדערט 168

דער סך־הכל פון די הכנסות פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט (ווילנער צענטער) פאַר דער צייט פון 24 מערץ 1925 ביז 1 סעפּטעמבער 1929 האָט באַטראָפן 171,773.55 גילדן.

די הוצאות (אין מזומן) פאַר דער זעלבער צייט האָבן באַטראָפן: 113,041.81 גילדן.

אַ בפרטיותדיקער געלט־באַריכט פון אַלע צווייגן פון ייוואָ איז אָפּגעדרוקט אין אַ באַזונדער בראָשור (סעריע „אָרגאַניזאַציע פון דער יידישער וויסנשאַפט“, נומ׳ 8).

צוגרייטונג צו דער קאָנפערענץ

דער געדאַנק וועגן דער נייטיקייט אויפצורופן אַ ברייטערע קאָנפערענץ פאַר דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט איז אויפגעקומען ביי די אינסטיטוט-טוער נאָך מיט אַ צייט פריער. די אַרבעט, וואָס פאַרצווייגט זיך וואָס ווייטער מער, האָט שוין לאַנג אַריבערגעוואַקסן די אָרגאַניזירפאָרמען, וואָס זיינען געשאַפן געוואָרן אויף דער בערלינער פאָרבאַראַטונג אין אַווגוסט 1925. אַלע, און דער אָרגאַניזיר-קאָמיטעט גופא מער ווי ווער עס איז, האָבן געשפירט אַ באַדערפעניש אַוועקצושטעלן די אָרגאַניזאַציע פון דעם ייוואָ אויף אַזאַ אופן, אַז זי זאָל זיין צוגעפאַסט צו די נייע פאַקטן, פאָדערונגען און מעגלעכקייטן.

די ערשטע צירקולאַרן וועגן דער קאָנפערענץ זיינען אַרויסגעשיקט געוואָרן אָנהייב סעפטעמבער 1929. ביז מיטן אָקטאָבער איז געפירט געוואָרן אַ קאָרעספּאָנדענץ מיט די פאַרבעטענע און עס זיינען פונאַנדערגעשיקט געוואָרן אַ ריי פאָרשלאָגן. די קאָנפערענץ גופא האָט געדויערט פון 24טן ביזן 27טן אָקטאָבער 1929. אויב ס'איז געראָטן צו אָרגאַניזירן דעם צונויפקום אין אַזאַ לפי-ערך קורצער צייט, איז דאָס אַ רעזולטאַט דערפון, וואָס דער אָרגאַניזיר-קאָמיטעט האָט שוין ניט געהאַט צו טאָן מער מיט יחידים-פריינד אַליין. די אַרבעט פאַר דעם ייוואָ איז פאַר די לעצטע יאָרן געוואָרן אַ פאָלקס-באַוועגונג, וואָס קיין שום אַנדער וויסנשאַפטלעכע אינסטיטוציע ביי יידן און אפשר אויך ביי ניט-יידן קאָן זיך מיט אַזוינס ניט באַרימען. די דאָזיקע באַוועגונג האָט אַרויסגערופן צום לעבן אין אַ גאַנצער ריי לענדער פיל-ווייניק פעסטע געזעלשאַפטן „פריינד פון ייוואָ", וואָס זיי זיינען געווען דער נאַטירלעכער אַדרעסאַט פאַר דער פאַרבעטונג צו דער קאָנפערענץ: יענע פאַראייניקונגען, וואָס זייער דירעקטער ציל איז צו בויען דעם ייוואָ, זיינען די נאַטירלעכע פוסקים, בשעת עס גייט וועגן באַשטימען זיינע ווייטערדיקע אויפגאַבעס און אַרבעט-פּלענער. חוץ דעם זיינען פאַרבעטן געוואָרן מיט באַראַט-רעכט די פאַרוואַלטונגס-מיטגלידער פון לאַנד-אָרגאַניזאַציעס און שטיץ-געזעלשאַפטן, בילדונגס- און קולטור-אינסטיטוציעס, וואָס האָבן

ביז אהער געשטיצט דעם ייוואָ, און אויך די מיטאַרבעטער פון די „שריפטן" און די שטענדיקע מיטאַרבעטער פון אינסטיטוט. צו דער עפענונג־זיצונג און צו דער פייערונג פון אָנהייבן די בוי־אַרבעט בייס אייגענעם בנין זיינען פאַרבעטן געוואָרן נאָך אַ גאַנצע ריי אַנדערע אינסטי־טוציעס אָדער פּערזאָנען, וואָס האָבן אויף דעם אָדער אויף יענעם אופן אַרויסגעוויזן זייערע סימפּאַטיעס אָדער זייער אינטערעס פאַר דעם ייוואָ.

אַרום און אַרום זיינען אויף דער קאָנפערענץ בייגעווען 34 דעלע־גאַטן מיט באַשלים־רעכט און 47 מיט באַראַט־רעכט.

רשימה פון די דעלעגאַטן

I. דעלעגאַטן מיט באַשלים־רעכט:

אָרגאַניזיר־קאָמיטעט:

ד"ר מ. ווײַנרייך, א. טשעריקאָווער, יעקב לעשטשינסקי, ז. רייזען.

פּוילן:

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין ווילנע — י. טשערניכאָוו, מ. יאָפע, ב. כהן־ווירגילי, ד"ר ה. קאָוואַרסקי, ז. קלמנאָוויטש, ד"ר צ. שאַבאַד.

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין וואַרשע—י. ברוידע, י. גיטערמאַן, מ. גראָסב (אַנסקי־קרייז), נ. מײַזיל, נ. פּרילוצקי, ד"ר י. שיפּער.

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין ביאַליסטאָק — ל. קאַגעל.

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין וולאָצלאַוועק — ש. ווינטער.

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין קראָקע — אַ. זיינפעלד.

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין שעדלעץ — מ. מאַנדעלמאַן.

אָרגאַניזיר־קאָמיסיע פאַר דער געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין קוטנע — ז. קירשטיין.

דייטשלאַנד:

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין בערלין — ד"ר נ. גערגעל, א. ראָזין (בן־אדיר).

ליטע:

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין קאָוונע—אַדוו' ע. פינקעלשטיין.

לעטלאַנד:

קאָמיטעט פאַר דעם ייוואָ אין לעטלאַנד — י. מאַרק, מ. מאַרק, ה. עטקין.

עסטלאַנד:

קאָמיטעט פאַר דעם ייוואָ אין דערפּעט — ד"ר נפתלי געניש.

פאַראייניקטע שטאַטן פון צפון־אַמעריקע

אַמעריקאַנער אָפּטייל פון ייוואָ — ג. אייזנער.

ר ו מ ע נ י ע :

קאָמיטעט פאַר דעם ייוואָ אין טשערנאָוויץ — ד״ר י. בערנפעלד.

ב ו י = ק אָ מ י ט ע ט :

ווילנע — מ. בוגימאָוויטש, יר. שאַפּיראָ. לידע — י. פּופּקאָ.
ריגע — וו. לאַצקי=בערטאָלדי.

II. דעלעגאַטן מיט באַראָט=רעכט:

מ. אידעלסאָן — ווילנע (אַרכיוו), ש. באַסטאָמסקי — ווילנע (געזעלשאַפט), י. בערז — ריגע (בוי=קאָמיטעט), מאיר בערנשטיין — ווילנע (רעווידיר=קאָמיסיע), י. ברייטשטיין — וואָצלאַוועק (געזעלשאַפט), א. גאָלאָמב — ווילנע (געזעלשאַפט), א. גערטעל — הרוביעשויוו, ה. דאָבקאָווסקי — לידע (שטיצגרופּע), קורט האַזען — פּלאָצק, י. האַלבּרייך — רעוועל (קאָמיטעט), פּרץ הירשביין (פּען=קלוב), נ. וויינינג — ווילנע (עטנאָגראַפישע קאָמיסיע), ב. וויינריב — ברעסלע (מיטאַרבעטער פון די „שריפטן״), ב. ווערבּלינסקי — גראָדנע, י. זעלקאָוויטש — לאָדזש, זרבבל — וואַרשע (ציִשאָ), ל. טאַוויעוו — דווינסק (שטיצגרופּע), מ. יעווזעראָוו — ווילנע (געזעלשאַפט), ל. כמיעלעווסקי — קאָליש (שטיצגרופּע), ד״ר י. ליפּאָווסקי — וואַרשע (מיטאַרבעטער פון די „שריפטן״), ז. לעוויטאַס — ריגע (בוי=קאָמיטעט), מ. לערער — וואַרשע (מיטאַרבעטער פון די „שריפטן״, באַפולמעכטיקער פון ייוואָ), יוסף לעשטשינסקי — וואַרשע (ציִשאָ), ד״ר ר. מאַהלער — וואַרשע (געזעלשאַפט), ז. מלמד — וואַרשע (שולקולט), א. י. עליאָוויטש — וואַרשע (געזעלשאַפט), א. ענגעלציון — פּאָדבראָדז (שטיצגרופּע), נ. עפּשטיין — ווילנע (עטנאָגראַפישע קאָמיסיע), ד״ר י. פאַיענסאָן — דערפּעט (בוי=קאָמיטעט), ח. פּופּקאָ (צבּ״ק), מ. פערדמאַן — לוויצק, ל. צימליך — וואַרשע (אַנסקי=זאַמל=קרייז), ל. קאַהאַן — וואַרשע (געזעלשאַפט), א. קאַלענבערג — וואַרשע (סעמינאַר פאַר יידיש=פאָרשונג ביי דער געזעלשאַפט „פריינד״), וו. קאָלקאָ — גראַיעווע, פּ. קאָן — ווילנע (מיטאַרבעטער פון די „שריפטן״), פּ. קאַפּלאַן — ביאַליסטאָק (געזעלשאַפט), ד. קאַפּלאַן=קאַפּלאַנסקי — ווילנע, א. קליאָנסקי — ווילנע (געזעלשאַפט), ב. קלעצקין — ווילנע (בוי=קאָמיטעט), ד״ר י. קרוק — וואַרשע, א. קרעמער — ווילנע (געזעלשאַפט), א. ראָזענטאַל — ווילנע (געזעלשאַפט), מ. רייכהאַרץ — ווילנע (ווילביג), ד״ר ע. רינגעלבלום — וואַרשע (געזעלשאַפט), מ. שאַליט — ווילנע (היסטאָריש=עטנאָגראַפישע געזעלשאַפט), מ. שור — ריגע (געזעלשאַפט).

אין דער קאָנפערענץ האָבן אויך אָנטיילגענומען מיט באַראָט=רעכט די שטענדיקע מיטאַרבעטער פון ייוואָ:

פּ. אָלקעניצקי, י. אַנילאָוויטש, משה בערנשטיין, ד״ר י. גאַרדאָן, ח. גריטשאַנסקי, ח. כאַיעס, כ. בּופּס, מ. קאַגאַנאָוויטש, מ. קאַנטאָר, ל. קאַנטאָראָוויטש, נ. קאַסטעלאַנסקי, ר. קאַץ, ב. רעמז, פּ. שאַפּיראָ.

א חוץ די עצם דעלעגאטן זיינען קיין ווילנע אויף די טעג פון דער קאנפערענץ געקומען, אין עקסקורסיעס און איינציקווייז, העכער 100 פערזאן פון ווארשע, לאדזש און אנדערע ווייטערע און נעענטערע שטעט פון פוילן און לעטלאנד.

אויף זיין לעצטער זיצונג ערב דער קאנפערענץ האט דער ארגא־ניזיר־קאמיטעט ענדגילטיק איינגעשטעלט אזא מין טאג־ארדענונג, וואס איז פון דער קאנפערענץ אקצעפטירט געווארן.

טאגארדענונג:

דאנערשטאג, דעם 24טן אקטאבער:

4 נאכמיטאג: פייערלעכע עפענונג אין טעאטער „פאלאס".

8 אוונט: וויסנשאפטלעכע זיצונג אין טעאטער „פאלאס".

פרייטאג, דעם 25טן אקטאבער:

$9^1/_2$ פרי: אלגעמיינער באריכט — מ. ווײַנרייך.
רעפעראטן וועגן דער ווייטערדיקער וויסנשאפט־לעכער ארבעט — די פארשטייער פון 4 סעקציעס און פון דער עטנאגראפישער קאמיסיע.
אנהייב פון די וויכוחים.

1 בייטאג: פייערונג לכבוד דעם אנהייב פון דער בויארבעט ביים אייגענעם בנין פון ייוו"א (ווילוולסקי־גאס 18).

4 נאכמיטאג: המשך פון די וויכוחים.

10 אוונט: באנקעט לכבוד דער קאנפערענץ.

שבת, דעם 26טן אקאבער:

$9^1/_2$ פרי: סוף פון די וויכוחים.

4 נאכמיטאג: רעפעראט וועגן דעם פלאן פון דער ווייטערדיקער ארגאניזאציע — א. טשעריקאווער.
רעפעראט וועגן בודזשעט און פינאנצן — רעפע־רענט פון דער קאמיסיע.
באריכט פון בויקאמיטעט — י. שאפירא.

9 אוונט: וויכוחים וועגן דעם ארגאניזיר־פלאן און די פינאנצן.

זונטאג, דעם 27טן אקטאבער:

$9^1/_2$ פרי: המשך פון די וויכוחים.
אפשטימונג פון די רעזאלוציעס.

4 נאכמיטאג: אפשטימונג פון די רעזאלוציעס.
וואלן. שליסונג פון דער קאנפערענץ.

די פייערלעכע עפענונג־זיצונג

(דאָנערשטאָג, דעם 24טן אָקטאָבער 1929)

די פייערלעכע עפענונג־זיצונג פון דער קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט הייבט זיך אָן דאָנערשטאָג דעם 24סטן אָקטאָבער 1929 5 אַ זייגער נאָכמיטאָג אין טעאַטער „פּאַלאַס״. דער זיצונגס־זאַל איז פול באַזעצט מיט דעלעגאַטן און געסט, אַריבער 800 מענטשן. צווישן זיי פאָרשטייער פון יידישע געזעלשאַפטלעכע און קולטורעלע אָרגאַניזאַציעס, די גאַנצע יידישע לערערשאַפט בראש מיטן פּיאָנער פון דער יידישער שול־באַוועגונג ג. פּלודערמאַכער, די גאַנצע יידישע ליטעראַרישע משפחה פון ווילנע מיט דעם סעניאָר אירן ש״ל ציטראָן בראש, דער פאָרזיצער פון פאַרוואַלטונג פון דער ווילנער יידישער קהילה א. קרוק, די פאָרשטייער פון דעם יידישן ליטעראַטן־פאַראיין און פען־קלוב אין וואַרשע אַלטער קאַציזנע, ב. קאַרליניום און אַנדערע. אַ סך מענטשן פון עולם האָבן ניט געקאָנט ווערן אַריינגעלאָזט, ווייל עס האָבן קיין ערטער ניט געקלעקט. צווישן די ניט־יידישע געסט זיינען געווען: דער סענאַט־מאַרשאַלעק פּראָפ׳ י. שימאַנסקי, דער ווילנער סטאַראָסטע וו. אישאָראַ, קוראַטאָר פון ווילנער שול־קרייז ס. פּאָגאָזשעלסקי, דער שטאָט־פּרעזידענט י. פאָליעווסקי, וויצע־פּרעזידענט וו. טשיזש, דעקאַן פון יורידישן פאַקולטעט פון ווילנער אוניווערסיטעט פּראָפעסאָר ערענ־קרויץ, דעקאַן פון נאַטורוויסנשאַפטלעכן פאַקולטעט פּראָפ׳ רידזעווסקי, פּראָפ׳ רושטשיץ, פרוי פּראָפעסאָר ערענקרויץ, פאַרטרעטערס פון ווילנער פּוילישע, ליטווישע און ווייסרוסישע וויסנשאַפטלעכע געזעלשאַפטן.

עס איז אויך בייגעווען דער פאָרשטייער פון אינערן־מיניסטעריום ה׳ אַ. האַפּטקאַ

די זיצונג ווערט אַריינגעפירט דורך געזאַנג פונם כאָר פון יידישן לערער־סעמינאַר אונטערן אָנפיר פון י. גערשטיין.

נאָך דעם געזאַנג פאַרנעמען ערטער אויף דער טריבונע די מיטגלי־דער פון אָרגאַניזיר־קאָמיטעט ד״ר מ. וויינרייך, א. משעריקאָווער, יעקב לעשטשינסקי, ז. רייזען און די מיטגלידער פון דער פאַרוואַלטונג פון דער ווילנער געזעלשאַפט פריינד פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט ש. באַסטאָמסקי, א. גאָלאָמב, י. טשערניכאָוו, מ. יעווזעראָוו, ד״ר ה. קאָוואַרסקי, פרוי א. ראָזענטאַל, סענאַטאָר ד״ר צ. שאַבאַד און מ. שור, די מיטגלידער פון בוי־קאָמיטעט מ. בונימאָוויטש, ב. קלעצקין און יר. שאַפּיראָ.

ז. ר ײ ז ע ן עפנט די פײערלעכע זיצונג פֿון דער קאָנפֿערענץ אין נאָמען פֿון אָרגאַניזיר־קאָמיטעט:

חשובֿע דעלעגאַטן, חשובֿע געסט! אין אַ צײט, װען דאָס ײדישע לעבן מאַכט דורך אַזאַ שװערן עקאָנאָמישן און גײסטיקן קריזיס; אין אַ צײט, װען די ביזאַהעריקע יסודות פֿון דעם ײדישן זײן זײנען צעטרײסלט ביז די טיפֿסטע טיפֿעניש; אין אַ צײט, װען מיר שטײען אױפֿן שײדװעג פֿון גרױסע היסטאָרישע תּקופֿות, אָפֿט פֿאַריאושט און פֿאַרצװײפֿלט אין דעם אָנגעזיכט פֿון אונדזער גרױסן חורבן,—אין אַזאַ צײט איז פֿאַר אונדז, דער נײער, מיט דעם פֿאָלק פֿאַרבונדענער און צו דעם פֿאָלק זיך ציענדיקער ײדישער אינטעליגענץ, װי אַ נס, װי אַ סימבאָל אױפֿגעשטאַנען אַ נײע האָפֿענונג — דער ײדישער װיסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט.

דער ײדישער װיסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט איז פֿאַר אונדז ניט נאָר דער צענטער פֿון דער װיסנשאַפֿטלעכער אַרבעט אין ײדיש, די צענטראַלע אינסטאַנץ פֿאַר דער פֿאָרשונג און אַנטװיקלונג פֿון דער ײדישער שפּראַך און ליטעראַטור, דאָס אָרט, װוּ עס בילדן זיך אױס נײע אַרבעטער אױפֿן פֿעלד פֿון ײדישער װיסנשאַפֿט און קולטור, דער צענטראַלער זאַמל־און רעגיסטריר־פּונקט פֿאַר דעם ײדישן קולטור־לעבן אין אַלע עקן װעלט.

דער ײדישער װיסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט איז פֿאַר אונדז קודם־כּל אַ פֿאַקטאָר פֿון אָרגאַניזירן די ײדישע שעפֿערישע ענערגיע איבער לענדער און גרענעצן; אַ פֿאַרבינדונגס־מאָמענט פֿאַר אַלע צעזײטע און צעשפּרײטע טײלן פֿון אונדזער פֿאָלק, דער גײסטיקער קיבוץ־גליות פֿון דער ײדישער אַלװעלטלעכער נאַציע.

דער ײדישער װיסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט איז דער אָרגאַניזירטער װילן פֿון די מיליאָנען ײדישע פֿאָלקסמאַסן איבער דעם גאַנצן כּדור הארץ; דער אָרגאַניזירטער װילן פֿון פֿאָלק אױסצולעבן זיך אין זײן קולטור, אױף זײן שפּראַך, אין שטענדיקער באַװעגונג און אין שטענדיקן באַהעפֿטן דעם הײנט מיט דעם מאָרגן.

דער דאָזיקער אָרגאַניזירטער װילן האָט עס געשאַפֿן יענע אַלע פֿאָרבאַדינגונגען, װאָס האָבן מעגלעך געמאַכט דעם אױפֿקום פֿון דעם ײדישן װיסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט. אָן דעם דאָזיקן װילן אױסצולעבן זיך װי פֿרײע שטאָלצע מענטשן, אַלזאָ אױך װי פֿרײע שטאָלצע ײדן, — װאָלט ניט מעגלעך געװען דער גײסטיקער אױפֿשטײג פֿון די ײדישע פֿאָלקסמאַסן אין אַלע לענדער פֿון קאָמפּאַקטן ײדישן ישובֿ. און די העכסטע און ברײטסטע מאַניפֿעסטאַציע פֿון דעם דאָזיקן װילן איז דער ײדישער װיסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט.

נאָר דערמיט דערקלערט זיך דער אױסערגעװײנלעכער ערפֿאָלג פֿון דעם ײװאָ אין אַלע לענדער פֿון ײדישן ישובֿ, אין אַלע קרײזן און שיכטן,

זיין געוואלדיקע אויספרייטונג, זיין אריינדרינגען אין דער טיף פון דעם יידישן לעבן.

דער ייווא איז ספאנטאן אויסגעוואקסן פון די טיפסטע קולטור־באדערפענישן פון אונדזער פאלק און ספאנטאן האט זיך געבויט זיין ארגאניזאציע, וואס געמט שוין ארום ביים היינטיקן טאג 17 לענדער. אונדזער היינטיקע קאנפערענץ איז דער ערשטער צוזאמענקום פון די מוער און פריינד פון ייווא, כדי פעסטער אויסצובויען אונדזער ארגאניזאציע, רייפער מאכן זי פאר די גרויסע אויפגאבן, וואס זי איז געקומען צו פאר־ווירקלעכן. אין נאמען פון דעם ארגאניזיר־קאמיטעט פאר דעם יידישן וויסנשאפטלעכן אינסטיטוט דאנק איך די אלע, וואס האבן צוגעלייגט א האנט צו דעם גרויסן זיך בויענדיקן בנין. איך באגרים אלע פאר־זאמלטע דעלעגאטן און געסט און ערקלער די ערשטע אלוועלטלעכע קאנ־פערענץ פון דעם יידישן וויסנשאפטלעכן אינסטיטוט פאר געעפנט.

ז. ר ײ ז ע ן גיט איבער אין נאמען פון ארגאניזיר־קאמיטעט דעם פארזיץ סענאטאר ד״ר צ. שאבאד.

ד״ר צ. ש א ב א ד :

הויכגעשעצטע געסט! חשובע אסיפה!

איך בין גליקלעך, וואס אויף מיר איז ארויפגעלייגט דער כבוד צו פירן די ערשטע זיצונג פון דער ערשטער קאנפערענץ פון וויסנשאפטלעכן אינסטיטוט, וואס קומט פאר אין אונדזער אלטער ליבער ווילנע. אין נא־מען פון אונדזער ארגאניזיר־קאמיטעט באגרים איך די געערטע געסט, די באדייטנדסטע פארשטייער פון דער יידישער וויסנשאפט און פון דער יידישער געזעלשאפטלעכקייט, וואס זיינען געקומען אהער אין אזא גרוי־סער צאל פון אלע לענדער, וואו ס׳שלאגט דער דופק פון דעם יידישן לעבן — פון די אמעריקאנער פאראייניקטע שטאטן, פון דייטשלאנד, לעטלאנד, עסטלאנד, ליטע, רומעניע, און פון פיל שטעט פון דער פויליי־שער רעפובליק — פון דער הויפטשטאט ווארשע, קראקע, ביאליסטאק אאז״וו. איך באגרים די פארשטייער פון דער מאכט און זעלבסטפארוואל־טונג, וואס זיינען אהער געקומען, די פארשטייער פון דער פוילישער, ווייס־רוסישער און ליטווישער געזעלשאפט. איך באגרים די אלע פארשטייער פון די יידישע ארבעטנדיקע שיכטן, וואס זיינען מאסנהווייז געקומען אין דעם זאל. אט די אלע פריינד פון וויסנשאפטלעכן אינסטיטוט זאג איך א הארציקן ברוך־הבא!

דער רעדנער ווענדט זיך דערנאך אויף פויליש צו די נישט־יידישע געסט:

הער מארשאלעק! געערטע הערן און געערטע דאמען! איך בין גליקלעך, וואס איך האב דעם כבוד צו זיין דער פארזיצער אויף דער

ערשטער זיצונג פון דער ערשטער קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, פון דער קאָנפערענץ, וואָס האָט זיך צונויפגעקליבן אין אונדזער אַלטער שטאָט, אין דער ליבער ווילנע.

אין נאָמען פון אָרגאַניזיר־קאָמיטעט באַגריס איך די חשובע געסט, די אָנגעזעענע פאָרשטייער פון דער יידישער וויסנשאַפט, וואָס זיינען געקומען צו אונדז אין אַ באַדייטנדער צאָל כמעט פון אַלע לענדער, וואו עס קלאַפּט דער דופק פון יידישן לעבן, — פון די פאַראייניקטע שטאַטן פון צפון־אַמעריקע, פון לעטלאַנד, פון רומעניע, ליטע, עסטלאַנד, און פון אַ סך שטעט פון דער פּוילישער רעפּובליק — פון דער הויפּט־שטאָט וואַרשע, פון קראָקע, לאָדזש, ביאַליסטאָק און אַנדערע.

איך באַגריס די פאָרשטייער פון דער מאַכט און שטאָטפאַרוואַלטונג. איך באַגריס די פאָרשטייער פון דער פּוילישער, ווייסרוסישער און ליטווישער געזעלשאַפט, די פאָרשטייער פון דער יידישער אינטעליגענץ און פון די יידישע ברייטע אַרבעטנדיקע מאַסן, וואָס האָבן זיך אַזוי צאָלרייך צונויפגעקליבן דאָ אין זאַל. צו אַלע די דאָזיקע פריינט פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט איז געווענדט אונדזער יידישע באַגריסונג: ברוכים הבאים!

דער קומענדיקער רעדנער, ה׳ י. משערניכאָוו, וועט אין אַ פּוילישער רעדע אָנצייכענען די אויפגאַבן פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. איך אָבער וועל ווייטער פירן מיין רעדע אין יידיש.

חשובע פריינד! די אַרבעט אַרום דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט איז אַ באַוועגונג, אַ פאָלקס־באַוועגונג. דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט איז אַנטשטאַנען — וואָלט איך זאָגן — סטיכיש. די פאַרבאָרגענע פּאָטענציאַלע כוחות זיינען שוין לאַנג געווען גרייט צו אַקטיווּיטעט און האָבן נאָר געוואַרט אויף אַ שטויס פון וועלכער ס׳איז זייט אויף צו פאַרוואַנדלען זיך אין אַ גרויסער, אַקטיווער ענערגיע. די אַרבעט איז אָנגעהויבן געוואָרן אָן שום מאַטעריעלע מיטלען, אָן אַ גראָשן געלט. ס׳איז נאָר געווען אַ שטאַרקער ווילן, אַן אַלגעמיינער באַוווּסטזיין פון דער נייטיקייט, פון דער וויכטיקייט פון דער גרויסער זאַך — צו פאַראייניקן אַלע כוחות און זאַמלען און ווייטער פאָרשן די אַלע אוצרות פון דער יידישער קולטור, פון דער יידישער שפּראַך, פון דער יידישער שאַפונג. דאָס איז געווען — זאָג איך — אַ פאָלקס־באַוועגונג; וואָרום אין דער אַרבעט אַרום דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט האָבן זיך פאַראייניקט מענטשן פון די פאַרשיידנסטע ריכטונגען און אָנשויונגען, מענטשן פון פאַרשיידענע שטעט און לענדער. אַלעמען האָט באַהערשט נאָר איין געדאַנק, איין געפיל — ליבע צום יידישן פאָלק, צו זיין שפּראַך און קולטור.

אין דעם פּרט איז דער יידישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט אַן אַלגעמיינע, פּאָלקום איבערפּאַרטייִשע יידישע נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע אינסטיטוציע. ער געפֿינט זיך נאָך אין די וויקעלעך, ער שטעלט נאָך די ערשטע טריט. אָבער אין משך פֿון די עטלעכע יאָר פֿון זיין עקסיסטענץ האָט ער שוין זייער פֿיל אויפֿגעטאָן מיט זיינע וויסנשאַפֿטלעכע אויסגאַבעס, מיט דעם קאָלאָסאַלן רויען מאַטעריאַל, וואָס וואַרט נאָך צו ווערן באַאַרבעט, — אַ מאַטעריאַל, וואָס איז געקליבן און צוגעשיקט געוואָרן מארבע פּינות העולם, פֿון די טויזנטער קאָרעספּאָנדענטן, על־פּי רוב פֿון די אַרבעטנדיקע מאַסן.

אָבער איינס מוזן מיר זאָגן און אונטערשטרייכן. דער יידישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט — וואָס זיין אַרבעט שטאַמט פֿון רייַנעם קוואַל פֿון יידישן לעבן — איז ענג פֿאַרבונדן מיט דער יידישער שפּראַך, מיט דער יידישער קולטור און דער יידישער ליטעראַטור. און אַן אויסדרוק פֿון דעם אַלעמען איז דאָך די מאָדערנע יידישע שול. דאָס זיינען אַלץ רינגען פֿון איינער און דער זעלבער גאָלדענער קייט, וואָס פֿאַרבינדט דאָס היינטיקע יידישע לעבן מיט דעם עבר און דאַרף פֿירן צו אַ בעסערן, ליכטיקן עתיד. אַזוי ווי די יידישע שול קען ניט עקסיסטירן אָן דער יידישער קולטור, שפּראַך און ליטעראַטור, אַזוי האָבן ניט קיין קיום די דאָזיקע דריי עלעמענטן אָן דער יידישער שול. דעריבער מוזן מיר קאָנסטאַטירן מיט דער גאַנצער באַשטימטקייט, אַז יעדער אָנפֿאַל אויף דער יידישער שול איז מבֿזה און גראָבט אונטער די עצם עקסיסטענץ פֿון דער יידישער קולטור.

דער ייוואָ דאַרף ווערן דער קולטורעלער אָוואַנגאַרד און די העכסטע אינסטאַנץ אין אַלע פֿראַגן פֿון דער יידישער וויסנשאַפֿט.

כּדי אָבער ער זאָל קענען פֿאַרנעמען דעם געהעריקן אָרט אין יידישן לעבן, מוז ער ווערן שטאַרקער און וואָס וויטער און טיפֿער זיך פֿאַרשפּרייטן. ס'איז נאָך מער־ניט ווי געלייגט אַן אָנהייב. ס'שטייט נאָך פֿאַר אַ קאָלאָסאַלע אַרבעט. דערצו זיינען נייטיק אַלע אַקטיווע כּוחות, וויסנשאַפֿטלעכע און אָרגאַניזאַציאָנעלע. אָט כּדי צו באַטראַכטן און אַרומריידן די אַלע מעגלעכקייטן און יסודות פֿון דער וויטערדיקער אַרבעט איז צוזאַמענגערופֿן געוואָרן די היינטיקע קאָנפֿערענץ. איך בין זיכער, אַז די פֿריינד פֿון וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט, וואָס האָבן געלאָזט אָן אַ זייט זייערע פּערזענלעכע אינטערעסן און זיינען געקומען אַהער, געשטויסן פֿון אינעווייניקסטן דראַנג צו בויען און צו שאַפֿן, וועלן מיט זייער וויסן, ערפֿאַרונג און התמדה אויפֿקלערן אַלע פֿראַגן, וואָס שטייען אויפֿן סדר־היום, און אויסקשטעלן דעם וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט אויף פֿעסטע און זיכערע פֿיס. איך ווינטש אייך מזל און ברכה אין אייער אַרבעט!

נאָר איידער מיר וועלן צוטרעטן צו דעם עצם זיצונג מוזן מיר דער־מאָנען די, וואָס זיינען אַוועק פון אונדז. מיר מוזן דערמאָנען די קרבנות פון די לעצטע בלוטיקע געשעענישן אין ארץ־ישראל. איך בעט באָערן זייער אָנדענק מיטן אויפשטיין.

(אַלע פאַרזאַמלטע הייבן זיך אויף פון זייערע ערטער און הערן אויס דעם ווייטערדיקן טייל פון דער רעדע שטייענדיק)

מיר מוזן אָפּגעבן כבוד יענע קעמפער און פאָרשער, די העלדן פון געדאַנק, פון וואָרט און פון דער פען, וואָס האָבן געלייגט דעם גרונטשטיין פאַר דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט דורך זייער גאַנצער לעבנס־אַרבעט און זיינען אַוועק פון דער וועלט, נאָך איידער זיי האָבן זוכה געווען צו דערזען זייער טרוים פאַרווירקלעכט אָדער ביי די ערשטע טריט פון אונדזער אינסטיטוט.

ערע דעם אָנדענק פון יצחק־לייבוש פרץ!

ערע דעם אָנדענק פון יהושע־מרדכי ליפשיץ, דעם גרויסן יידישן לעקסיקאָגראַף, איינעם פון די ערשטע קעמפער פאַר דער עמאַנסיפּאַציע פון די יידישע פאָלקס־מאַסן, געשטאָרבן ג׳ אָב 1878 אין בערדיטשעוו!

ערע דעם אָנדענק פון ד״ר פיליפּ מאַנעס, דעם ערשטן מאָדערנעם פאָרשער פון יידיש, געשטאָרבן דעם 7 אַווגוסט 1890 אין לעמבערג!

ערע דעם אָנדענק פון בער באָראָכאָוו, דעם בויער פון דער יידישער פילאָלאָגיע, געשטאָרבן דעם 4טן מערץ 1917 אין קיעוו!

ערע דעם אָנדענק פון שלמה־זיינוול ראַפּאָפּאָרט־אַנסקי, דעם גרויסן פּיאָנער פון דער יידישער עטנאָגראַפיע, געשטאָרבן דעם 8טן נאָוועמבער 1920 אין וואַרשע!

ערע דעם אָנדענק פון פריץ־מרדכי קויפמאַן, דעם שטאָלצן מליץ פון דער יידישער שפּראַך און קולטור אין מערב־אייראָפּע, געשטאָרבן דעם 2טן מערץ 1921 אין בערלין!

ערע דעם אָנדענק פון פּאַוועל ראַזענטאַל־אַנמאַן, איינעם פון די וועג־אויסטרעטער פאַר וויסנשאַפטלעכער ליטעראַטור אין יידיש, געשטאָרבן דעם 28סטן פעברואַר 1924 אין ווילנע!

ערע דעם אָנדענק פון יהואש, דעם דיכטער און וויסנשאַפטס־מאַן, געשטאָרבן דעם 10טן יאַנואַר 1927 אין ניו־יאָרק!

ערע דעם אָנדענק פון ד״ר חיים ספּיוואַק, דעם פלייסיקן לעקסיקאָגראַף, געשטאָרבן דעם 16טן אָקטאָבער 1927 אין דענווער!

ערע דעם אָנדענק פון הערש־דוד נאָמבערג, דעם געטרייען פריינד פון ייוואָ, געשטאָרבן דעם 21סטן נאָוועמבער 1927 אין וואַרשע!

ערע דעם אָנדענק פון אברהם פאַרנעס, דעם איבערגעגעבענעם זעלנער פון דער יידישער שפּראַכוויסנשאַפט און פון דעם ייוואָ, געשטאָרבן דעם 29סטן דעצעמבער 1927 אין קאָלאָמיי!

ערע דעם אָנדענק פון ביינוש מיכאַלעוויטש, דעם טוער פאַרן ייוואָ פון זיינע ערשטע טריט אָן, געשטאָרבן דעם 30סטן אָקטאָבער 1928 אין וואַרשע!

ערע דעם אָנדענק פון ד"ר שמואל וויסענבערג, דעם באַוווּסטן עטנאָגראַף, געשטאָרבן דעם 31סטן אָקטאָבער 1928 אין זינאָוויעווסק!

ערע דעם אָנדענק פון מרדכי וויינגער, דעם יונגן האָפענונגס־פולן פאָרשער פון דער יידישער שפּראַך, געשטאָרבן דעם 4טן פעברואַר 1929 אין מינסק!

מיר באַערן מיט אויפשטיין זייער אָלעמענס אָנדענק.

דאָס וואָרט באַקומט דער מיטגליד פון דער פאַרוואַלטונג פון ווילנער געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ, אַדוואָקאַט יוסף טשערניכאָוו, וואָס רעדט פּויליש, געווענדט צו די ניט־יידישע געסט:

זייער געערטע דאַמען און הערן!

די היינטיקע קאָנפערענץ, די קאָנפערענץ פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט אין ווילנע, איז אַ וויכטיקע סטאַדיע אין לעבן פון דער דאָזיקער אינסטיטוציע, און מיר דערלויבן זיך צו האָפן: אין דעם קולטור־לעבן פון דעם יידישן פאָלק.

דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט איז געקומען צום לעבן אַדאַנק דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער געזעלשאַפט, ווי זי האָט זיך אויסגעבילדעט אין דער לעצטער תקופה אין מזרח־אייראָפּע.

להיפּוך צו דער ערשטער יידישער עמאַנסיפּאַציע־באַוועגונג אין מערב־אייראָפּע סוף 18טן און מיטן 19טן יאָרהונדערטס, האָבן די קאָמפּאַקטע מיליאָנען־מאַסן פון דעם יידישן פאָלק אין מזרח אויסגעקליבן אַן אַנדער וועג פון געשיכטלעכער אַנטוויקלונג.

אין פּראָצעס פון קאַמף פאַר מענטשלעכע רעכט, ווי אַ רעזולטאַט פון דער דעמאָקראַטיזירונג פון די יידישע פאָלקסמאַסן, פון זייער שטרעבונג צו סאָציאַלער און פּאָליטישער פרייהייט, האָט די יידישע שפּראַך דערגרייכט צו אַ העכער מדרגה. דער „זשאַרגאָן", וואָס די יידן פון מערב האָבן זיך באַצויגן צו אים מיט אַזאַ ביטול, איז אין דער איצטיקער תקופה געוואָרן דער וויכטיקסטער פאַקטאָר און אויסדרוק פון דער אַל־וועלטלעכקייט פון דעם יידישן פאָלק.

עס האָט קודם־כל גורם געווען דערצו די יידישע ליטעראַטור, וועלכע האָט שוין באַוויזן צו פאַרנעמען איר אָרט אין דער וועלט.

דורך דעם שאַפן פון אונדזער ערשטן קלאַסיקער מענדעלע מוכר־ספרים, דורך דעם לעבנסלוסטיקן, האַרציקן געלעכטער פון אונדזער גרויסן

שלום־עליכם און דער אידעאַלער ראָמאַנטיק פון יצחק־לייבוש פּרץ, דורך דער אַרבעט פון דעם ווייטערדיקן דור יידישע שרייבער און שעפער, וואָס פון זיי האָבן מיר היינט דעם פאַרגעניגן צו זען אין אונדזער סביבה דאָ פּרץ הירשביינען — טוט די יידישע ליטעראַטור שאַפן נאַציאָנאַלע און אַלמענטשלעכע ווערטן און איז איינער פון די וויכטיקסטע גרונטשטיינער פאַר דעם יידישן רענעסאַנס, פאַר דער אויסבילדונג פון דעם נייעם היינט־וועלטיקן יידישן פאָלק.

אין משך פון די לעצטע צוויי צענדליק יאָר איז אין לעבן פון אונדזער פאָלק אַנטשטאַנען אַ נייע ערשיינונג, וואָס גיט אונדז צו מוט און גלויבן אין אונדזער נאַציאָנאַלער צוקונפט.

די מאָדערנע וועלטלעכע יידישע שול אין דער שפּראַך פון פאָלק, וועלכע איז אויסגעוואַקסן ביי אונדז אין מזרח, הייבט זיך אָן צו פאַרשפּרייטן אין דער גאַנצער וועלט, — אין די אַמעריקאַנער פּאַראייניקטע שטאַטן, קאַנאַדע, בראַזיל, דרום־אַפריקע, פּאַריז — אומעטום, ווו עס לעבן און קעמפן די יידישע מאַסן פאַר אַ בעסערער, שענערער מענטשלעכער און נאַציאָנאַלער צוקונפט.

און הגם ניט אומעטום האָבן מיר פאַר אונדזער שול די אָנערקענונג פון דער מלוכה, הגם אין טייל לענדער, ווי ביי אונדז אין פּוילן, באַגעגענען מיר אָנשטאָט הילף, וואָס מיר האָבן דערויף אַלע רעכט, נאָר שטערונגען אויף אונדזער שווערן וועג; הגם די יידישע רעאַקציע מאָביליזירט אירע כוחות אין קאַמף מיט אונדזער וועלטלעכער שול, זיינען מיר פול מיט גלויבן אין דעם נצחון פון דעם יידישן שולוועזן.

דער פאַקט, וואָס שוין אַ גאַנצע ריי מלוכות (ראַטנרוסלאַנד, לעטלאַנד, ליטע, עסטלאַנד), האָבן אויפן שולגעביט אָנערקענט אונדזערע גערעכטע פאָדערונגען, שאַפט ביי אונדז די איבערצייגונג, אַז אויך אין אַנדערע לענדער וועלן מיר קומען צום נצחון אין אונדזערע עלעמענטאַרע, גערעכטע פאָדערונגען לגבי דער מלוכה.

דער גלויבן אין די כוחות פון דער יידישער דעמאָקראַטיע, דעם יידישן אַרבעטער און דעם יידישן פאָלקס־מענטש, שטאַרקט אונדזער מוט אין קאַמף מיט דער רעאַקציע.

די יידישע שפּראַך, די יידישע קולטור און די יידישע שול האָבן צוגעגעבן אַ נייעם פּרצוף דעם לעבן פון דעם יידישן פאָלק און האָבן אַרויסגערופן די נייטיקייט פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, וואָס דאַרף קרוינען און אָנפירן דאָס קולטור־לעבן פון אונדזער פאָלק. ער זאַמלט און פאָרשט די אוצרות פון דער יידישער שפּראַך און פאָלקס־שאַפונג, שטודירט די געשיכטע פון אונדזער אַלטער ליטעראַטור, שטרעבט אויסצובילדן אַ צענטער אויך פאַר דער פאָרשונג פון נייער ליטעראַטור.

דער ייוואָ האָט אָבער נאָך אַנדערע וויכטיקע אויפגאַבעס.

דאָס יידישע פאָלק לעבט איבער אַ שווערן סאָציאַל-עקאָנאָמישן קריזיס און שטייט פאַר אַ געשיכטלעכן הכרח איבערצובויען די יסודות פון זיין ווירטשאַפטלעכן לעבן. דאָס יידישע פאָלק, וואָס איז דורך די היס־טאָרישע אומשטאַנדן מגולגל געוואָרן אין אַ קיבוץ פון אַ רוב פאַרמיט־לער, שטרעבט צו ווערן אַן אַרבעטס-פאָלק, אַרויסצוגיין ניט נאָר פון גייסטיקן געטאָ, נייערט אויך פון עקאָנאָמישן.

דאָס אויספאָרשן די טענדענצן פון יידישן עקאָנאָמישן לעבן איז פאַר אונדז אין דער איצטיקער תקופה ניט נאָר אַ ווויסנשאַפטלעכער ענין אַליין, עס האָט אויך די וויכטיקסטע באַדייטונג פאַר דער פאַרבעסערונג פון אונדזער ווירטשאַפטלעכן מעמד.

דער ערשטער באַנד שריפטן פון דער עקאָנאָמיש-סטאַטיסטישער סעקציע פון ייוואָ, וואָס דעם פירער פון איר און רעדאַקטאָר פון די שריפטן, יעקב לעשטשינסקי, באַגריסן מיר דאָ מיט פאַרגעניגן אין אונדזער מסיבה, איז אַן אָנהייב פון אַ דויערנדיקער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט אויפן כמעט פוסטן פעלד פון פאָרשן די יידישע עקאָנאָמיק. דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט מוז דאָס דאָזיקע פעלד אויפאַקערן און פרוכפּעריק מאַכן.

עס איז אויך די אויפגאַבע פון ייוואָ צו באַשאַפן די יסודות און מעטאָדן פון אַ נייער יידישער היסטאָריאָגראַפיע.

דאָס רוב, וואָס מיר האָבן אויף דעם געביט באַקומען בירושה פון די מערב-אייראָפּעישע יידן, פאַרמאָגט זייער אַ סך מעלות, עס איז אָבער באַ־שאַפן געוואָרן, ווען אַפילו טיילמאָל אומבאַוווּסטזיניק, צוליב צילן פון פאַר־טיידיקונג, פון אַפּאָלאָגיע.

אונדזער דור, אין זיין וויסנשאַפטלעכן שטרעבן, אין זיין ווילן באַ־נעמען די פּראָבלעמען פון יידישן פאָלק אין זיין פאַרגאַנגענהייט און אין זיין היינט, שטרעבט צו וויסנשאַפטלעכער עכטקייט, צו באַשאַפן אַ באמת אָביעקטיווע יידישע געשיכטע.

דער ערשטער באַנד פון די „היסטאָרישע שריפטן", וואָס זיין רע־דאַקטאָר, דעם פירער פון דער היסטאָרישער סעקציע פון ייוואָ, אליהו משעריקאָווער, האָב איך דעם כבוד אייך דאָ פאָרצושטעלן, איז באַגעגנט געוואָרן מיט אָנערקענונג פון וויסנשאַפטלעכע קרייזן ווי אַ חשובער אויפטו אין דער יידישער היסטאָריאָגראַפיע; ער באַדייט אַ וויכטיקן שריט פאָרויס אין דער אַרבעט פון ייוואָ.

דער ייוואָ איז ניט די איינציקע אינסטיטוציע ביי היינטיקן טאָג, וואָס שטעלט זיך די דאָזיקע אויפגאַבע צו שאַפן אַ מאָדערנע יידישע וויסנ־שאַפט. אויף יענער זייט גרענעץ, אין ראַטנפאַרבאַנד, זיינען פאַר די לעצטע

יאָרן באַשאַפן געוואָרן יידישע וויסנשאַפטלעכע צענטערס אין מינסק, קיעוו, מאָסקווע, אַדעס. עס ווערט דאָרט געטאָן אַ גרונטיקע פאָרש־אַרבעט אויפן געביט פון יידישער פילאָלאָגיע און געשיכטע. פונקט ווי די גאַנצע קולטור־אַרבעט, ווערט אויך די וויסנשאַפטלעכע יידישע אַרבעט דאָרט גע־פירט אויפן יסוד פון פאַקטישער גלייכבאַרעכטיקונג, אין מלוכה־אינסטי־טוציעס, אויפן חשבון פון דער מלוכה. אַדאַנק אָבער דער ספּעציפישער לאַגע פון ראַטנפאַרבאַנד איז די דאָרטיקע וויסנשאַפטלעכע יידישע אַרבעט קאָנצענטרירט און באַגרענעצט אין די ראַמען פון דעם איין לאַנד.

אונדז פעלט די שטיצע פון דער מלוכה. פונקט ווי אונדזער שול־וועזן, אַזוי ווערט אויך דערווייל אונדזער וויסנשאַפטלעכע אַרבעט געפירט אָן דער הילף פון דער מלוכה. דערווייל זיינען נאָר די שטאָט־פאַרוואַלטונגען פון פוילן, וווּ מיר פאַרמאָגן אין אַ סך ערטער גוטע פריינד, געקומען צו הילף דעם ייוואָ. ניט געקוקט אָבער אויף אַלע שוועריקייטן, איז דער ייוואָ פאַר דער קורצער צייט פון זיין עקסיסטענץ געוואָרן באמת אַ וויסנשאַפט־לעכער צענטער פאַר יידן פון גאָר דער וועלט.

אין איצטיקן מאָמענט פאַרמאָגט שוין דער ייוואָ אָפּטיילונגען אין 17 לענדער: פוילן, פאַראייניקטע שטאַטן פון אַמעריקע, אַרגענטינע, בעלגיע, דייטשלאַנד, ליטע, לעטלאַנד, עסטלאַנד, עסטרייך, פראַנקרייך, רומעניע, ענגלאַנד, טשעכאָסלאָוואַקיע, פּאַלעסטינע, דרום־אַפריקע, קאַנאַדע, בראַזיל. קאָרעספּאָנדענטן פון ייוואָ געפינען זיך בפועל ממש אויף דער גאַנצער וועלט.

און אומעטום, זיך שטיצנדיק אויף דער אַרבעט פון פריינד און אָר־טיקע וויסנשאַפטלער, איז דער ייוואָ דער צענטער פון דער סימפּאַטיע פון די יידישע פאָלקסמאַסן. הונדערטער זאַמלער, פּשוטע פאָלקס־מענטשן, טוען אין שטעט און שטעטלעך זייער אַרבעט פאַרן אינסטיטוט מיט ריר־נדער איבערגעגעבנהייט, טאַקע באמת „באהבה".

בסך־הכל מיט 5 יאָר צוריק איז דער אינסטיטוט געווען אַ חלום פון אייניקע טרוימער. און אויב איצט ציען זיך צום ייוואָ סימפּאַטיעס און הילף פון אַלע טיילן פון דער וועלט, איז דאָס דער בעסטער באַווייז פאַר דער לעבנס־פעיִקייט פון דער אַלוועלטלעכער יידישער נאַציע, וועלכע האָט סאַנקציאָנירט, אַז דער וויסנשאַפטלעכער צענטער פון אַלוועלטלעכן יידנטום זאָל געגרינדעט ווערן אין אונדזער אַלטער, שטענדיק יונגער ווילנע.

מיר האָבן דאָ פאָרשטייער פון אַלע פעלקער, וואָס ווינען און אַר־בעטן צוזאַמען אין משך פון דורות אויפן היסטאָרישן באָדן פון ווילנע.

מיר באַגריסן אונדזערע פוילישע, ליטווישע און ווייסרוסישע געסט, וואָס זיינען געקומען נעמען אַן אָנטייל אין אונדזער שמחה.

זאָל באמת דער ייוואָ ווערן איינער פון די פאַקטאָרן, וואָס פאַראייניקן פעלקער און לענדער אין דעם קאַמף פאַר אַ בעסערער, שענערער און ליכטיקערער צוקונפט.

דער פּאַרזיצער פאַרבעט אין פּרעזידיום פון דער פייערלעכער זיצונג פאָלגנדע פּערזאָנען: ג. אייזנער — פאָרשטייער פון דער אַמעריקאַנער סעקציע, בן־אַדיר — בערלין, פּרץ הירשביין — פאָרשטייער פון יידישן אַלוועלטלעכן פען־קלוב, ב. כהן־וויגילי — ווילנע, וו. לאַצקי־בערטאָלדי — ריגע, יעקב לעשטשינסקי — בערלין, ה. עטקין — ריגע, ז״ח פּרילוצקי — וואַרשע, ש. ל. ציטראָן — סעניאָר פון די יידישע ליטעראַטן אין ווילנע, מ. שאַליט — פאָרזיצער פון דער יידישער היסטאָריש־עטנאָגראַפישער געזעלשאַפט אויפן נאָמען פון ש. אַנסקי אין ווילנע, ד״ר יצחק שיפּער — וואַרשע.

די פאַרבעטענע פאַרנעמען די ערטער אין פּרעזידיום.

סטאַראָסטע וו. איששאָראַ (רעדט פּויליש):

אין נאָמען פון דעם ה' וואָיעוואָדע און אין מיין אייגענעם נאָמען, אַלס פאָרשטייער פון דער רעגירונג אויף דעם שטח פון דער שטאָט ווילנע, האָב איך דעם כבוד צו באַגריסן דעם צוזאַמענפאָר און צו ווינטשן אים פּרוכפּערדיקע אַרבעט אויפן פעלד פון דער יידישער וויסנשאַפט.

ה' י. פאָלטשעוווסקי, ווילנער שטאָט־פּרעזידענט (אין פּויליש): איך באַגריס די פאַרזאַמלטע טוער פון דער יידישער וויסנשאַפט און ווינטש זיי פּרוכפּעריקע אַרבעט. די שטאָט ווילנע נעמט אויף מיט פאַרגעניגן אירע געסט. ביי אונדז אין שטאָט הערשן קולטורעלע באַציונגען און שלום צווישן די פאָרשטייער פון די פאַרשיידענע נאַציעס, וואָס וווינען אין איר. איך ווינטש אייך, אַז די יידישע וויסנשאַפט זאָל העלפן אַרויסציען די יידישע פאָלקסמאַסן פון די רעשטלעך פון מיטלאַלטערלעכן געטאָ, וואָס זיי שטעקן נאָך צום טייל דערין, און אַרויספירן זיי אויפן ברייטן וועג פון קולטורעלער אַנטוויקלונג אינאיינעם מיט אַלע ציוויליזירטע פעלקער.

א. זיידשנור (וויצעפאָרזיצער פון דער ווילנער קהילה): אין נאָמען פון ווילנער קהילה־ראַט באַגריס איך די קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. מיר פאַרשטייען דעם אינסטיטוט, ווי אַן אומפּאַרטייאישע וויסנשאַפטלעכע אינסטיטוציע, וואָס מאַכט ניט קיין אונטערשייד צווישן שפּראַכן.

מ. שיקשניס (פּאָרז. פון דער ליטווישער וויסנשאַפט. געז. אין ווילנע, רעדט ליטוויש): געערטע הערן און דאַמען! עס זיינען שוין פאַרביי היפּש יאָרהונדערטער, זינט אַ טייל פון יידישן פאָלק, וואָס איז אָנגעקומען קיין ליטע, וווינט צווישן ליטווינער, נעמט אַן אָנזעעוודיקן אָנטייל אין הייבן דעם האַנדל און אינדוסטריע פון אונדזער קאַנט. די מושלים פון ליטע, אירע גרויספירשטן, וואָס האָבן גוט פאַרשטאַנען דעם באַדייט

פון די יידנס אַרבעטזאַמקייט, האָבן זיי באַשאָנקען מיט אמתע פריווילעגיעס, און יידן, וואָס האָבן רויק און פריי געלעבט צווישן ליטווינער, האָבן זיך אין גאַנצן צונויפגעלעבט מיט אונדזער לאַנד, אַזוי ווייט, אַז די הויפטשטאָט פון ליטע ווילנע רופן זיי אָן ירושלים דליטא; און אין דער אמתן, ווי דאָ איז שוין געוואָרן היינט ניט איין מאָל אָנגעוויזן, גייען איצט אַרויס פון ווילנע ביז צו די ווייטסטע ווינקעלעך פון כדור הארץ די שטראַלן פון יידישן פאָלקס-באַוווסטזיין און וויסנשאַפט.

די ליטווישע וויסנשאַפטלעכע געזעלשאַפט פאַרנעמט זיך מיט אויספאָרשן דעם דאָזיקן קאַנט פון פאַרשיידענע זייטן (די קולטור, געשיכטע, פאָלקלאָר אאז"וו); נאָר די ליטווינער גופא קענען ניט צוקומען אויסצופאָרשן דאָס לעבן פון יידן, וואָס זייַנען אַ חשובער אינטעגראַלער טייל פון די איינוווינער פונם דאָזיקן קאַנט; מיט דער דאָזיקער אויספאָרשונג פאַרנעמט זיך, ווי מיר ווייסן, דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט; דערפאַר איז די אַרבעט פון דאָזיקן אינסטיטוט פאַר די ליטווינער באַזונדערס אָנגעלייגט, און אין נאָמען פון דער ליטווישער בילדונגס-געזעלשאַפט באַגריס איך וואַרעם די גרינדונג פונם דאָזיקן אינסטיטוט, און ווינטש אים, און אויך דער הייַנטיקער קאָנפערענץ, פיל הצלחה אין זייער געהויבענער אַרבעט.

יוסף לעשטשינסקי — וואַרשע (פאָרשטייער פון דער ישאָ). איך ברענג דער קאָנפערענץ גרוסן פון דער ברודער-אָרגאַניזאַציע, פון דער ישאָ, וואָס נעמט אַרום 200 אַנשטאַלטן, מיט 1000 לערער, מיט צענדליקער טויזנטער שילער. מיר פילן שטאַרק אונדזער קרובהשאַפט מיטן ייוואָ. מיר זייַנען איינוווינער פון איין קולטור-הויז, מער ניט, וואָס מיר זייַנען אין אונטערשטן גאָרן, בעת דער אינסטיטוט פאַרנעמט דעם אויבערשטן גאָרן. אויב דער אינסטיטוט האָט די מעלה, וואָס זייַנע האָריזאָנטן זייַנען ברייטער, זייַנען מיר אָבער נעענטער צו דער מאַמע-ערד, שפּירן מיר בעסער דעם דופק פון דער מאַסע, וואָס האָט אונדז און אייך אַרויסגעבראַכט. די נייַע יידישע קולטור שטיצט זיך נאָר אויף די אַרבעטנדיקע מאַסן, זי אַנטוויקלט זיך אין אַ פּראָצעס פון שווערן קאַמף צוזאַמען מיט די מאַסן. דאָס גרונט-קעמערל פון דער יידישער קולטור, — די שול, איז דערווייל נאָך רעכטלאָז, לא-די וואָס זי ווערט ניט אויסגעהאַלטן פון דער מלוכה-מאַכט, נאָר זי ווערט אויך גערודפט. די לעצטע צייט האָט זי אויך אויסצושטיין אַ באַזונדערס שאַרפע אַטאַקע מצד יידישע רעאַקציאָנערע קרייזן. מיר האָבן ניט געזען, אַז עמעצער פון ציוניסטישן לאַגער זאָל רעאַגירן אויף די אָנפאַלן אויף דער יידישער שול. די ישאָ וואַרט, אַז די קאָנפערענץ פון ייוואָ זאָל זאָגן איר וואָגיק וואָרט מכוח די דאָזיקע ברוטאַלע אָנפאַלן. מיר האָפן, אַז די קאָנפערענץ וועט מאַכן אַ טראָט

נעענטער צו דער ישאָ. דערפֿון וועט געווינען סיי די יידישע שול און סיי דער ייוואָ.

פּרץ הירשביין באַגריסט אין נאָמען פֿון אַלוועלטלעכן יידישן פּען־קלוב: איך ווייס נישט ווי איך זאָל מיך דאָ אויסדריקן אינם דאָזיקן פּלוצימדיקן אָוונט. איך קאָן איצט פֿאַר מיינע געפֿילן און פֿאַר מיינע ווערטער קיין גרענעצן ניט שטעלן. איך בין ניט דער איינציקער יידישער שרייבער, וואָס האָט אין די לעצטע עטלעכע חדשים אַ סך וויטאָג איבערגעלעבט. איך בין אַ וועלט־רייזנדער, אָבער איך פֿיל זיך ווי אַ וועלט־ייד, אַ וואָגלער. ווער נאָך ווי איך קאָן וויסן, ווי גרויס מיר זיינען אין גאָר דער וועלט, און ווי נידעריק מיר זיינען אָפֿט. איך האָב אַרומגערייזט אַ וועלט, און ווו איך בין נאָר געווען, האָט מען אין מיין געגנוואַרט ברוטאַל געריסן די פֿעדים, וואָס פֿאַרבינדן אונדז אין אַלעווינקלעך — אונדזער יידישע שפּראַך האָט מען מיר פֿון מויל געריסן. איך האָב געהאַט אויסצושטיין אָנפֿאַלן פֿאַר מיין ליבע צו דער יידישער קולטור מצד מיאוסע מענטשן. אָבער דאָס שרעקט ניט אָפּ. אויך די אָנפֿאַלן אויף דער יידישער שול זיינען ניט שרעקלעך, פּונקט ווי עס זיינען ניט שרעקלעך בכלל די אָנפֿאַלן אויף די יידישע מאַסן, וואָס שטרעבן צו אַ ליטערן וועלטלעכן לעבן. אין יעדער ווינקל פֿון דער ערד האָב איך געקענט זיך איבערצייגן, אַז דער פֿאָדעם, וואָס פֿאַרבינדט די יידישע פֿאָלקסמאַסן אין אַלע וועלט־טיילן, איז די יידישע שפּראַך, אונדזער לעבעדיקע צונג. יידיש איז אונדזער וווּנדער. אומעטום האָב איך זיך אָנגעטראָפֿן אויפֿן אויפֿקום און פֿונאַנדערוווּקס פֿון יידיש אין נייע ישובֿים. איך האָב אמונה אין דעם שאַפֿנדיקן כּוח פֿון אונדזער דור. דאָס לעבן אַליין געפֿינט איצט וועגן און אויסוועגן. אויב דער וווּקס פֿון יידיש זאָל אָפּגעשטעלט ווערן, וואָלטן מיר שטום געוואָרן. אויב יידיש זאָל אונטערגיין אויף גאָר דער וועלט, וועט אונדז העברעיש ניט העלפֿן. דער ייוואָ איז אַן אָנהייב, אַ באַשיידענער אָנהייב, אָבער דער ייוואָ האָט אונטערגעלייגט אונטער דער יידישער שאַפֿונג אַ פֿונדאַמענט, ער נידערט אַראָפּ צו די וואָרצלען, צו די געזונטע וואָרצלען, וואָס דורך זיי דערנענטערן מיר זיך אַלע, און צו דער זעלביקער צייט איז ער פֿאַר אונדז אַ טורעם, וואָס פֿון זיין שפּיץ קענען מיר אַריינקוקן אין דער ברייט פֿון אַלוועלטלעכקייט.

איך באַגריס דעם אינסטיטוט צו זיין ערשטער קאָנפֿערענץ. זאָל זי זיין אַן אָנהייב פֿון אַ ריי קאָנפֿערענצן אין גאָר דער וועלט און אין די דורות אַריין.

נח פּרילוצקי, אין נאָמען פֿון דער געזעלשאַפֿט פֿריינד פֿון ייוואָ, וואַרשע: געערטע פֿאַרזאַמלונג! ווען מען איז ערלעך מיט זיך אַליין, מוז מען זיך מודה זיין, אַז מיר יידן אין פּוילן זיינען שטאַרק הינטער־

שטעליק לגבי דעם, ווי מיר זיינען געווען מיט א יאָר צען צוריק. עפּעס זיינען פאַרשווונדן געוואָרן אַלע וויכטיקע פראַגן פון אונדזער לעבן. די פּרעסע, וואָס דאַרף דאָך זיין אַן אָפּשפּיגלונג פון געזעלשאַפטלעכן לעבן, האָט אַזוי ווי פאַרגעסן, אַז קיין איינע פון אונדזערע געררעכטע פאָדערונגען איז נאָך ניט באַפרידיקט געוואָרן. ווען מען לייענט די איצטיקע יידישע פּרעסע, קאָן מען מיינען, אַז מיר פאָדערן גאָרניט קיין אייגענע שול, קיין רעכט פאַר דער יידישער שפּראַך, און ווער שמועסט נאָך נאַציאָנאַל-פּער-סאָנאַלע אווטאָנאָמיע. אויב מיט 10 יאָר צוריק האָבן די מאַכט-אָרגאַנען געקענט זען אַ קאַמף פאַר די ראַזיקע אַלע פאָדערונגען מצד יידן, הערשט היינט כמעט אַ פּאַראַליזירטקייט. נאָך מיט אַ פינף יאָר צוריק איז נאָך ניט מעגלעך געווען אַזאַ עזותדיקער אָנפאַל אויף די יידישע שולן, ווי דאָס איז לעצטנס געשען מצד געוויסע פּרעסע-אָרגאַנען. אויב יידישע פאַרשטייער אין מאַגיסטראַטן פלעגן אַמאָל שטאַמלען, ווען עס איז גע-גאַנגען די רייד מכּוח יידיש, טרעפט שוין איצט, אַז מען טרעט אַרויס אָפן קעגן יידיש. עס איז שוין צייט, אַז צו אונדזער שטילשוויגעניש זאָל קומען אַ סוף. די קאָנפערענץ זאָל ווערן אַן אָנהייב פון אַ נייער אויפלע-בונג. מען זאָגט אונדז: וויסנשאַפטלער זיינען ניט קיין פּאָליטיקער, מיר ווילן בלייבן אין גאַנצן אָן אַ זייט פון דער פּאָליטיק. מיינע הערן, היינטיקע ציימן און ביי אונדזער לאַגע איז וויסנשאַפט ענג פאַרבונדן מיט פּאָליטיק. דער ייוואָ, אויף צו קענען עקסיסטירן, מוז האָבן אַ באַשטימטע געזעל-שאַפטלעכע אַטמאָספער אַרום זיך. און אויב אונדזער יסוד שטייט אין סכּנה, קענען מיר דעם קאַמף ניט אויסמיידן: אין איין האַנט מוזן מיר האַלטן די פען, אין דער צווייטער די שווערד צו פאַרטיידיקן די יידישע קולטור.

איך מיין, אַז איך וועל אויסדריקן דעם ווונטש פון אַלע מיטגלידער פון דער וואַרשעווער געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ, ווען איך וועל ווינטשן דער קאָנפערענץ, זי זאָל מיטן גאַנצן ערנסט דורכפירן איר אַרבעט. איך ווייס, אַז פון אַלע זייטן וואַרט מען פון איר גרויסע אויפטוען.

ד״ר מ. ווייגרייך: פון אַלע זייטן זיינען אָנגעקומען דעפּעשן און בריוו מיט באַגריסונגען צו דער קאָנפערענץ, מיט יעדער שעה קומען צו אַלץ נייע באַגריסונגען. ניטאָ די מעגלעכקייט זיי אַלע דאָ איבערצו-לייענען, אַפילו ניט אָנצורופן אַלע נעמען פון די באַגריסער. איך כאַפּ אַרויס אייניקע באַגריסונגען פון דער גרויסער מאַסע. אַלע איבעריקע וועלן ווערן שפּעטער פאַרעפנטלעכט. (לייענט איבער באַגריסונגען) *.

מ. שאַליט באַגריסט אין נאָמען פון ייקאַ-היאַס-עמיגדירעקט: איך האָב דעם כּבוד צו באַגריסן די קאָנפערענץ פון ייוואָ, וואָס וויל ווערן

* די באַגריסונגען זיינען אָפּגעדרוקט ווי אַ הוספה צום באַריכט.

אַן אַלוועלטלעכע יידישע אינסטיטוציע, אין נאָמען פון אַ צווייטער אַלוועלטלעכער יידישער אָרגאַניזאַציע. מיר ווייסן צו שאַצן דעם ווערט פון דער יידישער וויסנשאַפט און פון דער נייער יידישער קולטור. עס איז געקימען די צייט צו באַגרינדן וויסנשאַפטלעך די טעטיקייט פון אונדזערע געזעלשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, צו ווייזן זייער היסטאָרישן אויפטו אין דער יידישער וועלט. מיר לייגן די האָפענונג אויפן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, מיר ווינטשן אים, ער זאָל ווייטער גיין אויף דעם וועג, וואָס ער האָט אָנגעהויבן.

איך האָב אויך דעם כּבוד צו באַגריסן די קאָנפערענץ אין נאָמען פון צוויי ווילנער אינסטיטוציעס. די ערשטע איז די היסטאָריש-עטנאָגראַפישע געזעלשאַפט אויפן נאָמען פון ש. אַנסקי. דאָס איז אַ שוועסטער-אינסטיטוציע פון ייוואָ. זייער אַרבעטס-געביט איז דער גלייכער. ווי עס האָט זיך אָנגעהויבן די אַרבעט פון ייוואָ, האָט די אַנסקי-געזעלשאַפט איר אַרבעט אָפּגעשטעלט. אָבער מיר זיינען ניט מקנא דער יינגערער שוועסטער-אינסטיטוציע. ביי אונדז איז זייער אַקטועל די פראַגע וועגן פאַראייניקן זיך מיטן ייוואָ. ווי נאָר עס וועט זיין פאַרטיק דער בנין פון ייוואָ, וועט זיין נייטיק אַריבערצוטראָגן אַהין אַלע זאַמלונגען פון אונדזער געזעלשאַפט. מיר ווינטשן אויך, אַז אויך די שטראַשון-ביבליאָטעק זאָל קענען געפינען אַן אָרט אין בנין פון ייוואָ, אַזוי אַרום וועט קאָנצענטרירט ווערן אין איין אָרט אַ גוואַלדיקער אוצר פון יידישער גייסטיקער ענערגיע, וואָס וועט זיין אָפן פאַר איטלעכן פאָרשער, פאַר איטלעכן שאַפער.

די צווייטע ווילנער אינסטיטוציע, וואָס איך האָב דעם כּבוד צו פאַרטרעטן, איז דער ווילנער פאַראיין פון ליטעראַטן און זשורנאַליסטן. די יידישע ליטעראַטן פילן גוט זייער צונויפבונד מיטן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. זיין אַרבעט איז די אַרבעט פאַר דער יידישער ליטעראַטור. אָן אַ וויסנשאַפטלעכער קולטור קען קיין ליטעראַטור ניט עקסיסטירן.

ב. קאַרלִיניום באַגריסט אין נאָמען פון וואַרשעווער פאַראיין פון ליטעראַטן און זשורנאַליסטן: אונדזער פאַראיין איז די לעצטע צייט געוואָרן אַ ציל-פונקט פאַר אַ פאַרביסענער העצע. די זעלביקע העצע איז בעצם געווענדט אויך קעגן אייך. אָבער איר מוט זיך אייער זאַך מיט דער זעלביקער געטריישאַפט און ליבע, ניט אָפּגעווענדט אָן אַ זייט. מען רעדט וועגן איבערבראָכן און שינויים אין יידישן לעבן. דער גרעסטער איבערבראָך איז דער איבערבראָך אין באַוווסטזיין. און דאָס באַווייזט צום מיינסטן ווילנע. ווילנע—די אַלטע פּאַטריציער-שטאָט—האָט אַ גרעסער באַוווסטזיין ווי וואַרשע. ווילנע איז אויך אַ שטאָט פון מעשים. מיר האָבן שוין הײַנט

געזען אַ גרויסן בנין, וווּ עס איז צונויפגעקליבן דער אוצר פון אַלע ווינקעלעך פון יידישן גייסטיקן לעבן. איך באַגריס די אויפטוער פון דער גרויסער אַרבעט, די בויער פונם פרעכטיקן בנין, וואָס איר האָט געשאַפן.

ד״ר י. שיפער, וואַרשע. איך בין לכתחילה באַשטימט געווען צו באַגריסן די קאָנפערענץ אין נאָמען פון „טאָז״, דער וואַרשעווער געזעלשאַפט פאַר פאָלקס־געזונט, וואָס איז ספּעציעל פאַראינטערעסירט אין דער אַרבעט פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, ווייל זי האָפט, אַז ער וועט העלפן אויסאַרבעטן אַ מעדיצינישע טערמינאָלאָגיע אין יידיש און פירט אַן אַרבעט פון פסיכאָלאָגישע און פעדאָלאָגישע פאָרשונגען. די באַגריסונג פון „טאָז״ איז איבערגעגעבן געוואָרן שריפטלעך. איך וויל איצט ריידן אין אייגענעם נאָמען. ווען איך שטיי דאָ איצטער, וויל איך ניט באַהאַלטן, אַז איך שטיי פאַר אייך אַלס ציוניסט. איך בין צוגלייך אַן אויפריכטיקער פריינט פון ייוואָ. געוויס זיינען פאַראַן חילוקי דעות ביי אונדז, און איטלעכער באַדאַרף קעמפן אין פאָלק פאַר זיינע אמתן. אָבער דער קריג דאַרף געפירט ווערן צוליב שלום, צוליב צעמענטירן דאָס פאָלק. ווען מיר אָבער פאַרשאַרפן דעם קאַמף, האָב איך מורא, אַז מיר וועלן אויפרייסן דאָס, וואָס מוז זיין איין גאַנצס, אין צוויי טיילן. דער היסטאָרישער וועג פון העברעיִש און יידיש איז ענג פאַרבונדן. מיר האָבן געבויט קולטור סיי אין העברעיִש און סיי אין יידיש, און עס איז ניט געווען קיין קריג. וואָס וואָלט געווינען יידיש אָן העברעיִש און פאַרקערט? לאָמיר דריקן צום האַרצן די ווירקלעכקייט ווי זי איז, צוויי שפּראַכן פאַרמאָגן מיר, וואָס אין זיי ביידע לעבט זיך אויס דער יידישער גייסט. און דאָ אין וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט טוט זיך אַן אַרבעט, וואָס קען פאַרנעמען אַלעמען. די זאַך שטייט העכער פאַר פּערזענלעכע רייבונגען. קיין זאַך קען מיר ניט שטערן מיטצוהעלפן דאָרט, וווּ עס טוט זיך יידישע זאַפטיקע אַרבעט. נאָר איינס דאַרפן מיר געדענקען: מיר דאַרפן שטעלן דעם טראָפּ אויפן אייגענעם נאָמען: יידישע וויסנשאַפט.

ג. אייזנער (ניו־יאָרק). איך ברענג אייך גרוסן פון יענער זייט ים, פון דער אַמעריקאַנער סעקציע פון ייוואָ. איך וויל ניט פאַרנעמען מיט פיל רייד די צייט פון דער קאָנפערענץ, וואָס דאַרף טאָן פּראַקטישע אַרבעט. מיר אין אַמעריקע קוקן אויף דער איניציאַטיווע פון ווילנער צענטער. אין אַמעריקע ווערט דער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט רעספּעקטירט. מיר האָפן, אַז נאָך דער קאָנפערענץ וועט די אַרבעט זיך פאַרשטאַרקן.

יודל מאַרק (ריגע). אין נאָמען פון דער לעטלענדישער ציש״אָ, אין נאָמען פון לעטלענדישן עלטערן־פאַרבאַנד, אין נאָמען פון די לערער און שילער, אין נאָמען פון דער בילדונגס־געזעלשאַפט אין ליטע, אין נאָמען פון דער ווילקאָמירער יידישער גימנאַזיע, אין נאָמען פון די יידישע

שולן אין ליטע האָב איך דעם גרויסן כּבוד צו באַגריסן די ערשטע קאָנפערענץ פון ייוואָ. ייוואָ איז די קרוין פון אונדזערע אַלע אויפטועןן. די פרייד, וואָס מיר האָבן נאָך איר אַזוי געגאַרט. די קאָנפערענץ איז אונדזער יום=טוב. ווען מיר קומען אַהער, טוען מיר זיך אויס פון אַלע טאָגטעגלעכע ליידנשאַפטן, פון דעם פּאַרטייען=קאַמף. מיר קומען אַהער מיט דער נשמה יתרה. זאָל אַ פלאַטער טאָן איבער אונדז דער גייסט פון דער יידישער געשיכטע. מיר גייען בויען אַ נייע יבנה. בשעת נייע טיטוסן צעשטערן די נייע ירושלימס, אין דער צייט האָבן מיר אַ שטיץ אין ייוואָ. מיר קומען צו דער קאָנפערענץ דערהויבט מיט אַ געפיל פון דרך=ארץ: דאָס איז דער ווינקל, וווּ עס קען זיין פאַראייניקט דאָס גאַנצע יידישע פאָלק. מיר מוזן דאָ דערמאָנען דעם געטרייען, קרישטאָל=קלאָרן אידעאַליסט, וואָס האָט אין זיין גייסט אויסגעטראָגן די אידעע פון אינסטיטוט, מיר מוזן דאָ דערמאָנען מיט הויכאַכטונג און ליבע נחום שטיפן, מיר מוזן דאָ מיט דאַנק דערמאָנען דעם זאַמלער אין שטעטל — וואָס זיין נאָמען איז לעגיאָן. אין מאָמענטן פון יאוש האָבן מיר איצט אַ טרייסט — דאָס איז ייוואָ. לעבן זאָל אונדזער טרייסט! לעבן זאָל ייוואָ!

ד"ר י. פ אַ י ע נ ס אָ ן (רעדפעט) באַגריסט אין נאָמען פון די עסטלענדישע פריינט פון ייוואָ: איך קום פון אַ קליינעם לאַנד מיט גאָר אַ קליינעם יידישן קיבוץ: סך=הכּל פאַרמאָגן מיר 5000 יידישע נפשות. אויף אונדזער קליינעם יידישן קיבוץ איז אַרויפגעלייגט געוואָרן אַ גרויסע היסטאָרישע אַחריות. מיר עסטלענדער יידן זיינען דערווייל די איינציקע, וואָס האָבן אַ פון געזעץ באַשטעטיקטע קולטורעלע אַליינפאַרוואַלטונג, וואָס גרויסע יידישע קיבוצים שטרעבן ערשט צו איר. אָבער מיר ווייסן ווייל, אַז ביי אונדז איז דאָס נאָר אַ פאָרם. די אמתע קולטור=אויטאָנאָמיע, איר פולער אינהאַלט איז אָט דאָ. און דאָ, וווּ עס האָבן זיך צונויפגעקליבן די פאָרשטייער פון יידן פון אַ סך לענדער, לאָזט מיר אויסריידן מיין האַרץ. איך בין אַ געטרייער ציוניסט, איך בין צוגלייך אַן איבערצייגטער יידישיסט. אין אונדזערע קליינע פאַרהעלטענישן קומט אָפטמאָל אויס נאָך צו דערווייזן די עלעמענטאַרסטע זאַכן, ווי דאָס, אַז יידיש קען זיין די שפּראַך פון קולטור. און אָט קומט דער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט מיט זיין עקזיסטענץ און מיט זיין אַרבעט און מיט זיינע אויסגאַבן און באַווייזט דאָס אַלעמען בחוש. פאַר דער באַזונדערער אונטערשטיצונג, וואָס מיר, דער קליינער יידישער קיבוץ, האָבן פון ייוואָ, ערלויבט מיר אים באַזונדער צו דאַנקען און צו באַגריסן. זאָל ער לאַנג לעבן און ווייטער טאָן זיין אַרבעט.

Vivat, crescat, floreat in aeternum דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט.

מ. ווײַנרײַך מעלדעט, אַז דער אָנגעמערקטער רעפֿעראַט זײַנער „די ייִדישע וויסנשאַפֿט — אירע אויפֿגאַבן און פּערספּעקטיוון" פֿאַלט אַרויס מחמת דער שפּעטער צײַט. די געשעפֿטלעכע זיצונג הויבט זיך אָן מאָרגן האַלב 11, און הײַנט 9 אין אָוונט קומט פֿאָר אַ וויסנשאַפֿטלעכע זיצונג אונטערן פֿאָרזיץ פֿון א. טשעריקאָווער.

מ. גראָמב (וואַרשע). אין נאָמען פֿונעם אַנסקי־זאַמלער־קרײַז האָב איך דעם כּבֿוד צו באַגריסן די קאָנפֿערענץ. אויב די קאָנפֿערענץ איז אַ יום־טובֿ פֿאַר די פֿרײַנד פֿון ייִדיש און פֿון דער מאָדערנער ייִדישער קולטור, איז זי פֿאַר אונדז זאַמלער אַ טאָפּעלער יום־טובֿ. אַ גרויסער טייל פֿון דעם אוצר, וואָס דער ייוואָ פֿאַרמאָגט, באַשטייט פֿון די מאַטעריאַלן, וואָס די זאַמלער האָבן אַרײַנגעבראַכט. אַלע אָנערקענען, אַז דער גרעסטער פֿאַרדינסט פֿון ייוואָ איז דאָס, וואָס ער האָט אַרײַנגעטראָגן אַ באַזונדער נשמה אין דער וויסנשאַפֿט, ער האָט פֿון איר געמאַכט אָנשטאָט אַ זאַך פֿאַר יחידים אַן ענין פֿאַר אַ מאַסע. אָט דאָס איז דער פֿאַרדינסט פֿון די אַרבעטער־זאַמלער. מיר פֿאָדערן ניט קיין דאַנק דערפֿאַר, דאָס האָבן מיר געטאָן פֿאַר זיך. קיין ציוניסט קען ניט האָבן צום אינסטיטוט אַזאַ באַציונג, ווי מיר אַרבעטער. מיר זײַנען פֿאַר ייִדיש, ווײַל ייִדיש איז אונדזער שפּראַך. דער אינסטיטוט מוז זיך שטיצן אויף די ברייטע מאַסן. ער מוז אויך געבן דער מאַסע, ער מוז טאָן פֿאַר דער ייִדישער שול, שאַפֿן אַ גראַמאַטיק, לערנביכער. אין נאָמען פֿון די הונדערטער זאַמלער, און דווקא אַרבעטער, וויל איך באַגריסן דעם אינסטיטוט. מיר וועלן ווײַטער אַרבעטן פֿאַר אים און קעמפֿן דערפֿאַר, אַז ער זאָל זיך אַנטוויקלען אין אונדזער גייסט.

וו. לאַצקי־בערטאָלדי (ריגע). אין נאָמען פֿון ריגער בויקאָמיטעט פֿאַרן ייוואָ באַגריס איך די קאָנפֿערענץ פֿון ייִדישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט אין דער שטאָט ווילנע. ווילנע איז פֿאַר אונדז ניט סתּם אַ שטאָט, זי איז אַ שטאָט אַ אידעע. אין דער געשיכטע פֿון דער מענטשהייט זײַנען פֿאַראַן אַ ריי אַזעלכע שטעט, וואָס פֿאַרקערפּערן אידעען: פּאַריז, רוים, ירושלים... ווילנע איז אויך אַזאַ אידעע. ווילנע איז דער צענטער פֿון צעזייטן ייִדישן גייסט. מיר זעען דאָ טאַקע הײַנט אַן אידעיִשן קיבוץ גליות. דאָס איז געוואָרן אַ דאַנק דעם ייוואָ. און מיר ווינטשן דעם ייוואָ, ער זאָל ווערן דער אָרט פֿון דער פֿרײַער ייִדישער וויסנשאַפֿט. וואָרום פֿרײַהייט איז ניט קיין איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל אײַנגעשטעלטער פֿאַרגלײַווערטער באַגריף. צו פֿרײַהייט דערגייט מען דורך מדרגות, דורך בחינות. וואָס הײַנט איז פֿרײַ, קען מאָרגן זײַן ניט פֿרײַ. מען האָט אַמאָל געזאָגט, אַז פֿרײַהייט איז וועלטלעכקייט. אָבער אויך וועלטלעכקייט קען ווערן פֿאַרקנעכטונג, ווען עס ווערט פֿאַרשטיינערט צו אַ דאָגמע.

לאָמיר בלייבן ביי דער אמתער פרייהיים. לאָמיר זיך לערנען ביי פרצן: ער איז געווען דער אמתער פרייגייסט. זייענדיק פריי, איז ער קיינמאָל ניט געווען קיין אפיקורס. האָט ער פאַר אונדז דאָך געעפנט די קוואַלן פון חסידות.

איך ווינטש, אַז ייוואָ זאָל ווערן דער מיטלפּונקט פון פרייען גייסט, און ווילנע זאָל אַזוי אַרום בלייבן ווערט דעם נאָמען ירושלים דליטא.

נ. גערגעל (בערלין): איך באַגריס די קאָנפערענץ אין נאָמען פון דער בערלינער געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ. פאַר מיר איז די דאָזיקע קאָנפערענץ פון ייוואָ באמת אַ קולטור־קאָנגרעס פון יידישיסטן, פון די, וואָס קעמפן פאַר דער יידישער קולטור. איך בין אַליין אַ סאָציאַליסט, אָבער איך בין מודה, אַז יידיש איז אַ ברייטערער באַגריף. מיט 21 יאָר צוריק איז געווען די ערשטע יידישיסטישע קאָנפערענץ אין טשערנאָוויץ. זי איז געווען נאָך האַלב שטאַמלעריש. זי האָט זיך קוים דערוועגט צו פּראָקלאַמירן, אַז יידיש איז אַ נאַציאָנאַלע שפּראַך. איצט וועט זיך שוין קיינער ניט באַנוגענען מיט דער דאָזיקער פאָרמולירונג. איצטער איז נאָר מעגלעך איין פאָרמולירונג: יידיש איז די נאַציאָנאַלע שפּראַך. דאָס וואָס דער ייוואָ האָט אויפגעטאָן באַווייזט, אַז יידיש איז ד י נאַציאָנאַלע שפּראַך. אָבער ניט די דאָזיקע דעקלאַראַציע איז אונדזער עובדא. מיר דאַרפן איצט אַרויסגיין צום פאָלק מיט אַ נייעם לאָזונג: מיר ווילן און האָבן צו זען ביי דעם אינסטיטוט אַ יידישן אוניווערסיטעט. חברים, עס איז אַ סך גרינגער צו אָפּלאַדירן, ווי דעם אוניווערסיטעט צו שאַפן. עס זיינען פאַראַן דערביי אַ סך האַרבע פראַגן, אי פּאָליטישע, אי פינאַנציעלע, אי אָרגאַניזאַציאָנעלע. אָבער מיר מוזן דעם דאָזיקן ציל האָבן פאַר די אויגן. מיר האָבן נאָך ווייניק געטאָן אויף אויסצוקעמפן אונדזער נאַציאָנאַלע אַווטאָנאָמיע. מיר קענען זי דערגרייכן נאָר דורך מעשים, דורך פאַקטן. איינער פון די דאָזיקע פאַקטן דאַרף זיין דער יידישער אוניווערסיטעט. איך גלייב, אַז אויף דער נאָענטסטער קאָנפערענץ וועלן מיר זיך טרעפן אויף דער עפענונג פון אוניווערסיטעט.

דער פאָרזיצער שליסט די פייערלעכע עפענונג־זיצונג.

וויסנשאַפטלעכע זיצונג

דאָנערשטאָג, דעם 24טן אָקטאָבער (9 אינאָוונט).

די וויסנשאַפטלעכע זיצונג פון דער קאָנפערענץ האָט זיך אָנגעהויבן ביי אַ פול באַזעצטן זאַל אין טעאַטער „פּאַלאַס" 9 אַזייגער אין אָוונט. פאָרזיצער איז א. טשעריקאָווער.

פאַר די פּאָרטראָגן באַגריסט דער פאָרזיצער דעם דעלעגאַט פון קאָוונער געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ, אַדוואָקאַט עוזר פינקעל־שטיין, וואָס איז מיט דער ספּעציעלער ערלויבעניש פון דער פּוילישער און ליטווישער רעגירונג אַריבערגעפאָרן די אַדמיניסטראַטיווע ליניע און האָט באַוויזן צו קומען ערשט צו דער וויסנשאַפטלעכער זיצונג.

ביי דער געשפּאַנטער אויפמערקזאַמקייט פון דער אוידיטאָריע ווערן געהאַלטן די פּאָרטראָגן:

נח פּרילוצקי — איבער יידישער דיאַלעקטאָלאָגיע.

יעקב לעשטשינסקי — עקאָנאָמישע עוואָלוציע פון די דייטשע יידן אין 19טן יאָרהונדערט.

ד״ר יצחק שיפּער — וועגן ועד ארבע הארצות.

ד״ר היגנעלבלום — יידן אין דער פּוילישער פּרעסע סוף 18טן יאָרהונדערט.

דריטע זיצונג

(פרייטאָג, דעם 25טן אָקטאָבער האַלב 11 פרי).

ד״ר מ. ווײַנרײַך עפנט די זיצונג און לייגט פאָר אויסצוקלייבן אין פּרעזידיום פון דער קאָנפערענץ: ד״ר י. בערנפעלד — טשערנאָוויץ, י. גיטערמאַן — וואַרשע, א. טשעריקאָווער — בערלין, נ. מייזיל — וואַרשע, ה. עמקין — ריגע, נ. פּרילוצקי — וואַרשע, ד״ר ה. קאָוואַר־סקי — ווילנע, פרוי אַננאַ ראָזענטאַל — ווילנע, ד״ר י. שיפּער — וואַרשע און ד״ר מ. ווײַנרײַך — ווילנע. די פאָרגעלייגטע ליסטע ווערט אָנגענומען אַן בלאָק. פאַרן סעקרעטאַר פון פּרעזידיום ווערט אויסגעקליבן נ. מייזיל.

דעם פאָרזיץ נעמט איבער נ. פּרילוצקי.

צום אַלגעמיינעם באַריכט פון אָרגאַניזיר־קאָמיטעט באַקומט דאָס וואָרט

מ. ווײַנרײַך (אָ. ק.): איך נעם אָן, אַז אין אַלגעמיין איז די טעטיקייט פון אינסטיטוט אַלע דעלעגאַטן באַקאַנט. איך וועל זיך דעריבער אין מיין באַריכט ניט אָפּשטעלן אויף קיין פּרטים וועגן דער פאַרגאַנגענער אַרבעט, נאָר דער עיקר באַטאָנען די פאַקטן, וואָס זיינען שייך צו דער צוקונפט.

די הויפּט־אויפגאַבע פון דער קאָנפערענץ איז צו שאַפן אַן אָרגאַני־זיר־סטאַטוט, וואָס זאָל פּאַסן צו אונדזער ברייט־פאַרצווייגטער טע־טיקייט. ביז איצט האָט אונדזער אַפּאַראַט ניט געקענט זיין אָרגאַניזירט ווי עס געהער צו זיין. אויב מיר האָבן אָן אַ קאָנסטיטוציע פונדעסטוועגן

ניט ווייניק אויפגעטאָן אין משך פון די פאַרגאַנגענע 4 יאָר, געפין איך דערויף בלויז איין דערקלערונג: דאָס איז מעגלעך געוואָרן אַדאַנק דער וואַרעמקייט, וואָס האָט געהערשט אין די קעגנזייטיקע באַציונגען פון די טוער. מער ווי איין מאָל איז בערלין געווען אומצופרידן מיט ווילנע און פאַרקערט, מער ווי איין מאָל זיינען געווען טענות אַהין און צוריק — אָבער מיר האָבן דאָס אַלצדינג גרינג גובר געווען, ווייל יעדערער פון אונדז איז גערן געווען ביי אַ סיכסוך צווישן פאָרם און עיקר צו פאַרבייגן די פאָרם צוליב דעם עיקר. לאָמיר זען, אַז די דאָזיקע וואַרעמקייט, וואָס האָט ביז איצט געמאַכט די ייוואָ־טוער פאַר איין משפחה, זאָל אָנהאַלטן אויך ווייטער, בשעת מיר טראָגן אַרום אויף אַ ברייטערן שליאַך.

מיר מעגן זיין זיכער, אַז די דאָזיקע וואַרעמקייט און דאָס דאָזיקע אחריות־געפיל וועלן ביי אונדז בלייבן, וואָרום דער ייוואָ איז דאָך ניט קיין קליין הייפל יחידים, נאָר ער ווערט געטראָגן פון אַ גרויסן שטראָם פאָלקס־ענערגיע. דער אויפטו און דאָס גליק פון דעם ייוואָ באַשטייען אין דעם, וואָס ער האָט געמאַכט הונדערטער פאַר מיטבויער און טויזנטער פאַר סימפּאַטיקער. קיין שום אַנדער יידישע וויסנשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציע קען זיך אין דעם צו אונדז ניט גלייכן.

דער אָרגאַניזיר־קאָמיטעט פאַר דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטי־טוט, וואָס איז געשאַפן געוואָרן אויף דער בערלינער פאַרבאַראַטונג אין אויגוסט 1925, איז באַשטאַנען פון 4 מענטשן: משעריקאָווער, רייזען, שטיף, וויינרייך. ווען שטיף איז אין מאַי 1926 אַוועקגעפאָרן פון בערלין, איז קאָאָפּטירט געוואָרן אין אָרגאַניזיר־קאָמיטעט יעקב לעשטשינסקי, וועלכער איז פון אָנהייב אָן געשטאַנען נאָענט צום ייוואָ. אין 1926 האָט אין משך פון עטלעכע חדשים מיטגעאַרבעט אין אָרגאַניזיר־קאָמיטעט, צווייג ווילנע, אויפן סמך פון קאָאָפּטאַציע, מ. עריק. אַ קאָלעגיע פון 4 איז תּחילת אפשר געווען גענוג, אָבער אין דער מאָס ווי די אַרבעט איז געוואַקסן האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דער באַשטאַנד פון דער הנהגה מוז פאַרגרעסערט ווערן. אין דעם באַשלוס פון דער פאַרבאַראַטונג איז געווען פאָרויסגעזען, אַז אויב עס וועלן זיך שאַפן נייע לאַנד־אָרגאַניזאַ־ציעס, וועלן זיי קענען אַרייגשיקן זייערע פאָרשטייער אין אָרגאַניזיר־קאָ־מיטעט. אין עטלעכע פאַלן איז אויך געגאַנגען אַ קאָרעספּאָנדענץ וועגן דעם; אָבער צוליב דער איבערמאָס פון אַרבעט איז מען ניט געקומען צו דער רעאַליזירונג פון באַשלוס. אַ סוראָגאַט פון ברייטערער באַטייליקונג איז געשאַפן געוואָרן דורך דעם, וואָס די פאַרוואַלטונגען פון דער ווילנער און בערלינער געזעלשאַפטן „פריינד" האָבן זיך באַטייליקט אין די באַ־שלוסן וועגן אַלע וויכטיקערע פראַגעס. אין אַ גאַנצער ריי פאַלן איז אָנגע־גאַנגען אַ קאָרעספּאָנדענץ מיט דער אַמעריקאַנער סעקציע, שפּעטער אויך

מיט דער וואַרשעווער געזעלשאַפט „פריינד“ אאַז״ו. אָבער די דאָזיקע פאָרמען פון צוזאַמענאַרבעט זיינען ניט געווען איינגעשטעלט סטאַטוטאַריש, און ממילא זיינען זיי ניט געווען גענוג רעגלמעסיק און זיכער. די קאָנפערענץ מוז אויסאַרבעטן אַן אָרגאַניזיר־פּלאַן, וואָס זאָל אַוועקשטעלן אַלע געהעריקע אָרגאַנען.

ניט גענוג פעסט אָרגאַניזירט איז אויך געווען ביז איצט די *וויסנשאַפטלעכע* אַרבעט. די פאָרבאַראַטונג האָט פּראָקלאַמירט 4 סעקציעס און באַשטימט פאַר דריי פון זיי די סעקרעטאַרן: א. טשעריקאָווערן פאַר דער *היסטאָרישער* סעקציע, י. לעשטשינסקין פאַר דער *עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישער*, מ. וויינרייכן פאַר דער *פילאָלאָגישער*. די פראַגע וועגן דעם פאָרשטייער פון דער *פסיכאָלאָגיש־פּעדאַגאָגישער* סעקציע איז געבליבן אָפן. אין נאָמען פון די סעקציעס זיינען אַרויסגעגאַנגען די בענד שריפטן, אין זייער נאָמען איז אָפּגעטאָן געוואָרן אַ היפּשע וויסנשאַפטלעכע אַרבעט (למשל, די עטנאָגראַפישע אַרבעט, די עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישע אויספאָרשונג אין פּוילן 1927, די אַנקעטעס פון דער פּסיכאָלאָגיש־פּעדאַגאָגישער סעקציע), אָבער קיין איינהייטלעכע אָרגאַניזיר־פאָרם פון די סעקציעס איז ניטאָ ביז היינט. אין דער אָנפירונג פון דער פילאָלאָגישער סעקציע האָבן געאַרבעט איר סעקרעטאַר און ז. רייזען — אָן אַ באַשטימטער טיטולירונג. די עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישע סעקציע האָט פּ׳ לעשטשינסקי יאָ געפּרוווט אָרגאַניזירן, און אַ פאַרזאַמלונג אין בערלין האָט אויסגעקליבן י. לעשטשינסקין פאַרן פאָרזיצער פון דער סעקציע, י. קאָראַלניקן פאַרן סעקרעטאַר. פאַר דער היסטאָרישער סעקציע האָט פּ׳ טשעריקאָווער געפּרוווט שאַפן אַ פּלענום, וועלכער האָט זיך אויפגעקליבן עטלעכע מאָל אין בערלין, (א. טשעריקאָווער האָט געהייסן „אָנפירער פון דער סעקציע“). די פּסיכאָלאָגיש־פּעדאַגאָגישע סעקציע האָט זיך ווידער אָרגאַניזירט אויף אַ באַזונדער שטייגער: אַ פאַרזאַמלונג אין ווילנע האָט אויסגעקליבן אַ ביוראָ (פאָרזיצער ד״ר ה. קאָוואַרסקי, סעקרעטאַר א. גאָלאָמב), און די רעדאַקציע פון די שריפטן איז אָנגעטרויט געוואָרן לייבוש לערערן אין ניו־יאָרק.

איך גלייב, אַז עס וועט ניט זיין קיין פּחיתת־הכבוד פאַר קיינעם, אויב איך וועל זאָגן, אַז די ריכטיקע קאָלעגיאַלע צוזאַמענאַרבעט פון די סעקציעס דאַרף זיך נאָך ערשט אָנהייבן. עס איז שוין איצט צייט, אַז די סעקציעס זאָלן זיך אויף אַן אמת קאָנסטיטוירן. די אַרבעט פון דעם אינסטיטוט איז שוין אויף אַזוי פיל אויסגעוואַקסן, אַז דאָס פאָדערט זיך אומבאַדינגט. אגב איז שוין דאָס מעגלעך אויך, וואָרים אין דער ביז־איצטיקער צוגרייט־סטאַדיע האָבן מיר שוין קאָנצענטרירט אַרום דעם

אינסטיטוט אַ שיינע צאָל מיטאַרבעטער פון די פאַרשיידענע וויסנשאַפטלעכע געביטן.

איך זע קלאָר, אַז ספּעציעל די פראַגע וועגן קאָנסטיטוירן די סעקציעס איז זייער אַן איידעלע און אַ האַרבע. עס וועט ניט גרינג זיין צו באַשליסן, ווער עס קען זיין אַ ווירקלעכער מיטגליד פון אַ סעקציע. לויט מיין מיינונג קען ניט יעדער מיטאַרבעטער פון די שריפטן eo ipso זיין אַ מיטגליד אין דער סעקציע. מיר מוזן זען, אַז די קאָלעגיעס, וואָס מיר שאַפן, זאָלן האָבן דעם געהעריקן וויסנשאַפטלעכן אויטאָריטעט, און דעריבער האַלט איך, אַז ווירקלעכע מיטגלידער פון דער סעקציע, פּוסקים וועגן אייגענער און פרעמדער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט, קענען זיין בלויז די, וואָס האָבן אַליין ביז איצטער שוין געטאָן קוואַליפיצירטע וויסנשאַפטלעכע אַרבעט און זיינען גרייט מיטצואַרבעטן מיטן אינסטיטוט אין דער אַלגעמיינער ריכטונג פון זיין טעטיקייט.

מיין פאָרשלאָג איז, אַז אויף דער היינטיקער זיצונג זאָל די קאָנפערענץ אויסקלייבן אַ קאָמיסיע פאַר אָרגאַניזיר־פראַגעס, וועלכע זאָל ביז מאָרגן נאָכמיטאָג צושטעלן אַ בפּרטיותדיקן פּראָיעקט וועגן אַלע שייכותדיקע פונקטן. אַהער וועט אַריינגיין די אָקאָרשט באַרירטע פראַגע וועגן די סעקציעס און דערנאָך — די אַלגעמיינע סכעמע פון אונדזער אָרגאַניזאַציע.

ווי אַזוי זאָל די דאָזיקע סכעמע אויסזען? מיר דאַרפן זי שוין איצטער ניט אויספאַנטאַזירן. מיר האָבן אין 17 לענדער, אין אַלע לענדער פון דעם יידישן מאַסן־יישוב, לאַנד־אָרגאַניזאַציעס, שטיצגרופּעס, געזעלשאַפטן „פריינד פון ייוואָ”; מיר מוזן בלויז פאַראייניקייטלעכן און אַקטיווירן דאָס, וואָס דאָס לעבן אַליין האָט געשאַפן. אויף אַ זיצונג אין דער פאַרוואַלטונג פון דער וואַרשעווער געזעלשאַפט „פריינד”, מיט אַ פּאָר וואָכן צוריק, האָט פּ׳ לאַזאַר קאַהאַן זייער טרעפיק פאָרמולירט די אויפגאַבע: עס מוז געשאַפן ווערן אַן אַלוועלטלעכער פאַרבאַנד פון די געזעלשאַפטן „פריינד פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט”. דאָס וועט זיין דער מאַטעריעלער פאַרזאָרגער פון ייוואָ; די וויסנשאַפטלעכע אַרבעט וועט געטאָן ווערן דורך די פּלאַנמעסיק־קאָנסטרוירטע סעקציעס.

ווער קען זיין אַ מיטגליד אין דער געזעלשאַפט „פריינד פון ייוואָ”? יעדער איינער ווער עס סימפּאַטיזירט מיט די צילן פון אינסטיטוט. קיין שום אַנדערע פאָדערונג דאַרפן מיר צו אַזאַ מיטגליד ניט שטעלן.

ווען איך קום צו צו דעם פונקט, מוז איך ניט ווילנדיק אָנרירן די טעמעס, וואָס זיינען אַרויסגעשוווּמען נעכטן, בעת דער פייערלעכער זיצונג.

עס איז אַ פאַקט, אַז צווישן די מענטשן וואָס שטיצן דעם אינסטיטוט זיינען פאַראַן ניט נאָר אַזוינע, וואָס שטיצן ביי היינטיקן טאָג די יידישע וועלטלעכע שול. און עס איז ניטאָ קיין גרונד, אַז מיר זאָלן זיך

אָפּזאָגן פֿון זייער אונטערשטיצונג. אדרבא. דאָס גופא, וואָס וויסנשאַפֿט־לעכע אַרבעט אין יידיש ציט צו סימפּאַטיעס פֿון נייע קרייזן, איז אַ סימן, ווי שטאַרק מיר זיינען שוין אויסגעוואַקסן.

ווען מיר זוכן דעם יחוס פֿון דער יידישער בילדונגס־אַרבעט פֿאַר דעם לעצטן האַלבן יאָרהונדערט, שטויסן מיר זיך אָן אויף די אומלעגאַלע אַרבעטער־קרייזלעך, וווּ מען האָט באַהאַלטענערהייט געלייגט דעם יסוד פֿאַר אַ מאָדערן יידיש וויסן — ניט נאָר אין פּאָליטישער עקאָנאָמיע, נאָר אויך אין נאַטורוויסנשאַפֿט, געאָגראַפֿיע און געשיכטע. די דאָזיקע קרייז־לעך זיינען געווען אינגאַנצן איזאָלירט, די מיטגלידער זייערע זיינען גע־ווען ענלעך צו אַ מין רעליגיעזן אָרדן. אַלע דרויסנדיקע זיינען געווען פֿרעמד, דאָס רוב פֿיינדלעך.

ווען רעלאַטיווע פֿרייהייט האָט אונדז געגעבן די מעגלעכקייט צו עפֿענען שולן מיט דער יידישער לערנשפּראַך, איז דאָס געווען אַ העכע־רער שטאַפּל פֿון אונדזער אַנטוויקלונג, מיילן ווייט פֿון דעם ערשטן. די שולן האָבן נאָך אויך שונאים, אָבער אין דער זעלבער צייט האָבן זיי שוין אַרום זיך אַ פֿעסטן גאַרטל פֿון טויזנטער פּאַרטיידיקער.

צום ערשטן גאָרן, צו דער פֿאָלקס־שול, איז צוגעקומען ביי אונדז פּאַמעלעך דער צווייטער — די גימנאַזיעס, די לערער־סעמינאַרן, און איצ־טער זיינען מיר אַלע עדות, ווי עס ווערט געבויט נאָך אַ העכערער גאָרן, דער יידישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט.

דער אינסטיטוט האָט נאָך ווייניקער געגנער איידער די יידישע עלע־מענטאַרע שולן. און דאָס איז פֿאַרשטענדלעך. פֿאַקטן ווירקן בעסער ווי רייד. ניט אומזיסט האָבן מיר אין אַ שטאָטראַט געהאַט דעם סימן, אַז נאָכדעם ווי אַ גרופּע פּוילישע ראַטמענער האָט געשטימט פֿאַר אַן אַסיג־נירונג לטובת דעם ייוואָ, האָט זי מיט אַ קורצער צייט שפּעטער געשטימט אויך פֿאַר סובסידירן די אָרטיקע יידישע שול: אויב אַ פֿאָלק באַשאַפֿט אין זיין שפּראַך אַ העכערע וויסנשאַפֿטלעכע אינסטיטוציע, פֿאַרוואָס זאָל עס ניט קענען האָבן אין דער שפּראַך אַן עלעמענטאַרע שול.

ווער עס שטייט פֿאַר דער מאָדערנער יידישער שול, דער שטייט געוויס פֿאַר דעם ייוואָ, אומבאַדינגט, מיט אַלע זיינע חושים. אָבער די פּראַקטיק האָט געוויזן, אַז דער ייוואָ האָט אויך אַנדערע פֿריינד. אַט זאָגן איינע, אַז פֿון יידישע שולן האַלטן זיי ניט, נאָר וויסנשאַפֿטלעכע אַרבעט איז זיי ליב, אַפֿילו ווען זי ווערט געטאָן אין יידיש. אַט זאָגן אַנדערע, אַז לויט זייער מיינונג ווערט יידיש אונטערגיין, נאָר דווקא איבער דעם דאַרף מען אויפֿהיטן און אויספֿאָרשן אַלצדינג, וואָס איז פֿאַרבונדן מיט דער יידיש־תקופֿה אין אונדזער געשיכטע, מיט די לעצטע טויזנט יאָר.

צי זאָל דער אינסטיטוט זיך אָפּזאָגן פֿון אַזוינע „באַדינגטע" פֿריינד?

מיר מוזן זאָגן: יעדער טוער פון אינסטיטוט טוג טאָן וועלכע געזעלשאַפטלעכע אַרבעט ער וויל. אָבער דער אינסטיטוט, ווי אַן אינסטיטוציע, מוז שטיין אויסער דעם פּאָליטישן קאַמף.

דער וועג פון אינסטיטוט איז נאָר ממשותדיקע וויסנשאַפטלעכע אַרבעט.

אויב מען וויל קריטיקירן די ביז=איצטיקע טעטיקייט פון אינסטיטוט פאַר שלעכטע אַרטיקלען אין די „שריפטן", פאַר ניט געלונגענע אַנקעטעס, איז דאָס אויפן פּלאַץ; אָבער ווער עס מאָנט רעזאָלוציעס, וואָס זיינען ניט אָנגענומען געוואָרן, דער רעדט ניט אויף דער טעמע.

דעם בעסטן באַווייז, אַז דאָס איז דער ריכטיקער וועג, זע איך אין דעם, וואָס די גרויסע מאַסע פריינד און זאַמלער האָט ניט קיין תּביעות צום אינסטיטוט. יעדער איינער טראָגט צו צום בנין דאָס בעסטע וואָס ער קען. און ווי אַזוי וואָלט דען געקענט זיין אַנדערש? מיטשאַפער פון אינסטיטוט זיינען מענטשן פון פאַרשיידענע ריכטונגען און פאַרשיידענע שיכטן; אָבער געניסער פון דער ייוואָ=אַרבעט זיינען טאַקע צום ווייט=גרעסטן טייל די אַרבעטער און פאָלקס=מאַסן, וואָס יידיש איז זייער שפּראַך, די שפּראַך פון זייער קאָפּ און זייער האַרץ.

מען קען אפשר צעקריגן אַ טייל פריינד און זאַמלער מיטן אינסטיטוט. אויב מען זאָל אַרויס מיט אַ לאָזונג, אַז דעם אינסטיטוטס ריכטונג טויג ניט, קען מען שאַפן ביי אַ טייל פריינד אַ קאָנפליקט צווישן זייער אוממיטלבאַרן געפיל און זייער געזעלשאַפטלעכן געוויסן. אָבער איך גלייב ניט, אַז דאָס זאָל זיין כּדאַי און אַז עמעצער זאָל קענען דערפון פּראָפיטירן.

אַלצדינג, וואָס איך האָב געזאָגט צו דער טעמע וועגן ריכטונג און באַזיס, איז מיין אייגענע פאָרמולירונג. איך ווייס ניט, צי די אַנדערע מיטגלידער פון דעם אָרגאַניזיר=קאָמיטעט שטימען איין דערמיט, אָבער לויט די אויספירן, וואָס דרינגען אַרויס פון מיינע רייד, האָט זיך געהאַלטן דער גאַנצער אָרגאַניזיר=קאָמיטעט פון ערשטן טאָג אָן ביז היינט.

איצטער נאָך בקיצור וועגן אונדזער אַמעריקאַנער קאַמפּאַניע היינטיקן פרילינג און זומער. די אַמעריקאַנער סעקציע האָט אַריינגעשיקט אַ גאַנץ גענויען נאָטאַריעל באַשטעטיקטן פינאַנץ=באַריכט, וועלכער איז אָפן פאַר אַלע דעלעגאַטן, אַזוי אַז איך פאַרשפּאָר זיך אָפּצושטעלן אויף פּרטים און קען זיך באַנוגענען מיט ראָשי=פּרקים. די קאַמפּאַניע האָט אַריינגעבראַכט ביי 14000 דאָלאַר, פון וועלכע עס איז נאָך געבליבן איינצוקאַסירן אַ 4000. קנאַפּע 3000 זיינען אַוועק אויף הוצאות, דערפון אַ 1700 דאָלער אויף מיין נסיעה און אויפהאַלט אין אַמעריקע אין משך פון פיר חדשים. דאָס מיינט, אַז ביי פאַרענדיקן די קאַמפּאַניע האָבן מיר געקענט דיספּאָנירן מיט אַ 7000 דאָלאַר. די סומעס זיינען געקומען פון הונדערטער מענטשן. אַ גרויסער טייל פון דעם געלט איז שוין אַוועק אויף דער בוי=אַרבעט.

אין די ערשטע וואָכן פון דער קאַמפּאַניע האָט זיך געקענט דוכטן, אַז דער מאַטעריעלער רעזולטאַט וועט זיין אַ גרעסערער, ווייל דער אָפּ־קלאַנג אין דער גאַנצער יידישער פרעסע, סיי אין ניו־יאָרק און סיי אין דער פּראָווינץ, איז געווען אַז אויסערגעוויינטלעך וואַרעמער. אָבער עס איז געווען אַן אָפּמישער אָפּנאַר: פון צייטונגס־אַרטיקלען אַליין ווערט קיין געלט נישט. די פריינדשאַפטלעכע פּראָפּאַגאַנדע אין די צייטונגען איז אָבער אַ גוטע זיינונג, און שניידן וועלן מיר שפּעטער, בשעת די אַרבעט פון דער אַמעריקאַנער סעקציע וועט זיך פונאַנדערוויקלען.

דעם אויסגאַנג פון דער אַמעריקאַנער קאַמפּאַניע טאָרן מיר בשום אופן נישט שאַצן בלויז לויטן פינאַנציעלן רעזולטאַט. וויכטיקער איז די פּערספּעקטיווע.

ביז דער קאַמפּאַניע איז די אַמעריקאַנער סעקציע געווען אַ לפי־ערך ענגער קרייז, אַן אָרגאַניזאַציע מיט אַ פּאָר הונדערט מיטגלידער, וואָס צאָלן צו צען דאָלאַר אַ יאָר. די אָרגאַניזאַציע האָט נישט געהאַט אין איר רשות קיין שום טעכנישע הילפס־קרעפטן, די גאַנצע שווערע שוואַרצע אַרבעט איז געטאָן געוואָרן דורך די מיטגלידער פון דער עקזעקוטיווע גופא, אין דער ערשטער ריי דורך דעם סעקרעטאַר פון דער סעקציע ד״ר י. שאַצקי.

אין דער קאַמפּאַניע האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז מיר דאַרפן זיך אין אַמעריקע רעכענען מיט דריי קאָנצענטרישע קרייזן. פריער גייען די ביז־יצטיקע פריינד פון אינסטיטוט, וואָס זיינען גוט געווען באַקאַנט מיט זייער אויפטוען. אַרום זיי גייט דער צווייטער קרייז: מענטשן, וואָס האָבן ביז איצט גאָר געהאַט געהערט וועגן דעם ייוואָ מיט איין ברעג אויער און זיינען ערשט דורך דער קאַמפּאַניע געוואָרן מער באַהאַונט אין דער זאַך. ענדלעך גייט דער דריטער, דער דרויסנדיקסטער קרייז — די טויזנטער מענטשן, וואָס זיינען דורך דער קאַמפּאַניע צום ערשטן מאָל געוואָר גע־וואָרן וועגן דעם עצם עקסיסטענץ פון דעם אינסטיטוט.

אַז אַדעקוואַטע אונטערשטיצונג, מאָראַליש און מאַטעריעל, האָבן מיר געקענט באַקומען בלויז ביי דעם ערשטן קרייז. ער האָט דאָס טאַקע געגעבן אין דער פולער מאָס. אין דער פּעריפעריע האָבן מיר בלויז גע־קענט אָנקניפּן פאַרבינדונגען אויף להבא. איך בין זיכער, אַז בשעת די אַמעריקאַנער סעקציע וועט פאַרברייטערן איר טעטיקייט, וועט זי פון די דאָזיקע פאַרבינדונגען האָבן גרויס נוצן.

אויפן סמך פון דער פּראַקטיק אין דער ערשטער אַמעריקאַנער קאַמ־פּאַניע אונדזערער קום איך צום באַשלוס, אַז אַן אינטערעס און אַ „באַ־דינגטע פריינדשאַפט" פאַר דער יידישער וויסנשאַפט וועט זיך שאַפן מיט דער צייט אַפילו אין די לאַנג־אַמעריקאַניזירטע (די אַזוי גערופענע „יאַהודישע") קרייזן. דער ביטול צו יידיש איז שוין דאָרט איצט כמעט

זוי פֿאַרבײַ. די סיבה איז אַ פּשוטע: פֿאַקטן אימפּאָנירן מער ווי אַלץ. פֿון דעם דאָזיקן אָפּשײַ פֿאַר פֿאַקטן נעמט זיך, למשל, די סימפּאַטיע פֿון די יאַהודישע קרײַזן צו דער יידישער קאָלאָניזאַציע אין ראַטנפֿאַרבאַנד, וואָס האָט געבראַכט דערצו, אַז ניט נאָר האָט דער אַגראָדזשאָינט אינוועסטירט מיליאָנען אין דער איבערוואַנדער־אַרבעט, נאָר אַפֿילו אַ ספּעציעלע קאָלאָניע „ראָזענוואַלד” איז געגרינדעט געוואָרן אין אוקראַינע צווישן די נײַע יידישע קאָלאָניעס, אויפֿן נאָמען פֿון דעם שיקאַגער מיליאָנער דזשוליוס ראָזענוואַלד, וועלכער האָט מנדב געווען פֿינף מיליאָן דאָלאַר פֿאַר דער קאָלאָניזאַציע. איך בין זיכער, אַז אין אַ געוויסער מאָס וועט זיך דאָס איבערחזרן אויפֿן פֿעלד פֿון קולטור: וואָס מער עס וועט וואַקסן די יידישע קולטור־אַרבעט בכלל, די יידישע וויסנשאַפֿטלעכע אַרבעט בפֿרט, אַלץ מער וועט זי אַרויסרופֿן צו זיך רעספּעקט און אָנערקענונג.

צוליב דער באַגרענעצטער צײַט וועל איך ניט גיין אָנרופֿן דאָ די נעמען פֿון די צענדליקער מענטשן פֿון פֿאַרשיידענע שיכטן, וואָס האָבן בײַ דער קאַמפּאַניע מיטגעהאָלפֿן און זײַנען געבליבן וואַרעמע פֿרײַנד פֿון ייוואָ אויף ווײַטער. איך וויל נאָר באַמערקן, אַז די באַציִונגען וואָס מיר האָבן אָנגעקניפּט באַגרענעצן זיך ניט בלויז מיט דער יידישער סביבה. עס איז אונדז געראָטן אַרויסצורופֿן אַן אינטערעס צו אונדזער אַרבעט אויך בײַ זייער אָנגעזעענע ניט־יידישע געלערנטע, וואָס האָבן פֿאַרשטאַנען, אַז פֿון די פֿאָרשונגען אין דער ספּעציפֿישער יידישער סביבה קען מען אויך מאַכן אויסערגעוויינטלעך וויכטיקע אַלגעמיינע אויספֿירן אויפֿן פֿעלד פֿון סאָציאָלאָגיע, עקאָנאָמיק, לינגוויסטיק אאַז״וו. די באַקאַנטשאַפֿט מיט די דאָזיקע קרײַזן האָט באַשטעטיקט אונדזער ביז־איצטיקע פּראַקטיק אין אייראָפּע, אַז בײַ ניט־יידישע געלערנטע קענען מיר אַמאָל געפֿינען מער פֿאַרשטאַנד און סימפּאַטיע פֿאַר אונדזער זאַך איידער בײַ יידן, וואָס זײַנען פֿאַרבלענדט פֿון פֿאָראורטיילן.

איך קען פֿאַרענדיקן דערמיט מײַן רעפֿעראַט, וואָרעם וועגן די אַרבעטפּלענער פֿון די איינציקע סעקציעס וועלן באַריכטן באַזונדערע רעפֿערענטן. איך וועל דעריבער מאַכן נאָר אַ פּאָר פֿאָרשלאָגן,

אַלע פֿריערדיקע צווײַגן פֿון אונדזער אַרבעט מוזן בלײַבן, מיר מוזן זיי נאָר פֿאַרברייטערן און פֿאַרפֿעסטיקן.

מיר מוזן אַרויסטראָגן אַ באַשלוס וועגן אַן אייגענעם זשורנאַל; אַ געוויסן פּראָיעקט האָט פּ׳ רייזען פּובליקירט אין די „ליטעראַרישע בלעטער”.

מיר מוזן שאַפֿן די לינגוויסטישע קאָמיסיע, ווי אַ נאָרמאַטיווע אינסטיטוציע פֿאַר דעם יידישן שפּראַך־באַנוץ.

מיר מוזן נעמען אויף זיך צו שאַפֿן אַ סדר אין דער יידישער אָרטאָ־

גראַפיע — דעם נייטיקן אויטאָריטעט האָט שוין דער ייוואָ. מיין פאָרשלאָג איז, אַז סוכּות 1930, ביים חנוכּת־הבית פון אונדזער אייגענעם בנין, זאָל פאָרקומען אין ווילנע אַן אַלוועלטלעכע אָרטאָגראַפישע קאָנפערענץ, און ביז דעמאָלט זאָלן מיר אין אַ זאַמלבוך (אָדער עטלעכע זאַמלביכער) דורכדיסקוטירן אַלע שטרייטיקע פראַגעס.

מיר מוזן עפענען אַן אינסטרוקטאָרן־קורס, כּדי צו סיסטעמאַטיזירן און פאַרטיפערן די זאַמל־אַרבעט.

מיר מוזן שאַפן אַ פרעסע־ביוראָ, כּדי צו האַלטן די עפנטלעכע מיינונג אין קורס פון אונדזער אַרבעט.

מיר מוזן אַרויסגעבן רעגלמעסיק אונדזערע „ידיעות".

מיר מוזן פאַרשטאַרקן אונדזער פרעמדשפּראַכיקע פּראָפּאַגאַנדע. קודם־כּל מוזן מיר אַרויסגעבן אַ פּוילישע בראָשור וועגן אינסטיטוט, דערנאָך אַ פראַנצויזישע.

מיר מוזן זען צו באַוואָרענען אונדזער בודזשעט. דאָס איז ניט שווער צו דערגרייכן ביי דער געהעריקער אַרבעט. אַ ספּעציעלע אַכט מוז געלייגט ווערן אויף דעם, אַז עפנטלעך־רעכטלעכע קערפּערשאַפטן, רעגירונגען, שטאָט־פאַרוואַלטונגען און יידישע קהילות אין אַלע לענדער פון יידישן מאַסן־יישוב זאָלן ערפילן זייער חוב לגבי דער יידישער באַפעלקערונג און שטיצן די צענטראַלע יידישע וויסנשאַפטלעכע אינסטיטוציע.

די אינטערשטע שורה: מיר האָבן אויפגעטאָן פאַר די פיר יאָר צייט מער איידער מיר האָבן זיך אַליין גערעכט. לאָמיר זיך ווינטשן, אַז אין דעם נאָענטסטן יאָר זאָל דער ייוואָ אויפטאָן מער איידער אין די פיר פריערדיקע.

באַריכט פון דער עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישער סעקציע.

די עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישע סעקציע פונם ייוואָ איז געגרינדעט געוואָרן אין בערלין פרילינג 1926. אַלס אָנפירער פון דער סעקציע און רעדאַקטאָר פון די „שריפטן פאַר יידישער עקאָנאָמיק און סטאַטיסטיק" איז אויסגעקליבן געוואָרן יעקב לעשטשינסקי. די סעקציע האָט אירע אויפגאַבן אַזוי פאָרמולירט:

א) זאַמלען, באַאַרבעטן און פאַרעפנטלעכן די עקאָנאָמישע און סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן, וואָס זיינען צעזייט אין די מלוכישע, קאָמונאַלע, געזעלשאַפטלעכע און אַנדערע אויסגאַבן;

ב) אָרגאַניזירן אין די גרעסערע ערטער הילף־גרופּעס און אין די קלענערע — קאָרעספּאָנדענטן, וועלכע זאָלן זאַמלען ידיעות וועגן יידישן עקאָנאָמישן, קולטורעלן און געזעלשאַפטלעכן לעבן;

ג) זיך שטעלן אין פאַרבינדונג מיט די יידישע קהילות, עקאָנאָמישע, פּראָפעסיאָנעלע, געזעלשאַפטלעכע און פילאַנטראָפּישע אינסטיטו־

ציעס און ווירקן אויף זיי, אַז אין זייערע רעגיסטראַציעס, צעטלען, פאַרשרייבונגען וכדומה זאָל אַריינגעשטעלט ווערן אַ באַשטימטער סכום אַלגעמיינע פראַגן, כדי ס'זאָלן מעגלעך ווערן פאַרגלייכונגען צווישן פאַרשיידענע שטעט און לענדער;

ד) אָרגאַניזירן אַ סטאַטיסטיש-אינפאָרמאַטיוון אָפּטייל מיט פאָלגנדיקע פונקציעס: 1. אויסאַרבעטן אַנקעטעס, פרעגבויגנס וכדומה מאַטעריאַלן פאַר געזעלשאַפטן און אינסטיטוציעס, וועלכע נעמען אונטער אויספאָרשונגען פון יידישן לעבן, זיי געבן די נייטיקע אָנווייזונגען און אינסטרוקציעס; 2. געבן ביבליאָגראַפישע אינפאָרמאַציע געלערנטע און שטודירנדיקע וועגן יידישע עקאָנאָמישע און סטאַטיסטישע פראַגן; 3. געבן סטאַטיסטישע ידיעות אָרגאַניזאַציעס און אינסטיטוציעס וועגן פאַרשיידענע זייטן פונם יידישן לעבן;

ה) שאַפן אַ צענטראַלע עקאָנאָמיש-סטאַטיסטישע ביבליאָטעק און אַרכיוו.

איינע פון די ערשטע גרעסערע אַרבעטן, וואָס די סעקציע האָט דורכגעפירט, איז געווען דאָס אויספאָרשן די לאַגע פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פוילן. דער פירער פון דער סעקציע יעקב לעשטשינסקי האָט באַזוכט ווילנע, וואַרשע און ביאַליסטאָק און האָט געזאַמלט אַ סך מאַטעריאַל. אונטער זיין אָנפירונג זיינען אויסגעפאָרשט געוואָרן אויך אייניקע קלענערע פונקטן. ס'איז אויך געזאַמלט געוואָרן אַ רייכע ליטעראַטור וועגן דער עקאָנאָמישער לאַגע פון פוילן בכלל און פון דער יידישער באַפעלקערונג בפרט. אויפן סמך פון די געזאַמלטע מאַטעריאַלן איז צונויפגעשטעלט געוואָרן אַ ווערק — אַ 10—12 דרוקבויגן — וועגן דער לאַגע פון יידן אין פוילן נאָך דער מלחמה. אַ חוץ דעם איז אויפן סמך פון אָט די געזאַמלטע מאַטעריאַלן אינם זשורנאַל „ווירטשאַפט און לעבן" פאַרעפנטלעכט געוואָרן אַ גרעסערע אַרבעט וועגן דער עקאָנאָמישער לאַגע פון יידן אין ווילנע. אינם אַרכיוו ליגן נאָך זייער וויכטיקע מאַטעריאַלן פון ביאַליסטאָק, וואַרשע, ברעזשין און מעזעריטש, וועלכע וועלן איינגיכן באַאַרבעט און פאַרעפנטלעכט ווערן.

אויפן געביט פון וויסנשאַפטלעכער אינפאָרמאַציע האָט די סעקציע פון צייט צו צייט צעשיקט קאָמוניקאַטן דער פרעסע און צו יידישע פּאָליטישע און געזעלשאַפטלעכע טוער (וועגן געמישטע חתונות אין אוקראַינע, וועגן יידישע אַרבעטער אין אוקראַינע, וועגן יידן אין די סאָוועטן, וועגן יידישע שולן אין רוסלאַנד, וועגן דער אַרבעטסלאָזיקייט אין ביאַליסטאָק וכדומה). פאַרשיידענע אָרגאַניזאַציעס האָבן זיך געווענדט מיט אָנפראַגן און באַקומען אינפאָרמאַציעס וועגן פאַרשיידענע זייטן פונם יידישן לעבן אין אַלערליי לענדער. אַזוי האָט די סעקציע צונויפגעשטעלט פיר פרעגבויגנס פאַר אַן אויספאָרשונג פונם יידישן האַנטווערק אין לעטלאַנד. פאַרן

„אָרט" אין ריגע, פאַרן „אָרט" אין ווילנע זיינען אויסגעאַרבעט געוואָרן זעקס פּרעגבויגנס פאַר אַן אויספאָרשונג פון דער עקאָנאָמישער לאַגע פון יידן אין די שטעטלעך; פאַר „אָזע" אין בערלין זיינען צונויפגעשטעלט געוואָרן טאַבעלעס וועגן פאַרשיידענע קראַנקייטן ביי יידן און וועגן דעם געזונט-צושטאַנד פון די יידישע רעקרוטן אין אוקראַינע; דעם „הילפס-פעראיין דער דויטשען יודען" אין בערלין איז געגעבן געוואָרן אינפאָרמאַציע וועגן געמישטע חתונות און שמדן ביי יידן אין דייטשלאַנד פאַר א ריי יאָרן ביז 1925, וועגן דער צאָל יידישע סטודענטן אין די דייטשע אוניווערסיטעטן פאַר די לעצטע יאָרן; דעם געאָגראַפישן אינסטיטוט ביים אוניווערסיטעט אין לידס (ענגלאַנד) זיינען געגעבן געוואָרן מאַטעריאַלן וועגן דער געאָגראַפישער פאַרטיילונג פונם יידישן פאָלק, וועגן קאָנצענטראַציע-טענדענצן פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פאַרשיידענע לענדער און וועגן דער אינעווייניקסטער איבערוואַנדערונג אויף דער טעריטאָריע פון געוועזענעם רוסלאַנד אַלס רעזולטאַט פון דער מלחמה און פון די רעוואָלוציעס; און נאָך און נאָך. אויך פּריוואַט-פּערזאָנען, ווי געלערנטע און שטודירנדיקע האָבן זיך אָפט געווענדט מיט אָנפראַגעס וועגן יידישע עקאָנאָמישע פּראָבלעמען פאַר זייערע וויסנשאַפטלעכע פאָרשונגען, דאָקטאָר-אַרבעטן וכדומה.

האַרבסט 1928 איז דערשינען דער ערשטער באַנד פון די „שריפטן פאַר יידישער עקאָנאָמיק און סטאַטיסטיק". די „שריפטן" זיינען זייער וואַרעם אויפגענומען געוואָרן דורך דער יידישער עפנטלעכקייט און געפונען זייער א וואַרעמען אָפּקלאַנג אין פאַרשיידענע פּרעסע-אָרגאַנען. (גר. אַראָנסאָן אין „ביכער-וועלט", פּרץ ווערניק אין „מאָרגן-זשורנאַל" און א סך אנד.) אויך די יידיש-דייטשע פּרעסע האָט זיך מיט סימפּאַטיע אָפּגערופן (למשל, „דאָס יודישע עכאָ", „צייטשריפט פיר יודישע וואָהלפאַהרטס-פּלעגע" א. אנד.). און ניט נאָר אין דער יידישער, — אויך אין דער אַלגעמיינער וויסנשאַפטלעכער ליטעראַטור איז דער באַנד „שריפטן רעצענזירט געוואָרן. אַזוי האָט ד"ר א. רופּין פאַרעפנטלעכט א גרויסע רעצענזיע אינעם „אַלגעמיינעם סטאַטיסטישן אַרכיוו".

די אַרבעט פון דער סעקציע איצט איז קאָנצענטרירט אויף צוגרייטן דעם צווייטן באַנד „שריפטן", פאַר וועלכן ס'זיינען שוין פאַרטיק א ריי אַרבעטן אייף פאַרשיידענע געביטן. אַזוי וועלן אינם צווייטן באַנד, וועלכער וועט אינגיכן געגעבן ווערן אין דרוק, צווישן אַנדערע פאַרעפנטלעכט ווערן פאָלגנדיקע גרעסערע אַרבעטן:

י. לעשטשינסקי. די עקאָנאָמישע אַנטוויקלונג פונעם דייטשן יידנטום אינם לעצטן יאָרהונדערט. — דר. ד. בעקער. פּסיכישע קראַנקייטן ביי יידן אינם ליכט פון נייע פאָרשונגען. — י. באָרנשטיין. א) סטאַטיסטיק פון דער צאָל האַנטווערקער אין פּוילן. ב) דער בערשטער-פאַך אין

פוילן. ג) די יידישע קאָנפעקציע־בראַנזשע אין פוילן. — ב. ברילינג. די סטאַטיסטיק פון די יידן אין שלעזיע. — פּראָפ. ב. ברוצקוס. די ווירט־שאַפטלעכע און סאָציאַלע פּראָגן פון דער יידישער קאָלאָניזאַציע אין ארץ־ישראל. — דר. מ. גאָלאַנדסקי. א) צי קאָן זיך פאַרגרעסערן דער יידישער קיבוץ אין לעטלאַנד? ב) די יידן אין סקאַנדינאַוויע. — י. גרינ־בוים. די שטייערן־עקספּלואַטאַציע פון די יידן אין פוילן. — פּראָפ׳ ל. הערש. די באַפעלקערונג־באַוועגונג ביי די פוילישע יידן נאָך דער מלחמה. — י. קלינאָוו. יידן אין דער אַלגעמיינער פּרעסע און פּאָליטיק. — פּ. קאָן. א) יידישע בעלי־מלאכות אין ווילנע אין דער ערשטער העלפט פון 19טן יאָרהונדערט. ב) דער יידישער קאַמף פאַר רעכט אויף אַרבעט אינם שטעטל מיר. — דר. ה. לאַנדוי. א) דער אָנטייל פון יידן אין דער רוסישער נאַפט־פּראָדוקציע און האַנדל. ב) יידן אינם באַנקוועזן. — דר. י. ליפּאָווסקי. די סך־הכלען פון דער דזשוינט־אַנקעטע אין פוילן. — דר. ר. מאַהלער. די יידן אין דער קראָקעווער וואָיעוואָדשאַפט אין יאָר 1764/5. — מ. נעמיראָווסקי. דער יידישער שטאָטישער אַרבעטער־קלאַס אין ארץ־ישראל. — דר. ע. רינגעלבלום. די תקנות פון דער „חברה חייטים“ אין פּלאָצק אין יאָר 1798. — דר. צ. שאַבאַד. די שטאַרבלעכקייט ביי ווילנער יידן פון טובערקולאָז און פון ראַק פאַר די לעצטע 18 יאָר. — דר. י. שיפּער. דער בודזשעט פון דער אַלטער פוילישער קהלה אויפן סמך פונם דראָביטשער פּנקס. — דר. ק. פּאַרנ־בערג. די טעטיקייט און אַנטוויקלונג פון יידישע צדקה־אינסטיטוציעס אין אַמעריקע. — דר. נ. גערגעל. די יידישע שול אין סאָוועט־רוס־לאַנד. — י. קאַראַלניק. די יידן אין אונגאַרן לויט דער לעצטער ציילונג. — דר. י. שאַצקי. די עקאָנאָמישע לאַגע פון די יידן אין פוילן פאַרן אויפשטאַנד פון 1863. — א. מענעס. די פּרווי אין יידישן עקאָ־נאָמישן לעבן.

אויסערדעם וועט אינם באַנד פאַרעפנטלעכט ווערן אַ סך מאַטער־יאַל אין פאָרם פון כראָניק און נאָטיצן, ביבליאָגראַפיע אאַז״וו.

ס׳איז שוין אויך געלייגט געוואָרן דער פונדאַמענט צו אַן עקאָנאָ־מיש־סטאַטיסטישער ביבליאָטעק און אַרכיוו. די סעקציע האָט איבערגע־נומען דעם אַרכיוו פון די „בלעטער פאַר דער יידישער דעמאָגראַפיע, סטאַטיסטיק און עקאָנאָמיק“, וועלכער איז באַשטאַנען פון עטלעכע הונדערט עקזעמפּלאַרן פון די „בלעטער“ און פון אַ גאַנצער ריי מאַטער־יאַלן און מאַנוסקריפּטן, למשל: די ציילונג פון די יידישע קהלות אין לעטלאַנד אין 1921, די אינדוסטריעלע ציילונג אין ריגע אין 1925 א. אַנד. אין דער לעצטער צייט זענען צוגעקומען די אַנקעטע פון דער יידישער אַרבעטער־יוגנט אָרגאַניזאַציע „צוקונפט“ אין פוילן, די מאַטער־יאַלן איבער דער עקאָנאָמישער לאַגע פון יידן אין פוילן, חורבן ווילנע

א. אנד. די סעקציע זוכט ארויס און שרייבט אָפּ סיסטעמאַטיש אַלע יידישע ציפערן פון די אַלגעמיינע סטאַטיסטישע אויסגאַבן, און אַזוי אַרום איז געבילדעט געוואָרן אַ רייכע קאַרטאָטעק מיט סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן וועגן דער יידישער באַפעלקערונג אין דייטשלאַנד, עסטרייך, רוסלאַנד, לעטלאַנד, ליטע, בולגאַריע, רומעניע, שווייץ, פּוילן און אַ סך אַנדערע, וועלכע נעמען אַרום פאַרשיידענע זייטן פונעם יידישן לעבן. די סעקציע פאַרמאָגט אַ גאַנצע רייע אויסגאַבעס, למשל, די גאַנצע פּוילישע ציילונג פון 1921, 17 בענד פון דער רוסישער ציילונג אין 1926, כמעט אַלע אויסגאַבן פונעם אוקראַאינישן סטאַטיסטישן אַמט, סטאַטיסטישע יאָרביכער פון לעטלאַנד, ליטע, רומעניע א. אנד.

אַ וואָרט צום באַריכט פון דער עקאָנאָמיש-סטאַטיסטישער סעקציע באַקומט

י. לעשטשינסקי (אָ. ק.). פון קיין סעקציע פאָדערט מען ניט אין אַזאַ מאָס קיין ענטפער אויף טאָגטעגלעכע פראַגעס פון יידישן לעבן, ווי פון דער עקאָנאָמיש-סטאַטיסטישער. עס איז טאַקע איר דירעקטע אויפגאַבע צו באַלייכטן וויסנשאַפטלעך דאָס יידישע מאַסן-לעבן. אונדזער סעקציע האָט דאָס ביז אַהער ניט געקענט טאָן אין פולן פאַרנעם. די סיבות זיינען קלאָר. ראשית, ווייל דער צענטראַלער אָרט פון אונדזער סעקציע איז בערלין, און ניט קיין אָרט פון אַ קאָמפּאַקטן יידישן ישוב. והשנית, בכדי צו אָרגאַניזירן די אויספאָרש-אַרבעט, אָדער אַפילו אויסנוצן און באַאַרבעטן סטאַטיסטישן מאַטעריאַל פון אַלגעמיינע ציילונגען, באַדאַרף מען האָבן גרויסע געלט-פאָנדן, און דאָס האָבן מיר ביז אַהער ניט געהאַט. און איצט, אויב מיר ווילן אַוועקשטעלן ווי עס געהער צו זיין די אַרבעט פון דער עק.-סטאַט. סעקציע, באַדאַרפן מיר טראַכטן קודם-כל, ווי אַזוי צו שאַפן די נייטיקע געלט-מיטלען. אויף אויסצופירן די דאָזיקע אַרבעט דאַרפן אָרגאַניזירט ווערן טעטיקע צענטראַלע לאַנד-קאָמיסיעס אין פּוילן, רומעניע, לעטלאַנד, ליטע, וואָס זאָלן אַוועקשטעלן די אַרבעט אויף די ערטער. זיי מוזן זיך פאַרבינדן מיט די יידישע געזעלשאַפטלעכע און ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, וואָס זיי זיינען אין זייער פּראַקטישער אַרבעט פאַראינטערעסירט מיט די רעזולטאַטן פון אונדזערע וויסנשאַפטלעכע אויספאָרשונגען. די אָנגערופענע אָרגאַניזאַציעס קענען אויך זיכערן דעם בודזשעט פון דער סעקציע. די לאַנד-קאָמיסיעס קענען מאַכן סטאַטיסטישע אויספאָרשונגען אין איין צווייג פון ווירטשאַפטס-לעבן פון זייער לאַנד, אָדער איבער דעם ווירטשאַפטס-לעבן פון אַ געוויסער געגנט אָדער פון טיפּישע פונקטן: אַ גרויסע שטאָט, אַ מיטעלע שטאָט, אַ קליין שטעטל. צוליב די דאָזיקע פאָרשונגען איז ניט אַלע מאָל נייטיק אַן אייגענע ציילונג. אוצרות מאַטעריאַל קען מען איצט געפינען אין די אַלגעמיינע סטאַטיסטישע אַמטן פון דער מלוכה, פון דער שטאָט-פאַרוואַלטונג, פון

די קראַנקען־קאַסעס אאַז״ו. די אָפיציעלע סטאַטיסטישע אַמטן זיינען שטענדיק גריים צו לאָזן אויסנוצן זייער מאַטעריאַל. לויט דער אינציאַטיווע פון דער סעקציע האָט די „אַקאַדעמיע פיר די וויסנשאַפט דעם יודענטומס״ אין בערלין גענומען אויף זיך צו באַארבעטן דעם יידישן מאַטעריאַל פון די פאָלקס־ציילונגען אין דייטשלאַנד. בכלל, זאָלן נאָר זיין די געלט־מיטלען, וועט מען קענען אַ סך אויפטאָן פאַר דער באַלויכטונג פון דער עקאָנאָמישער לאַגע פון די יידישע מאַסן, און ממילא אויך פאַר דער באַשטימונג פון די מיטלען, ווי אַזוי זי אויסצובעסערן.

באַריכט פון דער היסטאָרישער סעקציע.

די היסטאָרישע סעקציע האָט זיך געגרינדעט דעם 31טן אָקטאָבער 1925 אין בערלין, אויף אַ זיצונג אונטער דעם פאָרזיץ פון פראָפ' ש. דובנאָוו, מיטן אָנטייל פון ד״ר מ. ווישניצער, יעקב לעשטשינסקי, א. טשעריקאָווער, ב. צ. כ״ץ, א. מענעס און נ. שטיף. דער אַרבעטס־פּלאַן, וואָס איז אָנגעצייכנט געוואָרן אויף דער זיצונג דורך דעם באַריכט־אָפּגעבער א. טשעריקאָווער, האָט אַרומגענומען פאָלגנדיקע פראָגראַם פון דער אַרבעט אויף דער נאָענטסטער צייט: 1) באַשרייבונג פון אַרכיוון, 2) היסטאָרישע ביבליאָגראַפיע, 3) היסטאָרישע פאָרשונגס־אַרבעטן, 4) רעפעראַטן אויף היסטאָרישע טעמעס, 5) צוגרייטן דעם ערשטן באַנד פון די היסטאָרישע שריפטן. אַלס פאַראַנטוואָרטלעכער סעקרעטאַר פון דער סעקציע איז באַשטעטיקט געוואָרן א. טשעריקאָווער, ערן־פאָרזיצער פון דער סעקציע איז אויסגעוויילט געוואָרן ש. דובנאָוו.

אין דער ערשטער העלפט פון יאָר 1926 זיינען איינגעאָרדנט געוואָרן אין בערלין צוויי רעפעראַטן אויף היסטאָרישע טעמעס („היסטאָרישע מיטטיילונגען״). נ. שטיף האָט רעפערירט אויף דער טעמע: „אַ פרווו פון אַ יידישן טעאַטער אין באַרדיטשעוו און זשיטאָמיר אין יאָר 1854 (דער יידישער טעאַטער פאַר גאָלדפאַדענען)״ און א. טשעריקאָווער האָט מיטגעטיילט וועגן אַ ריי נים־פאַרעפנטלעכטע אַרכיוו־דאָקומענטן. עס איז אויך פאָרגעקומען אַ וויסנשאַפטלעכער דיספוט צווישן נ. שטיפן און א. טשעריקאָווער אויף דער טעמע: „די משכילים, די רוסישע רעגירונג און די יידישע מאַסע״.

די הויפּט־אַרבעט פון דער סעקציע האָט זיך קאָנצענטרירט אַרום דער צוגרייטונג פון דעם באַנד „היסטאָרישע שריפטן״, וועלכע האָט אָפּגענומען איבער צוויי יאָר צייט. אַדאַנק דעם באַנד איז אויך געלונגען אַרייַנצובאַקומען אַ ריי היסטאָרישע דאָקומענטן, וואָס זיינען געווען פאַרבונדן מיט די אַרטיקלען.

ביז סוף דעצעמבער האָט די סעקציע — אויסער דער אַרבעט אַרום דעם באַנד — פּאַקטיש נים עקסיסטירט. אין דעצעמבער 1928 איז צונויפ־געררופן געוואָרן אַ זיצונג מיטן צוועק צו בילדן אַ גרופּע אַרום דער סעקציע. פאָלגנדיקע פּערזאָנען נעמען איצט אַן אָנטייל אין דער אַרבעט פון דער סעקציע: ד״ר י. ברוצקוס, ד״ר חיים באָראָדיאַנסקי, ד״ר י. גראָדזענסקי, א. טשעריקאָווער, י. לעשטשינסקי, א. מענעס, ה׳ סיסטער, פּרל׳ ד״ר פּאַץ; אַלס גאַסט האָט אָנטייל גענומען אויך זלמן רובאַשאָוו. עס ווערן אויך צו־געצויגן אַ ריי יונגע היסטאָריקער פון דער שטודירנדיקער יוגנט.

די אַרבעט פון דער באַנייטער סעקציע איז געפירט געוואָרן אין צוויי ריכטונגען.

1) עס ווערן איינגעאָרדנט וויסנשאַפטלעכע מיטטיילונגען פון דער סעקציע. אַזעלכע מיטטיילונגען זיינען פון אָנהייב ביז מערץ 1929 פאָרגעקומען דריי: 1) א. טשעריקאָווערס מיטטיילונג וועגן אייניקע דאָקומענטן פון די רוסישע אַרכיוון; 2) דעם זעלביקנס פאָרטראַג „העברעיש און יידיש אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג מיט 50 יאָר צוריק (ליבערמאַן און זיין עפּאָכע)״; 2) פּרל׳ ד״ר פּאַץ — „צו דער געשיכטע פון דער אוקראַינישער נאַציאָנאַלער אידעאָלאָגיע און איר באַציונג צום יידישן פּראָבלעם״. די מיטטיילונגען האָבן אַרויסגערופן אַ לעבהאַפטן אינטערעס; צו פּרל׳ פּאַצס פאָרטראָג זיינען געקומען אייניקע אוקראַינער, וועלכע האָבן זיך באַטייליקט אין דער דיסקוסיע.

2) עס ווערן איצט דורכגעפירט פאָלגנדיקע אַרבעטן: א) ביב־ליאָגראַפיע פונם מאַטעריאַל צו דער געשיכטע פון די יידן אין רוס־לאַנד, וואָס געפינט זיך אין דער דייטש־יידישער פּרעסע, אָנגעהויבן פון די 30סטע יאָרן פון 19טן יאָרהונדערט. דערווייל זיינען אויספירלעך באַאַרבעט געוואָרן עטלעכע יאָר פון דער „אַלגמיינער צייטונג דעם יודענטומס״. די ביבליאָגראַפיע ווערט אַריבערגעטראָגן אויף ספּעציעלע קאַרטלעך, מיט גענויע אָנווייזונגען פון כאַראַקטער פון אַרטיקל (אָדער נאָטיץ) און דער גרייס. די דאָזיקע נאָטיצן און ידיעות וועלן אויך בהדרגה איבערגעשריבן ווערן, אַזוי אַז עס וועט זיך אָנזאַמלען אַ ווערט־פולער מאַטעריאַל צו דער געשיכטע פון די רוסישע יידן. כדי צו באַווייזן, ווי גרויס ס׳איז דער מין מאַטעריאַל ווילן מיר דאָ באַמערקן, אַז נאָר פאַר די יאָרן 1841—1842 האָבן מיר נאָטירט 6600 שורות מאַטעריאַל.

ב) ביבליאָגראַפיע פון דער ליטעראַטור אין דייטש און אַנדערע אייראָפּעישע שפּראַכן פון אָנהייב 19טן יאָרהונדערט (ביכער, בראָשורן) וועגן די יידן אין רוסלאַנד און פּוילן.

ג) אַרויסגעפֿינען און באַאַרבעטן דעם מאַטעריאַל פֿון דער ליטע־ראַטור און פֿון די אַרכיוון וועגן געוויסע תקופֿות, וואָס האָבן אַ שייכות צו דער געשיכטע פֿון מזרח־יידן, צום ביישפּיל: וועגן דער דייטשער אָקו־פּאַציע פֿון צפֿון־פּוילן אין 1795—1808, וועגן דער טראַנסמיגראַציע פֿון די רוסישע יידן דורך דייטשלאַנד נאָך די פּאָגראָמען פֿון די 80קער יאָרן, ליבערמאַנס פּראָצעס אין בערלין אין אַפּריל 1879 און אַנד. די סעקציע האָט אַסיגנירט קליינע סכומים אויף די נייטיקע הוצאות ביי אַזעלכע אויס־פֿאָרשונגען.

ד) די סעקציע האָט אויך אָנגעהויבן אַליין זאַמלען היסטאָ־רישן מאַטעריאַל. עס איז אויסגעאַרבעט געוואָרן אַ ספּעציעלער אויפֿרוף צו די דייטשע יידן וועגן צושיקן דאָקומענטן און אַלטן פֿאַמיליען־מאַטעריאַל, דערווייל האָבן מיר שוין אַריינבאַקומען פֿאַר דער סעקציע אַ ריי אינטערעסאַנטע מאַטעריאַלן. עס איז געשאַפֿן געוואָרן אין בערלין אַ ספּעציעלע זאַמל־קאָמיסיע.

די סעקציע האָט אויך באַשלאָסן צו באַוועגן די יידישע סטו־דענטן, אַז ביי די דאָקטאָר־אַרבעטן זאָלן גענומען ווערן יידישע טעמעס, אין אויסהעלפֿן מיט די נייטיקע אָנווייזונגען און מאַטעריאַלן.

די סעקציע האָט אָנגעמערקט די צוגרייטונג פֿון אַ צווייטן באַנד היסטאָרישע שריפֿטן און אויך פֿון אַריי היסטאָרישע מאָנאָגראַפֿיעס, וואָס די סעקציע האַלט פֿאַר באַזונדערס וויכטיק.

*

נאָך מערץ 1929 האָט די סעקציע געהאַט עטלעכע זיצונגען.

אויף איינער האָט ד״ר י. ברוצקוס געמאַכט אַ וויסנשאַפֿטלעכע מיטטיילונג „די יידן בימי וויטאָווט אין ליטע (ענדע 14טן יאָרהונדערט)“, אויפֿן סמך פֿון נייע מאַטעריאַלן.

עס איז אויפֿגעקומען דער געדאַנק וועגן שאַפֿן אַ סובסעקציע פֿאַר אַלט־געשיכטע און עס איז אָנגענומען געוואָרן אַ באַשלוס צוליב דוחק אין קרעפֿטן די פֿראַגע אָפּלייגן. א. מענעס האָט איבערגענומען צוצושטעלן אַ פּראָיעקט וועגן אַרויסלאָזן אַ ספּעציעלן באַנד וועגן דער אַלט־יידישער געשיכטע (ביבלישע תקופֿה און פֿריער מיטלעלטער).

עס איז אויך געקומען אַ פֿאָרשלאָג וועגן גרינדן אַ סובסעקציע פֿאַר געשיכטע־פֿילאָזאָפֿישע פֿראַגן. אָבער היות ווי עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט אויך אויף דעם געביט אַ דוחק אין קרעפֿטן, איז באַ־שלאָסן געוואָרן איצט אַזאַ סובסעקציע ניט גרינדן.

פּרל׳ פֿאַיִן איז באַאויפֿטראָגט געוואָרן אויפֿצוגעפֿינען אין די בער־לינער אַרכיוון מאַטעריאַל וועגן דעם פּראָצעס פֿון אַהרן ליבערמאַן אין

בערלין אין 1879. לײדער האָט זיך אַרױסגעשטעלט, אַז באַקומען אַ צו־טריט צו די מאַטעריאַלן אין אַרכיװ איז זײער שװער.

עס איז פֿאַרגעזעצט געװאָרן די היסטאָריש־ביבליאָגראַפֿישע אַרבעט.

עס איז אױך באַשלאָסן געװאָרן צו אַקצעפּטירן דעם פֿאָרשלאָג, װאָס פּראָפ. באַלאַבאַן האָט געמאַכט, װעגן אַרױסלאָזן זײַן היסטאָרישע ביב־ליאָגראַפֿיע פֿאַר די לעצטע 25 יאָר.

די סעקציע האָט אױך באַקומען פֿון ה. לונסקי פֿון װילנע אַ פֿאָר־שלאָג אָפּקאָפּירן אַ רײ פּנקסים פֿון חברות (אין װילנע). ער האָט צוגע־שיקט אַ מוסטער פֿון אַזעלכע אָפּקאָפּירטע פּנקסים.

די סעקציע האָט אױך באַקומען אַ בריװ פֿון אַ גרופּע סטודענטן אין פּראָג, װאָס אינטערעסירן זיך מיט געשיכטע און זײַנען גרײט צו זאַמלען מאַטעריאַל פֿאַר דער סעקציע.

די סעקציע האָט אױך באַקומען פֿון אַ גרופּע אַקאַדעמיקער אין גענט, בעלגיע, אַ באַאַרבעטן מאַטעריאַל צו דער געשיכטע פֿון ײדן אין גענט אין די יאָרן 1792—1830.

אַ רײ סטודענטן און יונגע געלערנטע פֿון פֿאַרשײדענע פּונקטן האָבן זיך געװענדט צו דער סעקציע װעגן אָנװײזונגען. די אָנװײזונגען זײַנען געגעבן געװאָרן פֿון פֿאַרשײדענע מיטגלידער פֿון דער סעקציע.

די סעקציע האָט אַרײַנבאַקומען פֿון דער אַלמנה פֿון ד״ר ברענדער דעם אַרכיװ פֿון סקאַנדינאַװישן הילפֿס־קאָמיטעט פֿאַר די געליטענע פֿון מלחמה און פּאָגראָמען (קאָפּענהאַגען) — זײער אַ רײַכער מאַטעריאַל װעגן דער ײדישער לאַגע און הילפֿס־טעטיקײט אין צײַט פֿון מלחמה און פּאָ־גראָמען. דער אַרכיװ װערט איצט געבראַכט אין אָרדענונג. די דרוקזאַכן, װאָס זײַנען געפֿונען געװאָרן אין אַרכיװ, זײַנען איצט אַריבערגעשיקט גע־װאָרן קײן װילנע.

די גאַנצע אַרבעט פֿון דער סעקציע האָט ניט געטראָגן קײן סיסטע־מאַטישן כאַראַקטער, װײל די סעקציע האָט ניט קײן סעקרעטאַר, װאָס זאָל אױספֿירן די אַרבעט, און האָט אױך ניט געהאַט קײן מיטלען.

פֿאַרן צװײטן באַנד היסטאָרישע שריפֿטן האָבן זיך שױן באַקומען עטלעכע אַרטיקלען און אַ רײ פֿאָרשלאָגן, דער צװײטער באַנד װערט פּראָ־יעקטירט אַלס „דובנאָװ־באַנד״ געװידמעט דובנאָװן צו זײַן 70יאָריקן יובל. די פֿראַגע װעגן דעם, װען דער באַנד װעט דערשײַנען, קען נאָך אָבער איצט ניט באַשלאָסן װערן ענדגילטיק.

די סעקציע פֿירט קאָנקרעט צו צו דער „געשיכטע פֿון חסידיזם״ פֿון ש. דובנאָװ, װעלכע דערשײַנט גלײַכצײַטיק אין ײדיש, העברעיש און דײַטש. דאָס װערק װעט האָלטן 40—50 דרוקבױגן (2 אָדער 3 בענד).

אויסער דער צענטראַלער היסטאָרישער סעקציע (בערלין) האָבן זיך געבילדעט היסטאָרישע קאָמיסיעס אין ווילנע און וואַרשע.

די קאָמיסיע אין ווילנע האָט אָנהייב 1927 אויסגעאַרבעט און פאַרעפנטלעכט אַן אַנקעטע צו די יידישע קהלות און אויך אָנווייזונגען ווי אַזוי צו קאָפּירן פּנקסים און אַלטע דאָקומענטן. צו דער ווילנער קאָמיסיע האָבן געהערט: י. טשערניכאָוו, ע. רינגעלבלום, פּ. קאָן און אַנד. די קאָמיסיע האָט אָבער לאַנג ניט עקסיסטירט. עס האָט נאָר געאַרבעט אַ סובקאָמיסיע, וואָס האָט אויסגעאַרבעט אַ זייער אויספירלעכע אַנקעטע וועגן דער געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג. די אַנקעטע איז שוין איצט פאַרטיק. די סובקאָמיסיע איז באַשטאַנען פון: מ. יעווזעראָוו, ש. באַסטאָמסקי, אַ. קרעמער, ד. אידעלסאָן, אַננאַ ראָזענטאַל און י. פלודערמאַכער.

די היסטאָרישע קאָמיסיע אין וואַרשע האָט זיך געגרינדעט ערשט סוף 1928. אין דער קאָמיסיע זיינען אַריין די מיטגלידער פון סעמינאַר פאַר יידישער געשיכטע ביי דעם ייד. אַקאַדעמישן היים. די קאָמיסיע האָט אָפּגעהאַלטן עטלעכע וויסנשאַפטלעכע זיצונגען, איינגעאָרדנט אַ פייערלעכע אַקאַדעמיע מיט דער באַטייליקונג פון א. טשעריקאָווער, ד"ר שיפּער, ד"ר רינגעלבלום און ל. צאָמבער. די קאָמיסיע האָט אויך אויסגעאַרבעט אַ פּראָיעקט פון איר טעטיקייט: 1) אויפן געביט פון ביבליאָגראַפיע פאַר דער געשיכטע פון יידן אין פּוילן 2) פון אַרויסגעבן היסטאָרישע זאַמלביכער פון דער היסטאָרישער קאָמיסיע.

צוזאַמען מיט: 1) דער געזעלשאַפט צו פאַרשפּרייטן קונסט ביי יידן, 2) יידישער געזעלשאַפט פאַר לאַנדוויסנשאַפט, 3) צענטראַלע פון די אַקאַדעמישע לאַנדקענטשאַפט-קרייזן און דעם צ"ק פון די אַקאַד. פאַראיינען איז געשאַפן געוואָרן אַ צענטראַלע קאָמיסיע פאַר אויסצופאָרשן די יידישע אַלטערטימלעכקייטן אין פּוילן. די קאָמיסיע האָט איינגעאָרדנט 1) אַ חודשדיקן קורס פאַר קאָנסערוואַטאָרן און אַרכיוויסטן; לעקטאָרן זיינען געווען: ד"ר שיפּער, פּראָפ. באַלאַבאַן, ש. זאַיטשיק, ח. הערשטיין און י. מ. נייטאַן. דעם קורס האָבן באַזוכט 25 פּערזאָנען (אַקאַדעמיקער, זאַמלער, מיטגלידער פון דער לאַנדוויסנשאַפטלעכער געזעלשאַפט); 2) אָפּגעהאַלטן צוויי וויסנשאַפטלעכע זיצונגען וועגן אַלטערטימלעכקייטן אין אַ ריי אַלטע יידישע שטעט אין פּוילן; 3) די קאָמיסיע גרייט איצט צו אַן עקספּעדיציע אויף אויסצופאָרשן די יידישע אַלטערטימלעכקייטן פון לובלינער קאַנט.

צום באַריכט פון דער היסטאָרישער סעקציע באַקומט דאָס וואָרט

א. טשעריקאָווער (אָ. ק.) די היסטאָרישע סעקציע פון ייִוואָ אונטערשיידט זיך אין איר אַרבעט פון אַנדערע אינסטיטוציעס, וואָס פאַר-

נעמען זיך מיט פאַרשן די יידישע געשיכטע, ניט נאָר לויט איר שפּראַך; אויך דער היקף און די מעטאָדע פון דער אַרבעט מוזן זיין ביי איר אייגע־נע. קודם־כל: פון וואָסער תקופה הויבן מיר אָן פאַרשן? פאַרשטייט זיך, אַז די יידישע געשיכטע איז איין גאַנצהייט און מען קען ניט באַגרענעצן זיך נאָר מיט דער נייערער צייט. מיר וועלן אַרומנעמען אַלע תקופות. מיר קענען זיך ניט זאָגן, אַז די אַלטע געשיכטע, אַ שטייגער, ווערט שוין באַ־זאָרגט פון אַנדערע. די מעשה דערפון איז, וואָס אין די פריערדיקע פעריאָדן פון דער יידישער געשיכטס־פאָרשונג איז די יידישע געשיכטע אַרויסגעקומען אַ אַרומגעשאַרנטע, און דערפאַר אַן איינזייטיקע. זי דער־ציילט נאָר וועגן רבנים און ספרים און פורעניות — זי שילדערט ניט דאָס פאָלקס־לעבן. מוזן דעריבער אַלע ביז איצטיקע געשיכטס־ווערק רע־ווידירט ווערן לויט דער נייער געשיכטלעכער מעטאָדע. אויך די ביבל־פאָרשונג דאַרפן מיר אַריינגעמען אין קרייז פון אונדזער אַרבעט.

אָבער אין דער נאָענטסטער צייט שטעלט זיך אַן ענגערע אויפגאַבע, וואָס מיר זייגען צו איר בעסער צוגעגרייט, און מיר קענען אין איר ביי היינטיקן טאָג אויפטאָן מער, ווי עמעצער אַנדערש. דאָס איז די לעצטע תקופה פון דער געשיכטע פון די יידן אין מזרח־אייראָפּע, זייערע פרנסות, זייער קאַמף פאַר רעכט, זייער קולטור־אַנטוויקלונג. דאָ שטייען מיר צום נאָענטסטן צו די קוואַלן פון דער דאָזיקער געשיכטע, מיר אַליין טראָגן נאָך אויף זיך אירע לעבעדיקע רעזולטאַטן, מיר קענען בעסער ווי אַנדערע צוקומען צו די מאַטעריאַלן. אויך האָבן מיר אין אונדזערע רייען פאַרשער, ווי דובנאָוו און שיפּער, וואָס האָבן די ערשטע אויפגעהויבן דעם שלייער פון דער דאָזיקער תקופה.

קאָנצענטרירן מיר דערוויל די אַרבעט פון דער היסטאָרישער סעק־ציע: אויסצופאָרשן דאָס לעבן פון יידישן פאָלק אין מזרח־ און מיטל־אייראָפּע פון מיטלאַלטער ביזן 19טן יאָרהונדערט. די אַרבעט פון זאַמלען מאַטעריאַל דאַרף גיין מיטן זעלביקן וועג, ווי די אַרבעט פון דער עטנאָ־גראַפישער קאָמיסיע. מען באַדאַרף זיך ווענדן צו זאַמלער, זיי זאָלן צו־שיקן מאַטעריאַלן, וואָס האָבן אַ היסטאָרישן ווערט. מיט 30 יאָר צוריק האָט דובנאָוו זיך געווענדט צום עולם מיט אַן אויפרוף אים צוצושטעלן היס־טאָרישע מאַטעריאַלן, און ער האָט אויפגעקליבן אַ ווערטפולן אַרכיוו, וואָס איז איינער אין דער וועלט. מיר קענען נאָך איצט אויפווייזן אויף די רעזולטאַטן פון דער וועלט־מלחמה, וואָס האָט צעגישטעוועט אַן אַ שיעור היסטאָרישן מאַטעריאַל. אין ייוואָ וועלן אַלע די דאָזיקע מאַ־טעריאַלן אָפּגעהיט ווערן. עס דאַרף צונויפגעשטעלט ווערן אַ רשימה פון פנקסים; מען דאַרף איבערשרייבן די פנקסים, ווי ווייט מען קען די אָרי־גינאַלן ניט קריגן; עס דאַרף צונויפגעשטעלט ווערן אַ רשימה פון דער רבנישער ליטעראַטור, ספּעציעל שאלות ותשובות, אויף אַרויסצונעמען

דעם היסטאָרישן מאַטעריאַל, אויסשרייבן די גענויעריקע ערטער. ווייטער איז פאַראַן אַ קאָלאָסאַלע אַרבעט פון אָפּשרייבן דעם יידישן מאַטעריאַל פון די אַלגעמיינע מלוכישע און שטאָטישע אַרכיוון. צוליב די נוצן פון די ברייטע מאַסן, פאַר שול און זעלבסטבילדונג, לייגט די סעקציע פאָר, לויט דער איניציאַטיווע פון דובנאָוו, אַרויסצוגעבן אַ כרעסטאָמאַטיע פון היסטאָרישע מקורים אין יידיש. די כרעסטאָמאַטיע דאַרף באַשטיין פון 4 טיילן: I — די ביבלישע תקופה און די העלעניסטיש-רוימישע, II — מיטלעלטער — ביזן 16טן יאָרהונדערט, III — ביז דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע; IV — ביז דער נייסטער צייט. אַ ווייטערער שריט פון דער היסטאָרישער סעקציע איז אַרויסצוגעבן מאָנאָגראַפיעס פון דער יידישער געשיכטע. פאַר דער ערשטער אַרבעט פון דעם מין איז אָקצעפּטירט דובנאָווס „געשיכטע פון חסידות", וואָס ער גרייט איצט צו איינשטענסווייז צום דרוק.

באַריכט פון דער פילאָלאָגישער סעקציע.

אין דער פאָרמולירונג פון די צילן און וועגן פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט איז פעסטגעשטעלט געוואָרן, אַז „דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט דאַרף זיין דער צענטער פון דער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט אין יידיש, און אין דער ערשטער ריי — די צענטראַלע אינסטאַנץ פאַר דער פאָרשונג און אַנטוויקלונג פון דער יידישער שפּראַך און ליטעראַטור". איז דאָך די עצם אידעע פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט אויפגעקומען קודם-כל אַדאַנק דעם דראַנג צו אָרגאַניזירן די פאָרשונגס-אַרבעט אויפן געביט פון דער יידישער פילאָלאָגיע, אַן אַרבעט, וועלכע איז אין משך פון די לעצטע יאָרן ביזן אינסטיטוט געמאַן געוואָרן פון אַ ריי פאָרשער אין וויסנשאַפטלעכער מיט גאַנץ ממשותדיקע רעזולטאַטן, אָבער אָן דעם געהעריקן קאָנטאַקט צווישן אַנאַנד. די אַרבעט אויף דעם געביט פון דער יידישער פילאָלאָגיע איז דעריבער געשטאַנען ווי אַ צענטראַלע אויפגאַבע זינט דער גרינדונג פון ייוואָ.

די פאָרבאַראַטונג וועגן דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט אין בערלין פון 7—12 אַווגוסט 1925, וועלכע האָט אָנגענומען דעם אַרבעטס-פּלאַן פאַרן ייוואָ, האָט צוגלייך מיט אַלע אַנדערע סעקציעס אויך געשאַפן די פילאָלאָגישע און אַלס סעקרעטאַר פון דער סעקציע אויסגעוויילט ד"ר מ. ווײַנרייך; זי האָט אויך באַשלאָסן צו בילדן ביי דער פילאָלאָגישער סעקציע אַ קאָמיסיע פאַר דער רעגיסטראַציע פון דער יידישער בוך-פּראָדוקציע, אַ קאָמיסיע פאַר אויסלייגן און אַ צענטראַל-פּונקט פאַר זאַמלען דעם יידישן פאָלקלאָריסטישן מאַטעריאַל. די אַרבעט פון דער קאָמיסיע פאַר ביבליאָגראַפיע (ביבליאָגראַפישע צענטראַלע) און פון דער

עטנאָגראַפֿישער קאָמיסיע איז זיך אַזוי צעוואַקסן, אַז זי האָט אַבסאָרבירט די גאַנצע אויפֿמערקזאַמקייט פֿון דער סעקציע, ביז זיי האָבן געמוזט אויסגעטיילט ווערן ווי באַזונדערע, זעלבשטענדיקע און גאָר וויכטיקע צווייגן פֿון דער ייִוואָ-טעטיקייט, בלויז אין אַ לויזן קאָנטאַקט מיט דער פֿילאָלאָגישער סעקציע. אַזוי-אַרום איז פֿאַר דער סעקציע גופֿא געבליבן אַן ענגערער טעטיקייטס-געביט, אָבער אויך אַ גענוג ברייטער און וויכטיקער: רעגולירן די ייִדישע אויסלייגונג, שאַפֿן אַ לינגוויסטישע קאָמיסיע, אַרבעטן אויפֿן געביט פֿון דער ייִדישער טערמינאָלאָגיע, אַרויסגעבן די שריפֿטן פֿון דער סעקציע.

לײַדער איז אויף די אַקטיווע טוער פֿון דער פֿילאָלאָגישער סעקציע געפֿאַלן די הויפּט-לאַסט פֿון דער אָרגאַניזיר-אַרבעט פֿאַרן ייִוואָ און דעריבער האָט די סעקציע ניט געקאָנט אַנטוויקלען אַ סיסטעמאַטישע אַרבעט צו רעאַליזירן אירע אָנגעמערקטע פּלענער.

אויפֿן אַרויסגעבעריש געביט רעפּרעזענטירט זיך די אַרבעט פֿון דער סעקציע דורך די דרײַ בענד „פֿילאָלאָגישע שריפֿטן" (איבער 105 דרוקבויגן). אין די 3 בענד זײַנען אָפּגעדרוקט 122 אַרטיקלען און נאָטיצן אויף די געביטן פֿון ליטעראַטור-געשיכטע, פֿאָלקלאָר, לעקסיקאָלאָגיע און עטימאָלאָגיע, דיאַלעקטאָלאָגיע, וואָרטבילדונג און סינטאַקסיס, פֿאָנעטיק, געשיכטע פֿון דער ייִדישער פֿילאָלאָגיע, ביבליאָגראַפֿיע — פֿון 64 מחברים, ד"ה כמעט פֿון אַלע ייִדיש-פֿילאָלאָגן, סײַ פֿון די וואָס שרײַבן אין ייִדיש, סײַ פֿון די, וואָס באַשעפֿטיקן זיך מיט ייִדישיסטיק אויף פֿרעמדע שפּראַכן. אייניקע פֿון דער לעצטער קאַטעגאָריע האָבן אין די „שריפֿטן" אויך אַליין אָנגעהויבן צו שרײַבן אין ייִדיש. אייניקע יונגע פֿאָרשער האָבן אין די „שריפֿטן" געהאַט זייער דעביוט.

די „פֿילאָלאָגישע שריפֿטן" זײַנען אַרויס אונטער דער רעדאַקציע פֿון ד"ר מ. ווײַנרײַך און ז. רייזען, טיילווײַז אויך פֿון נח פּרילוצקי.

דורך די „פֿילאָלאָגישע שריפֿטן" זײַנען בכלל צוגעצויגן געוואָרן צו דער מיטאַרבעט פֿון ייִוואָ אַזוינע וויסנשאַפֿטלער, וואָס זײַנען ביז-אַהער געשטאַנען ווײַט פֿון אונדזער קולטור-ספֿערע. אויב אין דעם דאָזיקן פֿאַקט איז געקומען צום אויסדרוק די נאַטירלעכע ערשײַנונג, וואָס צוזאַמען מיטן קולטורעלן אויפֿשטײַג פֿון מזרח-ייִדנטום טראָגט זיך דער שווערפּונקט פֿון דער ייִדיש-פֿאָרשונג אַריבער אין דער ייִדישער שפּראַך, איז אָבער דער דירעקטער גורם פֿון דעם פֿאַקט געווען די פֿילאָלאָגישע סעקציע, ווי דער ייִוואָ בכלל. און די דאָזיקע אויפֿגאַבע — צו זאַמלען אַרום דעם ייִוואָ אַלע כּוחות, וואָס קומען אין באַטראַכט פֿאַר אונדזער וויסנשאַפֿטלעכער אַרבעט, האָט טײלמאָל געמוזט אַוועקרוקן אויפֿן צווייטן פּלאַן די פֿראַגע פֿון סיסטעמאַטישקייט אין דעם מאַטעריאַלן-באַשטאַנד פֿון די „שריפֿטן", אויף וויפֿל פֿון אַזאַ סיסטעמאַטישקייט קען בכלל זײַן אַ רייד אין אַזעלכע

מיני אויסגאַבן. מ׳דאַרף אויך נעמען אין אַכט, אַז די צייט, ווען די ערשטע 3 בענד „פילאָלאָגישע שריפטן" זיינען אַרויסגעגעבן געוואָרן, איז געווען אַ צוגרייטונגס-פּעריאָד, און ערשט איצט, ווען אונדזערע וויסנשאַפטלעכע כּוחות זיינען מער-ווייניקער קאָנסאָלידירט אַרום דער פילאָלאָגישער סעקציע פון ייוואָ, וועלן די „שריפטן" קענען רעאָרגאַניזירט און פאַרברייטערט ווערן, צווישן אַנדערן — דורך איינפירן אַרטיקלען און איבערבליקן וועגן אַלגעמיין-פילאָלאָגישע פּראָבלעמען, ווי אויך דורך איינפירן אַן אָפּטיילונג פון רעצענזיעס — ווידעראַמאָל ניט דווקא אויף טעמעס פון יידישיסטיק.

די „פילאָלאָגישע שריפטן" זיינען וואַרעם אויפגענומען געוואָרן ניט נאָר פון דעם ערנסטן יידישן לייענער, נאָר זיי זיינען אויך אַריינגעדרונגען אין אַזעלכע קרייזן פון מערב-אייראָפּעישע און אַמעריקאַנער געלערנטע, וואָס מ׳האָט זיך קיינמאָל ניט גערעכנט מיט דער עקסיסטענץ פון אַ וויסנשאַפטלעך יידיש וואָרט. זיי זיינען אויך לפי ערך זייער גוט פאַרשפּרייט געוואָרן, אַזוי אַז דער ערשטער באַנד (דאָס „לאַנדוי-בוך"), אַרויסגעגעבן זומער 1926, האָט שוין אין יאָר 1928 געמוזט איבערגעדרוקט ווערן, און אויך די אַנדערע צוויי בענד האַלטן קרוב הערביי.

נאָך איידער עס איז אַרויס דער ערשטער באַנד פון די „פילאָלאָגישע שריפטן", האָט דער אָרגאַניזיר-קאָמיטעט אַרויסגעגעבן דאָס לעצטע העפט פון זשורנאַל „יידישע פילאָלאָגיע" אונטער דער רעדאַקציע פון ד״ר מאַקס וויינרייך, נח פּרילוצקי און ז. רייזען.

ביי דעם אַקטיוון אָנטייל פון די טוער פון דער פילאָלאָגישער סעקציע איז אויך פון דער אַמעריקאַנער סעקציע פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, ביי דער נאָענטער מיטאַרבעטערשאַפט פון ד״ר מ. וויינרייך, יודא א. יאַפע, י. ל. כּהן, ש. ניגער, יצחק ריבקינד און ד״ר יעקב שאַצקי, אַרויסגעגעבן געוואָרן אַ פּערמיליאָריקער זשורנאַל פאַר יידישער ליטעראַטורגעשיכטע, שפּראַכפאָרשונג, פאָלקלאָר און ביבליאָגראַפיע „פּנקס". אין די 4 העפטן פון דעם באַנד I „פּנקס" (1927—1928, 25 דרוקבויגן, גרויס-אָקטאַוו) זיינען פאַרעפנטלעכט 64 אַרטיקלען, נאָטיצן, רעצענזיעס, זכרונות און בריוו — מיט זייער אַ ווערטפולן אינהאַלט.

אַלס פּעריאָדישע אויסגאַבע איז אויך געפּלאַנט „דער אַרכיוו פאַר דער געשיכטע פון דעם יידישן טעאַטער און דראַמע", וואָס ערשיינט אונטער דער רעדאַקציע פון ד״ר יעקב שאַצקי. דער ערשטער באַנד — פון 30 דרוקבויגן גרויס-אָקטאַוו, — איז שוין באַלד פאַרטיק און וועט אַרויסגיין פון דרוק אין משך פון די נאָענטסטע פאָר חדשים מיט זייער אַ רייכן און וויכטיקן מאַטעריאַל, צווישן אַנדערן:

ש. ערנסט: טעקסטן און קוועלן צו דער געשיכטע פון טעאַטער, פאַרווילונגען און מאַסקאַראַדן ביי יידן. — י. ליפשיץ: בדחנים און לצים ביי יידן. — משה שטאַרקמאַן: מאַטעריאַלן צו אַברהם גאָלדפאַדענס ביאָגראַ-

פּיע. — ה. נ. פישערמאַן: גאָלדפאַדען אין ליכט פון זכרונות. — ב. ווײַנשטיין: די ערשטע יאָרן פון יידישן טעאַטער אין אָדעס און אין ניו־יאָרק — מ. ש"ס ראָמאַן: דער רעפּערטואַר פון יידישן טעאַטער אין בוקאַרעשט אין 1877. — ד"ר יעקב שאַצקי: גאָלדפאַדענס אַ סטאַטוט פאַר אַ יידישער דראַמאַטישער שול אין ניו־יאָרק, אין 1888. — י. ש.: דער יידישער טעאַטער אין לעמבערג אין 1890 און אין 1897. — מ. אָשעראָוויטש: דוד קעסלער.— ד"ר מאיר בן אַברהם הלוי: די „גרויסע שול" אין בוקאַרעשט אין דער געשיכטע פונם יידישן טעאַטער. — ד"ר יעקב שאַצקי: וועגן אַהרן האַללע וואָלפסזאָהנס פּיעסעס. — ד"ר יעקב שאַצקי: צו דער ביאָגראַפיע פון דעם יידישן „האַנס־וואורסט" יעקב בן מרדכי ריז. — ד"ר יעקב שאַצקי: אַן אחשורוש־שפּיל אין פּראָג מיט 100 יאָר צוריק. — ד"ר א. מוקדוני: זכרונות פון אַ יידישן טעאַטער־קריטיקער. — ד"ר יהושע בלאָך: גאָלדפאַדענס העברעישע דראַמע. — ד"ר יעקב שאַצקי: די יידישע אויסגאַבעס פון דער דראַמע „מלחמה בשלום". — שלום פּערלמוטער: דער ערשטער סטאַטוט פאַרן יידישן טעאַטער אין אַמעריקע און זיין פאַרפאַסער משה פינקעל. — פאַנני שאַפּיראָ: דער טעאַטער־מוזיי אויפן נאָמען פון אסתר־רחל קאַמינסקי ביים ייוואָ. — ד"ר מ. ווײַנרייך: פיר אומבאַקאַנטע בראָדער יידישע קאָמעדיעס פון מיטן XIX יר"ה. — ז. רייזען: דער אַמסטערדאַמער מאַנוסקריפּט פון איציק אייכלס קאָמעדיע „ר' הענאָך". — מאַטעריאַלן צו דער געשיכטע פון יידישן טעאַטער. — רעצענזיעס. — בריוו.

אויפן פאַרלעגערישן געביט האָט די סעקציע אויך אָנגעמערקט אַ ריי אויסגאַבן אין דער סעריע „ביבליאָטעק פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט", אייניקע פון זיי זיינען שוין פולשטענדיק פאַרטיק צום דרוק, ווי:

יוסף פּערלס יידישע כתבים — צום ערשטן מאָל פאַרעפנטלעכט פון מאַנוסקריפּט פון ישראל ווײַנלעז (לעמבערג), וועלכער האָט די דאָזיקע כתבים אַנטדעקט אין אַ פּראָווינציעלער ביבליאָטעק אין גאַליציע, צווישן זיי אויך אַן אָריגינאַל־יידישן טעקסט פון דעם באַרימטן „מגלה טמירין". צו דעם בוך, וואָס וועט האַלטן אַ 20 דרוקבויגן, קומט אויך אַן אויספירלעכע מאָנאָגראַפיע איבער דעם דאָזיקן באַרימטן פירער פון דער השכלה, געשריבן פון ישראל ווײַנלעז אויפן גרונד פון נאָך ניט אויסגענוצטע אַרכיוו־מאַטעריאַלן.

מענדל לעפינס „קהלת" אין אַ פאַקסימילירטער אויסגאַבע, לויט דעם אָריגינאַל־כתב־יד, וואָס ווײַנלעז האָט געפונען צווישן די אוצרות פון דער אָקאָרשט געדאַכטער מזרח־גאַליציאַנער ביבליאָטעק. דער כתב־יד פון לעפינס „קהלת", וואָס איז אָפּגעדרוקט געוואָרן ערשט 1873, העכער 50 יאָר נאָך דעם איבערזעצערס טויט, איז וואונדערשיין געשריבן, אויף איין זייט דער העברעישער טעקסט, אויף דער אַנטקעגנדיקער — די

יידישע איבערזעצונג. מיט דעם דערלויב פון דער ביבליאָטעק האָט דער ייוואָ אָפּגעפּאָטאָגראַפירט דעם כתב־יד און גיט אַרויס אַ געטרייע רעפּראָ־דוקציע פון דעם ספר, וואָס האַלט 23 בלעטער (46 זייטן).

די יידישע שפּראַך־קאָנפערענץ אין טשערנאָ־וויץ. דאָס וועט זיין דער ערשטער פולער באַריכט פון דער קאָנפערענץ, וועלכע האָט געהאַט אַזאַ גרויסע באַדייטונג פאַר דער יידישער קולטור־באַ־וועגונג. דער באַריכט פון די זיצונגען פון דער קאָנפערענץ איז צונויפגעשטעלט אויפן סמך פון די באַריכטן און נאָטיצן אין דער יעמאָלטיקער יידישער פּרעסע און אויך אַנדערע שפּראַכיקע אָרגאַנען פון אייראָפּע און אַמעריקע, עס ווערן אויך געבראַכט פּרעסע־שטימען וועגן דער קאָנפערענץ און זכרונות און בילדער פון די אָנטיילנעמער. דאָס בוך וועט האַלטן אַרום 15 דרוקבויגן.

*

די סעקציע האָט אויך געמאַכט די ערשטע שריט צו דער רעגולירונג פון דעם געברויך פון דעם גראַמאַטישן מין אין יידיש.

זומער 1928 איז אָפּגעדרוקט און צעשיקט געוואָרן אין אַ ריי פּונקטן די ערשטע אַנקעטע פון דער לינגוויסטישער קאָמיסיע: „דער מין פון סוב־סטאַנטיוו". ביז היינט זיינען שוין אָנגעקומען איבער 200 תשובות פון די פאַרשיידענע געגנטן אין היינטיקן פּוילן, פון ליטע, לעטלאַנד, ווייסרוסלאַנד, אוקראַינע, רומעניע, ארץ־ישראל א"אַ. פון אַ ריי ערטער, סיי אין פּוילן און סיי אין אַנדערע לענדער, מיט וועלכע די קאָמיסיע האָט זיך פאַרבונדן, ווערן דערוואַרט נאָך אַ גרעסערע צאָל ענטפערס. אין לעטלאַנד, אַ שטייגער, האָט די צענטראַלע יידישע שול־אָרגאַניזאַציע גענומען אויף זיך צו באַזאָרגן תשובות פון דעם דאָרטיקן אַלמגעזעסענעם יידישן ישוב אין לאַטגאַליע (די דאָזיקע אַרבעט פירט אָן פריינד יודל מאַרק). אַן ענלעכע אַרבעט וויל אויך דורכפירן די געזעלשאַפט „פריינד" אין קראָקע — פאַר מערב־גאַליציע, אַזוי אַז די אַנקעטע האָט געמוזט אַרויסגעגעבן ווערן אין אַ צווייטער אויפלאַגע. שוין די ביז־איצט אויפגעקליבענע תשובות אויף דער אַנ־קעטע גיבן פיל שטאָף פאַר אינטערעסאַנטע אויספירונגען בנוגע דער פראַגע וועגן גראַמאַטישן מין. די סעקציע רעכנט בקרוב צו באַאַרבעטן און פּוב־ליקירן דעם אַנגעזאַמלטן מאַטעריאַל.

עס איז אויך צו פאַרצייכענען, אַז אויף דער ווענדונג פון דעם פּוילישן מיניסטעריום פאַר פאָלקסבילדונג צום ייוואָ האָט די פילאָלאָגישע סעקציע אויסגעאַרבעט אַ פּראָיעקט פון אַ טראַנסקריפּציע פון יידיש. דאָס מיניס־טעריום האָט מיט דאַנק אָנגענומען דעם פּראָיעקט פון דער פאַרגעלייגטער טראַנסקריפּציע, און זי ווערט זינט אָנהייב 1928 באַנוצט ביים קאַטאַלאָגירן די יידישע דרוקזאַכן, וואָס באַקומען זיך אין דער „נאַציאָנאַלער ביבליאָטעק" פון דער פּוילישער רעפּובליק.

ביי דער סעקציע איז אויך געווען טעטיק אַ ספּעציעלע טערמינאָלאָ־גישע קאָמיסיע. די טערמינאָלאָגישע קאָמיסיע איז ניט געווען פאָרויסגע־זען אין דעם באַשלוס פון דער פאָרבאַראַטונג; זי איז געשאַפן געוואָרן לויט דער איניציאַטיווע פון אַ. קרעמער־ווילנע און האָט באַוויזן אויפצוקלייבן אַ שפּאָר ביסל מאַטעריאַל לויט די אָנווייזונגען, וואָס זיינען געדרוקט גע־וואָרן אין די „ידיעות" נומ' 7 און אין סעפּאַראַטע אָפּצוגן. איבער 200 טערמינאָלאָגיעס פון איבער 60 פאַכן, דעריין אַ סך ווערטיקע, זיינען ביז־איצט אויפגעקליבן געוואָרן.

די קאָמיסיע האָט זיך געשטעלט דריי אויפגאַבעס:

(א) אויפקלייבן די „פאַכווערטער", וואָס גייען אום אין פאָלק;

(ב) צונויפנעמען און סיסטעמאַטיזירן די ווּיסנשאַפטלעכע טערמינאָ־לאָגיע פון די יידישע פאָלקס־, מיטל־און פּראָפעסיאָנעלע שולן אין פאַר־שיידענע מקומות;

(ג) אויסאַרבעטן טערמינאָלאָגיעס פאַר אַזוינע צווייגן, וואָס פאַר זיי פעלן נאָך אין יידיש די געהעריקע באַצייכענונגען.

אויסאַרבעטן טערמינאָלאָגיעס האָט די קאָמיסיע ניט געהאַט במעט קיין מעגלעכקייט, בלויז איין סובקאָמיסיע, פאַר גימנאַסטיק, האָט געאַרבעט ענערגיש, לויט דער איניציאַטיווע פון פּראַקטיקער, וועלכע האָבן אַליין גענומען אַ טיכטיקן אָנטייל אין דער אַרבעט. די רעזולטאַטן פון איר אַרבעט זיינען פאַרעפנטלעכט געוואָרן אין דעם האַנטבוך פאַר גימ־נאַסטיק פון ה. גליאַט און מ. סאָלאָווי, אַרויסגעגעבן פון דער געזעלשאַפט „טאָז" (וואַרשע, 1928).

אַ היפּשער טייל טערמינען איז שוין אַריבערגעטראָגן געוואָרן אויף ספּעציעלע קאַרטלעך; נאָך דערנאָך איז אויסגעקומען איבערצוררייסן די אַר־בעט צוליב דוחק אין געלט־מיטלען. די זאַמלאַרבעט פון דער קאָמיסיע גייט אָבער ווייטער; לעצטנס איז די קאָמיסיע צוגעטראָטן צו פאַרעפנטלעכן אַנ־קעטעס לויטן מוסטער פון די עטנאָגראַפישע; די ערשטע איז געווען וועגן קצבות. די צווייטע וועט אַרומנעמען די יידישע געאָגראַפישע נעמען און וועט ליווערן שטאָף פאַר דעם געאָגראַפישן אינדעקס.

די צאָל ווערטער, וואָס די טערמינאָלאָגישע קאָמיסיע פאַרמאָגט, דערגרייכט בערך 6000.

ביי דער וואַרשעווער געזעלשאַפט „פריינד פון ייוואָ" האָט נח פּרילוצקי זומער 1929 געפירט אַ פילאָלאָגישן סעמינאַר.

צום באַריכט פון דער פילאָלאָגישער סעקציע באַקומט דאָס וואָרט

ז. רייזען (אָ. ק). די פילאָלאָגישע סעקציע האָט ביז איצט מיט איר דירעקטער אַרבעט ווייניק זיך געקאָנט פאַרנעמען. גראָד זיינען די מועד פון דער פילאָלאָגישער סעקציע, ד"ר ווײַנרייך און דער באַריכט־אָפּגעבער,

געווען פֿאַרנומען מיט דער אָרגאַניזיר=אַרבעט פֿון אינסטיטוט און זײַנען צו זייער ווויסנשאַפֿטלעכער אַרבעט ווינציק צוגעקומען. דערצו נאָך האָבן זיי ניט געקאָנט נעמען אויף זיך די גאַנצע אַחריות פֿאַר דער אַרבעט, וויבאַלד די קאָלעגיע פֿון דער סעקציע איז נאָך ניט געווען אָרגאַניזירט. די איצטיקע קאָנפֿערענץ וועט קאָנסטרויִרן די פֿילאָלאָגישע סעקציע און וועט באַדאַרפֿן שאַפֿן די געהעריקע תּנאָים פֿאַר איר אַרבעט. די פּאַקטישע אויפֿטוען פֿון דער פֿילאָלאָגישער סעקציע זײַנען אָבער אויך ניט קיין קליינע: צו איר געהערן דאָך אויך די טערמינאָגראַפֿישע קאָמיסיע און די ביבליאָגראַפֿישע צענטראַלע. אויך די אַרויסגאַבע פֿון די „שריפֿטן" דאַרף פֿאַררעכנט ווערן פֿאַר אַ וויכטיקן אויפֿטו: טאָמער זײַנען פֿאַראַן געוויסע חסרונות אין דער רעדאַקטירונג פֿון די „שריפֿטן", שטאַמען זיי צום גרעסטן טייל פֿון דוחק אין מיטלען. מיר האָבן ניט געצאָלט קיין האָנאָראַר, דעריבער האָבן מיר ניט אַלע מאָל געקאָנט באַשטעלן אַרטיקלען, איבערזיכטן, רעצענזיעס. מיר האָבן זיך געמוזט באַנוגענען מיט דעם, וואָס עס איז געווען בײַ די מחברים פֿאַרטיק.

די סעקציע וועט האָבן איצט צו רעאַליזירן אַ גאַנצע ריי אויפֿגאַבן. ערשטנס: רעגולירן די יידישע אָרטאָגראַפֿיע. די סעקציע האָט געפּרוּווט עפּעס אָנהייבן טאָן אין דעם פּרט, אָבער איצט וועט די דאָזיקע אַרבעט אַוועקגעשטעלט ווערן סיסטעמאַטיש. מיר מוזן פֿריער די זאַך אויפֿקלערן אין אַ ברייטערער דיסקוסיע, אין אַ באַזונדער זאַמלבוך אָדער זאַמלביכער, און דערנאָך צונויפֿרופֿן אַן אָרטאָגראַפֿישע קאָנפֿערענץ. די באַשלוסן אירע מוזן זײַן אָבליגאַטאָריש. מיר ווילן אויך די צײַטונגס=אַרויסגעבער באַוועגן זיך אונטערצוגעבן, מיר ווילן ווירקן דורך די ליטעראַטן= און זשורנאַליסטן=פֿאַראייניגן און דורך די דרוקער=פֿאַראייניגן. מען וועט אויך מוזן אַרויסגעבן אַן אָרטאָגראַפֿיש ווערטערבוך פֿאַר דעם באַנוץ פֿון ברייטערע קרייזן. אַ פּראַקטישע אויפֿגאַבע איז אויך רעגולירן דעם גראַמאַטישן מין אין יידיש. מיר האָבן שוין געמאַכט אַן אָנהייב מיט דער אַנקעטע וועגן גראַמאַטישן מין. די דאָזיקע אַרבעט דאַרף ווײַטער געפֿירט ווערן, און אַלס רעזולטאַט באַדאַרף אַרויסגעגעבן ווערן אַ ווערטערבוך פֿון גראַמאַטישן מין. אויך אַ ווערטערבוך פֿון העברעיִזמען שטייט אויפֿן סדר=היום. ספּיוואַק=יהואשס ווערק גיט אונדז ניט אויס אינגאַנצן — עס האָט גאָר ביז 6000 ווערטער, בשעת אין קיעוו האָט א. ש. ראַבינאָוויטש צונויפֿגעקליבן אין משך פֿון 25 יאָר ביז 20.000 ווערטער. אויך לאָזט די אָפּטײַטשונג בײַ יהואש=ספּיוואַק איבער אַ סך צו ווינטשן. נאָך אַן אויפֿגאַבע שטייט פֿאַר דער פֿילאָלאָגישער סעקציע. ב. באָראָכאָוו האָט אין ווילנער „פּנקס" 1913 אָפּגעדרוקט זײַן גרונטלייגנדיקע אַרבעט „די ביבליאָטעק פֿון יידישן פֿילאָלאָג", אַ ביבליאָגראַפֿיש הילפֿסבוך, וואָס קיין יידיש=פֿאָרשער קען זיך אָן דעם ניט באַגיין. דאָס ווערק איז אָבער געבליבן אין מיטן, עס זײַנען אויך צו דעם פֿאַראַן

איצט אַ סך מילואים און תיקונים — די פילאָלאָגישע סעקציע פון ייוואָ באַדאַרף אַרויסלאָזן אַ צווייטע פאַרבעסערטע און פאַרפולקומטע אויסגאַבע פון באָראָכאָווס „ביבליאָטעק". ד"ר יעקב שאַצקי האָט שוין פאַרטיק אַ פולקומע ביבליאָגראַפיע פון דער גאַנצער יידישער ליטעראַטור ביז 1860. מען דאַרף די דאָזיקע וויכטיקע אַרבעט וואָס גיכער פאַרעפנטלעכן און זי אויך ווייטער פירן ביזן יאָר 1926 (זינט ווען די רעגיסטראַציע פון דער יידישער דרוקפּראָדוקציע ווערט געפירט פון אונדזער ביבליאָגראַפישער צענטראַלע). אַ דערגאַנצנדיקע אויפגאַבע איז אויך די שאַפונג פון אַ ביבליאָגראַפיע פון דער יידישער בעלעטריסטיק און וויסנשאַפט פון צייטונגען און בפרט פון זשורנאַלן און זאַמלביכער — אויך ביז דער דערמאָנטער דאַטע 1926.

פאַר דער ביבליאָטעק פון ייוואָ וואָלט בעצם געפאַסט צו האָבן אַלע ווערק פון דער יידישער ליטעראַטור, וואָס זיינען ווען עס איז געדרוקט געווען. דערגרייכן דעם דאָזיקן אידעאַל וועלן מיר קיינמאָל ניט. מיר מוזן אָבער זוכן צו קריגן די יידישע יקר־המציאותן, און אַ סך קען מען נאָך אין דעם פּרט אויפטאָן. אָט האָט אונדזער פריינד א. זיינפעלד פון קראָקע, צווישן אַנדערע זאַכן, אונטערגעטראָגן אונדז אַ געשאַנק: חייקל הורוויצעס „צפנת פענח", אַ ווערק אַן אוניקום, וואָס איז העכסט וויכטיק פאַר דער יידיש־פאָרשונג. פר' זיינפעלד האָט צוגעזאָגט צו זוכן פאַר אונדז נאָך זעלטענע יידישע ביכער און כתב־ידן. אויך מ"ל פעטשעניקן האָבן מיר צו פאַרדאַנקען צוויי זעלטן בוך ווי מענדל לעפינס „משלי". הלוואי זאָלן אַלע אונדזערע פריינד נאָכטאָן זייער ביישפּיל. פון די ביכער און כתב־ידן, וואָס מיר קענען אָבער ניט קריגן אין אָריגינאַל, וועלן מיר מוזן זען צו קריגן פאָטאָגראַפיעס פון די עקזעמפּלאַרן, וואָס געפינען זיך אין אַנדערע ביבליאָטעקן. בכדי צו פאָרשן די אַלט־יידישע ליטעראַטור מוז מען האָבן אין האַנט די טעקסטן, און זעלטן ווען אַ פאָרשער איז אין שטאַנד צו מאַכן די נסיעות צו יענע אַלע ווייטע ביבליאָטעקן אין מערב־אייראָפּע און אַמעריקע, וואוהין יידישע כתבים און דרוקווערק האָבן אַנגעשפּאַרט דורך דער שפּיל פון דעם צופאַל. עס מוז דעריבער געשאַפן ווערן ביי דער סעקציע אַ קאָלעקציע פון פאָטאָגראַפירטע אַלט־יידישע ווערק.

די פילאָלאָגישע סעקציע מוז זיך נאָך פאַרפולקומען מיט איין צווייג, וואָס זיין פעלן איז זייער ניכּר. עס מוז געשאַפן ווערן אַ ליטעראַרישע קאָמיסיע, וואָס איר אַרבעטס־פעלד וועט זיין די נייע יידישע ליטעראַטור ביאָ־ און ביבליאָגראַפיע, סטיל־פאָרשונג אאז"וו.

די פילאָלאָגישע סעקציע וועט מוזן אויך נעמען זיך פאַרן ענין פון יידישן ווערטערבוך. איינציקע פאָרשער אַרבעטן איצטיקער פאַר זיך און האָבן צונויפגעקליבן זאַמלונגען, ווי אַ שטייגער ד"ר א. לאַנדוי, ד"ר מ. וויינרייך און אַנד. די פילאָלאָגישע סעקציע וועט מוזן צונויפנעמען אַלע די באַזונדערע התחלות און שאַפן דאָס גרויסע ווערטערבוך. אויך אין דעם ענין

פון דער ייִדישער דיאַלעקטאָלאָגיע וועט די פֿאַראייניקונג פון פֿריינד נ. פּרי־לוצקים ערפֿאַרונג מיט אונדזער אַפּאַראַט שאַפֿן די געוואונטשענע שלמות. וואָס פֿאַר אַ באַדייטונג דאָס וועט האָבן אויך פֿאַר דער אָפּפֿרישונג פון אונדזער ליטעראַרישן שאַפֿן, האָבן מיר זיך אַלע געקאָנט איבערצייגן פון דעם גלענצנדן פֿאָרטראָג פון פּ׳ פּרילוצקי אויף דער נעכטיקער וויסנשאַפֿטלעכער זיצונג. אין דער ערשטער ריי וועט די שול געניסן פון דער פּרוכט פון די דאָזיקע אַרבעטן.

פֿאַר דער שול איז אויך העכסט וויכטיק די טערמינאָלאָגיע פון פֿאַרשיידענע פֿאַכן און לימודים. די סעקציע פֿאַרמאָגט שוין היפּש זאַמלונגען פון פֿאַרשיידענע טערמינאָלאָגיעס, וואָס זיינען אַריינגעשיקט געוואָרן דורך יחידים און אַנשטאַלטן לויט דער אויפֿפֿאָדערונג פון דער סעקציע. עס האָט אַ שטיקל צייט געאַרבעט אַ טערמינאָלאָגישע קאָמיסיע. איצט דאַרף די דאָזיקע אַרבעט באַגייט ווערן אין אַ גרעסערן פֿאַרנעם: די טערמינאָלאָגיעס דאַרפֿן ווערן געאָרדנט און אַרויסגעגעבן צום נוצן פון די שולן.

אַ באַזונדער אָרט אין דער טערמינאָלאָגיע פֿאַרנעמען די געאָגראַפֿישע נעמען. אין די מקומות, וואו ייִדן זיצן אין גרויסע קיבוצים, האָבן זיי אָפֿט געביטן די נעמען פון די ישובים און פון די טייכן, טיילמאָל אַפֿילו אַליין געשאַפֿן אייגענע געאָגראַפֿישע נעמען. דאָס דאָזיקע געביט איז נאָך ווייניק אויסגעפֿאָרשט. ס׳איז דערפֿאַר אַ וויכטיקע אויפֿגאַבע צונויפֿצושטעלן דעם „ייִדישן געאָגראַפֿישן אינדעקס״ דער ייוואָ פֿאַרמאָגט שוין אויף דעם געביט אַ פּאָר אַרבעטן פון ד״ר י. טאָגליכט, שמואל ווינטער (אין די „פֿילאָלאָגישע שריפֿטן״), שאול היות א״אַ.

צולעצט דאַרף דערמאָנט ווערן די נייטיקייט אַוועקצושטעלן ווי געהעריק די ל י נ ג ו י ס ט י ש ע ק אָ מ י ס י ע פון ייוואָ, אַלס אינסטאַנץ, וואָס זאָל קענען (פֿאַרויסגעזען דעם נייטיקן טאַקט) פּסקענען שאלות פון גראַמאַטיק, ווערטער־אויסקלייב און סטיל. די פֿאָדערונג אויף אַזאַ אָרגאַן איז גרויס אין אַלע קרייזן פון דער ייִדישער קולטור־באַוועגונג, און די קאָמפּעטענטע קאָלעגיע פון דער פֿילאָלאָגישער סעקציע וועט זיך קענען נעמען די דרייסטקייט פון אַ פּוסק מיט אַ גרויסער האָפֿענונג אויף אָנערקענונג. ביזאַהער האָט עס די פֿילאָלאָגישע סעקציע געקענט טאָן נאָר פון פֿאַל צו פֿאַל. אַזאַ שפּראַך־אינסטאַנץ קען האָבן זייער אַ גרויסע באַדייטונג פֿאַר דער אַנטוויקלונג און נאָרמאַליזירונג פון דעם ייִדישן סטיל, פֿאַר אָפּרייניקן אים פון פֿרעמדאַרטיקע עלעמענטן, וואָס זשאַרגאָניזירן די שפּראַך אאַז״וו.

דער פֿ אָ ר ז י צ ע ר מעלדעט, אַז די זיצונג ווערט איצט איבערגעריסן. די קאָנפֿערענץ איז פֿאַרבעטן צו דער פֿייערלעכער גרונדשטיין־לייגונג פֿאַרן בנין פון ייוואָ אויפֿן אייגענעם פּלאַץ (וויווולסקי גאַס 18). די נאָכמיטאָג־זיצונג הייבט זיך אָן 5 אַזייגער מיטן סדר־היום: המשך פון די באַריכטן און אַלגעמיינע דעבאַטן.

די בוי־פייערונג.

(פרייטאג, 26טן אָקטאָבער, 2 אַזייגער בייטאָג)

צו דער פייערלעכער גרונדשטיין־לייגונג פאַרן בנין פון ייוואָ אויפן אייגענעם פּלאַץ פון ייוואָ (ווילנער גאַס 18) זיינען געקומען אַלע דעלע־גאַטן און געסט פון דער קאָנפערענץ. עס האָט זיך צונויפגעקליבן אַ גרוי־סער עולם פון טויזנטער מענטשן. עס זיינען געקומען די יידישע שולן מיט זייערע אָרקעסטערס און פאָנעס, די יידישע פאָלקס־שול פון ניי־ווילייקע איז געקומען ספּעציעל צו פאָרן. די פייערונג עפנט

סענאַטאָר ד"ר צ. שאַבאַד:

טייערע פריינד פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט!

אין די פּאָר זיצונגען, וואָס מיר האָבן שוין די טעג געהאַט, איז קלאָר געוואָרן פאַר אַלעמען, אַז דער געדאַנק פון דער וויכטיקייט פון אַ יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט האָט דורכגעדרונגען די ברייטסטע שיכטן פון יידישן פאָלק. אָבער היינטיקן טאָג הערט אויף דער דאָזיקער געדאַנק צו זיין בלויז אַ אידעע. ער ווערט פאַרקערפּערט אין מעשים, אין אַ יש, וואָס באַ־קומט שוין זיין אויסדרוק אין אַ בנין, אין פיזישע פאָרמען, וואָס יעדערער קען דאָס זען מיט זיינע אייגענע אויגן.

מיר לייגן היינט דעם גרונדשטיין צו אַ בנין, וואָס דאַרף וואַקסן און זיך אַנטוויקלען, וואָס דאַרף דינען דער יידישער וויסנשאַפט אין אַלע צווייגן פון דעם יידישן קולטור־לעבן. היינטיקער טאָג איז נאָר אַן אָנהייב פון דער גרויסער זאַך, וואָס באַגייסטערט אונדז אַלעמען.

איך זעט דאָ דאָס באַשיידענע הילצערנע, פאַרלאָזענע הויז, וואָס דאַרף פאַרוואַנדלט ווערן אין אַ בנין פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. אָבער אונטער אים טיף אין דער ערד ווערט אַרונטערגעלייגט אַ שטאַרקער מויערנער פונדאַמענט, געבויט פון בעטאָן און פון אייזן. אונטער דעם דאָ־זיקן שוואַכן הויז ווערט געבויט אַ שטאַרקע פעסטונג, געשיצט פון פייער און פון וואַסער, וואו ס'וועלן ווערן געזאַמלט און באַוואָרנט אַלע אוצרות פון יידישן גייסט, פון יידישן שאַפן.

און אָט אויף דער דאָזיקער אייביק שטאַרקער פעסטונג וועט ווערן וואָס ווייטער געבויט דער בנין פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. מיר ווילן בויען אַ פּאַלאַץ, אַ טעמפּל, אַ טורעם, וואָס וועט לייכטן וויט, וויט אַרום אים, אומעטום, וואו ס'זיינען נאָר פאַראַן יידישע ישובים, יידישע פאָלקס־מאַסן, וואָס ריידן און פילן אויף יידיש.

דאָס וועט זיין אַ טורעם, אָבער נים דער טורעם בבל, וואָס זאָל צע־טיילן די מענטשן אויף הונדערטער שפּראַכן, אַז זיי זאָלן ניט פאַרשטיין איינער דעם אַנדערן. אונדזער טורעם וועט האָבן איין שפּראַך, אונדזער

נאַציאָנאַלע שפּראַך — יידיש! דער דאָזיקער טורעם, דער דאָזיקער טעמפּל וועט זיין דאָס האַרץ און דער מאַרך פון יידישן פאָלק. צו אים וועלן זיך ציען טויזנטער נערוון און אָדערן פון דער גאַנצער וועלט. דורך די אָדערן וועלן פליסן מיליאָנען בלוט=קערפּערלעך, דורך די נערוון וועלן שטראָמען גייסטיקע זאַפטן פון פאָלק צום צענטער און פון צענטער צוריק צום פאָלק.

טייערע פריינד! מיר אַלע דאָ זיינען שטערבלעך, מיר זיינען מערניט ווי מענטשן, און קיינער ווייס ניט, וואָס וועט מיט אים זיין מאָרגן. אָבער אָט די דאָזיקע געמויערטע וואַנט, דער בנין, וואָס מיר בויען דאָ, וועט אונדז אַלעמען איבערלעבן און בלייבן אַ זכר לדורות. צו אייך, יידישע שול=יוגנט, וואָס האָט זיך דאָ אויפן פּלאַץ פאַרזאַמלט אין די טויזנטער, ווענד איך זיך אין דעם היינטיקן היסטאָרישן מאָמענט מיט אַ רוף: העלפט אונדז בויען דעם טורעם, שטיצט אונדזער יידישע קולטור, פירט ווייטער די אַרבעט פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, ווען מיר, די אַלטע טוער, וועלן שוואַך ווערן און אַוועקגיין פון אייך!

טיף אין באָדן איז אַריינגעלייגט דער גרונדשטיין פון אונדזער בנין. טיף אין פאָלק זיצן די וואָרצלען פון דער אידעע פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. און איך בין שטאָלץ מיט מיין ווילנע, וואָס גראָד דאָ אין דער פאַראָרעמטער ווילנע ווערט געשאַפן אַזאַ הערלעכער אינסטיטוט, וואָס וועט באַשיינען און באַפרוכפּערן דאָס יידישע לעבן פון דער גאָרער וועלט.

לעבן זאָל דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט! זאָל ער בליען און וואַקסן!

מ. ווײַנרײַך לייענט פאָר דעם גרונדשטיין=אַקט:

„פרייטאָג דעם 26טן אָקטאָבער 1929 — כ״א תשרי תר״ץ — אין פינפטן יאָר זינט עס איז געגרינדעט געוואָרן דער אָרגאַניזיר=קאָמיטעט פאַר דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט — ווערט פאַרלייגט דער ווינקלשטיין פון דעם אייגענעם בנין פאַר דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט.

דער דאָזיקער טאָג, ווען מען טרעט צו צו בויען אַן אייגענע היים פאַר דער יידישער וויסנשאַפט, איז אַ יום=טוב פאַר די יידישע פאָלקס=מאַסן אין דער גאַנצער וועלט, וואָס האָבן געפונען אין דעם אינסטיטוט דעם צענטער און אַן אָנשפּאַרפּונקט אין קאַמף פאַר זייער קולטורעלער עמאַנסיפּאַציע און פאַר העכערע פאָרמען פון מענטשלעכן זיין.

די דאָזיקע פייערונג פאַלט אויס אין די טעג, ווען עס האָט זיך אויפגעקליבן אין ווילנע די ערשטע קאָנפערענץ פאַר דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, באַזוכט פון פאָרשטייער פון פּוילן, לעטלאַנד, עסטלאַנד, ליטע, רומעניע, דייטשלאַנד און די פאַראייניקטע שטאַטן פון צפון=אַמעריקע און באַגריסט מיט די פרייד=פולע ברכות פון די ברייטסטע יידישע פאָלקס=מאַסן אין אַלע לענדער.

די קאָנפערענץ און דער בוי־קאָמיטעט קאָנסטאַטירן מיט האַרציקער באַפרידיקונג, אַז דער בנין, וואָס מיר גייען איצטער בויען, איז ניט קיין זאַך פון יחידים בלויז, נאָר ער ווערט אויפגעשטעלט, פונקט ווי דער גאַנצער ייוואָ, מיט דער באַטייליקונג פון טויזנטער פריינד אויף ביידע זייטן אַטלאַנטיק.

זאָל שטיין אויף אייביקער צייט די היים פאַר דער יידישער וויסנשאַפט אין דער אַלטער און תמיד יונגער יידישער ווילנע!"

אַלע מיטגלידער פון בוי־קאָמיטעט און דעלעגאַטן פון דער קאָנפערענץ חתמען זיך אויף דעם אַקט, וואָס ווערט אַריינגעלייגט אין אַ מעטאַלענער פושקע צוזאַמען מיט די ווילנער יידישע און פוילישע צייטונגען פון דעם טאָג, וואָס אין זיי זיינען געווען באַריכטן פון דער קאָנפערענץ, מיט דער טאָג־אָרדענונג פון דער קאָנפערענץ און מיט דעם ספּעציעל אויסגעגראַווירטן זשעטאָן. דאָס קעסטל ווערט פאַרחתמעט מיטן זיגל פון ייוואָ, און דער פאָרזיצער פון בוי־קאָמיטעט **בונים מאָוויטש** פאַרמויערט דאָס קעסטל אין פונדאַמענט פון בנין.

פרץ הירשביין: מיט 5 יאָר צוריק, פאַר מיין אָפּפאָרן פון אַמעריקע, האָב איך אויך געהאַט די זכיה בייצוזיין ביי דער גרונדשטיין־לייגונג פאַר אַ בנין, דאָס איז געווען אַ בנין פון אַ יידישער שול אין ניו־יאָרק. אין דער גרויסער שטאָט איז די פייערונג געווען באַשיידענער און דער בנין באַשיידענער, אָבער עס איז געווען אַ בוי־אַרבעט. און אויך היינט, ביים געזעגענען זיך מיטן יידישן קיבוץ אין פוילן, שטיי איך ביים אָנהייב פון אַ בוי־אַקציע. דאָס איז אַ גוטער סימן. מיר זיינען די לעצטע צייט אַזוי פיל צוגעוווינט צו צעשטערונג, אַז איטלעך בויען קומט אויס אין אונדזערע אויגן ווי אַ נס. אויך די נאַטור ווייס ניט נאָר פון בויען, נאָר אויך פון צעשטערונג. אָבער זי צעשטערט צוליבן בויען פון דאָס ניי. ביי אונדז איז נאָך שוואַך די מחשבה פון בויען. און בויען מיר שוין יאָ עפּעס אויף, ווערט דאָס פאַרשריבן אויף אַ פרעמדן חשבון. אָבער דאָ אין ווילנע שפּירט זיך דאָס יידישע לעבן גאָר אַנדערש. אָט דער איצטיקער בנין איז אַ סימבאָל פון נייעם אויפבוי, וואָרום ער שטייט אין צוזאַמענהאַנג מיט אַ גאַנצער קייט מעשים פון אויפלעבונג, ער איז פאַרבונדן מיט אַ נאַטירלעכן וואוקס, ער איז דער פּועל־יוצא פון דעם אויפבלי פון דער יידישער שפּראַך און קולטור. דאָס האַרץ איז אַזוי פול ביי דעם היינטיקן יום־טוב, און עס איז שווער אויסצודריקן די געפילן, וואָס באַשטורעמען. דער היינטיקער אָנהייב קוקט דאָך אַרויס אין אַ ווייטער צוקונפט. איך גלויב אין אונדזער קיום. ביי אונדזער גאָרער צעזייטקייט און צעשפּרייטקייט זיינען מיר איינס. איך ווינטש דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, עס זאָל קומען די צייט פון בויען דעם בנין פון יידישן אוניווערסיטעט, אַז פון שטיין, וואָס מיר זעצן איצט

אַריין, זאָל אויסוואַקסן דער גרויסער בנין פון דער יידישער וויסנשאַפט.
לעבן זאָל דער אָנהייב פון דער גרויסער אַרבעט!

מ. ווייַנרייך: די שולן האָבן געבראַכט אַדרעסן צום גרונד=שטיין=לייגן פון ייוואָ. היות ווי די צייט ערלויבט ניט אויסצוהערן אַלע, וועט באַקומען דאָס וואָרט אין נאָמען פון דער גאַנצער ווילנער יידישער שול=שאַפט דער פאָרשטייער פון דעם העכסטן לערן=אַנשטאַלט, וואָס מיר פאַר=מאָגן דערווייל, פונם לערער=סעמינאַר.

פ. טאַבאַק (לייענט):

,,היינט, פרייטאָג, דעם פינף און צוואַנציקסטן טאָג אין חודש אָקטאָ=בער פון טויזנט ניין הונדערט און צוואַנציק לויט דער ציילונג פון אייראָפּע, און הושענא=רבה פון יאָר תר"ץ, אויפן אַכט און פערציקסטן יאָר נאָך דער דערשיינונג פון דער ,,פאָלקסביבליאָטעק", צום איין און צוואַנציקסטן יאָר נאָך דער יידישער קאָנפערענץ אין טשערנאָוויץ און דער גרינדונג פון דער ערשטער נאָרמאַלער יידישער פאָלקס=שול, צום אַכטן יאָר פון דער יידישער שול=אָרגאַניזאַציע און דעם יידישן לערער=סעמינאַר אין ווילנע און אויפן פערטן יאָר פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, זיינען מיר, די תּלמידים און לערער פון יידישן לערער=סעמינאַר א. נ. פון וול. מעדעם, געקומען אַהער צו זיין עדות ביים אָנהייבן בויען דעם היכל פון אונדזער וויסנשאַפט.

ניט קיין טויטן טעמפּל, ניט קיין הייליקן אָרט בויט מען דאָ.

אומעטום, וואו עס לעבן יידישע מאַסן, גייט מיט זיי מיט דער משכן פון דער יידישער קולטור. דער אינסטיטוט איז דער גרויסער זאַמלער פון דער קולטור=ענערגיע פון די יידישע מאַסן, פון אַלע קוואַלן פון זייער שאַפן.

מיר, דער יידישער לערער=סעמינאַר, זיינען ביז איצט דער העכסטער שטאַפּל פון יידישן שול=בנין. מיר וועלן זיך אָבער מיט שמחה און התלהבות אַרונטערשטעלן אַלס פונדאַמענט פאַר דעם העכסטן גאָרן — פאַר דער יידישער הויכשול.

זאָל דאָס לייגן דעם דאָזיקן גרונטשטיין זיין דערפון די התחלה.

די לערער און תּלמידים פון יידישן לערער=
סעמינאַר א"נ פון וול. מעדעם אין ווילנע.

דערמיט איז די בוי=פייערונג פאַרענדיקט.

פערטע זיצונג.

(פרייטאָג, 26טן אָקטאָבער, 5 אזייגער נאָכמיטאָג)

פאָרזיצער: י. גיטערמאַן, נ. פּרילוצקי.
אויפן סדר-היום: באַריכטן און אַלגעמיינע דעבאַטן.

באַריכט פון דער פּסיכאָלאָגיש-פּעדאַגאָגישער סעקציע.

די פּסיכאָלאָגיש-פּעדאַגאָגישע סעקציע האָט אַלס אָביעקטן פון איר אַרבעט דאָס יידיש קינד און די יידישע דערציִונג — אַ געביט מיט אַזאַ רייכן פּאַקטישן מאַטעריאַל, וואָס קיין שום אַנדער סעקציע קאָן זיך אפשר אין דעם ניט פאַרגלייכן. איז אָבער דער דאָזיקער געביט דווקא דער סאַמע פאַרוואָרלאָזטער, דער צום ווייניקסטן באַאַרבעטער. סיבות זיינען דאָ אַ סך:

א) אַפילו אונזער אינטעליגענץ באַציט זיך מיט אַ שטיקל גוטמוטיקן ביטול צום גאַנצן ענין פון פּעדאַגאָגיק און דערציִונג, בעת ליטעראַרישע פּראָבלעמען האָבן אַ ברייטן אָפּהילך אין אונדזער געזעלשאַפט, האַלט מען פּעדאַגאָגישע פּראָבלעמען פאַר ספּעציעלע און אַ ביסל מינערווערטיקע.

ב) דער פּראַקטישער טוער אויף דעם געביט, דער יידישער פאָלקסלערער, איז אין זיינע מאַסן, ווי אומעטום אויף דער גאָרער וועלט, לויט זיין אויסבילדונג ניט באַרופן צו טאָן ריין-וויסנשאַפטלעכע אַרבעט. ער איז ווידער אַזוי פאַרוואָרפן מיט טאָג-טעגלעכע אַרבעט און זאָרגן, אַז עס בלייבט אים בפועל ממש קיין צייט ניט צו באַטראַכטן די דאָזיקע אַרבעט גופא, ניט נאָר די אַלגעמיינע אויספירן פון איר. גענוג צו זאָגן, אַז דער לערער איז איינציייטיק דער לערער, דער אָרגאַניזאַטאָר, דער געזעלשאַפטלעכער טוער און דער קעמפּער פאַר דער שול און צו דעם אַלעם איז זיין לאַגע אַזאַ, וואָס מען דאַרף באַוווּנדערן ניט וואָס ער טוט ניט מער, נאָר וואָס ער טוט אַזוי פיל.

ג) די אַרבעט פון דער פּסיכאָלאָגיש-פּעדאַגאָגישער סעקציע קען איבערהויפּט געטאָן ווערן דאָרטן, וואו עס איז קאָנצענטרירט די יידישע דערציִונג-אַרבעט, אָבער די דאָזיקע שטעט זיינען ניט בכוח צוצוציִען און צו קאָנצענטרירן די פּערזאָנען, וואָס זיינען מסוגל זיך אָפּצוגעבן מיט דער וויסנשאַפטלעכער פאָרשונגס-אַרבעט אויף דעם געביט.

אָט די אַלע מאָמענטן האָבן געווירקט און ווירקן אויף דעם לאַנגזאַמען טעמפּ פון דער אַרבעט אין אונדזער סעקציע. ניט געקוקט אָבער אויף דעם, ווערט אונזער אַרבעט געטאָן.

בנוגע צום ערשטן אָביעקט האָבן מיר זיך געשטעלט פאַר אַ ציל אויסצואַרבעטן די מעטאָדן פון קינדער=פאָרשונג, וואָס זאָל זיין צום בעסטן צוגעפּאַסט צו אונדזערע באַדינגונגען. דערצו האָט מען געדאַרפט נעמען פאַראַנענע סיסטעמעס, צופּאַסן, קאָמבינירן און אויספּרוּוון. אונדזער סעקציע פאַרמאָגט ביי היינטיקן טאָג אייניקע סיסטעמעס און מאַטעריאַל פון דורכגעפירטער פאָרשונג איבער עטלעכע הונדערט קינדער אין אייניקע שטעט. די סעקציע שטרעבט צו ווערן דער צענטער, וואו עס זאָל זיך צונויפזאַמלען דער גאַנצער פאָרש=מאַטעריאַל אויף דעם פעלד.

די סעקציע באַמיט זיך אַריינצוציען אין דער דאָזיקער אַרבעט די לערער און די קינדער פון די שולן. צו דעם צוועק פאַרטיקן מיר אויס אינסטרוקציעס.

ניט געקוקט אויף די אויבנאָנגעמערקטע באַדינגונגען איז דאָך שוין ביז איצט אונדז געלונגען אויף אָט דעם אופן צונויפצוזאַמלען היפּשן מאַטעריאַל.

כּדי מיר זאָלן זיך קענען תּמיד ווענדן דירעקט מיט אונדזערע אינסטרוקציעס צו די שולן און צו די לערער, האָבן מיר זיך פאַרנומען מיטן שאַפן אַ קאַרטאָטעק פון דעם געזעלשאַפטלעכן שול=וועזן ביי יידן אין אַלע לענדער. ניט אַלע שול=צענטראַלעס האָבן געפונען פאַר מעגלעך אונדז צו געבן די רשימות פון זייערע שולן. מיט אייניקע פון זיי פירן מיר נאָך אונטערהאַנדלונגען.

וואָס עס איז שייך צו דעם דערציִונגס=וועזן ביי יידן, גייט אונדזער אַרבעט אין עטלעכע ריכטונגען. ערשטנס ווילן מיר צונויפזאַמלען אַן אַרכיוו פון קוועלן, דאָ האָט אונדז כּמעט על=פּי נס אָפּגעגליקט צו באַקומען אַ גרויסן אַרכיוו, אַן אוצר, וואָס נעמט אַרום די יאָרן 1847—1914, אַלזאָ קנאַפּע 80 יאָר יידישע בילדונג אין רוסלאַנד. וויסנשאַפטלער וועלן האָבן צו אַרבעטן אויף דעם אַרכיוו אין משך פון יאָרן. מיר האָפן, אַז שוין אין דעם נאָענטסטן ווינטער וועט מען צוטרעטן דעם אַרכיוו צו באַאַרבעטן. אויסער דעם דאָזיקן גרויסן אַרכיוו האָבן מיר אויך פאַרשיידענע אַנדערע קלענערע און ווערטפולע אַרכיוו=מאַטעריאַלן.

מיר האָבן זיך פאַרנומען מיט זאַמלען מאַטעריאַלן וועגן דערציִונגס=וועזן דורך אַנקעטעס. אַזוינע אַנקעטעס — וועגן חדר — זיינען איצט פאַרעפנטלעכט צוויי, און עס גרייטן זיך ווייטערדיקע (וועגן חומש=חדר, גמרא=חדר און ישיבה). די סעקציע פאַרמאָגט אַ גרעסערע צאָל וויכטיקע ענקעטעס.

צום באַריכט פון דער פּסיכאָלאָגיש=פּעדאַגאָגישער סעקציע באַקומט דאָס וואָרט

א. גאָלאָמב (ווילנע). די פּסיכאָלאָגיש=פּעדאַגאָגישע סעקציע האָט אין איר אַרבעט זיך געמיט צו פאַרבינדן זיך מיט די לערער פון די שולן, וואו

עס לערנען יידישע קינדער. די סעקציע באַמיט זיך צו שאַפן אַ קאָנטאַקט מיטן גאַנצן יידישן שול-וועזן פון אַלע טיפּן און מינים. זי אינסטרוירט די לערער, ווי אַזוי זיי זאָלן זאַמלען די פאַרשיידענע מאַטעריאַלן פאַר דער קינדער-פאָרשונג, ווי קינדער-פאָלקלאָר, קינדער-שפּראַך, צייכענונגען, שפּילן, אאַז"וו. אויך פאַרן צווייטן געביט פון אונדזער פאָרשונג — פאַר דער געשיכטע פון יידישן דערציִונגס-וועזן האָט די סעקציע געקליבן מאַטעריאַלן אויפן זעלביקן וועג. דורך אינסטרוקציעס, אַנקעטעס זוכן מיר צו אַקטיווירן זוי ווייט מעגלעך די שול-טוער. מיר האָבן שוין אָנגעקליבן אַ גאַנץ היפּשן מאַטעריאַל, וואָס די ווירטשאַפטלער וועלן קאָנען באַאַרבעטן, און מיר וועלן אויך ווייטער גיין אין זעלביקן וועג.

די סעקציע פאַרמאָגט בײַ היינטיקן טאָג אַ צאָל אינדיווידועלע שילער-בויגנס. עס זיינען דורכגעמאַכט אַ גאַנצע רײַ פאָרשונגען ווי כאַראַקטעריסטיקעס פון קינדער פון פאָרשול-עלטער, אַ פאָרשונג פון אַ 500 קינדער פון די ערשטע קלאַסן אין די ווילנער יידישע שולן פון אַלערליי ריכטונגען לויט דער בינע-מעטאָדע; איצט ווערט זי באַאַרבעט. עס זיינען צוגעגרייט אייניקע נייע אויספאָרשונגען (קאָלירן-חוש, צייכנערישע באַגאַבטקייט, אַן אַנקעטע וועגן לערער-באַשטאַנד בײַ יידן), וואָס וועלן אין גיכן געלאָזט ווערן אין גאַנג.

פאַר דער נאָענטסטער צייט זיינען אָנגעמערקט אַזעלכע אויפגאַבעס:

1) זאַמלען מאַטעריאַלן וועגן יידישע שולן פון אַלע ריכטונגען (סטאַטיסטיק, שול-אַרבעטן, מעטאָדן, פּראָגראַמעס אאַז"וו). 2) זאַמלען ווייטער מאַטעריאַלן וועגן דערציִונגס-וועזן פאַרן אַרכיוו, 3) פירן אַ סיסטעמאַטישע אויספאָרשונג פון פיזישן און פּסיכישן צושטאַנד פון יידישן קינד, 4) אַרויסגעבן דעם ערשטן באַנד שריפטן פון דער פּסיכאָלאָגיש-פּעדאַגאָגישער סעקציע, 5) אויף צו קאָנצענטרירן און סיסטעמאַטיזירן די פאָרש-אַרבעט, איז נייטיק: א) אויסבילדן פאַכלײַט דורך וויסנשאַפטלעכע קאָמאַנדירונגען, ב) אַרײַנציען אין דער אַרבעט יונגע יידישע אַקאַדעמיקער פון די געהעריקע פאַקולטעטן, ג) שאַפן אַ וויסנשאַפטלעכע פאַך-ביבליאָטעק.

די אָרגאַניזאַציע פון דער סעקציע דאַרף זיין אײַנגעשטעלט אַזוי, אַז די אָנפירונג זאָל זיך געפינען אין פּוילן, און דאָס אויספיר-ביוראָ אין ווילנע. בײַ די לאַנד-אָרגאַניזאַציעס ווערן געגרינדעט אָרטיקע קאָמיסיעס.

באַריכט פון דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע.

אויף דער ערשטער פּלענאַרער זיצונג, וואָס איז פאָרגעקומען דעם 27טן אָקטאָבער 1927, פּונקט מיט פיר יאָר צוריק, איז צום ערשטן מאָל פאָרמולירט געוואָרן די אַרבעט פון דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע: קלייבן זוי ווייט מעגלעך סיסטעמאַטיש מאַטעריאַלן פונם יידישן פאָלקסשאַפן אין

אַלע יידישע ישובים פון גאָר דער וועלט און זיי צוגרייטן פאַר די קומענדיקע פאַרשער.

צום ערשטן מאָל איז געמאַכט געוואָרן אַ פּרווו פון אַן אָרגאַניזירטער זאַמלאַרבעט אין אַ ברייטן פאַרנעם. און מיר קענען היינט זאָגן מיט זיכער־קייט, אַז דער פּרווו האָט זיך אונדז איינגעגעבן. פאַרשטייט זיך, אַז פעלערן זיינען געווען, מיר האָבן דאָך אָנגעהויבן די אַרבעט אָן קיין שום געניטקייט, דערצו איז נאָך אויסגעקומען צו אַרבעטן אין די באַדינגונגען פון אַ פּריוואַ־טער אינסטיטוציע, אָן וואָסערע עס איז פאָנדן און אָן אַ זשורנאַל, וואָס איז נייטיק צו אַזאַ מין אַרבעט.

דער געזעלשאַפטלעכער שיכט, וואָס אויף אים האָבן מיר זיך געדאַרפט אָריענטירן, איז די גרויסע מאַסע פּשוטע פאָלקסמענטשן און די אַזוי־גערופענע פאָלקס־אינטעליגענץ. זיי האָבן פאַקטיש באַשטימט דעם אייגנ־אַרטיקן וועג און אופן פון אונדזער אַרבעט. צום בעסטן אילוסטרירט דעם צוזאַמענשטעל פון אונדזער זאַמלערשאַפט די אַנקעטע, וואָס מיר האָבן דורכ־געפירט וועגן זייערע פּראָפעסיעס. פון 136 זאַמלער, וואָס האָבן אויף אונד־זער אַנקעטע געענטפערט, זיינען:

43 פיזישע אַרבעטער (שניידער, וועבער, זעצער, שוסטער, בעקער, פריזירער, טרעגער, שלאָסער, סטאָלער);

27 אָנגעשטעלטע;

18 שילער,

15 לערער,

8 סוחרים,

7 זשורנאַליסטן,

2 ישיבה־בחורים,

2 שטוביקע.

אין אַלגעמיין זיינען מיר געשטאַנען אין פאַרבינדונג אין משך פון די פיר יאָר מיט 500 זאַמלער פון: פּוילן, ליטע, לעטלאַנד, רומעניע, ארץ־ישראל א״אַ.

אַזוי ווי די יידישע עטנאָגראַפישע אַרבעט האָט ביז דעם ייוואָ אַרומ־גענומען צום גרעסטן טייל פאָלקסלידער און שפּריכווערטער, האָבן מיר באַ־שלאָסן אין דער ערשטער ריי זיך צו פאַרנעמען גראָד מיט אַנדערע געביטן. אונדזער ערשטע אַנקעטע איז געווען וועגן יידישע לעגענדעס. ס׳איז געווען אַ נייס און האָט פאַראינטערעסירט די נייע זאַמלער. גלייכצייטיק זיינען אַרויסגעגעבן געוואָרן כּללים פאַר זאַמלער און אַן אויפרוף צו זאַמלען און אויפהיטן די אוצרות פון דער יידישער פאָלקסשאַפונג.

פון וואַנען האָבן מיר גענומען זאַמלער? די אַנקעטעס, כּללים, אויפ־רופן פלעגן מיר צעשיקן אין אַלע יידישע צייטונגען פון גאָר דער וועלט, און אַ גרויסער טייל אויסגאַבעס פלעגט דאָס אָפּדרוקן. אַ סך פריינד זיינען

צו אונדז געקומען דורך לייענען אונדזערע אויפרופן צי אַנקעטעס אין די צייטונגען. אַ חוץ דעם האָבן מיר באַקומען אַדרעסן פון קאָרעספּאָנדענטן פון דער „ייד. פילאָלאָגיע", פון לערער און שולן, וואָס מיר האָבן באַקומען פון דער ייש"אָ פון וואַרשע.

כּדי צו פאַרפעסטיקן דעם קאָנטאַקט מיט די נייע זאַמלער, האָבן מיר געמוזט אין אונדזער בריוו זיי ענטפערן אויף אַלע זייערע פראַגן און ספיקות, אָנווייזן זיי די וויכטיקייט פון די פאַרשיידענע גוביטן, אויפמערקזאַם מאַכן אויף פאַרשיידענע ערשיינונגען, דערקלערן זיי די עלעמענטאַרע באַגריפן אין דער פאָלקסקענטעניש אאַז"וו. אַזוי למשל: אַ זאַמלער שיקט צו אַ לידער-זאַמלונג, ווייזן מיר אים אָן, אַז אַ ליד אָן אַ ניגון פאַרלירט דעם ווערט, אַז מען מוז אומבאַדינגט אויסזוכן אַ נאָטן-שרייבער און אים צוציען צו פאַרשרייבן ניגונים צו די געזאַמלטע לידער; האָבנדיק שוין די דערפאַרונג פון אַנדערע שטעט, ווייזן מיר אָן, ווי אַזוי צו אָרגאַניזירן זאַמלער-קרייזן; די זאַמלער האַלטן זיך אין קלאָגן אויף זייערע ערשטע דורכפאַלן: דאָ האָט מען אים אָפּגעזאָגט, דאָ אויסגעלאַכט, דער וויל אָן געלט גיט דערציילן; אָדער דער זאַמלער וויל וויסן, ווי אַזוי דערקענט מען אמתע פאָלקסשאַפונג פון אַ נאָכגעמאַכטער נאָך ליטעראַטור, וואָס טוט מען מיט די „גראָבע זאַכן", וואָס עס איז אַ חרפה איבערן מויל צו ברענגען אאַז"וו, אאַז"וו.

אין משך פון די ערשטע צוויי יאָר האָט די קאָמיסיע אַדורכגעפירט אַן אויספאָרשונג פון יידישע יום־טוב-מנהגים. ס'זיינען אַרויסגעגעבן געוואָרן אַנקעטעס וועגן אַלע ימים-טובים; זיי זיינען אַרויס ערב דעם געגעבענעם יום־טוב, כּדי די זאַמלער זאָלן אַזויערנאָך קענען גוט אָבסערווירן די אַלע מנהגים און פירונגען און זיי שפּעטער באַשרייבן.

ס'האָט זיך צונויפגעקליבן אַן אומגעהייער אינטערעסאַנטער מאַטעריאַל פון די פאַרשיידנסטע געגנטן. ס'זיינען אויפגעדעקט געוואָרן אַלטע מנהגים, ווי למשל, דאָס הייצן די אויוונס צו די סדר-נעכט, אָדער דאָס גיין מיט אַ שמאַטע-פּיגור אַחרון של פּסח.

אַ ספּעציעל רייכן און פאַרשיידנאַרטיקן מאַטעריאַל האָט אַריינגעבראַכט די פּורים-אַנקעטע: בּלערליי מינים גראַגערס, המן-קלאַפּערס, מאַסקעס, לידער, באַשרייבונגען, פּורים-שפּילן א"אַ. ביי היינטיקן טאָג פאַרמאָגן מיר שוין 61 פּורים-שפּילן.

פאַראיאָרן האָבן מיר אויפן סמך פון דעם צונויפגעזאַמלטן מאַטעריאַל איבערגעאַרבעט אונדזערע יום־טוב-אַנקעטעס און זיי אַרויסגעגעבן אַלע צוזאַמען אַלס די ערשטע בּראָשור פון דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע.

די קאָמיסיע האָט אויך אַרויסגעגעבן אַן אַנקעטע וועגן קינדערשאַפונג, חברה-קדישא און אירע מנהגים און אַ גרויסע אַנקעטע וועגן יידישע

פֿאָלקס־מעשׂיות. ס׳זיינען אויך דורכגעפֿירט געוואָרן קלענערע פֿאָרשונגען פֿון באַזונדערע מנהגים ווי: „אָפּשערעניש", נוסחאות פֿון קלאָגערייען נאָכן טויט א״אַ.

דעצעמבער 1928 איז אויסגעשריבן געוואָרן אַ קאָנקורס אויף די בעסטע עטנאָגראַפֿישע מאַטעריאַלן. צום קאָנקורס האָבן זיך געמאָלדן אַ סך נייע מיטאַרבעטער, וואָס מיר האָבן פֿריער ניט געהאַט קיין קאָרעספּאָנדענטן, ווי בעסאַראַביע, מזרח־גאַליציע א״אַ. די אַרבעט פֿון די פֿריערדיקע זאַמלער איז אויך געוואָרן אינטענסיווער און האָט אַריינגעבראַכט גאָר אַ היפּשן מאַטעריאַל.

פֿעברואַר 1929 איז אַרויס די צווייטע בראָשור פֿון דער עטנאָגראַפֿישער קאָמיסיע:

„וואָס איז אַזוינס יידישע עטנאָגראַפֿיע? (האַנטביכל פֿאַר זאַמלער)"— אַ ביכל, וואָס אויף דעם האָבן אונדזערע זאַמלער שוין לאַנג שטאַרק אַרויסגעקוקט און וואָס וועט זיי בלי־ספֿק ברענגען אַ סך נוצן אין זייער זאַמלערישער אַרבעט. צום ערשטן מאָל איז דאָרט געמאַכט געוואָרן דער פּרוּוו צונויפֿצושטעלן אַן עטנאָגראַפֿישע טערמינאָלאָגיע און צו באַשטימען די אַלע באַגריפֿן, וואָס גייען אַריין אין געביט פֿון עטנאָגראַפֿיע.

ס׳איז אויך אויסגעאַרבעט געוואָרן אַ פּראָיעקט פֿון אַ פֿאָנעטישער טראַנסקריפּציע. מייל זאַמלער און זאַמלער־קרייזן פֿאַרשרייבן שוין די זאַמלונגען אין דער דאָזיקער טראַנסקריפּציע.

איבער 50.000 נומערן פֿון דעם צונויפֿגעזאַמלטן מאַטעריאַל זיינען שוין ביי היינטיקן טאָג אינווענטאַריזירט. דער גאַנצער מאַטעריאַל איז פֿונאַנדערגעטיילט אויף גרויסע געביטן ווי: לעגענדעס, מעשׂיות, לידער, אַנעקדאָטן, ווערטלער, פֿאָלקס־מעדיצין, ימים־טובים א״אַ. יעדע אָפּטיילונג האָט נאָך אונטעראָפּטיילונגען, וואָס ווערן באַשטימט לויט די באַזונדערע מאָטיוון, אָביעקטן אאַז״וו.

צום 1טן יאַנואַר 1929 האָבן מיר געהאַט: שפּריכווערטער און ווערטלעך 27.374; קינדער־שפּילן, — לידער, — ווערטלעך א״אַ 4.163; זאַבאָבאָנעס און פֿאָלקס־מעדיצין 3.764; לידער 3.031; אַנעקדאָטן 2.319; מעשׂיות און לעגענדעס 1.727; מנהגים 726; פּורים־שפּילן 61; ניגונים 523. סעקרעטאַר פֿון דער קאָמיסיע איז די גאַנצע צייט געווען ח. כאַיעס.

צום באַריכט פֿון דער עטנאָגראַפֿישער קאָמיסיע באַקומט דאָס וואָרט

נ. וויינשטיין (ווילנע). דער באַריכט וועגן דער ביז־איצטיקער טעטיקייט פֿון אונדזער קאָמיסיע איז אויף אַזוי פֿיל אויספֿירלעך, אַז איך קען באַלד אַריבער צו דער פֿראַגע, וואָס מיר קלערן צו טאָן ווייטער.

1. קודם=כל פירן מיר ווייטער אונדזער פאָרש=אַרבעט אויף דעם זעלביקן אופן ווי ביז איצט: דורך אַנקעטעס. אויפן ערשטן פּלאַן גייט די צונויפזאַמלונג פון זאַבאַבאָנעס און די אויספאָרשונג פון דער יידישער פאָלקס=מעדיצין. אין אונדזערע נאָענטסטע אַנקעטעס וועלן מיר זיך מאַקע פאַרנעמען מיט די דאָזיקע געביטן.

2. פּאַראַלעל מיט דער דאָזיקער אַרבעט טראַכטן מיר צו צונויפצושטעלן קאַטאַלאָגן פון אונדזערע זאַמלונגען. אַלס ערשטער וועט צונויפגעשטעלט ווערן אַ קאַטאַלאָג פון יידישע מעשיות לויט דער סיסטעם, וואָס איז אָנגענומען געוואָרן פון דער פאָלקלאָריסטן=פעדעראַציע (.F. F). דער דאָזיקער קאַטאַלאָג וועט אַרומנעמען סיי די פון אונדז געזאַמלטע, סיי אַלע וועלן און וואו עס איז געדרוקטע יידישע פאָלקס=מעשיות.

3. ס'זיינען שוין אָנגעהויבן געוואָרן די אַרבעטן פאַר אַ ביבליאָגראַפיע פון דער יידישער עטנאָגראַפיע. ווי אָרעם ס'איז ניט די יידישע עטנאָגראַפישע וויכנשאַפט, זיינען פונדעסטוועגן אין צענדליקער צייטונגען, זשורנאַלן און ביכער אין פאַרשיידענע שפּראַכן צעוואָרפן אומגעהייער וויכטיקע מאַטעריאַלן, וואָס וואָלטן געקענט בלי=ספק ברענגען אַ גרויסן נוצן די היינטיקע פאָרשער און וואָס מיר האָבן פון זיי אַפילו קיין השגה ניט. מען מוז איין מאָל פאַר אַלע מאָל צונויפנעמען דעם דאָזיקן מאַטעריאַל. מיר הייבן אָן די אַרבעט פון צונויפנעמען די עטנאָגראַפישע ליטעראַטור אין יידיש.

4. די פראַגע וועגן עקספּעדיציעס איז איינע פון די האַרבע פראַגעס, וואָס מאַטערן אונדז פון אָנהייב אָן. ווי גוט ס'זיינען ניט די זאַמלונגען פון אונדזערע קאָרעספּאָנדענטן, ווערן זיי דאָך פאַרשריבן פון מענטשן ניט קיין געשולטע, וואָס נאָר זייער וואַרעמע באַציונג צו דער יידישער קולטור האָט זיי געבראַכט צו אונדז. און אַ חוץ אַלץ: פאַראַן נאָך היינט געגנטן אין מזרח=גאַליציע, וואָלין, קאַרפּאַטן=רוסלאַנד, וואו ס'גליווערט נאָך דאָס ריינע פאַרצייטיקע יידישע לעבן. ס'איז אַן אומגעהייער רייכער קוואַל פאַר דער יידישער עטנאָגראַפיע. דאָס זיינען פאַרוואָרפענע געגנטן, שטעטלעך און דערפלעך, וואָס אונדזער רוף דערגייט ניט אַהין. מען מוז זיך צואײַלן, ווייל מיט יעדער יאָר גייען פאַרלאָרן אוצרות יידיש פאָלקסשאַפן. מיר טאָרן ניט וואַרטן, ביז וואַנען ס'וועט עמיץ פון דאָרטן אונדז קומען צו הילף, ווייל ס'קען אַמאָל זיין שוין צו שפּעט.

אויף פאַראַיאָרן ווינטער איז געווען געפּלאַנט אַ פילאָלאָגיש=עטנאָגראַפישע עקספּעדיציע קיין בורגנלאַנד. מחמת פאַרשיידענע סיבות און דער עיקר מחמת פעלן פון געלט, איז די עקספּעדיציע ניט צו שטאַנד געקומען.

און וועלן מיר האָבן שוין אַ שטיקל פֿאָנד אויף אונדזערע עקספּעדיציעס, קאָנען מיר גאָרנישט ניט אָנהייבן, כּל־זמן מיר האָבן ניט אין אונדזער רשות אַ פֿאָנאָגראַף, כּדי אויפֿצונעמען ניגונים און דיאַלעקטישע ניואַנסן. אונדזערע לאָנדאָנער פֿריינד האָבן זיך אַמאָל געהאַט אונטערגענומען אַזאַ אַפּאַראַט פֿאַר אונדז צו באַזאָרגן, אָבער זיי זיינען לעת־עתּה געבליבן בײַם צוזאָג. מוזן מיר וואַרטן, אפשר וועלן זיך נאָך געפֿינען פֿריינד, וואָס וועלן אויף זיך נעמען די דאָזיקע הוצאה, וואָס באַטרעפֿט סך־הכּל אַ וואָסערע 200—250 דייטשע מאַרק.

5. שוין בײַם אָנהייב פֿון אונדזער אַרבעט האָט זיך געפֿילט אַ נויטווענדיקייט פֿון אַן עטנאָגראַפֿישער האַנט־ביבליאָטעק. מיר האָבן זיך שוין אין אונדזערע ערשטע ידיעות געווענדט צו אַלע וויסנשאַפֿטלער, מחברים, זיי זאָלן אונדז אַרײַנשיקן ביכער פֿאַר אונדזער ביבליאָטעק. צום באַדויערן האָבן זיך גאָר אַ צוויי־דריי פֿריינד אָפּגערופֿן. מיר האָבן זיך אָבער פֿאָרט אײַנגעשאַפֿט, דורך אויסבײַט און אַ ביסל אויך פֿאַר געלט, אַ האַנט־ביבליאָטעק פֿון 360 ביכער, וואָס צווישן זיי געפֿינען זיך אַזעלכע, ווי: ליליענקראָנס דייטשע היסטאָרישע פֿאָלקסלידער (4 בענד), ערק און בעמע, דייטשער לידערהאָרט (3 בענד), ביגלאַייזנס עטנאָלאָגישע שטודיעס, אַפֿאַנאַסיעוו, גרים, שעפּטלאָוויץ, אַוועלאַלעמאַן און אַנדערע.

מיר ווענדן זיך בײַ דער געלעגנהייט צו אַלע פֿריינד מיט דער הייסער בקשה צוצושיקן אונדז פֿאַר אונדזער ביבליאָטעק אַלץ, וואָס האָט נאָר אַ שייכות צו עטנאָגראַפֿיע, סײַ ייִדישער, סײַ אַלגעמיינער.

6. מיר ווילן, אַז אונדזער קאָמיסיע זאָל ווערן אַ צענטראַלער פּונקט, וווּ יעדער פֿאָרשער פֿון ייִדישער עטנאָגראַפֿיע זאָל קענען באַקומען ידיעות וועגן אַלע פֿאַראַנענע זאַמלונגען, וואָס געפֿינען זיך בײַ אונדז, אָדער בײַ איינצלנע פֿאָרשער פּריוואַט. אַזאַ מין אינסטיטוציע איז אַמאָל געווען די F. F. די אינטערנאַציאָנאַלע פֿאָלקלאָריסטן־פֿעדעראַציע. אויך מיר מוזן זען צו שאַפֿן אַזאַ פֿעדעראַציע פֿון אַלע פֿאָרשער פֿון דער ייִדישער עטנאָגראַפֿיע.

7. עס איז נייטיק אײַנצואָרדענען חודשדיקע קורסן פֿאַר זאַמלער, כּדי אויסצובילדן מער פֿון דער עטנאָגראַפֿישער קאָמיסיע אויף די ערטער.

8. עס איז נייטיק וואָס צום גיכסטן אַרויסצולאָזן אַ באַנד פֿאַר פֿאָלקלאָר פֿון די זאַמלונגען פֿון דער עטנאָגראַפֿישער קאָמיסיע פֿון ייִוואָ.

9. מען דאַרף צוטרעטן צונויפֿצושטעלן אַ טעזאַורוס פֿון די ייִדישע שפּריכווערטער.

אויב מיר וואָלטן פֿאַר אונדזער קאָמיסיע געהאַט אַ בודזשעט פֿון אַ 150—200 דאָלער אַ חודש, וואָלטן מיר געקאָנט אַלע אויפֿגאַבעס באַזאָרגן.

צולעצט וויל איך נאָך מאַכן אַ פאָרשלאָג פון מיין זייט, אַז די עטנאָ־גראַפישע קאָמיסיע זאָל מחמת איר חשיבות רעאָרגאַניזירט ווערן אין אַ זעלבשטענדיקער עטנאָגראַפיי־ער סעקציע.

באַריכט פון דעם אַרכיוו פון דעם ייוואָ.

די רעגיסטראַציע אין דעם אַרכיוו פון יי"וואָ האָט זיך אָנגעהויבן דעם 1טן נאָוועמבער 1926. ביז היינט (15טער אָקטאָבער 1929) זיינען אינעם אינווענטאַר־בוך אַריינגעפירט געוואָרן 10960 נומערן פון פעריאָ־דישער פרעסע און אַנדערע מאַטעריאַלן, דערביי ווערט אַ גאַנצער יאָרגאַנג פון אַ פעריאָדישער אויסגאַבע גערעכנט פאַר איין נומער. אַלע פעריאָדישע אויסגאַבעס זיינען אויסגעטיילט אין אַ באַזונדער אָפּטיילונג: „צענטראַלער אַרכיוו פון דער יידישער פרעסע", אין וועלכער עס זיינען ביז איצט פאַר־רעגיסטרירט געוואָרן ביז איבער 3700 יאָרגענג.

ווען מ'זאָל באַטראַכטן די צאָל נומערן, וואָס זיינען אַריינגעפירט געוואָרן אין יעדן יאָר באַזונדער, באַקומט מען אַזאַ בילד:

פון 1טן נאָוועמבער 1926 ביז 1טן נאָוועמבער 1927 זיינען פאַר־רעגיסטרירט געוואָרן 7900 נומערן, צווישן זיי אַן ערך 1700 יאָרגענג פון דער פעריאָדישער פרעסע.

פון 1טן נאָוועמבער 1927 ביז 1טן נאָוועמבער 1928 זיינען פאַר־רעגיסטרירט געוואָרן 1390 נומערן, צווישן זיי אַן ערך 300 יאָרגענג פון דער פעריאָדישער פרעסע. די לפי־ערך קליינע צאָל נומערן דערקלערט זיך דערמיט, וואָס דער אַרכיוו האָט פון דעצעמבער 1927 (ווען ח' ב. לעווין האָט אויפגעהערט צו אַרבעטן) ביז 1טן אָקטאָבער 1928 (ווען ד"ר יעקב גאָרדאָן האָט אָנגעהויבן צו אַרבעטן) ניט געהאַט קיין שטענדיקן מיטאַר־בעטער; עס פלעגט בלויז אינווענטאַריזירן פון צייט צו צייט ח' מ. אידעל־סאָן, וואָס אַרבעט מיט אין אַרכיוו פון דעם ערשטן טאָג אָן ביז היינט.

פון 1טן נאָוועמבער 1928 ביז 15טן אָקטאָבער 1929 זיינען פאַר־רעגיסטרירט געוואָרן 1670 נומערן — אויסשליסלעך פעריאָדישע אויס־גאַבעס.

די צאָל נאָך ניט אינווענטאַריזירטע מאַטעריאַלן איז צום ווייניקסטן טאָפּל אַזוי גרויס.

די מאַטעריאַלן, וועלכע געהערן ניט צו דער פעריאָדישער פרעסע, זיינען קלאַסיפיצירט לויט די פאָלגנדיקע אָפּטיילונגען (די קלאַסיפיקאַציע איז אַ פליסיקע, פון צייט צו צייט ווערט דער מאַטעריאַל איבערגרופירט):

„אָזע" און „טאָז". — איינטאָגבלעטער. — אַלגעמיינע דרוקזאַכן. — אַפּישן וועגן פאָרלעזונגען. — אַפּישן און פּראָגראַמען פון אָוונטן. — אַקאַ־דעמישע אָרגאַניזאַציעס. — אַרבעטער־עמיגראַציע. — אַרבעטער־קאָאָפּע־

דאציע. — „אָרט"־דרוק־מאַטעריאַלן.—אָרטאָדאָקסישע אָרגאַניזאַציעס.—ארץ־ישראל.

„בונד". — ביבליאָטעק־מאַטעריאַלן. — „ברייטבאָרדיאַנא".

דראַמאַטישע שולן און קורסן. — דרום־אַמעריקאַנישע לענדער: בראַזיל, אַרגענטינע א"אַנד.

האַנטווערקער־אָרגאַניזאַציעס. — הילפס־אַרבעט בעת דער דייטשער אָקופּאַציע אין ווילנע (1915—1918). — היסטאָריש־עטנאָגראַפישע געזעלשאַפטן. — העברעישער אוניווערסיטעט.

וואַל־מאַטעריאַלן : צום אַלרוסלענדישן יידישן צוזאַמענפאָר (1917). — צו דער גרינדונגס־פאַרזאַמלונג אין רוסלאַנד. — צו דער 4טער „דומע". — צו די שטאָטראַטן אין רוסלאַנד.—צום סיים אין לעטלאַנד.—צו די קהילות אין לעטלאַנד. — צו די שטאָטראַטן אין לעטלאַנד. — צום גרינדונגס־סיים אין פּוילן אינעם יאָר 1919 און צו די שפּעטערדיקע סיימען. — צו די קהילות אין פּוילן. — צו די קראַנקן־קאַסעס אין פּוילן. — צו די שטאָטראַטן אין פּוילן.

טעאַטער־אַפישן און פּראָגראַמען.

יוגנט־זשורנאַלן. — יידישע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטיי אין גאַליציע און בוקאָווינע. — יידישער נאַציאָנאַל־ראַט אין פּוילן.

לידער, קופּלעטן. — ליטעראַטן־ און זשורנאַליסטן־פאַריינען.

מאַטעריאַלן פון דער אוקראַינישער הערשאַפט אין מזרח־גאַליציע (1918—1919). — מאַטעריאַלן וועגן די פּאָגראָמען אין רוסלאַנד (1905—1906). — מאַטעריאַלן וועגן דער פאָלקסציילונג אין עסטרייך 1910. — מודעות פון דער דייטשער אָקופּאַציע־מאַכט. — מודעות פון יידישע קהילות אין פּוילן.

סאָצ' דעמ' פּאַרטיי פון קיניגרייך פּוילן און ליטע. — סוחרים־ און קליינהענדלער־אָרגאַניזאַציעס. — ס"ס. — ספּאָרט־באַוועגונג אין פּוילן.

עמיגראַציע־געזעלשאַפטן. — ענגלאַנד.

פּועלי־ציון.—פּראָפעסיאָנעלע באַוועגונג.—פּראָפעסיאָנעלע שולן.— פּריוואַטע מודעות. — פּרעסע: פּראָספּעקטן, מעלדונגען.

פאָלקס־פּאַרטיי. — פאַראייניקטע (ס"ס און י"ס). — פרויען־באַוועגונג.

צדקה־חברות: 1) אַלגעמיינע, 2) מעדיצינישע און מושב־זקנים, 3) געזעלשאַפטן פאַר יתומים און קינדער־פאַרזאָרגונג. — ציוניסטיש־סאָציאַליסטישע פּאַרטייען. — ציוניסטישע באַוועגונג: 1) אַלגעמיינע; 2) קרן־היסוד; 3) קרן קימת לישראל; 4) החלוץ, השומר און יוגנטלעכע אָרגאַניזאַציעס; 5) ציוניסטישע קאָנגרעסן. — צענטראַלע הילפס־אָרגאַניזאַציעס.

קאַמ׳ מאַטעריאַלן. — קולטור־ און בילדונגס־געזעלשאַפטן. — קונסט־אויסשטעלונגען. — קונסט־געזעלשאַפטן.
רומעניע. — רעליגיעזע ענינים (מודעות פון רבנים, וועגן רעליגיעזע דינים, מנהגים וכו׳).
שול־וועזן: יידיש־וועלטלעכער, רעליגיעזער, העברעיִשער, פּריוואַ־טער. — שילער־זשורנאַלן.

באַריכט פון דער ביבליאָגראַפישער צענטראַלע.

די ביבליאָגראַפישע צענטראַלע האָט אָנגעהויבן פונקציאָנירן דעם 1טן יאַנואַר 1926 מיטן צוועק צו רעגיסטרירן די גאַנצע ליפיקע בוך־פּראָ־דוקציע. פון יאָר צו יאָר איז די טעטיקייט פון דער צענטראַלע געשטיגן, ווי דאָס איז צו זען פון אַזוינע ציפער: אין משך פון 1926 זיינען אָנגעקו־מען 150 צייטשריפטן, אין 1928 — 329. אין אַן ענלעכער פּראָפּאָרציע איז אויך געוואַקסן די צאָל ביכער, וואָס מחברים און פאַרלעגער שיקן אַריין אין דער צענטראַלע צום רעגיסטרירן.

די צאָל קאַרטלעך אין דער רעגיסטראַציע האָט זיך אויך מער ווי פאַרטאָפּלט: אין 1926 זיינען פאַרצייכנט געוואָרן ביי 10.000 קאַרטלעך, 1927 — 16.000 און 1928 ביי 22.000.

אין נאָוועמבער 1928 איז אַרויס פון דרוק דער ערשטער באַנד „ביב־ליאָגראַפישע יאָרביכער פון ייוואָ". ער גיט רשימות פון: א) די יידישע פּעריאָדישע אויסגאַבעס און איינמאָג־בלעטער אין 1926, ב) אַלע ביכער, וואָס זיינען אַרויס אין 1926, ג) אַרטיקלען פון צייטשריפטן און צייטונגען פאַר 1926 וועגן וויסנשאַפט, ליטעראַטור און קונסט, ד) אַלע ביכער, וואָס זיינען אַרויס אין 1927. צוזאַמען האָלט דער באַנד (ביי 30 דרוק־בויגן פּעטיט־זאַץ) העכער 10.000 ביבליאָגראַפישע איינסן, קלאַסיפיצירט לויט דער דעצימאַלער סיסטעם.

דאָס ביבליאָגראַפישע יאָרבוך איז דער אָנהייב פון אַ סיסטעמאַטיש געפירטער יידישער ביבליאָגראַפיע, און אין דעם זינען איז די אויסגאַבע מאַקע באַגריסט געוואָרן פון דער קריטיק מיט פיל סימפּאַטיע.

דער כתב־יד פון דעם צווייטן באַנד „ביבליאָגראַפישע יאָרביכער פון ייוואָ" איז שוין זינט חדשים פאַרטיק צום דרוק; דעם מאַטעריאַל פאַר 1928 וואָלט מען אויך גאַנץ גיך געקענט מאַכן דרוקפאַרטיק. ליידער האָט זיך דאָס אַרויסגעבן פאַראַלטן צוליב מאַטעריעלע טעמים. ערשט איצטער זיינען די מניעות טיילווייז באַזייטיקט געוואָרן, און אין דער נאָענטסטער צייט טרעט מען צו צו זעצן דעם צווייטן באַנד.

אין משך פון די ערשטע יאָרן האָט די צענטראַלע געהאַט גרויסע שוועריקייטן צוליב דעם, וואָס אַ געוויסער טייל פון דער אויסלענדישער

יידישער דרוק־פּראָדוקציע ווערט ניט אַריינגעלאָזן אין פּוילן. ערשט סאַמע סוף 1928 האָט דאָס אינערן־מיניסטעריום דורך דער פאַראָרדענונג נומ. 28 – 1755/2 .A .A געגעבן דעם ייוואָ, ווי אַ וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוציע דאָס רעכט צו באַקומען אַלע דרוק־זאַכן פון אַ יידישן אינהאַלט אומאָפּהענגיק פון דעם, צי זיי ווערן בדרך כּלל אַריינגעלאָזט אין לאַנד אָדער ניט. אַ דאַנק דעם איז די רעגיסטראַציע פון דער צענטראַלע געוואָרן אַ סך פולקומער.

די ביבליאָגראַפישע צענטראַלע שטייט אין פאַרבינדונג מיט אַ גאַנצער ריי אינסטיטוציעס, וועלכע העלפן איר אויס אויפן באַזיס פון קעגנזייטיקייט.

*

לויט איר געדאַנק און אירע כּללים דאַרף די ביבליאָגראַפישע צענטראַלע רעגיסטרירן די דרוק־פּראָדוקציע ניט בלויז אין יידיש, נאָר אויך אין העברעיִש און אַנדערע שפּראַכן, אויף וויפיל דאָס איז שייך צו יידישער וויסנשאַפט, ליטעראַטור און קונסט. ליידער זיינען מיר אין דעם פּרט נאָך זייער ווייט פון אונדזער ציל, ווייל ניט געקוקט אויף די פילמאָליקע ווענדונגען צו די צייטשריפטן און ביכער־פאַרלאַגן, וואָס דרוקן ניט אין יידיש, באַקומען מיר דערווייל בלויז אַ קליינעם טייל פון די געבעטענע אויסגאַבעס. ממילא קען אויך די רעגיסטראַציע ניט זיין קיין פולע. פאַר 1926 איז די צאָל ביבליאָגראַפישע איינסן אין די שפּראַכן אויסער יידיש געווען אַזוי קליין, אַז עס האָט קיין זינען ניט געהאַט אַריינצונעמען זיי אין דעם יאָרבוך. אין 1927 האָט זיך די סיטואַציע ניט קיין סך געהאַט געבעסערט. אין דעם יאָרבוך פאַר 1928 וועט שוין אפשר יאָ מעגלעך זיין אָפּצודרוקן אויך מאַטעריאַל ניט אין יידיש, ווייל עס איז אַ האָפּענונג, אַז דער סכום פאַרצייכענונגען, וואָס איז ביי אונדז פאַראַן, קען שוין האָבן אַ ווערט פאַר דעם באַנוצער פון די יאָרביכער.

באַזונדערס גרויסע שוועריקייטן האָבן מיר ביים באַקומען די העברעיִשע פּרעסע פון ארץ־ישראל, הגם מיר האָבן אונדזערע ווענדונגען וועגן עקזעמפּלאַרן איבערגעחזרט אַ סך מאָל. די העברעיִשע פאַרלאַגן פון ארץ־ישראל האָבן אונדז נאָך ביז איצטער גאָרניט צוגעשיקט.

די רשימה פון 329 צייטשריפטן, וואָס זיינען אָנגעקומען אין 1928, זעט אויס לויט די שפּראַכן אַזוי: יידיש 260, פּויליש 20, דייטש 18; העברעיִש 16, ענגליש 6, שפּאַניש 3, פראַנצויזיש 2, רומעניש 1, רוסיש 1, אונגאַריש 1, האָלענדיש 1.

דורך דעם דאָזיקן עפנטלעכן באַריכט ווענדן מיר זיך ווידער אַמאָל צו אַלע אַרויסגעבער פון ביכער, צייטשריפטן און צייטונגען איבער דער גאַנצער וועלט מיט דער בקשה צוצושיקן אונדז צו איין עקזעמפּלאַר פון זייערע פּובליקאַציעס.

דער עקזעמפּלאַר, וואָס זיי שיקן אונדז, איז ניט קיין פאַרפאַלענער. דער אינהאַלט ווערט פאַרצייכנט אויף קאַרטלעך און גייט אַריין אין די ביבליאָגראַפישע יאָרביכער — קריגט אויף אַזאַ אופן די זאַך אַ ברייטן און דויערנדיקן פּירסום; און די אויסגאַבעס גופא בלייבן דערנאָכדעם לדורות אין דעם אַרכיוו (פּעריאָדיקאַ) אָדער אין דער ביבליאָטעק (ביכער) פון ייוואָ, צוטריטלעך פאַר יעטווידן פאָרשער.

אויך די פריינד זאַמלער פון ייוואָ דאַרפן כסדר האָבן אין זינען די ביבליאָגראַפישע צענטראַלע. פאַרלאָזט זיך ניט אויף דעם, אַז די אַרויס-געבער וועלן שוין סיי ווי אַריינשיקן זייערע פּובליקאַציעס; דערצו איז נאָך פאַראַן אַ היפּשע צאָל דרוק-זאַכן (באַריכטן, אויפרופן אאַז"וו), וואָס ווערן אין דער פּרעסע ניט אַנאָנסירט און וואָס מיר ווייסן אַפילו ניט אײַנצומאָנען. איבערהויפּט דאַרפן אינפאָרמירן וועגן נייע אויסגאַבעס (אָדער נאָך בעסער, באַלד עס צושיקן) יענע זאַמלער, וואָס זיצן אין פּונקטן, וואו קיין שטענדיקע יידישע פאַרלעגערישע טעטיקייט איז ניטאָ.

זאָלן אונדז העלפן — עס ליגט אויך אין זייער אייגענעם אינטערעס — די אַרויסגעבער, זאָלן אונדז העלפן אונדזערע פריינד און זאַמלער, וועט יעמאָלט די ביבליאָגראַפישע צענטראַלע קענען באמת ערפילן איר אויפ-גאַבע צו געבן אַ פולשטענדיקע רעגיסטראַציע פון דער יידישער דרוק-פּראָדוקציע.

באַריכט פון טעאַטער-מוזיי א"נ פון אסתר-רחל קאַמינסקי.

דער טעאַטער-מוזיי אויפן נאָמען פון אסתר-רחל קאַמינסקי ביים ייוואָ איז געגרינדעט געוואָרן אָנהייב 1925 פון זיגמונט און אידע טורקאָוו — דעם איידעם און דער טאָכטער פון דער פאַרשטאָרבענער קינסטלערין. אַ חוץ דעם אייגענעם רייכן אַרכיוו פון דער פאַמיליע קאַמינסקי, זיינען אין דעם מוזיי אויסגעשטעלט געוואָרן זאַכן, וואָס זיגמונט טורקאָוו האָט באַקומען פון אַנדערע יידישע אַרטיסטן. די דאָזיקע מאַטעריאַלן מאַכן נאָך עד-היום אויס דעם קערן פון דעם מוזיי, וועלכער איז אין 1927 אַריבערגעגאַנגען צום ייוואָ. דאָ זיינען צוגעקומען די גרעסערע זאַמלונגען פון יידישן אַרטיסטן-פאַראיין אין וואַרשע, פון נחום ליפּאָווסקי און די ראַפּפּעלס און די קלע-נערע — פון איסר בעזמאַן, יצחק פּערקאָוו, ק. עבעל, טאָרטשינער, ל. זיל-בערצווייג, א. קאַלאָדני אאַז"וו. אַחוצדעם ווערן די זאַמלונגען פונם מוזיי שטענדיק דערגאַנצט דורך שיקונגען פון יידישן אַרטיסטן-פאַראיין אין וואַר-שע א"אַ. עד-היום זיינען פולשטענדיק געאָרדנט און אינווענטאַריזירט איבער 1300 אינווענטאַר-נומערן. אויסגעשטעלט אין מוזיי זיינען בערך 400. די איבעריקע געפינען זיך אין אַרכיוו פון מוזיי.

איבער 100 פאָטאָגראַפיעס געפינען זיך אין דעם קאַמינסקי־אַרכיוו. זיי אַלע שטעלן במעט אויסשליסלעך פאָר אסתּר־רחל קאַמינסקי אָדער מיטגלידער פון איר משפּחה.

צווישן די דרוקזאַכן פון קאַמינסקי־אַרכיוו איז צום וויכטיקסטן די אַפישע פון ערשטן אויפטריט אסתּר־רחלס אויף דער בינע — נאָך אונטער איר מיידלשן נאָמען הייליפערן — אַלס מרים אין גאָלדפאַדענס „בישופמאַכערין" אין וואַרשע, דעם 2טן (14טן) נאָוועמבער 1892. אַחוץ דער דאָזיקער אַפישע איז פאַראַן אין מוזיי אַ ריי פּראָגראַמען צו פאָרשטעלונגען מיט דעם אָנטייל פון אסתּר רחל. אַ טייל פון די פּראָגראַמען איז געדרוקט נאָר אין רוסיש.

עס געפינען זיך אין אַרכיוו פון מוזיי 80 בריוו פון אסתּר־רחל קאַמינסקי.

אין דעם אַרכיוו פון דעם מוזיי געפינט זיך אויך אַ מאַנוסקריפּט פון זכרונות, וואָס א. ר. קאַמינסקי האָט געשריבן, קענטיק, לויט דער אויפמונטערונג פון דעם „פאָרווערטס" אין ניו־יאָרק. ער באַשטייט פון 36 גרויסע בויגנס און 7 פּערמל בויגנס פּאַפּיר, געדיכט באַשריבן מיט אסתּר־רחלס כאַראַקטעריסטישער האַנטשריפט.

וויכטיק איז אויך די ריי דערלויבענישן צו שפּילן יידישן אָדער „דייטשן" טעאַטער, אַרויסגעגעבן א. י. קאַמינסקין פון דער רוסישער מאַכט, וואָס געפינען זיך אין א. ר. קאַמינסקי־אַרכיוו. פאַראַן אויך היפּש רעצענזיעס איבער א. ר. קאַמינסקיס שפּילן.

דער מוזיי פאַרמאָגט אויך באַגריסונגען און צייטונגס־אויסשניטן פון אַרטיקלען לכּבוד דעם 20יאָריקן יובילייַ פון א. ר., וואָס איז געפייערט געוואָרן 1913—1914, און דעם 30יאָריקן יובילייַ, וואָס עס האָט אָרגאַניזירט דער יידישער אַרטיסטן־פאַראיין אין וואַרשע אין יאָר 1923.

אַ ריי אינטערעסאַנטע אַרטיקלען און זכרונות וועגן דער קינסטלערין געפינט זיך אין דעם ספּעציעל לכּבוד דעם יובילייַ אַרויסגעגעבענעם נומער פון „טעאַטער און קונסט". אין מוזיי איז פאַראַן איין עקזעמפּלאַר פון דעם דאָזיקן זשורנאַל, געדרוקט מיט זילבערנע אותיות ספּעציעל פאַר דער יובילאַרין.

צו דעם טויט פון אסתּר־רחל קאַמינסקי (זי איז געשטאָרבן דעם 27טן דעצעמבער 1925, אין וואַרשע) געפינט זיך אין מוזיי אַן אומגעהייערע צאָל מיטגעפיל־טעלעגראַמען, בריוו, אַנאָנסן, נעקראָלאָגן, בענדער און שאַרפן פון קרענץ, צייטשריפטן, איינגאַנצן געווידמעט דער פאַרשטאָרבענער, פאָטאָגראַפיעס פון איר לויה אאַז״וו.

די איבעריקע זאַמלונגען פון טעאַטער־מוזיי זיינען געאָרדנט אין כראָנאָלאָגישן סדר.

פון גאָלדפאַדען אַליין, דעם גרינדער פון דעם יידישן טעאַטער, באַזיצט דער מוזיי: אַ בילד, צוזאַמענגעשטעלט פון 37.404 ווערטער פון „שולמית”, אַרויסגעגעבן פון ל. ראַטבלאַט און גאָלדשמידט, לאָנדאָן; אַ רוסישע אַפיש פון קאַמערינעסלאַוו פון 23טן יאַנואַר 1880 (די עלטסטע — אין מוזיי), אַ קליינע אַפיש צו אַ פאָרשטעלונג פון „רבי יאָזעלמאַן” אין זשיגניצער טעאַטער אין בוקאַרעשט אונטער דער אָנפירונג פון גאָלדפאַדען, דעם 15טן יולי 1892, אַ ריי פאָטאָגראַפיעס פון גאָלדפאַדען, בריוו אאַז”וו.

פון דער גאָלדפאַדען־תקופה פון יידישן טעאַטער (1876—1890) פאַרמאָגט דער מוזיי אַ ריי פאָטאָגראַפיעס פון אַרטיסטן. די פאָטאָגראַפיעס זיינען אַן אויסגעצייכנטע אילוסטראַציע צו דער געשיכטע פון יידישן טעאַטער אין די ערשטע יאָרן פון זיין אויפקום. טייל פאָטאָגראַפיעס זיינען געמאַכט געוואָרן אין: קאָנסטאַנטינאָפּאָל, קאַיראָ, פּרעמישלע, טאַרנע א. אַנד.

מחמת דעם פאַרבאָט פון דעם יידישן טעאַטער איז די נאָכקומענדיקע תקופה (1890—1905) געווען אַ צייט פון ירידה פון יידישן טעאַטער אין אייראָפּע און פון זיין אויפבלי אין אַמעריקע. ליידער פאַרמאָגט דער מוזיי גאָרניט אָדער כמעט גאָרניט קיין מאַטעריאַלן צו דער געשיכטע פון דעם יידישן טעאַטער אין אַמעריקע אין די 80ער און 90ער יאָרן. פון יידישן טעאַטער אין אייראָפּע, דערהויפּט אין גאַליציע, פאַרמאָגט דער מוזיי היפּש פאָטאָגראַפיעס פון אַרטיסטן.

אָנגעהויבן פון 1905 האָט די רוסישע מאַכט ווידער גענומען אַרויסגעבן דערלויבענישן צו שפּילן אויף יידיש. דער מוזיי פאַרמאָגט איינע פון אַזעלכע דערלויבענישן, וועלכע איז אַרויסגעגעבן געוואָרן דעם פאַרשטאָרבענעם נ. ליפּאָווסקי פון דעם ווילנער, גראָדנער, קאָוונער ג. גובערנאַטאָר צו אַראַנזשירן אַ ריי פאָרשטעלונגען אויסדריקלעך אויף יידיש. די דערלויבניש איז דאַטירט 1908.

פון דער דאָזיקער תקופה זיינען פאַראַן אין מוזיי די פאָטאָגראַפיעס פון דאָס רוב יידישע אַרטיסטן און אַרטיסטינס, באַרימטע און ווייניקער באַרימטע, אין בייִדע וועלט־טיילן.

פון די גרויסע מאָדערנע טרופּעס זיינען אין מוזיי פאָרגעשטעלט: „די ווילנער טרופּע”, „וויקט” („וואַרשעווער יידישער קונסט־טעאַטער”), מאָריס שוואַרצעס יידישער קונסט־טעאַטער, מאָסקווער קאַמער־טעאַטער (גראַנאָווסקיס „גאָסעט”). אַחוץ אַ ריי אַפישן, פּלאַקאַטן, פּראָגראַמען, פאָטאָגראַפיעס פון דער „ווילנער טרופּע”, פאַרמאָגט דער מוזיי 7 אַקוואַרעל־עסקיזן פון פריץ קליינמאַן, לעמבערג, און קאָסטיומען פון „דעם זינגער פון זיין טרויער” פון אָסיפּ דימאָוו, געשפּילט פון די „ווילנער” אין לעמבערג, 1928.

פון אונדזערע מאַטעריאַלן וועגן דעם „וויקט”, וועלכע באַשטייען פון אַפישן, פּלאַקאַטן, פּראָגראַמען, גרופּנבילדער און בילדער פון איינצלנע אַקטיאָרן, וועלן מיר דאָ דערמאָנען די פאָטאָגראַפיעס צו די אינסצענירונ־

גען פון ראָמען ראָלאַנס „די וועלף", יעקב פאַטס „אין גאָלדן לאַנד" און דוד פינסקיס „דער אוצר". אַ מאַקעט פון דעקאָראַציעס פון אַן אַנדער אינסצענירונג פון „וויקט" — „לא תחמוד" — געפינט זיך אויך אין מוזיי.

גאָר ווייניק מאַטעריאַלן פאַרמאָגט לײדער דער מוזיי פון דעם מאָסקווער יידישן מלוכישן קאַמער־טעאַטער (גראַנאָווסקים), בלויז עטלעכע פּראָגראַמען און פּלאַקאַטן.

סוף 1928 האָט דער מוזיי באַקומען דעם אַרכיוו פון דעם באַקאַנטן טעאַטער־טוער און מנעמאַניקער, דעם גרינדער פון „יידישן פאָלקסטעאַטער" אין ווילנע, נ ח ו ם ל י פּ אָ ו ו ס ק י (געשטאָרבן סוף 1928).

פון דעם אַרכיוו זיינען באַזונדערס אינטערעסאַנט די „צענזורקעס" פון יידישע פּיעסן, אַטעסטאַטן, קאָנטראַקטן מיט אַרטיסטן, געשטעמפּלביכער, אַ ריי דאָקומענטן, וואָס וואַרפן אַ שיין אויף דער אינעווייניקסטן מצב פון ג. ליפּאָווסקים טרופּע. זייער וויכטיק זיינען די טעקסטן פון די אָפּמאַכן וועגן אויפפירונגס־רעכט צווישן ג. ליפּאָווסקי און אַ ריי יידישע אָפּערעטן־מוזיקער. לויט די דאָזיקע אָפּמאַכן לאָזט זיך פעסטשטעלן, ווער עס האָט געשריבן די מוזיק צו זייער אַ גרויסן טייל טעאַטער־שטיק פון פּאָפּולערן יידישן רעפּערטואַר.

די זאַמלונגען פון אַ פ י ש ן און פּ ר אָ ג ר אַ מ ע ן פון דעם מוזיי זיינען זייער גרויס, די עלטסטע אַפישן שטאַמען פון קאַמינסקים אַרכיוו. די מאָדערנע זיינען צום טייל צוגעשיקט פון דעם אַרטיסטן־פאַראיין, צום טייל פון די אייגענע זאַמלער פון אינסטיטוט.

די זאַמלונג ק אָ ס ט י ו מ ע ן פונם מוזיי באַשטייט דערווייל פון קאָסטיומען פון אסתר־רחל קאַמינסקי אין „מירעלע אפרת" און „דער אומבאַקאַנטער" (קאַמינסקי־זאַמלונג).

דער ר אַ פּ פּ ע ל ־ אַ ר כ י ו ו באַשטייט גרעסטנטיילס פון פּאַרטיטורן און אָרקעסטרירונגען פון אָפּערעטעס (בערך 80) און אַ ביבליאָטעק פון פּיעסן פון יידישן רעפּערטואַר, צום טייל האַנטגעשריבן, עטלעכע פון זיי — צענזורירטע עקזעמפּלאַרן.

פון ד"ר י ע ק ב ש אַ צ ק י, ניו־יאָרק, האָט דער טעאַטער־מוזיי אין דער גאָר לעצטער צייט באַקומען אַ ריי וויכטיקע מתנות: פאָטאָגראַפיעס פון אַרטיסטן און פאָטאָגראַפישע אויפנאַמעס פון אויפפירונגען אין קאַמער־טעאַטער און אַ סך אַנדערע מאַטעריאַלן.

אַ גרויסער אינטערעס שטעלט פאָר אויך די זאַמלונג פון י. נ אָ ז ש י ק.

אַחוץ די שוין פריער דערמאָנטע, האָבן די פאָלגנדיקע פערזאָנען געגעבן דעם טעאַטער־מוזיי גרעסערע אָדער קלענערע מתנות: נח פּרילוצקי — צ"אַ — אויסשניטן פון אַמעריקאַנער צייטונגען אין שייכות מיט אסתר־

רחל קאַמינסקים גאַסטשפּילן אין אַמעריקע אין 1909; ד"ר מ. ווייכערט — צ"אַ אינטערעסאַנטע מאַטעריאַלן — אַן אַפּיש פון אַ פאָרשטעלונג פון גאָלדפאַדענס „צויבערין" אויף „דייטש" אין ווארשע; יוסף ווינאָגראַדאָוו, דער אָפּערנזינגער און איינער פון די אָרגאַניזאַטאָרן פון דער יידישער אָפּערע אין לאָנדאָן — אַ טייל פון זיין אַרכיוו פון צייטונגס-אויסשניטן, אויטאָגראַפן, פאָטאָגראַפיעס אאַז"וו (ה' ווינאָגראַדאָוו האָט אויך צוגעזאָגט איבערצוגעבן דעם טעאַטער-מוזיי אויך די איבעריקע מאַטעריאַלן פון זיין רייכן אַרכיוו); ש. פּערלמוטער — אַ ריי אינטערעסאַנטע דאָקומענטן; ק. עבעל — אַ ריי אינטערעסאַנטע דאָקומענטן און פאָטאָגראַפיעס, וויכטיק פאַר דער געשיכטע פון יידישן טעאַטער אין גאַליציע, בוקאָווינע, רומעניע; י. פּערקאָף — אַ ריי בילדער פון וויכטיקע יידישע אַרטיסטן, קינסטלער, מוזיקער; י. זאַנדבערג — פאָטאָגראַפיעס, אַפּישן, דאָקומענטן, „צעטעזור-קעס"; די ניו-יאָרקער אַרטיסטן ווײנשטאָק און טעפּליצקי — אַ ריי אינ-טערעסאַנטע אָביעקטן; זלמן זילבערצווייג — אַ גרויסע צאָל פאָטאָגראַפיעס, אַפּישן, פּראָגראַמען; פ. רינהלער — אַ גרויסע צאָל אַפּישן וועגן דער טע-מיקיים פון דראַמאַטישן פאַראיין „יובל" אין פּרעמישלע; סימי ווײנשטאָק — אַפּישן און פּראָגראַמען, דערהויפּט פון דעם רומענישן טורנע פון דער „ווילנער טרופּע"; דוד לעדערמאַן — אַפּישן, פאָטאָגראַפיעס אאַז"וו; ה. אַמאַסיע — מאַנוסקריפּטן, זכרונות, פאָטאָגראַפיעס אאַז"וו; אָ. יאַב-לאָנאָווסקי — פאָטאָגראַפיעס פון דעם טעאַטער-דירעקטאָר סאַבסאַי אין ווילנע; אַנסקי-זאַמלער-קרייז, ווארשע — טעאַטער-אַפּישן; ד. אַלטשטיין — פאָטאָגראַפישע אויפנאַמעס און איין אַפּיש פון פאָרשטעלונגען אין ריגער יידישן טעאַטער (1927—1928); ש. מאָראָוויטש — אַפּישן און עטלעכע „צענזורקעס"; א. שוחט — אַ. וויסהאָף; ל. שוואַרצבערג; זאַמלקרייז פאַר דעם ייוואָ (באָרשטשאָוו); י. שוואַרץ; מ. אַקאַם; זאַמלערקרייז ביים סקיף (ווילנע); י. פּאַטאַשינסקי; אינזש. מ. אוּדעלסאָן, משה לעדער, ז. גרינ-הויז און אַ סך אַנדערע.

די רעגיסטראַציע אין דעם מוזיי האָט זיך אָנגעהייבן דעם 30טן מאַי 1928. ביז צום 22טן יוני 1928 איז זי געפירט פון ח ב ה ש ק ל אַ ר. דעם 19טן סעפּטעמבער 1928 האָט די אַרבעט אויפגענומען פ ר ו מ ע אָ ל ק ע-נ י צ ק י און פירט זי עד-היום. עם אַרבעטן אין מוזיי אַחוץ איר ל י ז ע ק אַ נ ט אָ ר אָ ו י ט ש און פ אַ נ נ י ש אַ פּ י ר אָ. אויסערדעם ווערט אַ גרויסער טייל פון דער אַרבעט אויסגעפירט פון דער שול-יוגנט.

די אויסגעשטעלטע אָביעקטן ווערן, אין פאַל פון פאָטאָגראַפיעס, בילדער, צייטונגס-אויסשניטן אאַז"וו, איינגערעמלט; די איבעריקע אויסגעשטעלטע אָביעקטן (מאַנוסקריפּטן, בריוו, קרענץ אאַז"וו) ווערן ווי ווייט מעגלעך געשיצט אונטער גלעזערנע וויטרינעס; די ניט-אויסגעשטעלטע אָביעקטן ווערן, אין פאַל פון בריוו, צייטונגס-אויסשניטן, אַפּישן, פּראָ-

גראַמען אַאַז"ו, געקלעפּט אויף טאָוולען, פאַרביקן פּאַפּיר (יעדער גרעסערע
זאַמלונג האָט אַ באַזונדער קאָליר; די אסתּר=רחל קאַמינסקי=זאַמלונג איז
פונאַנדערגעטיילט לויט באַשטימטע עפּאָכעס אין לעבן פון דער קינסטלערין;
דאָקומענטן פון פאַרשיידענע עפּאָכעס ווערן געקלעפּט אויף פאַרשיידן גע=
פאַרבטן פּאַפּיר) און אויפגעהיט אין ספּעציעלע טעקעס. אין פאַל פון „צענ=
זורקעס", פּאַרטיטורן, אָרקעסטרירונגען אאַז"וו, ווערט יעדער דאָקומענט
אויפגעהיט אין אַ באַזונדער טעקע, אויך לויט דעם פּרינציפּ, אַז יעדער
זאַמלונג באַקומט איר אייגענעם קאָליר (צום ביישפּיל די „צענזורקעס" פון
ראַפּפּעל=אַרכיוו ווערן אויפגעהיט אין גרינע טעקעס, פון ליפּאָווסקים —
אין לילאַ); גרויסע בילדער, ווי ווייט ניט אויסגעשטעלט, ווערן אַריינגע=
שטעלט צווישן צוויי טאָוולען האַרטן קאַרטאָן. די איבעריקע אָביעקטן ווערן
אויפגעהיט אין ספּעציעלע, פעסט=פאַרשלאָסענע אַלמערס.

באַריכט פון דער ביבליאָטעק.

די ביבליאָטעק איז איינע פון די יינגסטע אָפּטיילונגען פון ייוואָ. מיט
קנאַפּע צוויי יאָר האָט זי נאָך אַפילו ניט פאַרמאָגט קיין ווינקל אין די צימערן
פון ייוואָ. די ביכער זיינען געווען אין קאַסטנס, אין אַלמערס אין פאַרשיי=
דענע צימערן, וואו ס'איז נאָר געווען פריי אָרט. אין די אַלמערס זיינען די
ביכער געשטאַנען אויף איטלעכער פּאָליצע צו עטלעכע רייען, אַזוי, אַז
ס'איז שווער געווען צוצוקומען צו זיי און מען האָט ניט געקאָנט אַפילו
וויסן, וואָס פאַר אַ ביכער דער אינסטיטוט פאַרמאָגט שוין. ערשט שפּעטער
האָט די ביבליאָטעק באַקומען אַ שטענדיקן אָרט — אַ וואַנט אין צימער,
וואו ס'האָבן זיך צו יענער צייט געפונען די עטנאָגראַפישע קאָמיסיע און
די פּעדאַגאָגישע סעקציע. דערנאָך איז צוגעקומען דער ערשטער גרונטיקער
געשאַנק פאַר דער ביבליאָטעק פון ייוואָ — די ביבליאָטעק אויפן נאָמען פון
פאַרשטאָרבענעם ד"ר פּ. ראָזענטאַל=אַנמאַן, מיט אַ 3000 בענד. ס'האָט זיך
אָנגעהויבן די אינווענטאַריזירונג און קאַטאַלאָגירונג פון די ביכער. דער
קאַרטן=קאַטאַלאָג ווערט געשריבן מיט אַ באַזונדער שריפט, ענלעך צו דער
געדרוקטער, בכדי עס זאָל זיין איינהייטלעך און דײַטלעך. איצט קאָן מען זיך
שוין אָריענטירן אינם צוזאַמענשטעל פון דער ביבליאָטעק. אמת, זי איז
נאָך אָרעם לגבי די צוועקן פון אַ וויסנשאַפטלעכן מוסד. זי איז אָבער צונויפ=
געשטעלט אָן ספּעציעלע אסיגנירונגען אויף איינקויפן ביכער, זי באַשטייט
פון מתנות, צוגעשיקט פון יחידים, פון זאַמלער=קרייזן און פון די ביכער,
וואָס ווערן צוגעשיקט פון די פאַרלאַגן פאַר דער ביבליאָגראַפישער צענ=
טראַלע. אין דעם פּרט איז די ביבליאָטעק איינע אין איר מין. יעדער בוך,
יעדער שיקונג איז אַ גרוס פון אַ ווינקל, וואו ס'איז פאַראַן אינטערעס פאַרן
ייוואָ. אַזוי אַרום איז די ביבליאָטעק אַן איבעריקער באַווייז פאַר די פּעולות

פון סימפּאַטיע, וואָס ציען זיך צום ייוואָ פון אַלע עקן וועלט. ביי היינטיקן טאָג פאַרנעמט די ביבליאָטעק אַן אייגענעם צימער, פאַרמאָגט ביי 15.000 נומערן, וואָס פון זיי זיינען 7000 אינווענטאַריזירט.

אויב די ביבליאָטעק איז אָרעם אין כמות, איז זי אָבער אינטערעסאַנט אין איר איכות. זי פאַרמאָגט אַ סך זעלטענע אָביעקטן, וואָס זיינען איצט שוין ניט בנמצא אויפן ביכער־מאַרק און אויך עטלעכע אוניקומס. זומער 1928 האָט די ביבליאָטעק באַקומען עטלעכע הונדערט ביכער, אַמעריקאַנער אויסגאַבן, געזאַמלט דורך דער אַמעריקאַנער סעקציע. געלערנטע און שריפטשטעלער שיקן אַריין זייערע ווערק, פאַרשיידענע געזעלשאַפטן און אינסטיטוציעס שיקן צו זייערע באַריכטן. לעצטנס איז שוין, קענטיק, געוואָרן אַ מנהג פאַר אַ סך פאַרלעגער אַריינצושיקן אין ייוואָ אַלע אַרויסגעגאַנגענע ווערק. און דעריבער פאַרמאָגט שוין די ביבליאָטעק כמעט אַלץ, וואָס האָט דערשיינט אין יידיש און וועגן יידן אין פוילן אין 1928 יאָר — און דאָס זעלבע וועט מען שוין זיכער קאָנען זאָגן אָנהייב 1930 וועגן דער יידישער בוך־פּראָדוקציע פון יאָר 1929.

אין דער נאָענטסטער צייט ווערט געפּלאַנט אַ פאַרשטאַרקטע זאַמלאַקציע אויף צו קאָמפּלעקטירן די ביבליאָטעק. די אַקציע פירט אָן פריינד פאָלק האַלפּערן. די אַרבעט פון אָרדענען און קאַטאַלאָגירן די ביבליאָטעק פירט פון ערשטן טאָג אָן פרל' חנה גרעטשאַנסקי.

צו דער אַלגעמיינער דיסקוסיע באַקומט דאָס וואָרט:

נ. מ י י ז י ל (וואַרשע). עס איז אַ פעלער, וואָס מען האָט צונויפגעבונדן די פראַגן פון אַלגעמיינעם כאַראַקטער מיט דער אייגנטלעכער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט. מען באַדאַרף זיי אין דער דיסקוסיע פונאַנדערטיילן. איך וועל ריידן וועגן דער אַרבעט פון ייוואָ בכלל.

מיר זיינען איצטער צעשפּרייט איבער 18 לענדער, און אין אַ האַלב יאָר אַרום קענען מיר זיין אין 24 לענדער. און מיר האָבן נאָך ניט באַשטימט קיין שאַרפע גרענעצן פאַר דער אַרבעט אין פאַרשיידענע לענדער. עס שטייט די פראַגע: צי אַרבעטן מיר אַלע פאַר דעם אינסטיטוט אין ווילנע אָדער פאַר דעם אַלוועלטלעכן יידישן אינסטיטוט. צי זיינען מיר אַלע חובבים פון דעם ייוואָ אין ווילנע, צי דאַרפן אַלע יידן אין גלות מאַכע אַרבעטן פאַר ירושלים דליטא? עס קען אַמאָל שטיין די פראַגע: צי זאָל אַ טייל פון אינסטיטוט ניט געשאַפן ווערן אין וואַרשע? בערלין קאָן זיין דער זיץ־אָרט פון סעקציעס — פאַרוואָס טאָר דאָס ניט זיין וואַרשע? צוליב וואָס זאָל גאַנץ פוילן מיט איר גאַנצער אָרגאַניזאַציע שיקן מאַטעריאַלן צו י. לעשטשינסקין קיין בערלין? איך בין לעצטנס אַ וואַרשעווער פּאַטריאָט, איך האַלט, אַז אין וראַשע קען מען אַ סך אויפטון. אָט איז, למשל, דער געדאַנק פון אַ פּרץ־אַרכיוו. דאָס איז

דאָך אַזוי נאַטירלעך, אַז ער באַדאַרף זיין אין וואַרשע, וואו פריִער האָט געלעבט און געווירקט און וואו אַלץ איז נאָך פול מיט זיין אָטעם.

מען דאַרף דעריבער באַטראַכטן דעם כאַראַקטער און די גרענעצן פון אינסטיטוט. די צווייטע זאַך: ווער זיינען די טרעגער פון אינסטיטוט? וועלכע עלעמענטן באַדאַרף מען צוציען? צי באַדאַרף מען זיך אָנשפּאַרן אויף דער שמאָלער באַזע פון די פּראָלעטאַרישע שיכטן, צי צוציען ברייטערע קרייזן? אונדזער אינסטיטוט וועט שטענדיק לעבן מיט די מאַסן, ער מוז טראָגן דעם כאַראַקטער פון אַ ברייטער קולטור-געזעלשאַפט. אויב מען זאָל אַרויסגיין פון שטאַנדפּונקט פון פּ' גראָמב, אויב דער אינסטיטוט וועט זיך אַזוי באַגרענעצן, וועלן מיר זיך מוזן אָפּזאָגן פון דער מיטאַרבעט פון דובנאָוון, פון שיפּערן און נאָך אַנדערע. דאָס טאָר ניט זיין. לאָמיר נעמען אַ ביישפּיל פון דער קולטור-ליגע, וואָס דרוקט די ווערק פון די דאָזיקע געלערנטע און מאַכט ניט קיין פּראָלעטאַרישן שטעמפּל.

ווען איך זאָג פאַרברייטערן די באַזע, האָב איך פון דער אַנדער זייט אין זינען אויך דעם ראַטן-פאַרבאַנד. איך ווייס, אַז דערווייל איז דער יידישער קיבוץ אין ראַטן-פאַרבאַנד אויסגעשלאָסן פון דער מיטאַרבעט מיט אונדז. אָבער מיר מוזן דאָך פּרוּוון אָנקניפּן באַציִונגען מיט די קאַטעדרעס אין מינסק און אין קיִעוו.

די אָרטאָגראַפישע קאָנפערענץ איז, לויט מיין מיינונג, נאָך צו פריִ. מיר מאָרן זיך ניט איילן. מען מוז ערשט צוגרייטן פּראָיעקטן. מען מוז זיך אויך צוגויפרײדן מיטן ראַטן-פאַרבאַנד, כדי צו שאַפן אַן איינהייטלעכע יידישע אָרטאָגראַפיע אויף גאָר דער וועלט.

ג ע ר ג ע ל (צו דער געשעפטס-אָרדענונג). איך לייג פאָר ניט צו דער-לאָזן ווייטער קיין דעבאַטע איבער אָרגאַניזאַציאָנעלע פראַגן, ווייל עס וועט דאָך זיין וועגן דעם אַ ספּעציעלער באַריכט.

ד"ר ע. ר י נ ג ל ב ל ו ם (וואַרשע). עס איז ניט אויפגעטאָן געוואָרן אין ענין פּראָפּאַגאַנדע אַלץ, וואָס האָט געקאָנט ווערן אויפגעטאָן. מען האָט זיך באַגרענעצט אין די ד' אַמות פון דער יידישער וועלט. פאָרשלאָגן וועגן סובסידיעס זיינען געשטעלט געוואָרן צופעליק אין איינציקע שטאָטראַטן און קהילות. עס איז ניט געווען קיין סיסטעמאַטישע אַקציע, מען האָט ניט אויס-געניצט די סיים-טריבונע. די נייע צענטראַלע פאַרוואַלטונג דאַרף אויף דעם אַכט לייגן, מען דאַרף זיך צוגויפרײדן מיט די נאַציאָנאַלע מיעוטים. עס דאַרף אויך געפירט ווערן אַ פּראָפּאַגאַנדע אין דער איבעריקער וועלט, אַלע אינסטיטוציעס פון ייוואָ דאַרפן אַריינגיין אין פאַרבינדונג מיט די געהע-ריקע אינטערנאַציאָנאַלע אינסטיטוציעס.

מכח דער היסטאָרישער סעקציע. ביבליאָגראַפיע איז דער וויכטיקסטער טייל פון דער היסטאָרישער פאָרשונגס-אַרבעט. מען מוז ניט אַנדערש שאַפן

אַ ביבליאָגראַפיע פון דער יידישער געשיכטעשרייבונג. עס דאַרף אַלע יאָר אַרויסגיין אַ יאָרבוך פון דער ביבליאָגראַפיע פון דער יידישער געשיכטע, מען קאָן דאָס אויך פאַרברייטערן אויף דער עקאָנאָמיק פון די יידן אין מזרח=אייראָפּע.

איך בין ניט מסכים מיט נ. מייזיל, אַז דער ייוואָ דאַרף זיין אַ כלל=ישראל אינסטיטוציע. איך וועל זיך אָבער דערויף ניט אָפּשטעלן און וועל ריידן מכוח פּראַקטישע פאָרשלאָגן. און איינער איז: שאַפן אַ ספּעציעלן אָפּטייל פאַר דער געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער=באַוועגונג. עס זיינען פאַראַן אייניקע ווערק אין דעם געביט, אָבער זיי זיינען איינזייטיקע, פּאַרטייִשע. מיר קאָנען אָנזאַמלען דורך אַנקעטעס אַ רייכן מאַטעריאַל, דער ייוואָ וועט גאַראַנטירן די אָביעקטיוויטעט פון דער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט.

בנוגע דער עקאָנאָמישער סעקציע בין איך מסכים מיט ה' יעקב לעשטשינסקי, אַז מיר דאַרפן אין אונדזער סטאַטיסטישער פאָרשונג זיך פאַרבינדן מיט יידישע עקאָנאָמישע אָרגאַניזאַציעס, ווי די פאַראיינען פון אַרבעטער, האַנטווערקער, קליינהענדלער און סוחרים.

איך בין געווים פאַר וויסנשאַפטלעכע באַציִונגען מיט די ראַטנפאַרבאַנדישע אינסטיטוציעס, אָבער אויב מען שטעלט זיך אויף נ. מייזילס שטאַנדפּונקט, קאָן מען זיך ניט ריכטן, אַז דאָס זאָל קאָנען געמאָלט זיין. מיר מוזן זיך שטעלן אויף דער פּראָלעטאַרישער באַזע. וויסנשאַפט איז קאַמף. אונדז אינטערעסירט מער די געשיכטע פון דער איצטיקער צייט, ניט דער קוצו של יוד פון דער פאַרגאַנגענהייט. מיט אונדזער פּראַקטישער אַרבעט וועלן מיר דערווייזן די נויטווענדיקייט פון אינסטיטוט אַלס פּראָלעטאַרישע וויסנשאַפטלעכע אינסטיטוציע. מיר זיינען איבערציינגט, אַז וואָס מער די יידישע אַרבעטערשאַפט וועט אָנטייל נעמען אין דער בויונג פון ייוואָ, אַלץ גיכער וועט דער ייוואָ מוזן אָננעמען אַ קלאָרן פּראָלעטאַרישן פּרצוף.

מ. ווײַנרײַך. אַדוואָקאַט ע. פינקלשטיין פון קאָוונע האָט מיטגעבראַכט אַ באַגריסונג פון דעם אויך אין ווילנע באַקאַנטן ליטווישן געלערנטן פּראָפעסאָר מיכאַל בירזשישקאַ. ער באַגריסט די קאָנפערענץ אין נאָמען פון דער געזעלשאַפט פאַר ליטוויש=יידישער פאַרשטענדיקונג אין קאָוונע און אויך אין זיין אייגענעם נאָמען. פ' פינקעלשטיין האָט אויך מיטגעבראַכט אַ באַגריסבריוו פון רעדאַקטאָר פון קאָוונער „יידישער שטימע" ר. רובינשטיין.

בן=אַדיר (בערלין). נעמענדיק אין אַכט די קורצע צייט און די מיטלען, און בכלל די באַדינגונגען, וואָס אין זיי קומט דעם ייוואָ אויס צו אַרבעטן, מוז מען זאָגן, אַז די דערגרייכונגען זיינען גוואַלדיקע. איך בייג

מיין קאָפּ פאַר דעם דאָזיקן אויפטו, אָבער דאָס שטערט מיר ניט אָנצוווייזן אויף די געמאַכטע פעלערן. עס האָט, קודם־כל, געדאַרפט זיין אַ באַשטימטע פּראָפּאָרציע אין דער אַרבעט פון אַלע סעקציעס. עס האָט באַדאַרפט זיין מער אָפּגעגעבן אָרט פאַר דער סטאַטיסטיש־עקאָנאָמישער סעקציע, זי האָט באַדאַרפט זיין דער צענטער, ווייל זי איז צום ענגסטן פאַרבונדן מיטן פּראַקטישן לעבן. 90 פּראָצענט פון אַלע אויפטוען פון ייוואָ זיינען די זאַמלונגען, און אין דעם זינען בלייבט פאַר דער עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישער סעקציע נאָך אַ סך צו טאָן. די היסטאָרישע סעקציע פון ייוואָ דאַרף טראָגן אַ באַזונדערן כאַראַקטער, וואָס שיידט זי אָפּ ראַדיקאַל פון אַלע ביז־איצטיקע אינסטיטוציעס פאַר יידישער געשיכטע. עס פעלט נאָך אַ געשיכטע פונם יידישן סאָציאַל־עקאָנאָמישן לעבן. די היסטאָרישע סעקציע פון ייוואָ דאַרף דאָס באַשאַפן, און אַזוי אַרום ממלא זיין פאַרן עבר דאָס, וואָס די עקאָנאָמישע סעקציע טוט פאַרן היינט. ביידע סעקציעס וועלן אין זייער אַרבעט שטיצן איינע די אַנדערע. עס דאַרפן צוגעצויגן ווערן צו דער אַרבעט הונדערטער, אפשר טויזנטער זאַמלער פאַר דער עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישער אַרבעט. אויך די היסטאָרישע פאָרשונג קאָן ווערן אַ קאָלעקטיווע אַרבעט. דאָס איז דאָך דער כאַראַקטעריסטישער סימן פון אינסטיטוט. מיט דער מעטאָדע האָט געאַרבעט די פילאָלאָגישע סעקציע, און דאָס איז אַ גוואַלדיק־וויכטיקער אויפטו, וואָס זי האָט געקאָנט געווינען פאַר איר אַרבעט אַזוי פיל זאַמלער צווישן די ברייטע מאַסן. דער וועג איז דער פּאַסיקסטער צוצוציִען די מאַסן צו אַקטיווער אַרבעט. אמת, אויף דעם געביט פון עטנאָגראַפיע איז די זאַמל־אַרבעט גרינגער. אָבער די סטאַטיסטיש־עקאָנאָמישע סעקציע קאָן שאַפן קורסן פאַר זאַמלער פון סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן און דורך דעם זיך אויסבילדן קאַדרען פון מיטאַרבעטער.

ד״ר י. שיפּער (וואַרשע). וועלכער דאַרף זיין דער כאַראַקטער פון אינסטיטוט? מיר שטייען נאָך ביים אָנהייב און מוזן זיין פאָרזיכטיק. קודם־כל ניט זוכן קיין אָריענטאַציעס. פריער דאַרף מען בויען. ביז איצט האָבן אין די היסטאָרישע שריפטן פון ייוואָ, למשל, געאַרבעט לעבן אַנאַנד מענטשן פון גאָר פאַרשיידענע ריכטונגען. אויב יידיש איז טייער, דאַרף דאָס קיינער ניט וועלן מאָנאָפּאָליזירן. מען דאַרף ניט וועלן מאַכן פון יידישער וויסנשאַפט יידישיסטישע וויסנשאַפט. עס קאָן נאָך אַ מאָל חלילה ווערן אַ תהום צווישן yiddisch און jüdisch בנוגע צו רינגעלבלומס באַמערקונגען, וואָס זיינען אויסן צוצוגעבן דעם אינסטיטוט אַ פּאַרטיייִשן כאַראַקטער, וויל איך זאָגן: איטלעכע פּאַרטיי איז פאַר מיר אַ כלי־זיין, ניט קיין צוועק פאַר זיך. איך שטיי ניט אויפן פּאַרטיי־שטאַנדפּונקט, נאָר אויפן „מלוכישן” שטאַנדפּונקט. אויך דער אינסטיטוט דאַרף זיך שטעלן אויפן „יידיש־מלוכישן” שטאַנדפּונקט. אויב דער ייוואָ וועט זיך איינשפּאַנען אין דער צי אין יענער פּאַרטיי, וועט ער ניט האָבן דעם געהעריקן רעזאָנאַנס. דער אינסטיטוט

האָט זיין פּראָגראַם: דאָס, וואָס אין זיין אַרבעט באַטייליקן זיך מענטשן פון פאַרשיידענע ריכטונגען, און געניסן פון זיין אַרבעט דאַרפן אַלע ריכטונגען — דאָס איז שוין אַ פּראָגראַם.

מיר מוזן זיך דאָ אָפּנהאַרציק צונויפרייִדן ניט ווי פּאַרטיי־מענטשן, נאָר ווי מענטשן, וואָס זיי איז טייער די אידעע פון וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט.

י. גיטערמאַן (וואַרשע). גערעכט איז ח׳ בן־אַדיר, די אַרבעט פון די סעקציעס איז ביז אַהער געווען ניט פּראָפּאָרציאָנעל פאַרטיילט. למשל, די פּעדאַגאָגישע סעקציע האָט צו ווייניק אויפגעטאָן לגבי איר גרויסן באַטייט פאַרן יידישן לעבן. די וויסנשאַפטלעכע שריפטן זייִנען געווען צופעליקע אַרבעטן פון יחידים. זייער שטאַרק איז אַנטוויקלט די עטנאָגראַפישע קאָמיסיע — און די סיבה איז אויבנאויף: דאָרט וואו מען האָט זיך צונויפגעטראָפן מיט דער מאַסע, דאָרט האָט מען דערגרייכט צו גרויסע רעזולטאַטן. די זעלביקע מעטאָדע דאַרפן אָנווענדן אויך די איבעריקע סעקציעס. דער אינסטיטוט דאַרף זיך שטעלן אויפן שטאַנדפּונקט פון קאָלעקטיווער אַרבעט. עס דאַרפן פאַרגעבן ווערן עפנטלעך טעמעס פאַר מאָנאָגראַפיעס, וואָס די בעסטע פון זיי דאַרף מען דרוקן. דער אינסטיטוט דאַרף באַשטימען קאָמיסיעס, וואָס זאָלן פירן די אַלייןבילדונג פון שטעטלשע יונגעלייט, אָנווייזן זיי מקורים און הילפס־ביכער. מיר האָבן נאָך ווייניק געטאָן פאַר דער אויספאָרשונג פון דער עקאָנאָמישער לאַגע פון די יידן אין פּוילן. עס קומט דאָ פאַר בלי־ספק אַ פּראָצעס פון עקאָנאָמישער איבערשיכטונג. אַזוי איז באַוווּסט פון די ידיעות פון די פינאַנץ־אַמטן, אַז אַלע יאָר ווערט אַלץ קלענער די צאָל האַנדלס־פּאַטענטן, וואָס יידן נעמען אַרויס. הייסט דאָס, אַז די געוועזענע הענדלער נעמען זיך צו אַנדערע פּראָפעסיעס — וואו קומען זיי אַהין? דער אינסטיטוט מוז אויף דער דאָזיקער פראַגע באַזונדערס לייגן אַכט. דורך דער פאַרבינדונג מיט די יידישע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס וועט ער קאָנען אויפטון אַ פאָרש־אַרבעט, וואָס וועט האָבן אַ קאָלאָסאַלן ווערט פאַרן אויפבוי פון יידישן קיבוץ אין פּוילן.

ד״ר מאַהלער (וואַרשע). דער אינסטיטוט באַדאַרף ניט זיין פּאַרטייִיש, אָבער ער מוז טראָגן אַ קלאַסן־כאַראַקטער. דער אינסטיטוט וועט זיך האָבן פאַרנעמען מיט אַקטועלע פּראָבלעמעס, און ער מוז נעמען אַ באַשטימטע שטעלונג צו זיי. און דאָ מוז ער שטיין אויף אַ שטאַנדפּונקט, אָדער אַ פּראָלעטאַרישן אָדער אַ בורזשואַזן. אויב דער אינסטיטוט וועט ווערן קליינבירגערלעך, וועלן מיר מוזן פון אים זיך אָפּגרענעצן. אויך וויסנשאַפטלעכע אַרבעט ווערט געטאָן פון אַ קלאַסן־שטאַנדפּונקט. אָדער נעמען מיר פּעדאַגאָגיק. עס איז ניטאָ קיין סתם פּעדאַגאָגיק איצט, נאָר סאָציאַלע

פּעדאַגאָגיק. מיר פאַרלאַנגען, דער אינסטיטוט זאָל אַרויסווייזן זיין פּראָלעטאַרישן כאַראַקטער.

יוסף לעשטשינסקי (וואַרשע). פאַרוואָס האָט זיך געשאַפן אַרום ייוואָ כמעט ווי אַ געזעלשאַפטלעכע באַוועגונג? ביי אַנדערע פעלקער אַרבעטן אויך וויסנשאַפטלער איבער אָרטאָגראַפיע און סטאַטיסטיק — צי וועקט דאָס אויך אויף אַזוי פיל באַגייסטערונג און ליידנשאַפט, ווי ביי אונדז דער ייוואָ? וואָס האָט געבראַכט אַהער די פּאָליטיקער און קולטור־טוער? וואָס איז דער קוואַל, וואָס באַלעבט אונדז אַלע דאָ, פון פּאַרטיי־טוער ביז די טרוקנסטע פאַך־לייט? דאָס איז די אויפוואַכונג פון די יידישע מאַסן, דער דראַנג פון די יידישע מאַסן צו קולטורעלער אויסלייזונג. ווער זיינען די כוחות, וואָס שטרעבן צו דער קולטור־אויסלייזונג? דאָס זיינען דאָך די זעלביקע, וואָס פירן דעם עקאָנאָמישן און פּאָליטישן קאַמף פון די יידישע אַרבעטנדיקע מאַסן. אויב מען מיינט, אַז מיר מאָנאָפּאָליזירן יידיש און יידישע שולן, האָט מען אונדז די דאָזיקע מאָנאָפּאָל אָנגעוואָרפן. אויף די קאָנפערענצן פון ציש״אָ זיינען געווען אויך דעמאָקראַטן, טייל האָבן די שול־אַרבעט פאַרלאָזן, טייל דעמאָקראַטן אַרבעטן נאָך איצט מיט אונדז. די טוער פון וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט דאַרפן געדענקען, אַז אויב זיי ווילן ניט, דער אינסטיטוט זאָל זיין אַן אָרט פון אייזקאַלטער, טויטער וואָרט־וויסנשאַפט, מוז ער זיך איינגלידערן אין קייט פון די אַלע אינסטיטוציעס, וואָס קעמפן פאַר דער קולטור פון די יידישע מאַסן. דער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט דאַרף זיך אָריענטירן ניט אויף אַ פּאַרטיי, נאָר אויף די יידישע מאַסן. ער דאַרף האַלטן די לעבעדיקע פאַרבינדונג מיט די אַרבעטער־מאַסן, וואָס צוליב זיי זיינען מיר דאָ אַלע, פּאַרטיי־טוער און וויסנשאַפטלער, זיך צונויפגעקומען. מיר טאָרן ניט פאַרלייקענען דעם אייגענעם יחוס. אויב אונדזער יום־טוב איז אַרויסגעקומען אַזוי פייערלעך, איז דאָס נאָר אַ דאַנק דעם יידישן אַרבעטער.

נ. פּרילוצקי (וואַרשע). ס'איז ניט גרינג צו דעפינירן פּינקטלעך דעם כאַראַקטער פון ייוואָ. אָבער איינס איז קלאָר: דער אינסטיטוט קאָן ניט זיין קיין פּאַרטיי־אינסטיטוציע. עס זיינען אָבער פאַראַן צוויי אַלגעמיינע יסודות, וואָס זיינען אָבליגאַטאָריש פאַר אַלעמען, וואָס ווילן מיטאַרבעטן אין אינסטיטוט: איינס איז יידיש ווי די שפּראַך פון ייוואָ און צוויי — וועלטלעכקייט. יידיש איז ביי אונדז ניט קיין פעטיש, נאָר אַ פאַקט. מיר בויען דאָס יידישע לעבן אויף וועלטלעכע יסודות, צוליב דעם מוזן מיר האָבן די וויסנשאַפט. און די אַרבעט פון אינסטיטוט גופא איז בעצם וויכטיקער פון יעדער דעפיניציע. די ביז־איצטיקע אַרבעט דאַרפן מיר אָפּשאַצן. איך טראָג אַריין אַזאַ רעזאָלוציע:

„אויסגעהערט דעם באַריכט פון אָרגאַניזיר־קאָמיטעט, דריקט די קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט אויס די וואַרעמסטע אָנערקענונג זיינע אָנפירער און מיטאַרבעטער פאַר זייער אַרבעט, וואָס האָט געמאַכט מעגלעך די איצטיקע קאָנפערענץ".

דער ייוואָ האָט אַרויסגערופן אַ באַוועגונג. ס'איז ממש ניט צו גלויבן. ער האָט אַרויסגערופן ביי דער יונגט הייליקע געפילן. צו מיר איז איין מאָל געקומען אַ בחור, געבראַכט עפּעס פאַרן ייוואָ, אַ טויט־בלאַסער, צוויי טעג ניט געהאַט געגעסן. מען דאַרף אָבער ניט פאַרלייקענען פעלערן. דער דריטער באַנד „פילאָלאָגישע שריפטן" איז שוין צו פיל אָפּגעריסן פון לעבן. עס מוזן זיין מער לעקסיקאַלישע אַרבעטן, וואָס זיינען וויכטיק פאַר דער שול, אויך יידישע פאָלקס־מעשיות, טערמינאָלאָגיעס. קודם־כל דאַרף מען זען באַפרידיקן די באַדערפענישן פון יידישן לעבן.

נ. ג ע ר ג ע ל (בערלין). איך האַלט, אַז די דיסקוסיע וועגן דער באַזע איז שוין אויסגעשעפּט. די פאָרווורפן וועגן דער קליינבירגערלעכקייט פון ייוואָ זיינען ניט אויפן אָרט. די איצטיקע קאָנפערענץ איז מער אַ קולטור־געזעלשאַפטלעכע, עס מוזן איצט קומען אַ ריי וויסנשאַפטלעכע פאַר־קאָנפערענצן, ניט נאָר פאַר אָרטאָגראַפיע. עס דאַרף שטיין די פראַגע פון אַ יידישער הויכשול אין ניט קיין ווייטער צוקונפט. מען דאַרף קודם־כל שאַפן אַ פאַקולטעט פאַר הומאַניטאַרע וויסנשאַפטן. אויב דער העברעישער אוניווערסיטעט איז נאָך ניט אויסגעבויט, איז דאָס דערפאַר, ווייל מען האָט געוואָלט בויען אַלע פאַקולטעטן מיט אַ מאָל. מיר האָבן אַ דירעקטע פּראַקטישע אויפגאַבע פאַרן הומאַניטאַרן פאַקולטעט: אויסבילדן אַ קאַדער באַאַמטע פאַר פאַרשיידענע יידישע געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס: קאָאָפעראַציע, פאָלקסבענק, פּראָדוציר־קאָאָפּעראַטיוון; אין די דאָזיקע אַלע אינסטיטוציעס מוז מען האָבן מענטשן מיט הויכע קוואַליפיקאַציעס. אַ צווייטער פּראַקטישער ציל איז די אויסבילדונג פון יידישע לערער. די יידישע מיטלשול געניטיקט זיך אין קוואַליפיצירטע לערער. אָט די באַדערפעניש דאַרף באַפרידיקן די יידישע הויכשול. דער ייוואָ איז ביז איצט געווען נאָר אַ פאָרש־אינסטיטוציע. די קאָנפערענץ דאַרף פּראָקלאַמירן, אַז דער ייוואָ שאַפט אויך אַ לערן־אַנשטאַלט. צו אָרעם אין כוחות זיינען מיר, אַז מיר זאָלן די הויכשול אָפּטיילן ווי אַ באַזונדער אינסטיטוציע. אָבער מיר דאַרפן זיך ניט באַנוגענען מיט דער דעקלאַראַציע אַליין. אויף דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג, וואָס וועט אויסגעקליבן ווערן דאָ, דאַרף אַרויפגעלייגט ווערן דער חוב צו זוכן די מיטלען, ווי אַזוי צו גרינדן די הויכשול. זייער גרינג קאָנען שוין איצט געגרינדעט ווערן אין די גרויסע אוניווערסיטעט־שטעט באַזונדערע סעמינאַרן, וואו די סטודענטן זאָלן קאָנען זיך אויסבילדן אין דער יידישער וויסנשאַפט אונטער דער פירונג פון אונדזערע

וויסנשאַפטלעכע סעקציעס. אין עטלעכע שטעט, ווי ווילנע, וואַרשע, ריגע, קאָנען געגרינדעט ווערן פרייע יידישע הויכשולן פאַר יידישע דיסציפּלינען, וואָס קאָנען ווערן אַ שטאַפּל פאַרן קומענדיקן אוניווערסיטעט. דאָס וועט זיין די בעסטע און לעבעדיקסטע פּראָפּאַגאַנדע פאַרן אינסטיטוט.

מ. וויינרייך (אָ. ק.). דער געדאַנק וועגן אַ יידישער הויכשול איז ניט קיין נייס אין פּראָגראַם פון ייוואָ. שוין אין דער ערשטער פאָרמולירונג פון די אויפגאַבן פון ייוואָ (געדרוקט עטלעכע מאָל, אָנגעהויבן פון דער בראָשור „2 יאָר אַרבעט״) שטייט, אַז דער ייוואָ „שאַפט אַ צוגרייט-אַנשטאַלט פאַר יונגע וויסנשאַפטלער אין די אַרבעטס-צווייגן פון אינסטיטוט, פאַר קומענדיקע לערער פון די יידישע מיטלשולן און סעמינאַרן אאַז״וו״. ח׳ גערגעל האָט צוגעגעבן נאָך אַ צווייג: צוגרייטן סאָציאַלע אַרבעטער. פאַר די טוער פון ייוואָ איז, בכן, קיין ספק ניט, אַז עס איז נייטיק צו שטרעבן צו אַ יידישער הויכשול. אָבער מיר דאַרפן ניט זיין איבעראיילט. מען קאָן זיך גרינג קאָמפּראָמעטירן, אויב מיר וועלן אָנשטאָט אַ הויכשול גרינדן אַ פאָלקס-אוניווערסיטעט. עס מוז נאָך אַוועק אַ צייט, ביז מיר וועלן זיין מסוגל צו ריידן פּראַקטיש וועגן אַ הויכשול. אויב וויסנשאַפטלעך זיינען מיר גרייט, זיינען מיר מאַטעריעל און אָרגאַניזאַציאָנעל לחלוטין ניט גרייט.

וואָס איז שייך די צילגעמיינע יסודות פון דעם ייוואָ, זיינען זיי שוין פעסטגעשטעלט פון אָנהייב אָן און זיי גענויטיקן זיך ניט אין קיין אומענדערונג. אונדזער פּרינציפּן-דערקלערונג לייענט זיך אַזוי: „דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט קומט צו דינען די יידישע מאַסן אין דעם קאַמף פאַר זייער קולטורעלער עמאַנסיפּאַציע. ער קוקט אַרויס אויף דער מעמיקער אונטערשטיצונג פון אַלע אָרגאַניזאַציעס און יחידים, וואָס ווילן מיטהעלפן דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער קולטור״. די גאַנצע דיסקוסיע מכוח דעם, ווער זיינען מיר, איז הוילע סכאָלאַסטיק. יעדער איינער, וואָס וויל מיטאַרבעטן אין די ראַמען פון אינסטיטוט, איז אָנגעלייגט. קיין בעסערע סיטואַציע פאַרן אינסטיטוט אין פּרט פון געזעלשאַפטלעכער אָנערקענונג באַדאַרפן מיר זיך גאָרניט ווינטשן. די פּראָלעטאַרישע אינסטיטוציעס שטיצן אים, ווייל ער איז אַן אינסטיטוט פאַר די פאָלקס-מאַסן, די אַנדערע שטיצן אים דערפאַר, ווייל ער טוט יידישע אַרבעט. די דאָזיקע באַציונג קאָן זיך ניט ענדערן, ווייל דער אינסטיטוט איז אַ וויסנשאַפטלעכער, ד״ה אַן אָביעקטיווער פאַקט. פאַר די פאָלקסמאַסן איז דער אינסטיטוט אַ זאַך, וואָס זיי קאָנען זיך ניט פאַרגינען אים אַוועקצוואַרפן. דער ייוואָ שטאַמט פון די מאַסן און עקסיסטירט פון זייערטוועגן. מיר וועלן נאָר דינען די מאַסן דורך דעם, וואָס מיר וועלן צום אינסטיטוט צוציען ווי ווייט מעגלעך מאַטעריעלע און אינטעלעקטועלע כוחות פון אַלע לאַגערן. דורך דעם אינסטיטוט וועלן מיר העכערן קוואַליפיצירטע וויסנשאַפטלעכע כוחות

שטעלן אין דינסט פון פאָלק. זאָל מען ניט שטעלן קיין איבעריקע מניעות דורך איינזייטיקע פאָרמולירונגען.

ד״ר בערנפעלד (טשערנאָוויץ). אין רומעניע שטייען פאַר יידיש נאָך די פּראָלעטאַרישע שיכטן. די מיטלשיכטן זיינען אַסימילירט. ערשט אַדאַנק דעם ייוואָ האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטיקל באַוועגונג פאַר יידישער וויסנשאַפט. די „שריפטן" האָבן געמאַכט אַ גרויסן רושם. זיי זיינען אָבער צו טייער פאַר ברייטע מאַסן און קענען דעריבער ניט געפינען קיין קונה צווישן די, וואָס קאָנען זיין זייערע לייענער. אונדזער פאָרשלאָג איז, אָנשטאָט אַרויסצוגעבן אַזאַ טייערע אויסגאַבע ווי מענדל לעפינס „קהלת" גלייכער אַרויסצוגעבן אַן אַנטאָלאָגיע פון דער אַלטער יידישער ליטעראַטור.

יעקב לעשטשינסקי (אָ. ק.). איך בין מסכים, אַז דער ייוואָ איז ניט קיין קאַמף־אָרגאַניזאַציע און קעמפט קעגן קיינעם ניט. אָבער לכל גבול. אויב מען פאַלט אָן אויפן פונדאַמענט פון אינסטיטוט, מוז ער פּראָטעסטירן. עס קאָן געמאָלט זיין, אַז דער צווייטער צד וועט וועלן מלחמה, און מיר וועלן ניט זיין צוגעגרייט. מיר דאַרפן זען ניט אָפּוועגדן זיך פון די, וואָס זיינען אויף 99 פּראָצענט מיט אונדז. מיר מוזן דאָך שאַפן אַ געזעלשאַפטלעכע באַוועגונג אַרום ייוואָ. — צו בן־אַדירס פאָרשלאָג באַדאַרף מען צוגעין זייער פאָרזיכטיק. עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישע אויספאָרשונג איז ניט גלייך צו עטנאָגראַפישער זאַמלונג. די מיטאַרבעטער מוזן ביי אונדז זיין מער געשולט.

נ. וויניג (ווילנע). מיר זיינען דאָ אַלע אייניק אין דער פראַגע מכוח דעם אידעישן אינהאַלט פון ייוואָ. יידיש איז פאַר אונדז אַ פאַקט, און דאָס שיידט אונדז אָפּ פון יענע, וואָס מאַכן פון דעם אַ פראַגע. יידיש איז די באַזע פון אינסטיטוט. מכוח אַ הויכשול איז נאָך פרי צו ריידן, באמת אַקטועל איז די פראַגע וועגן אויסבילדן יידיש־לערער. אַן עיקר־פּראָבלעם אין לעבן פון ייוואָ איז דער זשורנאַל. מיר מוזן אים האָבן, כדי אינטענסיווער צו מאַכן די אַרבעט.

א. קאַלענבערג (וואַרשע). אין וואַרשע עקסיסטירט אַ סעמינאַר פאַר יידיש־פאָרשונג אונטער דער אָנפירונג פון נ. פּרילוצקי, וואָס אַרבעט זייער גוט. די אָנטיילנעמער זיינען שטאַרק פאַראינטערעסירט. עס זיינען על־פּי רוב מענטשן פאַרנומענע בייטאָג. דער וואַרשעווער סעמינאַר איז אַ באַווייז, אַז מען קאָן געפינען וויסנשאַפטלעכע אַרבעטער אין די פּראָלעטאַרישע שיכטן.

מ. גראָמב (וואַרשע). דער אינסטיטוט מוז וויסן, אויף וועמען ער אָריענטירט זיך. מען קאָן ניט געפעלן אַלעמען, ווי ד״ר וויינרייך וויל. דעם זשורנאַל באַדאַרף מען אַרויסגעבן.

ק. האַזען (פּלאָצק). מען טאָר ניט בויען קיין פּאַרטייִשע אינסטיטוציע, מען דאַרף זיך ווענדן אייך צום אומפּאַרטייִשן. די וויסנשאַפֿטלעכע גרונט־אַרבעט פֿון ייִוואָ איז די אַרבעט אין די אַרכיוון. דערצו איז די פּאַרטייִשע צוגרייטונג ניט נויטיק.

ש. וויגטער (וולאָצלאַוועק). איך האָב געטראַכט וועגן אַפֿטע קאָנפֿערענצן, וואו מען זאָל ריידן זאַכלעך וועגן וויסנשאַפֿטלעכע פֿראַגן. ביי אַזעלכע דעבאַטן ווי די הייַנטיקע, קאָן די אַרבעט פֿון ייִוואָ ניט וואַקסן. איך לייג פֿאָר באַלד איבערצורייסן די אַלגעמיינע דעבאַטן און צוטרעטן צו באַטראַכטן פּראַקטישע פֿראַגן בנוגע צו דעם ווייַטערדיקן אויסבוי פֿון אינסטיטוט.

ד״ר נ. גענש (דערפּעט). דער אָנהייב פֿון דער אַרבעט פֿון ייִוואָ זאָגט צו גרויסע זאַכן. עס זייַנען אָבער פֿאַראַן גרונד־פֿראַגן פֿון ייִדישן לעבן, וואָס דער אינסטיטוט מוז זיך אויף זיי באַזונדערס אָפּשטעלן בפּרוטרוט. למשל, פֿאַרוואָס איז די ייִדישע קאָלאָניזאַציע אין אַרגענטינע געוואָרן צו נישט? דאָס איז אַ פֿראַגע פֿון דער געשיכטע. אָבער פֿון איר אויפֿקלערונג וואָלטן מיר אַ סך געקאָנט אָפּלערנען פֿאַרן הייַנט און פֿאַר דער צוקונפֿט. — עס איז ניט כּדאַי צוצוגעבן דעם אינסטיטוט אַ באַשטימטע פֿאַרב, דאָס וועט בלויז אָפּשטויסן נוציקע מענטשן.

ד״ר פֿאַיענסאָן (דערפּעט). צו די, וואָס ווילן אַרויפֿלייגן אויפֿן ייִוואָ דעם פּראָלעטאַרישן שטעמפּל, וויל איך שטעלן אַ פֿראַגע: ביי אונדז אין עסטלאַנד זייַנען ניטאָ קיין ייִדישע אַרבעטער־אָרגאַניזאַציעס, צי מעגן מיר צולייגן אַ האַנט צו בויען דעם אינסטיטוט? דער ייִוואָ מוז זייַן אַ ריין אַקאַדעמישע אינסטיטוציע, און ערשט דעמאָלט וועט ער קאָנען דערגרייכן זייַנע צילן. דורך דעם וועט ער אויך סוף־כּל־סוף צווינגען צו אָנערקענען די ייִדישע נאַציאָנאַלע שפּראַך.

זרובבל (וואַרשע). איך האָב אין דער קורצער צייַט, וואָס איך בין דאָ, געזען דעם פֿאַרנעם און דעם ערנסט פֿון דער אַרבעט פֿון ייִוואָ. דעלעגאַטן האָבן זיך געבעטן ניט צו שטערן דער אַרבעט און לאָזן וואַקסן דעם אינסטיטוט. מיר מוזן אָבער וויסן, אין וואָסערע באַדינגונגען ער וועט וואַקסן. עס מוז זייַן אַ קלאָרע פּאָליטישע ליניע, אַ שטעלונג אין דעם געזעלשאַפֿטלעכן קאַמף, כּדי ניט צו ווערן געשלעפּט יעדער ווייַלע אין אַן אַנדער זייַט.

י. גיטערמאַן (וואַרשע). מען האָט שוין אַזוי אויך אַרויפֿגעלייגט אויפֿן ייִוואָ אַ סך שווערע אויפֿגאַבעס, אָבער איך קאָן זיך ניט אָפּזאָגן פֿון אָנצווייַזן אויף נאָך איינער אַ העכסט וויכטיקער אויפֿגאַבע. איך לייג פֿאָר אָנצונעמען אַ החלטה, אַז דער ייִוואָ מוז נעמען אויף זיך צו שאַפֿן אַ ייִדישע ענציקלאָפּעדיע. דאָס איז אַ גרונד־באַדערפֿעניש פֿאַרן ייִדישן מאַסן־מענטש,

וואָס לעכצט נאָך יידישער און אַלגעמיינער בילדונג, און דער ייוואָ איז מחויב צו באַפרידיקן די דאָזיקע באַדערפעניש.

עס ווערן אויסגעקליבן צוויי קאָמיסיעס: אַ פינאַנץ־קאָמיסיע און אָרגאַניזאַציע־קאָמיסיע, וואָס דאַרפן מאָרגן פאַרמיטאָג אַרבעטן און צו־שטעלן דער קאָנפערענץ אַ פּלאַן פון דער פינאַנציעלער אַרבעט פאַרן ייוואָ און אַ פּלאַן פון דער אָרגאַניזאַציע. צו דער אָרגאַניזאַציע־קאָמיסיע גייען אויך אַריבער אַלע פאָרשלאָגן און רעזאָלוציעס, וואָס זיינען אַריינגעטראָגן צו דער קאָנפערענץ.

אין דער פינאַנץ־קאָמיסיע גייען אַריין: בערנפעלד, האַלבערייך, וויינרייך, בהן־ווירגילי, פאַיענסאָן, קלעצקין, רייזען, שאַפּיראָ.

אין דער אָרגאַניזאַציע־קאָמיסיע: בן־אַדיר, י. גיטערמאַן, נ. גערגעל, מ. וויינרייך, א. טשעריקאָווער, יעקב לעשטשינסקי, י. מאַרק, נ. מייזיל, ז. קאַלמאַנאָוויטש, ז. רייזען, מ. שור.

פינפטע זיצונג.

(שבת דעם 26טן אָקטאָבער)

אין דער פרי האָבן געאַרבעט די פריִיטאָג אויסגעקליבענע קאָמיסיעס.

די זיצונג פונם פלענום הויבט זיך אָן 5 אַזייגער נאָכמיטאָג. פאָרזיצער: גיטערמאַן, וויינרייך.

צום באַריכט וועגן דער אַרבעט פון דער פינאַנץ־קאָמיסיע נעמט דאָס וואָרט

ד"ר י. פ אַ י ע נ ס אָ ן (דערפעט). כדי צו זיכערן די אַרבעט פון אינ־סטיטוט, אַז זי זאָל גיין בסדר לויט דעם אָנגעמערקטן פּלאַן, האַלט די פינאַנץ־קאָמיסיע, אַז עס מוז ווערן אָנגענומען אַ געזיכערטער יערלעכער בודזשעט. כדי דאָס צו דערגרייכן, לייגט די קאָמיסיע פאָר אָט וואָס.

1. די קאָנפערענץ דאַרף אויסקלייבן אַ צענטראַלן פינאַנץ־אָרגאַן, וואָס זיין עובדא איז אָנצופירן אַלע ענינים פון דער הכנסה־זייט פון בודזשעט. אין דעם צענטראַלן פינאַנץ־אָרגאַן גייען אַריין ניט ווייניקער ווי צו איין פאָר־שטייער פון יעדער לאַנד, וואו עס עקסיסטירן געזעלשאַפטן אָדער שטיץ־גרופּעס פון ייוואָ.

2. די הכנסה־זייט פונם אָרדנטלעכן בודזשעט, וואָס באַשטייט פון 66.000 דאָלאַר, ווערט צוגויפגעשטעלט אויף אַזאַ אופן, אַז יעדער לאַנד נעמט אויף זיך די התחייבות אויף אַ באַשטימטן אָנטייל אין בודזשעט.

3. די עקסיסטירנדיקע געזעלשאַפטן פריינד פון ייוואָ און די שטיץ־גרופּעס ווערן אויפגעפאָדערט צו אַן אַקטיווער אַרבעט מיט דער הילף פון דעם צענטראַלן אָרגאַן; דאָרט וואו עס עקסיסטירן נאָך ניט אַזוינע געזעל־

שאַפֿן צי שפּיץ־גרופּעס, דאַרפֿן זיי געגרינדעט ווערן — ווי ווייט מעגלעך אויף אַ ברייטן באַזיס.

4. פֿאַר די מיטגלידער פֿון דער געזעלשאַפֿט ווערט באַשטימט אַ געוויסער מינימאַלער אָפּצאָל — חודש־געלט אָדער יאָרגעלט. די גרייס פֿון אָפּצאָל ווערט באַשטימט פֿון יעדער געזעלשאַפֿט אויפֿן אָרט. די מיטגלידער פֿון דער געזעלשאַפֿט, וואָס צאָלן ניט ווייניקער פֿון 10 דאָלער אַ יאָר, האָבן דאָס רעכט צו באַקומען די שריפֿטן פֿון אינסטיטוט מיט אַ הנחה פֿון 50 פּראָצענט.

5. דער צענטראַלער פֿינאַנץ־אָרגאַן דאַרף זיך שטעלן אין פֿאַרבינדונג, סיי דורך די געזעלשאַפֿטן אויף די ערטער, סיי דירעקט, מיט גרופּעס, וואָס זיינען ניט אָרגאַניזירט אין די געזעלשאַפֿטן, כּדי צו באַקומען פֿון זיי מאַטעריעלע אונטערשטיצונג אין אַ פּעריאָדישער און אויך אין אַ ניט־פּעריאָדישער פֿאָרם.

6. דער צענטראַלער פֿינאַנץ־אָרגאַן דאַרף זיך ווענדן צו אַלע עקסיסטירנדיקע געזעלשאַפֿטן, פֿאַראיינען, קאָאָפּעראַטיווע אינסטיטוציעס אאַז״וו מיט דער אויפֿפֿאָדערונג זיך צו באַשטייערן מיט אַ געוויסן פּראָצענט פֿון זייערע יערלעכע הכנסות, און אויך באַשטימען איינמאָליקע סובסידיעס פֿאַרן ייוואָ.

7. חוץ די פֿאָרויסגעזעענע סומעס פֿון דער הכנסה, זאָל גלייכצייטיק אין דער נאָענטסטער צייט דורכגעפֿירט ווערן אַ ברייטע אַקציע לטובֿת דעם בנין־פֿאָנד.

8. די פֿינאַנץ־קאָמיסיע האַלט, אַז כּדי צו פֿאַרגרינגערן די אַקציע און כּדי דער בודזשעט זאָל אויסגעפֿירט ווערן, איז נייטיק, די פּרעסע זאָל ברייט אינפֿאָרמירן וועגן אינסטיטוט און פּאָפּולאַריזירן זיין טעטיקייט.

9. די סומעס, וואָס דאַרפֿן דאָס יאָר צונויפֿגעבראַכט ווערן אין איטלעכן לאַנד, זיינען אַזוינע: פּוילן 10.000 דאָלער, סקאַנדינאַווישע לענדער — 5000 ד. און 5000 ד. פֿאַרן בוי־פֿאָנד, עסטלאַנד 500 ד. און 500 ד. פֿאַרן בוי־פֿאָנד, לעטלאַנד 1500 און 1000 פֿאַרן ב״פֿ., רומעניע 1500 ד. און 1000 ד., דייטשלאַנד 4000 ד., פֿראַנקרייך 6000 ד., עסטרייך 1000 ד., האָלאַנד 2000 ד., בעלגיע 1000 ד., דרום־אַפֿריקע 1000 ד., אַרגענטינע 3000 ד., קאַנאַדע 1000 ד., ארץ ישראל 100 ד., ענגלאַנד 3000 ד. בראַזיליע 1000 ד., ליטע 1000 ד., און 1000 ד. פֿאַרן בוי־פֿאַנד. פֿאַראַ. שטאַטן 24.000 דאָלאַר. ס״ה 66600 ד. פֿאַר דער לויפֿיקער אַרבעט און 8500 ד. פֿאַרן בוי־פֿאַנד.

10. מכּוח דעם פֿאָרלייג פֿון פּ׳ ה. עטקין, ריגע, אַז עס זאָל געשאַפֿן ווערן אַן אומבאַרירלעכער פֿאָנד פֿון דער יידישער וויסנשאַפֿט, וואָס די ציננזן פֿון אים זאָלן דערגרייכן ביז 12000 דאָלער אַ יאָר, לייגט די פֿינאַנץ־קאָמיסיע פֿאָר: א) די קאָנפֿערענץ זאָל דעם פֿאָרלייג אין פּרינציפּ אָננעמען;

ב) נאָכדעם ווי עס וועט פאַרטיק ווערן דער בנין פון אינסטיטוט, זאָל די צענטראַלע פאַרוואַלטונג צוטרעטן צו באַטראַכטן, ווי אַזוי צו פאַרווירקלעכן דעם פּראָיעקט.

דער באַריכט פון דער קאָמיסיע אויף אויסצואַרבעטן דעם סטאַטוט פון דער אָרגאַניזאַציע פון ייוואָ גיט אָפּ

א. **משעריקאָווער** (אָ. ק.). די אָרגאַניזיר־פראַגע פון ייוואָ איז זייער אַ האַרבע און פאַרפּלאָנטערטע. ביז איצט איז קיין פעסטע אָרגאַניזאַציע ניט געווען. דער אָרגאַניזיר־קאָמיטעט איז באַשטאַנען פון יחידים, וואָס האָבן אויף זיך גענומען די איניציאַטיווע צו גרינדן דעם ייוואָ. דאָס קאָן אַזוי ווייטער נישט בלייבן. די הויפּט־אויפגאַבע פון אונדזער קאָנפערענץ איז דאָך צו שאַפן די פעסטע אָרגאַניזאַציאָנעלע פאָרמען, וואָס אין זיי זאָל אויף ווייטער זיך אויסגיסן די אַרבעט פון ייוואָ.

קודם־כל גייט די פונאַנדערטיילונג פון דער אָרגאַניזאַציאָנעלער אַרבעט און דער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט. מען קאָן ריידן וועגן **פונאַנדערטיילונג**, אָבער ניט וועגן צעטיילונג און אָפּטיילונג אין דער אָנפירנדיקער אַרבעט. פאַרקערט, עס דאַרף דערקלערט ווערן ווי אַ פּרינציפּ פון דער אָרגאַניזאַציע, אַז עס באַטייליקן זיך גלייך אויף גלייך די וויסנשאַפטלעכע טוער און די געזעלשאַפטלעכע טוער, די וויסנשאַפטלעכע אָרגאַנען צוגלייך מיט די פינאַנסירנדיקע און אָרגאַניזירנדיקע. די דאָזיקע אַרבעטן זיינען אין לעבן געקניפּט און געבונדן. מער ניט וואָס די פונקציעס פון די איינציקע אָרגאַנען דאַרפן ווערן גענויער באַשטימט, בכדי איטלעכער פון זיי זאָל קאָנען פריי באַוועגן זיך און נאָרמאַל פונקציאָנירן אין זיין אַרבעטס־געביט.

צוליב דער נאָרמאַלער עקסיסטענץ פון ייוואָ מערקן מיר אָן דריי קערפערשאַפטן: א) די אָנפירנדיקע אָרגאַנען, ב) דאָס קוראַטאָריום — דאָס איז, לויטן מוסטער פון אַנדערע וויסנשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, אַ קערפּערשאַפט פון רעפּרעזענטאַטיווע פּערזאָנען, וואָס זייער אָנטייל קאָן געווינען פאַרן ייוואָ די אונטערשטיצונג פון פאַרשיידענע געזעלשאַפטלעכע קרייזן; ג) די סעקציעס פאַר דער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט.

א) די אָנפירנדיקע אָרגאַנען פון ייוואָ זיינען: 1. **דער צוזאַמענפאָר**. ער ווערט אָפּגעהאַלטן ניט זעלטענער ווי איין מאָל אין דריי יאָר; אין אים זיינען פאַרטראָטן די געזעלשאַפטן פריינד פון ייוואָ, די צענטראַלע פאַרוואַלטונג און די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס; ער שטעלט איין די פּרינציפּן פון דער אַרבעט, בייט דעם סטאַטוט אין געוויסע ראַמען, ער איז בכלל די לעצטע אינסטאַנץ פאַר אַלע פראַגן. 2. **דער ראַט** פון ייוואָ. ער באַשטייט פון 40 פּערזאָן און ווערט צונויפגעשטעלט פון צוויי גלייכע גרופּעס; איין העלפט מיטגלידער ווערט געקליבן פון די אָרטיקע געזעלשאַפטן און איין העלפט פון די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס.

די מיטגלידער פון דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג גייען אַריין אין ראַט מיט באַשטים-רעכט, דער ראַט דאַרף זיך צונויפקלייבן ניט זעלטענער ווי איין מאָל אין יאָר. דעם פערזענלעכן באַשטאַנד פון ראַט קאָנען מיר דאָ איצט ניט באַשטימען. מיר קאָנען נאָר באַשטימען דעם שליסל, וואָס לויט אים זאָל די צאָל 20 איינגעטיילט ווערן צווישן די געהעריקע לענדער און פריי לאָזן ערטער פאַר די לענדער, וואָס פעלן נאָך. די קאָמפּעטענץ פון ראַט איז אָנצוצייכענען די אַלגעמיינע ריכט-ליניעס פון דער אַרבעט און באַשטימען דעם בודזשעט פון ייוואָ, וואָס צוליב דעם מוז ער נאַטירלעך האָבן אַ פול און קלאָר בילד פון זיין גאַנצער אַרבעט. 3. די גאַנצע אַרבעט ווערט געפירט דורך דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג. זי באַשטייט פון 11 מיטגלידער, וואָס 4 פון זיי זיצן שטענדיק אין ווילנע, די איבעריקע קאָנען זיין פון אַנדערע לענדער. אין דער צ״פ מוזן אַריינגיין די וויסנשאַפטלעכע סעקרעטאַרן פון די סעקציעס. די צענטראַלע פאַרוואַלטונג האָט פון צייט צו צייט באַראַטונגען. די ווילנער 4 מיטגלידער פון דער צ״פ בילדן דאָס אויספיר-ביוראָ פון דער צ״פ, זיי, צוזאַמען מיט די וויסנשאַפטלעכע סעקרעטאַרן פון די סעקציעס, פירן אויס די לויפיקע אַרבעט.

ב) דאָס קוראַטאָריום. מיר באַשטימען דאָ דערווייל 15 פערזאָן. עס וואָלט געווען ווינטשיק אַריינצוציען וואָס מער מענטשן. דאָס דאַרפן זיין אַלץ מענטשן מיט אַ גרויסן נאָמען, וואָס די אַרבעט פון אינסטיטוט איז זיי נאָענט; זיי קאָנען רעפּרעזענטירן דעם אינסטיטוט כלפּי חוץ, געווינען פאַר אים סימפּאַטיעס און אונטערשטיצונג.

ג) די סעקציעס. ביז איצט האָבן שוין פונקציאָנירט 4 סעקציעס, די עקאָנאָמיש-סטאַטיסטישע, די היסטאָרישע, די פילאָלאָגישע, די פּסיכאָלאָגיש-פּעדאַגאָגישע. אַלע האָבן זיי געאַרבעט, ווער מער קאָנטיק און ווער ווינציקער קאָנטיק. די סעקציעס מוזן אויך ווייטער בלייבן, זיי מוזן דאָ אויף דער קאָנפערענץ קריגן זייער סאַנקציע אין דעם אָרגאַניזיר-סטאַטוט. אין דער אַרבעט פון די סעקציעס האָט זיך אַרויסגעוויזן די גאַנצע אייגנטימלעכקייט פון ייוואָ. דער ייוואָ קאָן ניט באַטראַכט ווערן ווי אַן אָרטיקער ווילנער אינסטיטוט. אויך די וואָס האָבן געאַרבעט אַנדערשוואו, האָבן זיך געפילט, אַז זיי בויען דעם אינסטיטוט. אַוודאי איז ווילנע זיין צענטער, ער ווערט איצט נאָך באַזונדערס סימבאָליזירט דורכן בנין. אָבער אָט זיינען די צענטערס פון צוויי סעקציעס אין בערלין, און מען מוז דאָס אָננעמען ווי אַ פאַקט און בויען דעם סטאַטוט אַזוי, אַז אַזאַ מין דעצענטראַליזירונג זאָל מעגלעך זיין אויף ווייטער.

אָט די אויסגעשפּרייטקייט פון אונדזער אַרבעט איז ניט קיין חסרון פאַר איר, נאָר אַ מעלה, זי באַווייזט, ווי אַזוי מיר לאָזן אומעטום וואָרצלען. בכן, וועגן אָרט פון דער סעקציע קאָן קיין באַשטימונג ניט זיין אין סטאַטוט. ער ווערט באַשטימט נאָר דורכן פאַקטישן צושטאַנד.

אַנדערש איז אָבער דער פּערזענלעכער באַשטאַנד פֿון דער סעקציע. דאָס מוז באַשטימט ווערן. ביז אַהער איז דער פֿאַראַנטוואָרטלעכער סעקרעטאַר געווען די סעקציע (אין דער פֿילאָלאָגישער סעקציע צווײ מענטשן, מ. ווײַנרײַך און ז. רײַזען). איצט מוז באַשטימט ווערן, פֿון וויפֿיל מיטגלידער באַשטייט יעדער סעקציע און ווער זײַנען די מיטגלידער. די אָרגאַניזאַציע־קאָמיסיע לייגט פֿאָר אַזאַ פֿאָרם: עס זײַנען פֿאַראַן אָרדנטלעכע (געווײנטלעכע) מיטגלידער פֿון דער סעקציע און מיטגלידער קאָרעספּאָנדענטן; די ערשטע זײַנען די, וואָס אַרבעטן אָדער קאָנען אַרבעטן שטענדיק מיט דער סעקציע, וואָס שטייען אינגאַנצן פֿאַר דער פּרינציפּן־דערקלערונג: פֿון ייוואָ; די צווייטע זײַנען אַזעלכע וויסנשאַפֿטלער, וואָס אַרבעטן נאָר פֿון צײַט צו צײַט מיט. די צאָל געווײנטלעכע מיטגלידער אין יעדער סעקציע שטײַגט ניט אַריבער צוואַנציק, די צאָל קאָרעספּאָנדירנדיקע — ניט אַריבער 40. אין גבול פֿון איר אַרבעט און אין די ראַמען פֿון איר בודזשעט איז די סעקציע אויטאָנאָם. כּדי צו קאָנסטרויִרן די סעקציעס, קלײַבט די קאָנפֿערענץ אויס איצט צו 5 מיטגלידער פֿון איטלעכער סעקציע, און די פֿינף קלײַבן שוין אויס די ווײַטערדיקע מיטגלידער.

אַ האַרבע שאלה איז, ווי אַזוי זאָלן אײַנגעשטעלט ווערן די קעגנזײַטיקע באַציִונגען צווישן דער צענטראַלער פֿאַרוואַלטונג און די אָרטיקע אָרגאַנען. די אָרגאַניזיר־קאָמיסיע האָט איצט ניט געקאָנט קיין סך באַהאַנדלען די פֿראַגע. זי האָט דאָס געמוזט לאָזן דער צענטראַלער פֿאַרוואַלטונג אויסצואַרבעטן דעם געהעריקן צײַטווײַליקן רעגלאַמענט. דאָס לעבן אַליין וועט ווײַזן די פֿאָרמען, ווי אַזוי וועלן זיך אויסגיסן די קעגנזײַטיקע באַציִונגען פֿון אונדזערע אָרגאַנען. קיין מוסטערן פֿאַר זיך האָבן מיר ניט, און געזעצגעבערן גלאַט אין דער וועלט אַרײַן האָט קיין זינען ניט. נאָר אין פּרינציפּ קאָן מען פֿעסטשטעלן: עס איז פֿאַראַן איין צענטראַלע קאַסע און אַ צענטראַלע בוכפֿירונג. און נאַטירלעך די אָרטיקע געזעלשאַפֿטן אַרבעטן אין קאָנטאַקט מיט און אונטער דער קאָנטראָלע פֿון דער צענטראַלער פֿאַרוואַלטונג.

אויך די וויסנשאַפֿטלעכע סעקציעס קאָנען האָבן אָפּצווײַגן אין פֿאַרשיידענע לענדער. אַזוי איז אין וואַרשע פֿאַראַן אַ היסטאָרישע קאָמיסיע, וואָס דאַרף זײַן אַ צווײַג פֿון דער היסטאָרישער סעקציע. ביז אַהער איז דער קאָנטאַקט ניט געווען קיין פֿעסטער. איצט דאַרף דאָס אַזוי רעגולירט ווערן, אַז די אָרטיקע קאָמיסיעס אַרבעטן אין ענגן קאָנטאַקט מיטן צענטער פֿון דער סעקציע. דער אַרבעטס־פּלאַן, דער בודזשעט און אַלע אַנדערע פֿראַגן ווערן באַשטימט צוזאַמען מיטן צענטער. עס קאָנען אויך געמאָלט זײַן קאָמיסיעס (צי סובקאָמיסיעס), וואָס גיבן זיך אָפּ מיט איין ספּעציעלן געביט פֿון דער אַרבעט. אַזוי, למשל, איז אין ווילנע פֿאַראַן אַזאַ סובקאָמיסיע, וואָס פֿאַרנעמט זיך מיט דער געשיכטע פֿון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג.

אויך זי דאַרף שטיין אין שטענדיקן קאָנטאַקט מיטן צענטער פֿון דער סעקציע.

צום פֿאָרטראָג איבער דער אַרבעט פֿון בוי=קאָמיטעט באַקומט דאָס וואָרט

יר. שאַפּיראָ (ווילנע). דער בוי=קאָמיטעט איז געגרינדעט געוואָרן דעמאָלט, ווען עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די דירה פֿון אינסטיטוט איז צו ענג, אַז עס איז ניטאָ קיין אָרט ניט פֿאַר די זאַמלונגען, ניט פֿאַר דער אַרבעט. עס איז קלאָר געווען פֿאַר אַלע פֿריינד פֿון ייוואָ, אַז פֿון דעם בנין איז אָפּהענגיק דער עצם קיום פֿון אינסטיטוט. אָנגעהויבן אין אַ צימער אין מ. ווײַנרייכס פּריוואַטער דירה, האָט דער ייוואָ כּסדר געהאַלטן אין איין וואַקסן. די געלט=מיטלען האָבן קיין מאָל ניט געקלעקט אויף צו באַזאָרגן אים מיט אַ פּאַסיקער דירה. הויות ווי דירה=געלט פֿאַר אַ חירה, וואָס זאָל קאָנען דעקן די באַדערפֿעניש פֿון ייוואָ, אַפֿילו ווען מען זאָל עס קאָנען צונויפֿנעמען, וואָלט געווען אַ צו גרויסע סומע, און בכלל האָט דער פּרעסטיזש און די אַרבעט פֿון ייוואָ פֿאַרלאַנגט, ער זאָל ווערן אַ בעל=הבית פֿאַר זיך, — דעריבער איז באַשלאָסן געוואָרן צו קויפֿן אַ הויז. אַ פֿאַרטיק הויז איז שווער געווען צו קריגן לויטן וואונטש, דערצו נאָך וואָלט מען באַדאַרפֿט תיכּף האָבן אַזאַ סומע, וואָס מען האָט ניט געקאָנט האָבן צונויפֿצוקלײַבן אַזוי גיך. האָט זיך געגרינדעט אַ בוי=קאָמיטעט, וואָס זײַן עובֿדה איז געווען אויפֿצוזוכן אַ פּאַסיקן פּלאַץ און אויסצובויען אַן אייגן הויז פֿאַרן ייוואָ. אין בוי=קאָמיטעט זײַנען אַרײַן: ט. בונימאָוויטש, מ. ווײַנרייך, ד״ר ה. קאָוואַרסקי, ב. קלעצקין, ז. רייזען, סעג. ד״ר שאַבאַד, יר. שאַפּיראָ, אַלץ ווילנער. מען האָט נאָך היפּש אַרומזוכן געפֿונען אַ פּלאַץ אין גלײַכן געלט מיט בנינים, וואָס מען וואָלט זיי נאָך אַ קאַפּיטאַלן רעמאָנט געקאָנט אויסנוצן, מען האָט געגעבן האַנט=געלט און מען האָט זיך אַוועקגעלאָזט אויפֿזוכן געלט=מיטלען. דער רוף, געווענדט צו די פֿרײַנד פֿון ייוואָ אין פּוילן און אין אויסלאַנד, האָט געפֿונען אַן אָפּקלאַנג. דער עצם פֿאַקט, וואָס דער ייוואָ בויט פֿאַר זיך אַ הויז, האָט שוין געהויבן זײַן פּרעסטיזש אויך אין די אויגן פֿון מענטשן, וואָס זײַנען געשטאַנען ווײַט ביז איצט, ער האָט באַוויזן זײַן אינעווייניקסטן כּוח, זײַן נייטיקייט און זײַן זיכערקייט. עס זײַנען אָרגאַניזירט געוואָרן עטלעכע נסיעות פֿון די מיטגלידער פֿון בוי=קאָמיטעט (ד״ר מ. ווײַנרייך, ז. רייזען, סעג. ד״ר צ. שאַבאַד) קיין דײַטשלאַנד, לעטלאַנד, רומעניע, צולעצט די נסיעה פֿון ד״ר ווײַנרייך קיין אַמעריקע. מיט דער הילף פֿון אונדזערע פֿרײַנד אין בערלין, בפֿרט פֿון פּראָפֿ. ש. דובנאָוו, און פֿון י. עפּרויקין, פּאַריז, האָבן מיר געקראָגן אויפֿן בוי=פֿאָנד 2000 דאָלער פֿון דער פֿאַמיליע דאַבּרי, פּאַריז, און 1000 דאָלער פֿון אַ פֿרײַנד פֿון ייוואָ אין בערלין. אויך פֿון לעטלאַנד, ליטע און עסטלאַנד זײַנען אײַנגעגאַנגען סומעס פֿאַרן

בוי=פאָנד, און ד״ר מ. ווייגרייכס נסיעה קיין אַמעריקע האָט אויך איינגעטראָגן אַ חלק פאַר דעם צוועק. מיט אָט דעם געלט זיינען מיר געווען ביכולת צום סוף זומער אויסצוקויפן דעם גאַנצן פּלאַץ, און עס זיינען נאָך געבליבן ביז 4000 דאָלער פאַר בוי=צוועקן. עס וואָלט געדאַרפט זיך אָנהויבן איצטער אַ גרויסע זאַמל=אַקציע, בכדי צו שאַפן געלט פאַרן גרויסן בנין פון ייוואָ, וואָס דאַרף אַוועקגעשטעלט ווערן אויפן פּלאַץ. ס׳איז אָבער, ווי איר אַלע פאַרשטייט, אַן ענין אויף לאַנג. דערווייל איז אָבער שוין פאַראַן אַ מעגלעכקייט דורך אַ קאַפּיטאַלן רעמאָנט צוצופּאַסן דעם איצטיקן בנין, וואָס איר האָט געזען נעכטן אויף דער בוי=פייערונג, צו די נויטבאַדערפענישן פון אינסטיטוט. ס׳איז אויסגעאַרבעט געוואָרן דורך פאַך=לייט אַ פּלאַן פון אַ פייערזיכערן אונטערשטן גאָרן, וואָס ווערט אונטערגעבויט אונטער דעם איצטיקן בנין; אין דאָזיקן רוים וועלן אַוועקגעשטעלט ווערן אַלע זאַמלונגען פון ייוואָ, וואָס זייגען פאַראַן און וואָס וועלן נאָך צוקומען. אויך די אייבערשטע גאָרנס וועלן ווערן גרינטלעך אויסרעמאָנטירט און צוגעפּאַסט פאַר די אַרבעט=צימערן און ביוראָען פון אינסטיטוט, פאַר אוידיטאָריעם און שטודירצימערן.

מיטן נעכטיקן אַוועקלייגן דעם גרונט=שטיין האָט זיך די דאָזיקע בוי=אַרבעט אָנגעהויבן. מיר האָבן זי אָנגעהויבן, הגם מיר האָבן נאָך ווייט ניט די גאַנצע סומע, וואָס דער בנין באַדאַרף קאָסטן. מיר האָבן די אַרבעט אָנגעהויבן מיט דער האָפענונג, אַז אַלע פריינד פון ייוואָ וועלן אונדז אונטערהאַלטן און ניט לאָזן פאַלן די אַרבעט אין מיטן. וועט געשאַפן ווערן אין די קומענדיקע 8—10 וואָכן די נאָך פעלנדיקע סומע פון 4000 דאָלער, וועלן מיר פאַר דער צייט באַווייזן דעם בנין אויסצורעמאָנטירן, און דער ייוואָ וועט זיך קאָגען אַריבערקלייבן אין זיין נייער דירה. טאָמער ניט... נאָר איך וויל אַזאַ מעגלעכקייט ניט דערלאָזן, וואָרים דאָס וועט הייסן בלייבן אין מיטן דער אַרבעט. און איר אַלע פאַרשטייט דאָך, וואָס עס באַטייט לאָזן אַ ניט פאַרענדיקטן בנין שטיין דורך אַ ווינטער. דער בוי=קאָמיטעט ווענדט זיך דעריבער צו אַלע דעלעגאַטן פון דער קאָנפערענץ מיט דער הייסער בקשה, זיי זאָלן קודם=כל, ווען זיי וועלן קומען אַהיים, דערמאָנען זיך אָן בוי=פאָנד, זאָרגן דערפאַר, אַז מיר זאָלן צו דער נייטיקער צייט קריגן די אויבן אָנגעוויזענע סומע. דעמאָלט וועלן מיר קאָנען ענדיקן אונדזער בנין, איידער עס וועלן פאַלן די פרעסט, און מיט שמחה פייערן דעם חנוכת=הבית.

ג. מ י י ז י ל (וואַרשע). איך לייג פאָר דער קאָנפערענץ אָנצונעמען פאָלגנדיקע רעזאָלוציע:

,,אויסגעהערט דעם באַריכט פון דעם בוי=קאָמיטעט פאַרן ייוואָ אין ווילנע, דריקט די קאָנפערענץ אויס איר טיפן דאַנק דעם בוי=קאָמיטעט פאַר זיין פרוכטבאַרער אַרבעט, וואָס ער האָט איינגעשאַפט אַן אייגענעם פּלאַץ

אין ווילנע און געבראכט צו דער נעכטיקער גרויסער פייערונג פון לייגן דעם גרונט־שטיין פון דעם אייגענעם בנין פון ייווא״.

פ ו פ ק אָ (לידע). אויף צו פאַרפעסטיקן דעם מאַטעריעלן קיום פון ייוואָ, דאַרף מען געווינען פאַר צאָלער און שטיצער מאַגיסטראַטן, קאָאָפּעראַטיוון, בענק און אַנדערע געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס.

ל. ק אַ ה אַ ן (וואַרשע). ערשט הײַנט קומען מיר צו דער אמתער אַרבעט פון דער קאָנפערענץ. ליידער האָט די קאָמיסיע פאַר אָרגאַניזיר־פראַגן קיין סך ניט אויפגעטאָן: מיר זיינען איצט ניט ווייט אַוועק פונם ערשטן פּראָיעקט פון דעם אָרגאַניזיר־קאָמיטעט. עס איז געבליבן דער אַלטער אויסגעמיש פון די ריין וויסנשאַפטלעכע מיט די אָרגאַניזאַציאָנעלע און געשעפטלעכע ענינים. דאָס איז אָבער אַ פעלער פון דער אָרגאַניזאַציע פון ייוואָ, וואָס לאָזט ניט אויסוואַקסן די אַרבעט, וואָס צוליב איר איז ער געשאַפן, די וויסנשאַפטלעכע פאָרשונג. מען מוז איין מאָל פאַר אַלע מאָל באַפרייען די וויסנשאַפטלער פון די זאָרגן פאַר די פינאַנצן פון אינסטיטוט. מיט זוכן געלט־מיטלען מוזן זיך פאַרנעמען באַזונדערע מענטשן, צוליב דעם צוועק דאַרפן געגרינדעט ווערן געזעלשאַפטן פריינד פון ייוואָ אין אַלע עקן וועלט. און איצט באַדאַרפן מיר ריידן דער עיקר נאָר וועגן אָרגאַניזירן די דאָזיקע געזעלשאַפטן און זייער צענטראַלע פאַרוואַלטונג און ראַט. דער עצם אינסטיטוט איז אַן אָרגאַניזאַציע פאַר זיך מיט זיין אייגענעם סטאַטוט און מיט זיין אייגענער פאַרוואַלטונג. אויף צו שאַפן די נייטיקע סומע פאַרן בויפאָנד דאַרף מען פּראָקלאַמירן די חנוכה־וואָך פאַר אַ וואָך פון ייוואָ. די צענטראַלע פאַרוואַלטונג דאַרף נעמען אויף זיך די איניציאַטיווע און געבן דעם אימפּולס פאַר די געזעלשאַפטן אויף די ערטער. די פּראָלעטאַרישע אָרגאַניזאַציעס באַדאַרפן איצט אָנהייבן אַן ענערגישע זאַמל־אַקציע.

מ. ו ו י י נ ר י י ך (אָ. ק.). עס איז שווער אַרומצונעמען אַלע אַרבעטן, וואָס זיינען שייך צום ייוואָ, די אַרבעט איז שטאַרק פאַרצווייגט. אָרגאַניזירן אַזאַ אַרבעט איז ניט פון די גרינגע זאַכן. עס איז געשטאַנען די פראַגע: וואָס איז דער ייוואָ, אַ ווילנער אינסטיטוציע אָדער אַן אַלוועלטלעכע. אויב אַן אַלוועלטלעכע, אין ווילנע די צענטראַלע, דאַרף ווילנע באַקומען די געהעריקע פולמאַכטן, וואָס זאָלן זיין באַשטימט דורך דעם אָרגאַניזיר־סטאַטוט. ווען מיר טיילן אָפּ די אָרגאַניזיר־אַרבעט פון דער וויסנשאַפטלעכער, קומען מיר צו אַ געוויסער לייזונג. דער אינסטיטוט איז אַ וועלט־אָרגאַניזאַציע, און דער צענטער פון דער אָרגאַניזיר־אַרבעט פאַרן אינסטיטוט איז ווילנע — דאָס איז דער פאַסיקסטער אָרט פאַר אים. וואָס איז נוגע דער אַרבעט פון די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס, איז בכלל פאַר זיי קיין צענטראַלע ניט שייך. עס קאָן נאָר זיין אַן אַדרעס, וואָס פאַרמיטלט. דער זיץ־אָרט פון איטלעכער סעקציע איז דאָרט וואו עס וווינט דער פאַראַנטוואָרטלעכער פירער פון דער סעק־

ציע. די טעריטאָריעלע אָפּטיילונגען פון די סעקציעס זיינען פאַרבונדן מיטן דאָזיקן צענטער. ווייטער באַדאַרף מען אונטערשיידן צווישן וויסנשאַפטלעכער אַרבעט און וויסנשאַפטלעכע זאַמלונגען. וויסנשאַפטלעכע אַרבעט מוז געטאָן ווערן אומעטום; די זאַמלונגען אָבער דאַרפן זיין קאָנצענטרירט אין ווילנע; אויך דער פּרץ-מוזיי, וואָס ג. מייזיל האָט גערעדט וועגן אים, דאַרף זיין אין ווילנע. נאָר דורך דעם קאָנען מיר די וויסנשאַפטלעכע אַרבעט אַוועקשטעלן אויף אַ פעסטן יסוד. קליינע צעבראָקלטע זאַמלונגען, ניט זיי לאָזן מאַכן קיין פולע אַרבעט, ניט זיי קאָנען מאַכן דעם געהעריקן איינדרוק פון סאָלידקייט. און אַז ווילנע איז מסוגל צו דער דאָזיקער זאַמל-אַרבעט, האָט זי באַוויזן. וואַרשע האָט דאָך ניט אונטערגעהאַלטן די איניציאַטיווע פון גרינדן אַ פּרץ-מוזיי.

מכּוח דער פינאַנציעלער לאַגע פון אינסטיטוט באַדאַרף מען זאָגן, אַז מען דאַרף דאָס רעכענען פאַר אַ גוואַלדיקן אויפטו, אויב עטלעכע און צוואַנציק מאַגיסטראַטן אין פּוילן האָבן אָנערקענט פאַר נייטיק צו סובסידירן אַן אינסטיטוציע, וואָס געפינט זיך אין אַ פרעמדער שטאָט. אָבער דאָס ווייזט אונדז אויך, אַז מיר קאָנען און מוזן ווענדן אונדזער ענערגיע אין דער זייט. מיר מוזן די צאָל סובסידירנדיקע מאַגיסטראַטן פאַרטאָפּלען, און ניט נאָר אין פּוילן, נאָר אויך אין אַנדערע לענדער. אין לעטלאַנד איז פאַראַן אַ ספּעציעלער קולטור-פאָנד, צוליב אַן עקספּעדיציע אין לעטלאַנד וואָלט מען קאָנען קריגן אַ סובסידיע פון דעם פאָנד.

ג. מ י י ז י ל (וואַרשע) פּאָלעמיזירט מיט ל. קאַהאַן און דערווייזט, אַז מען קאָן די אָרגאַניזאַציע ניט צעטיילן. אין ראַט פון ייוואָ מוזן אַריינגיין סיי פאָרשטייער פון די סעקציעס, סיי פאָרשטייער פון די לענדער, וואו עס געפינען זיך פריינד פון ייוואָ. די וויסנשאַפטלעכע אַרבעט ווידער דאַרף געטאָן ווערן אומעטום. מען דאַרף לערנען פון דער פּראַקטיק. אָט האָט אַמעריקע אַרויסגעוויזן איניציאַטיווע, גיט אַרויס דעם זשורנאַל „פּנקס", גיט אַרויס דעם טעאַטער-באַנד, גרייט צו אַ באַנד פאָלקלאָר. געוויס איז ווילנע גוט פאַר אַ מוזיי-שטאָט. אויך פּרץ האָט געהאַלטן, אַז דער יידישער מוזיי דאַרף זיין אין ווילנע. אָבער ווילנע טאָר ניט אין גאַנצן קאָנצענטרירן אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט; דאָס קאָן אָפּשוואַכן די ענערגיע אויף די ערטער. ס'וואָלט אויך געווען כדאי צו שאַפן אַ פּאַסיקן נאָמען פאַר די זאַמלער, פאַר די סעקציעס, וואָס טוען אויף אַ קאָלאָסאַלע אַרבעט.

ז. ר י י ז ע ן (אָ. ק.). געוויס איז מייזיל גערעכט, אַז מען טאָר ווילנע ניט מאַכן פאַר אַן אָפּגאָט, אָבער וואָס זאָל מען טון, אַז עס איז נישטאָ קיין זיכערקייט, אַז די אינסטיטוציעס, וואָס מען וועט בויען אין אַנדערע ערטער, וועלן געראָטן. אָט האָט טאַקע דער קאַמינסקי-מוזיי עטלעכע יאָר זיך געשאַפן אין וואַרשע, ביז... די איניציאַטאָרן האָבן איבערגעשיקט די עקספּאָנאַטן

קיין ווילנע. אויך די ניו-יאָרקער קלערן אַריבערצושיקן די התחלות פון זייער טעאַטער-מוזיי קיין ווילנע. נאָר מען קאָן געפינען פאַר וואַרשע אַ וויכטיקע אַרבעט, וואָס קאָן נאָר דאָרטן געשאַפן ווערן. אָט האָט מאַרק שאַגאַל פאָרגעלייגט צו שאַפן אַ קונסט-סעקציע ביים ייוואָ. די קאָנפערענץ דאַרף ערנסט באַטראַכטן דעם דאָזיקן פאָרשלאָג, וואָס צו אים זיינען נאָך פאַראַן ענלעכע פאָרשלאָגן פון קינסטלער י. מ. עליאָוויטש, וואַרשע, און פריינד אַ. זיינפעלד, קראָקע; אַ קונסט-מוזיי קאָן געשאַפן ווערן נאָר אין וואַרשע.

איך וויל איצט אויפמערקזאַם מאַכן די קאָנפערענץ אויף מיין פאָרשלאָג מכּוח אַ חודשדיקן זשורנאַל פון ייוואָ, וואָס איך האָב שוין מכּוח אים גערעדט בפּרוטרוט אין מיין אַרטיקל אין די „ליטער. בלעטער" נומ' 42 ה. י. דער זשורנאַל וועט זיין אַ טריט פאָראויס אין דער פאַרלאַגס-אַרבעט פון ייוואָ. ווי וויכטיק גם זיינען אויך געווען אונדזערע שריפטן בשעתּם, זיינען זיי שוין איצט ניט מסוגל צו פאַרברייטערן דעם קרייז פון אונדזערע פריינד מחמת זייער טייערקייט; אויך געדויערט אַ סך צייט פון איין בוך ביזן צווייטן. אָט די חסרונות באַזייטיקט דער זשורנאַל. דער זשורנאַל וועט אויך מיטהעלפן צו סיסטעמאַטיזירן מער די אַרבעט פון די סעקציעס. עס וואָלטן אין זשורנאַל אויך געפונען אָרט אַרטיקלען פון פאַכן, וואָס זיינען ניט פאַרטראָטן אין די סעקציעס, למשל, פון פילאָזאָפיע. דער זשורנאַל וואָלט געקאָנט פּובליקירן די זאַמלונגען, און דורך דעם אונטערגעבן מער חשק די זאַמלער.

א. קאַלענבערג (וואַרשע). די אַרבעט פון ייוואָ דאַרף ניט זיין צענטראַליזירט. דאָס ליגט אין זיין טבע. עס וואָלט גוט געווען אַריבערצוטראָגן די פילאָלאָגישע סעקציע קיין וואַרשע. דאָרט זיינען פאַראַן גענוג וויסנשאַפטלעכע כּוחות. דאָס וואָלט פאַרגרינגערט די אַרבעט פון צענטער. — בנוגע די פינאַנצן וואָלט געווען גוט, דער אינסטיטוט זאָל פּראָקלאַמירן אין דער פּרעסע אַ מיטגלידער-קייט.

א. טשעריקאָווער (אָ. ק.). מיר קאָנען ניט אָפּטיילן אין גאַנצן די אָרגאַניזיר-אַרבעט פון דער וויסנשאַפטלעכער. די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס מוזן זיין פאַרטראָטן אין דער פאַרוואַלטונג, וואָרים נאָר די וויסנשאַפטלער וועלן קאָנען אַריינטראָגן דעם געהעריקן פאַטאָס. און דער געזעלשאַפטלעכער טוער, וואָס זאָרגט פאַר די פינאַנצן פון אינסטיטוט, מוז זיך פילן אויך גייסטיק פאַרבונדן מיט אים. דערפאַר ווילן מיר האָבן אין דער פאַרוואַלטונג אַ העלפט קולטור-טוער און אַ העלפט וויסנשאַפטלער. — אויף צו פאַרברייטערן די אַרבעט וועלן מיר זיך ניט קאָנען באַגיין סוף-כּל-סוף אָן אינסטרוקטאָרן און ספּעציעלע שלוחים. — אין דער פראַגע מכּוח די וויסנשאַפטלעכע זאַמלונגען איז בעצם גערעכט ח' ווייגרייך, אַז זיי וואָלטן באַדאַרפט זיין קאָנצענטרירט אין ווילנע. אָבער דאָס איז דאָך ניט מעגלעך,

וויבאַלד אַז די וויסנשאַפֿטלעכע סעקציעס זיינען ניט אויף איין אָרט. דער פֿירער פֿון דער עקאָנאָמיש=סטאַטיסטישער סעקציע, אַ שטייגער, מוז דאָך האָבן זיינע מאַטעריאַלן ביי דער האַנט.

דער פֿאָרשלאָג מכּוח דעם זשורנאַל איז אומגעהייער וויכטיק, נאָר ער קומט צו אומגעריכט, אַז מיר זאָלן קענען אָננעמען תּיכּף אַ באַשלוס. עס איז גרינגער צו זאָגן 10 בויגן וויסנשאַפֿטלעכן מאַטעריאַל אַלע חודש, ווי דאָס אויסצופֿירן. מען דאַרף איבערגעבן דעם פֿאָרשלאָג דער פֿאַרוואַלטונג אויף אויסצואַרבעטן בפּרוטרוט דעם פּלאַן. — מען דאַרף ניט אַנדערש אָננעמען אַ באַשלוס צו בילדן אַ ליטעראַרישע קאָמיסיע; דורך דעם וועט מען געוויס צוציען נייע כּוחות, און דער ליטעראַטור וועט געוויס זיין געדינט ווען מען וועט אַוועקשטעלן די ליטעראַטור=פֿאָרשונג אויף אַ וויסנשאַפֿטלעכן יסוד. פֿאַר דער קונסט=סעקציע איז קיין בעסערער אָרט ניטאָ, ווי אין פּאַריז.

מ. מאַרק (ריגע). די פֿראַגע, ווי אַזוי צו אָרגאַניזירן די אַרבעט אויף די ערטער, איז ניט אַזוי גרינג צו פֿאַרענטפֿערן. עס וואָלט אוודאי גוט געווען אַריינצוציען די מאַסן אין דער אָרגאַניזאַציע פֿון ייוואָ, אָבער מיט וואָס האַלט מען איין דעם מאַסן=מיטגליד פֿון איין אַלגעמיינער פֿאַרזאַמלונג ביז דער צווייטער? מיט מיטגליד=אָפּצאָלן אַליין איז דאָס ניט מעגלעך. די געזעלשאַפֿט פֿריינד פֿון ייוואָ אין איטלעכן אָרט דאַרף צונויפֿגעשטעלט ווערן נאָר פֿון אַקטיווע מיטגלידער, וואָס קענען אָנפֿירן די געלט=אַקציע אָדער טאָן אַ זאַמלערישע אַרבעט אָדער אַ וויסנשאַפֿטלעכע אַרבעט. מיטגלידער פֿון אַזעלכע געזעלשאַפֿטן וועלן ניט זיין פֿיל אין צאָל, אָבער זיי וועלן קענען טאָן פּראָדוקטיווע אַרבעט. זיי וועלן דאַרפֿן צוציען סימפּאַטיקער צווישן די ברייטערע קרייזן. איינע פֿון די אַרבעטן, וואָס קאָן שאַפֿן אַ שטענדיקע הכנסה, באַדאַרף זיין — פֿאַרשפּרייטן קאַרטעס פֿאַר מיטבויער (מיטבויער=קאַרטעס) פֿאַר אַ באַשטימטן אָפּצאָל. יעדער איינציקער, וואָס פֿאַרשפּרייט, לאָמיר אָננעמען, צען קאַרטעס, באַקומט דעם טיטל מוער פֿאַרן אינסטיטוט. פֿאַר די מוער פֿון ייוואָ קאָן מען טיילן געוויסע זשעטאָנען, וואָס עס איז אָנגעלייגט ביי דער יוגנט. מען קאָן אין דער באַשטייערונג אַריינציען פֿאַראיינען, קולטור=געזעלשאַפֿטן, די שול=יוגנט. מען קאָן איינשטעלן אַזוי, ווי עס איז זיך נוהג די צישאָ אין לעטלאַנד, אַז אַלע פֿאַראיינען און געזעלשאַפֿטן זאָלן באַשטייערן זיך מיט אַ באַשטימטן פּראָצענט פֿון זייערע הכנסות לטובת דעם ייוואָ.

נ ח פּרילוצקי (וואַרשע). עס איז לטובֿה פֿון דער זאַך, אַז די עצם וויסנשאַפֿטלעכע אַרבעט זאָל זיין אין אַן אָרט, וואָס ליגט אָן אַ זייט פֿון פּאָליטישן לעבן. די שטילקייט פֿון ווילנע איז גראָד גוט פֿאַר דער וויסנשאַפֿט. אָבער די אָרגאַניזאַציע פֿון ייוואָ וועט אויף להבא ניט קענען בלייבן אין דער איצטיקער פֿאָרם, אויב ער וועט וועלן באַדינען דאָס וועלט=יידנטום. עס דאַרפֿן

ווערן געשאַפן געזעלשאַפטן פון ייוואָ אין אַלע לענדער פון אַ קאָמפּאַקטן יידישן ישוב, און די דאָזיקע געזעלשאַפטן פאַראייניקן זיך אין אַ פעדעראַציע. אָבער אויך איצט באַדאַרף מען די וויסנשאַפטלעכע אַרבעט דעצענטראַליזירן. אויך וויסנשאַפטלעכע זאַמלונגען זיינען נייטיק אין אַנדערע ערטער, שוין מחמת דעם רושם, וואָס זיי מאַכן אויפן באַזוכער. מיזייען זיינען נייטיק אין אַלע פונקטן פון געדיכטן יידישן ישוב. מען קאָן קלייבן דאָרט דובלעטן, צי פאָטאָגראַפיעס, צי קאָפּיעס. פאַר די נאָענטסטע יאָרן קאָן דער צענטראַלער אַרכיוו בלייבן אין ווילנע. שפּעטער וועט מען קאָנען טראַכטן וועגן דעצענטראַליזאַציע. אויך וועלן מיר מוזן שאַפן עקספּאָזיטורן אין פאַרשיידענע שטעט צו פאַרשפּרייטן בילדונג: מען קאָן ניט אייגהאַלטן מענטשן, ווען מען גיט זיי גאָרניט. דאָס פּראָפּאַגאַנדע־ביוראָ דאַרף זיצן אין וואַרשע. די סעקציע פאַר פּלאַסטישער קונסט דאַרף זיין אין פּאַריז, דער מוזיי אָבער אין וואַרשע.

י. עליאָוויטש (וואַרשע). עס איז לאַנג צייט צו שאַפן אַ מוזיי פאַר יידישער קונסט, ניט נאָר פאַר דער נייער, נייערט אויך פאַר דער אַלטער. עס איז דאָך עד־היום ניט באַשטימט דער אינהאַלט, דער מהות פונם באַגריף יידישע קונסט. ערשט דעמאָלט, ווען מען וועט האָבן צוזאַמען אַלצדינג, וואָס פאַרבינדט זיך מיטן עפּיטעט יידיש, וועט זיך לאָזן באַשטימען די יידישע קונסט און איר כאַראַקטער. דער אָרט פון מוזיי דאַרף זיין וואַרשע. דאָרטווירקט שוין אַ טעטיקע געזעלשאַפט פאַר יידישער קונסט. דער רעדנער שטעלט זיינע כוחות און זיינע קענטעניש אין דינסט פון דער זאַך.

מ. גראָסמאַן (וואַרשע). אָרגאַניזאַציע איז איצט די ערשטע אַרבעט. אין וואַרשע איז ביז איצט גאָרניט געטאָן געוואָרן אין דעם פּרט. די געזעלשאַפט „פריינד" האָט אַפילו דעם אָפּצאָל פאַר דעם אינסטיטוט ניט געקליבן. אָבער מען קאָן אין וואַרשע אַ סך אויפטאָן. אויב ח' ווײַנרייך וואָלט אָפּגעגעבן 4 חדשים פאַר אָרגאַניזיר־אַרבעט אין פּוילן, וואָלט ער מער אויפגעטאָן, ווי אין אַמעריקע. די צונויפקומען פון די זאַמלער מיט דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע דאַרפן זיין אָפטער, וואָס גיכער מוז ווערן אָרגאַניזירט די אינסטרוקטאָרישע קורסן פאַר זאַמלער. די פילאָלאָגישע סעקציע דאַרף אַריבערגעטראָגן ווערן קיין וואַרשע. מען מוז צוציען נייע כוחות. אַ שאָד, וואָס דער פאָלקלאָר־באַנד גייט אַרויס אין ניו־יאָרק, וואַרשע איז אַ פּאַסיקערער אָרט. צום סוף וויל איך זאָגן, אַז דער אינסטיטוט קאָן זיין ריכטיקן וועג געפינען נאָר אין מיטאַרבעט און אין גייסט פון די מאַסן, וואָס פון זיי קומען די זאַמלער, און אין די אינטערעסן פון די מאַסן.

ע. רינגעלבלום (וואַרשע). מען דאַרף אָפּגעבן אַ וואָרט פאַר פּראָפּאַגאַנדע און אָרגאַניזאַציע פון די ייוואָ־קערפּערשאַפטן. ניט אומעטום וועט מען קאָנען שאַפן קערפּערשאַפטן — אין די פאַלן וועט מען מוזן זיך

באַנוגענען מיט פאַרטרויונגס=מענער. וואָס איז שייך דער אָרגאַניזאַציע פון די סעקציעס, באַדאַרפן אין אַלע לענדער באַשאַפן ווערן פאַראַלעלע קאָמיסיעס, וואָס אַרבעטן אויטאָנאָם. למשל, די וואַרשעווער היסטאָרישע קאָמיסיע וואָלט געקאָנט אַרויסגעבן אַ לאָקאַלן היסטאָרישן זשורנאַל, פאַרשטייט זיך, אונטער דער קאָנטראָלע פון צענטער. דעצענטראַליזאַציע אין דעם פאַל קאָן נאָר לעבעדיקער מאַכן די אַרבעט. ס'איז וויכטיק אַרויסצוגעבן אַן אָרגאַן, וואָס זאָל קריגן אַ גרויסע פאַרשפרייטונג. דערפאַר איז ח' רייזענס פאָרשלאָג געקומען צו דער צייט. עס איז אָבער שווער אַרויסצוגעבן איין זשורנאַל אין דעם פאַרנעם, ווי רייזען לייגט פאָר. ס'וואָלט געווען גלייכער צו טיילן אים אויף אַ היסטאָריש=עקאָנאָמישן און פילאָלאָגיש=עטנאָגראַפישן. — ווייטער באַדאַרף מען דערמאָנען וועגן דער וויכטיקער אויפגאַבע צו פאַרבינדן דעם ייוואָ מיט אינטערנאַציאָנאַלע ווּיסנשאַפטלעכע פאַראייניקונגען.

נ. גערגעל (בערלין). אין די קליינע שטעט קאָן מען ווינציק וואָס אויפטאָן פאַר דער וויסנשאַפט, נאָר אין די גרויסע שטעט קאָן געווים אויפגעטאָן ווערן ממשותדיקע אַרבעט, און די אָרטיקע קאָמיסיעס מוזן זיין אויטאָנאָם. נאַטירלעך איז איין מוזיי ניט גענוג פאַר דער גאַנצער נאַציע. עס זיינען געווען מוזייען, איידער דער אינסטיטוט איז געווען, און עס וועלן אויך ווייטער עקסיסטירן אָרטיקע מוזייען. די אויפגאַבע פון ייוואָ וועט זיין צו אינסטרויִרן די זאַמל=אַרבעט און דעם מוזייען=בוי.

בכדי די פראָפּאַגאַנדע זאָל גיין ווי געהעריק, מוז מען פיקסירן אין בודזשעט לכתחילה אַ געוויסע סומע צוליב דעם צוועק. אמת, עס קאָן זיין, אַז מען וועט גלייך אפשר ניט באַמערקן די רעזולטאַטן פון דער אַרבעט, אָבער זיי וועלן מיט דער צייט בלי=ספק זיין. אין פוילן קאָן מען נאָך אַ סך אויפטאָן אויפן געביט פון אָרגאַניזאַציע און פינאַנצן. אַנדערע געזעלשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, ווי „אָרט", יש"אָ, קאָנען דינען פאַר אַ ביישפיל. מען מוז צוליב דער אַרבעט אָרגאַניזירן אַ פרעסע=ביוראָ, אָנשטעלן אינסטרוקטאָרן — אַז דעם וועט שווער זיין אויפצוטאָן אַ סך.

י. שיפער (וואַרשע). מיר וואָלט זיין גרינג צו ריידן אַ מעת=לעת וועגן די אויפגאַבן פון אינסטיטוט, אָבער מען מוז זיך רעכענען מיט די מעגלעכקייטן. די נאָענטסטע אויפגאַבע, וואָס שטייט פאַר אונדז, איז צו אָרגאַניזירן די געזעלשאַפט אין פוילן גופא. ווילנע קאָן זיין אַ צענטער, אָבער די צווייגן דאַרפן זיין צעשפרייט איבער גאַנץ פוילן. מען קאָן אין דעם פרט שוין מערקן די באַפרוכפערנדיקע ווירקונג פון דער קאָנפערענץ, דעריבער דאַרפן מיר באַשטימען, אַז די קאָנפערענצן זאָלן פאָרקומען פעריאָדיש. אין אונדזערע פלענער לאָמיר זיין באַשיידענער. מיר צייכענען זיך אָן גרויסע ליניעס, נאָר גלייכצייטיק מוזן מיר אויסאַרבעטן אַ פראָגראַם אויף די נאָענט=

סטע 2—3 יאָר, דעמאָלט וועלן פֿאַרשווינדן אַ סך שטרייט=פּונקטן. די ערשטע גאָענטסטע אויפֿגאַבע איז צו אָרגאַניזירן די וויסנשאַפֿטס=מענער, אויסטיילן טעמעס, וואָס דאַרפֿן אין דער ערשטער ריי באַאַרבעט ווערן. ווייטער שטייט אַן אויפֿגאַבע צו באַקעמפֿן דעם שאַנטאַזש, וואָס ווערט געטריבן אין דער פּראָווינץ מיט וויסנשאַפֿטלעכע רעפֿעראַטן. מוסטער=רעפֿעראַטן פֿאַר דער פּראָווינץ, וואו עס וועט קומען אַ רעפֿערענט פֿון ייוואָ, דאָס וועט זיין די בעסטע פּראָפּאַגאַנדע פֿאַר ייוואָ, דערמיט וועט ער טאָן באמת זיין חוב קעגן קליינעם שטעטל. די שטעטלעך האָבן, פֿון זייער זייט, אַ סך אויפֿגעטאָן, די 51.000 נומערן פֿון דער עטנאָגראַפֿישער זאַמלונג קומען פֿון שטעטל, און אָט די דאָזיקע זאַמלונגען מוזן באַלד אָפּגעדרוקט ווערן, זאָל זיין נאָך אין ניט באַאַרבעטן צושטאַנד, אין ספּעציעלע זאַמלונגען, צי אין אַן עטנאָגראַפֿישן זשורנאַל. — די ליטעראַרישע אַרבעט פֿון ייוואָ מוז האָנאָרירט ווערן; מען קאָן איין מאָל בויען שריפֿטן אויף מתּנות, אָבער צו גרויסע קרבנות פֿון וויסנשאַפֿטלעכע שריפֿטשטעלער מאָך מען ניט פֿאַרלאַנגען. מען דאַרף זיך צוליב פֿאַרלעגערישער אַרבעט פֿאַרבינדן מיט די גרעסערע יידישע פֿאַרלאַגן; אויף צו זיכערן די ביכער פֿון אינסטיטוט אַן אָפּזאַץ דאַרף מען זען אָרגאַניזירן דעם ביכער=קויפֿער. דאָס איז ווייטער אַן אַרבעט פֿון ייוואָ אין דער פּראָווינץ. פֿאַר דער פּראָווינץ דאַרף דער ייוואָ אויך אָרגאַניזירן אַ וואַנדער=טרופּע, אויף צו אַנטוויקלען דעם יידישן טעאַטער. — פֿאַר די שטעט און שטעטלעך קאָן דער ייוואָ טאָן נאָך אַ וויכטיקע אַרבעט: גרינדן אָרטיקע היסטאָרישע קאָמיסיעס, וואָס זאָלן אונטער דער פֿירונג פֿון דער היסטאָרישער סעקציע אַרויסגעבן מאָנאָגראַפֿיעס איבער זייערע שטעט. דאָס וועט די אָרטיקע מענטשן פֿאַראינטערעסירן, און אַזוי אַרום אַריינציען זיי אין דער אַלגעמיינער אַרבעט פֿון ייוואָ.

י. זעלקאָוויטש (לאָדזש). אין אַזאַ גרויסער שטאָט, ווי לאָדזש, איז נאָך ניטאָ קיין אָרגאַניזאַציע פֿון ייוואָ. און דאָך האָט אָפּגעגאָלטן איינציקע פֿריינד, חוץ צונויפֿקלייבן מאַטעריאַלן, אויך אויסצופּועלן סובסידיעס ביים מאַגיסטראַט (3000 גילדן) און ביי דער קהילה (3000 גילדן). לעצטנס האָט זיך אָנגעהויבן אויך אַן אַקציע צווישן די יידישע עקאָנאָמישע אָרגאַניזאַציעס. מען דאַרף פֿירן אַ ברייטע פּראָפּאַגאַנדע. דעמאָלט וואָלט דער בודזשעט פֿון 60.000 דאָלער קאָנען געדעקט ווערן. מען דאַרף באַשטימען אַ חודש פֿאַרן ייוואָ, אין משך פֿון דעם חודש אַריינציען אין דער אַרבעט פֿון ייוואָ אַלע יחידים און געזעלשאַפֿטן. די זאַמל=אַרבעט דאַרף אויך בעסער אָרגאַניזירט ווערן. מען דאַרף אינסטרוירן די זאַמלער, געבן זיי כאָטש סיסטעמאַטישע ידיעות וועגן דעם, וואָס עס איז שוין געזאַמלט, אויב עס איז ניט מעגלעך אַרויסצוגעבן באַלד די מאַטעריאַלן גופֿא. עס זיינען פֿאַראַן גאַנצע געגנטן, וואָס זיינען נאָך ניט אָנגערירט פֿון דער זאַמל=אַרבעט. אָט זיינען פֿאַראַן אַרום לאָדזש אַזעלכע אַלטע יידישע קהילות ווי ליוטאָמירסק,

לענטשיץ, אָזאָרקאָוו, וואו מען קאָן געפינען אוצרות גאַנצע פון פאָלקלאָר... איך טראָג אַריין אַ פאָרשלאָג: צו באַשטימען אין אַלע גרעסערע יידישע קיבוצים ראַיאָן־סעקרעטאַרן, וואָס זאָלן זיך איינגאַנצן אָפּגעבן דער אַרבעט פאַר ייוואָ און אַרומפאָרן איבערן ראַיאָן. — און נאָך אַ זאַך: זאַמלער באַדאַרפן קריגן די שריפטן מיט אַ גרויסן ראַבאַט.

ד״ר ר. מאַהלער (וואַרשע). דאָ איז פאָראַן אַ גרויסע דיספּראָפּאָרציע צווישן דער וויכטיקייט פון די באַשלוסן, וואָס דאַרפן אָנגענומען ווערן, און דער קליינער צאָל דעלעגאַטן. מען קאָן ניט דערלאָזן, אַז געציילטע שטעט און געזעלשאַפטן זאָלן פּסקענען וועגן אַלע ענינים פון ייוואָ. גראָד זיינען די וויכטיקסטע קולטור־אָרגאַניזאַציעס ניט פאַרטראָטן. ייש״אָ האָט דאָ ניט קיין באַשטים־רעכט. היינטיקע קאָנפערענץ טאָר ניט אָננעמען קיין ענדגילטיקע באַשלוסן. עס מוז געשאַפן ווערן נאָר אַ צייטווייליקער סטאַטוט און צייטווייליקע פאַרוואַלטונג. מען דאַרף זיך ערשט פאַרנעמען מיט אָרגאַניזירן די פאַרטרעטערשאַפט אין ייוואָ. עס דאַרפן צוגעצויגן ווערן ווי מיטגלידער די גרויסע קולטור־אָרגאַניזאַציעס (ווי יישאָ, קולטור־אַמטן, די געזעלשאַפט פאַר אָוונט־קורסן אאַז״וו). ערשט אין אַ יאָר אַרום דאַרף צונויפגערופן ווערן אַ קאָנפערענץ פון די דאָזיקע אָרגאַניזירטע מיטגלידער, וואָס וועט האָבן דאָס רעכט צו באַשטימען די ליניע פון ייוואָ. — דער פאָרשלאָג פון פּ׳ גיטערמאַן וועגן אינפאָרמאַציע פאַר אַליינלערנער איז נאָר איין פּונקט פון דער בילדונגס־אַרבעט לטובת די ברייטע מאַסן. צו דעם געהער אויך דער פאָרשלאָג פון ד״ר שיפּער וועגן ייוואָ־רעפערענטן. איך אונטערשטיץ ביידע פאָרשלאָגן, נאָר די דאָזיקע אַרבעטן דאַרפן זיין נאָר אַ טייל פון אַ סיסטעמאַטישער בילדונגס־אַרבעט.

ש. באַסטאָמסקי (ווילנע). ד״ר מאַהלער קאָן מיט זיינע פאָרשלאָגן וועגן דער אָרגאַניזאַציע פון ייוואָ נאָר ברענגען שאָדן. מיר דאַרפן אַליין שאַפן מאַסן־אָרגאַניזאַציעס, די אַרבעטער קאָנען דירעקט פּערזענלעך אַריינטרעטן אין די אָרגאַניזאַציעס פון ייוואָ. דאָס, וואָס מיר ווילן באַשליסן דאָ, איז סיי ווי אַ פּראָוויזאָריום ביז דער קומענדיקער קאָנפערענץ, אָבער מיר באַדאַרפן עס ניט אונטערשטרייכן. — די אָרטיקע אַרבעט דאַרף געוויסער אַנטוויקלט ווערן. איך לייג פאָר, דער ייוואָ זאָל שאַפן אַ פּרץ־מוזיי צו זיין 15טן יאָרצייט אין וואַרשע; אויך די מאַטעריאַלן, וואָס זיינען איצט אין ווילנע, דאַרפן ווערן אַריבערגעפירט אַהין. דאָס וועט אויפמונטערן די וואַרשעווער פריינד. — אַ זשורנאַל איז אַ נויטווענדיקייט. אַלע סעקציעס האָבן צו פאַרעפנטלעכן מאַטעריאַלן, און אַ זשורנאַל איז דער בעסטער אָרט דערפאַר.

א. זיינפעלד (קראָקע). מיר מוזן האָבן אַ קונסט־מוזיי, דער פּאַסיקער אָרט דערפאַר איז וואַרשע. פאַר דער בוי־אַקציע פון ייוואָ דאַרף מען

צרויסלאָזן שײַנען אויף בויציגל; יעדער ציגל דאַרף קאָסטן אַ דאָלאַר. אויף דעם וועג קאָן מען אויסנוצן די אָפּערוויליקייט פון די מאַסן.

ז ר ו ב ב ל (וואַרשע). מיר דאַרפן הײַנט באַשטימען די ווייטערדיקע אַרבעט פון אינסטיטוט. ווער זײַנען די „מיר”? ווער זײַנען מיר אָרגאַניזאַציאָנעל? און דאָס איז ניט קיין פּוסטע פראַגע פון פאָרמעס. איך שפּיר זיצנדיק דאָ, ווי מיר פאַרלירן ביסלעכווײַז די אויפגאַבעס פון ייוואָ. ווען מען זאָל אָננעמען אָט די אַלע אַרײַנגעטראָגענע פאָרשלאָגן, וועלן מיר האַלטן בײַ אַ קולטור-ליגע. עס איז דאָך קשה, וואָס בײַ אַזוי פיל אָנערקענונג זײַנען דאָ פאַרטראָטן אַזוי ווינציק אָרגאַניזאַציעס. עס דערוועקט זיך דער חשד, אַז די פירער פון ייוואָ גייען אַראָפּ פון זייער לכתּחילהדיקער פּאָזיציע, וואָס האָט זיך געשטיצט אויף די אַרבעטער-אָרגאַניזאַציעס, און אַז זיי צאַמען זיך אָפּ פון אונדזער שול-אַרבעט. אָבער עס איז דאָך אַ טעות צו מיינען, אַז דער ייוואָ קאָן זיך שטיצן אויף אַנדערע קרײַזן. אַזוי ווי דער צווייטער צוזאַמענפאָר פון דער יישאָ האָט אָנגענומען דער ערשטער דעם לאָזונג פון ייוואָ, אַזוי דאַרף ווייטער די יישאָ בלײַבן פאַרבונדן מיטן אינסטיטוט. היות ווי די איצטיקע קאָנפערענץ קאָן ניט ווערן גערעכנט פאַר דער פולער פאַרטרעטונג פון דעם געדאַנק פון ייוואָ, איז דעריבער נאָך ניט געקומען דער מאָמענט צו שאַפן די סטאַבילע אָרגאַניזאַציע-פאָרמען, עס איז נאָך ניט געקומען די צייט צו שאַפן די קאָנסטיטוציע פון ייוואָ. מען האָט נאָך די פראַגן אַפילו ניט דורכדיסקוטירט ווי געהעריק. און איצט, ווען עס וועט זיך האַנדלען מכּוח שאַפן אַ ראַט פון ייוואָ, דאַרף מען אויסאַרבעטן דעם פּלאַן פון ראַט אַזוי, אַז די געזעלשאַפטלעכע גרופּעס זאָלן האָבן די מעגלעכקייט פון אַ דירעקטער מיטאַרבעט. זעט ניט צו פאַרלירן די מיטאַרבעט פון יענע שיכטן, וואָס אָן זיי פאַרלירט דער אינסטיטוט זײַן אינהאַלט. שטעלט אײַן די ווייטערדיקע אַרבעט אַזוי, אַז דער ייוואָ זאָל ווערן אַן אָרגאַנישער ענין פאַר דער גאַנצער אַרבעטערשאַפט.

ב ן - אַ ד י ר (בערלין). מען האָט דאָ ווינציק גערעדט וועגן כאַראַקטער פון זשורנאַל. די שריפטן זײַנען צו אַקאַדעמיש. ווichטיקע פראַגעס פון הײַנטיקן לעבן קאָנען אין זיי ניט ווערן באַטראַכט. דערפאַר מוז דער זשורנאַל זײַן ענג פאַרבונדן מיטן לעבן. ער דאַרף באַהאַנדלען די פראַגעס, וואָס אינטערעסירן דעם לערער, דעם געזעלשאַפטלעכן טוער. — אַ צווייטע פראַגע איז: ווער איז דער באַרעכטיקטער מיטגליד פון אַ סעקציע? דאָס מוז דאָ אויפגעקלערט און באַשטימט ווערן. אויב מען וועט ניט באַווײַזן דאָס צו טאָן, באַדאַרף אויסגעטיילט ווערן אַ באַזונדער קאָמיסיע צוליב דעם.

י. ג י ט ע ר מ אַ ן (וואַרשע). עס זײַנען אַרײַנגעטראָגן אַ גאַנצע מאַסע פאָרשלאָגן מכּוח דער קומענדיקער אַרבעט פון ייוואָ. ווען מען וועט אָט די אַלע פאָרשלאָגן צונויפנעמען און גרופּירן, וועט זיך ממילא אָנמערקן די

ווייטערדיקע ליניע פון דער אַרבעט פון ייוואָ. איך לייג דעריבער פאָר אויסצוקלייבן אַ קאָמיסיע אויף דורכצוקוקן און גרופירן די פאָרשלאָגן און אַוועקשטעלן זיי צו אָפּשטימונג פאַרן פּלענום. ביים באַטראַכטן די רעזאָלוציעס באַדאַרף מען קודם־כל אויסטיילן די, וואָס זיינען אויסן אַריינצוציען די מאַסן אין דער אַרבעט פון ייוואָ. אין דעם פּרט איז, למשל, זייער וויכטיק דער פאָרשלאָג וועגן זשורנאַל. מען דאַרף אויך אויסנוצן די שטימונג פון סימפּאַטיע, וואָס הערשט איצט אַרום דעם ייוואָ, כדי צוצוציען מאַגיסטראַטן, קהילות, געזעלשאַפטן, פּראָפ' פאַראיינען, יחידים. דער ייוואָ דאַרף זען פועלן ביי יידישע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, זיי זאָלן צושיקן קאָפּיעס פון זייער סטאַטיסטישן מאַטעריאַל, אַנקעטעס, באַריכטן צום ייוואָ, צוליב דער ווייטערדיקער באַאַרבעטונג. צוליב דער דאָזיקער גרויסער אַרבעט באַדאַרף רעאָרגאַניזירט ווערן דער סעקרעטאַריאַט פון ייוואָ. מען מוז אין דער גאָענמסטער צייט אַוועקשטעלן אַ ספּעציעלן מענטשן, וואָס זאָל די אָנגעמערקטע אַרבעטן אויספירן.

י. פאַ י ע נ ס אָ ן (דערפּעט). די פאָדערונגען, וואָס זיינען דאָ געשטעלט געוואָרן, שטייען ווייט איבער די מעגלעכקייטן פונם בודזשעט, וואָס די פינאַנץ־קאָמיסיע האָט איינגעשטעלט. עס איז אָבער ניט קיין חיסרון. דאָס באַווייזט די באַגייסטערונג און דעם שוואונג צו דער אַרבעט, וואָס די דעלעגאַטן האָבן מיט זיך מיטגעבראַכט, צי געקראָגן דאָ אויף דער קאָנפערענץ. עס בלייבט נאָר צו ווינטשן, אַז די דאָזיקע באַגייסטערונג זאָל אָנהאַלטן, אויך ווען די דעלעגאַטן וועלן זיך האָבן צוריקגעקערט אַהיים. דעמאָלט וועלן זיי מיט זייער באַגייסטערונג קאָנען אָנצינדן אויך זייער סביבה. און אויב דאָס וועט געשען, זיינען מיר זיכער, אַ מיר וועלן אונדזער פּראָגראַם אויספירן.

עס ווערן אויסגעקליבן צוויי קאָמיסיעס: 1) פאַר דורכקוקן און גרופירן די רעזאָלוציעס — בן־אַדיר, ד"ר גענש, נ. גערגעל, ד"ר מ. ווייגרייך, נ. מייזיל, ז. קלמנאָוויטש, ז. רייזען, ד"ר שיפּער; און 2) פאַר נאָמינירן קאַנדידאַטן אין די אָרגאַנען, וואָס די קאָנפערענץ דאַרף אויסקלייבן — י. ברוידע, י. גיטערמאַן, מ. וויינרייך, א. זיינפעלד, א. טשעריקאָווער, י. לעשטשינסקי, מ. מאַרק, ב. קלעצקין, ז. רייזען.

דערמיט ווערט די זיצונג געשלאָסן.

זעקסטע זיצונג.

(זונטאָג, 27טן אָקטאָבער, האַלב 11 פרי)

פאָרזיצער מ. ווײַנרײַך, דערנאָך נ. פּרילוצקי.

דער פאָרזיצער. די זיצונג איז געעפנט. אויפן סדר־היום שטייט די אָפּשטימונג פון אָרגאַניזיר־סטאַטוט פון ייוואָ און פון אַ רײ פאָרגעשלאָגענע רעזאָלוציעס. מיר הייבן אָן מיט דעם אָרגאַניזיר־סטאַטוט, און מיט דער אָננעמונג וועלן זײַן שוין געדעקט אַ רײ פאָרגעלייגטע רעזאָלוציעס. דאָס וואָרט באַקומט דער רעפערענט פון דער אָרגאַניזיר־קאָמיסיע פ׳ משעריקאָווער.

א. משעריקאָווער. דאָ האָט נעכטן פ׳ זרובבל אַרויסגעזאָגט אַ געדאַנק, אַז מיר זאָלן שאַפן דערווײַל נאָר אַ פּראָוויזאָרישן סטאַטוט. איך בין קעגן דעם. בײַ אַ פּראָוויזאָריום איז שווערער צו אַרבעטן. די קומענדיקע קאָנפערענץ אָדער צוזאַמענפאָר האָט סײַ ווי סײַ דאָס פולע רעכט צו בײַטן דעם סטאַטוט. דער פון דער קאָמיסיע פאָרגעלייגטער אָרגאַניזיר־פּראָיעקט לייענט זיך אַזוי:

I. עס ווערט געשאַפן אַן אַלוועלטלעכער פאַרבאַנד פון געזעלשאַפטן „פרײַנד פון ייוואָ“, געבויט אויפן פּרינציפּ פון מיטגלידערשאַפט.

II. אַ מיטגליד פון אַ געזעלשאַפט „פרײַנד“ קען זײַן דער, ווער עס אָנערקענט די צילן און וועגן פון ייוואָ, וואָס זײַנען פאָרמולירט אין דער פּרינציפּן־דערקלערונג, געדרוקט אין זײַנע אויסגאַבעס.

III. די אָנפירנדיקע אָרגאַנען פון ייוואָ זײַנען: דער צוזאַמענפאָר (קאָנפערענץ), דער ראַט, די צענטראַלע פאַרוואַלטונג מיט אַן אויספיר־ביוראָ.

IV. דער ראַט באַשטייט פון 40 פערזאָן. אַ העלפט דערפון זײַנען פאָרשטייער פון די געזעלשאַפטן „פרײַנד“ אויף די ערטער לויט פאָלגנדן שליסל: פוילן — 4, פאַר. שטאַטן פון אַמעריקע — 4, און צו 1 פון אַרגענטינע, בראַזיל, דײַטשלאַנד, דרום־אַפריקע, ליטע, לעטלאַנד, ענגלאַנד, עסטלאַנד, עסטרײַך, פראַנקרײַך, פאַלעסטינע, רומעניע, און אַ העלפט פאָרשטייער פון די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס אין אַ גלײַכער צאָל.

אויב עס וועלן צוקומען נײַע לאַנד־אָרגאַניזאַציעס און נײַע סעקציעס, באַקומען זײ אַן אַנטשפּרעכנדיקע פאַרטרעטונג. (בײַ ענדערונגען פון באַשטאַנד דאַרף אָפּגעהיט ווערן די פּראָפּאָרציע פון 50 פּראָצ. און 50 פּראָצ.),

V. די איצטיקע קאָנפערענץ באַשטימט דעם שליסל פון די ראַט־מיטגלידער און פאָדערט אויף סײַ די לאַנד־אָרגאַניזאַציעס פון די פרײַנד, סײַ די סעקציעס, צו דעלעגירן זייערע פאָרשטייער אין ראַט ניט שפּעטער, ווי אין 2 חדשים אַרום.

VI. די צענטראַלע פאַרוואַלטונג באַשטייט פון 12 מיטגלידער און 4 קאַנדידאַטן (אויסגעוויילט אויף דער קאָנפערענץ), 6 פאָרשטייער פון די פריינד און 6—פון די סעקציעס. די פערזאָנען ווערן געוויילט אינדיווידועל.

VII. פון די מיטגלידער פון דער צענטפאַרוואַלטונג ווערט אויסגעוויילט אַן אויספיר־ביוראָ פון 4; דער זיץ פון דער אויספיר־ביוראָ איז ווילנע.

VIII. דער צוזאַמענפאָר (קאָנפערענץ) קומט פאָר ניט זעלטענער, ווי 1 מאָל אין 3 יאָר, די סעסיעס פון ראַט ניט זעלטענער ווי 1 מאָל אין יאָר, די פּלענומס פון דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג ניט זעלטענער פון 2 מאָל אין יאָר. אין דער צווישנצייט ווערן אַלע וויכטיקע פראַגן באַשלאָסן דורך אַ שריפטלעכן רעפערענדום ביי די מיטגלידער.

IX. קאָמפּעטענץ פון ראַט: אויסהערן באַריכטן פון דער אַרבעט, פעסטשטעלן דעם בודזשעט און אָננעמען אַן אַלגעמיינעם אַרבעט־פּלאַן אויפן יאָר.

X. קאָמפּעטענץ פון דער צענטפאַרוואַלטונג: אָנפירן מיט דער גאַנצער אַרבעט, רעאַליזירן דעם אַרבעט־פּלאַן, וואָס דער ראַט נעמט אין אַלגעמיין אָן, שאַפן נייע פּראָיעקטן אאַז"וו.

XI. דאָס אויספיר־ביוראָ פירט די לויפיקע אָרגאַניזאַציאָנעלע אַרבעט אין די ראַמען פון די אָנגענומענע באַשלוסן. דאָס ביוראָ פאַרוואַלטעט אויך איבערן פאַרמעגן פון אינסטיטוט.

XII. עס ווערט געשאַפן אַ צענטראַלע קאַסע און איינגעשטעלט אַ צענטראַלע בוכהאַלטעריע.

דורך אַן אָפּשטימונג ווערט אָנגענומען, אַז די אַלגעמיינע דעבאַטן זיינען פאַרענדיקט געכטן, און אַז מען טרעט צו אָפּצושטימען דעם אָרגאַניזיר־סטאַטוט פונקטנווייז; דערביי וועט געגעבן ווערן איין וואָרט פאַר איטלעכן פאָרשלאָג און איין וואָרט קעגן.

די ערשטע צוויי פונקטן פון סטאַטוט ווערן אָנגענומען.

א. טשעריקאָווער לייענט איבער פונקט III און IV.

זרובבל. איך וויל ניט ריידן וועגן דער פּראָפּאָרציע צווישן ווילנאַפּטלער און ניט־ווילנאַפּטלער. איך האַלט נאָר, אַז מען באַדאַרף מאַכן מעגלעך, אַז די ברייטע מאַסן־אָרגאַניזאַציעס זאָלן קאָנען אַריינגיין אין דער אָרגאַניזאַציע פון ייוואָ. דעריבער מוז מען לכתחילה אָננעמען, אַז די גאַנצע קאָנסטיטוציע איז אַ פּראָוויזאָרישע.

נ. פּרילוצקי. דאָס וואָרט פּראָוויזאָריום וועט ווירקן שלעכט אויף דעם גאַנג פון דער אַרבעט.

זרובבל. איך וויל אַנדערש דעפינירן מיין פֿאָרשלאָג — אין אַ פּאָזיטיווער פֿאָרם: די קאָנפֿערענץ נעמט אָן די קאָנסטיטוציע פֿון אינסטיטוט, וואָס איז גילטיק די און די באַשטימטע צייט.

נ. גערגעל. אַ קאָנסטיטוציע קאָן ניט ווערן אָנגענומען ביז אַ באַשטימטער צייט; און עס איז גאָר ניט נייטיק אויך בפירוש דאָס אויסצורייידן. אויב עס וועט צוליב דער אַרבעט נייטיק זיין צו ענדערן דעם סטאַטוט, וועט זיך שטענדיק געפינען די נייטיקע מערהייט.

ב. כהן־ווירגילי. די איצטיקע קאָנפֿערענץ איז געקליבן ניט לויט אַ באַשטימטן מאָדוס. די בריימע געזעלשאַפֿטלעכקייט איז אין איר ווינציק פֿאַרטראָטן. איך טראָג אַריין דעריבער אַ פֿאָרשלאָג, אַז עס מוז אויסגערעדט ווערן, אַז די קומענדיקע קאָנפֿערענץ מעג אומבייטן דעם סטאַטוט מיט אַ געוויינטלעכער, ניט־קוואַליפֿיצירטער מערהייט.

יעקב לעשטשינסקי. עס מוזן זיין אין דעם סטאַטוט פֿון ייוואָ פּרינציפּן, וואָס טאָרן קיין מאָל ניט ווערן געענדערט: 1) דער יסוד פֿון יידיש און דעמאָקראַטישקייט, 2) דער וויסנשאַפֿטלעכער כאַראַקטער פֿון אינסטיטוט, וואָס ווערט געזיכערט דורך דעם, וואָס די אָנפֿירנדיקע אָרגאַנען ווערן צונויפֿגעשטעלט פֿון 50 פּראָצ. וויסנשאַפֿטלער און 50 פּראָצ. פֿאָרשטייער פֿון די געזעלשאַפֿטן. צו קיין פּראָוויזאָריום טאָרן מיר ניט דערלאָזן.

זרובבל. ווער זיינען מיר, וואָס מיר ווילן באַשטימען דעם כאַראַקטער פֿון אינסטיטוט? ביי אַזאַ פֿאָרמולירונג ווי לעשטשינסקיס האָט דער אינסטיטוט קיין פּרצוף ניט. מיר מוזן האָבן דעם געזעלשאַפֿטלעכן מוט צו זאָגן, אַז ביים איצטיקן צונויפֿשטעל איז די קאָנפֿערענץ ניט באַרעכטיקט אָנצונעמען אַ שטענדיקע קאָנסטיטוציע, ווייל מיר פֿאַרטרעטן ניט די אַלע, וואָס האָבן געהאָלפֿן בויען דעם אינסטיטוט.

פּרילוצקי. איך טראָג אַריין אַזאַ אויסבעסערונג: אויב 20% מיטגלידער פֿון ראַט טראָגן אַריין אַ פֿאָרשלאָג, אַז דער סטאַטוט זאָל געענדערט ווערן, דאַרף דער סטאַטוט געשטעלט ווערן צו באַהאַנדלונג אויף דער גאַנצער קאָנפֿערענץ.

זרובבל. מיין פֿאָרשלאָג איז: אויף דער גאַנצער קאָנפֿערענץ ווערט געשטעלט אויפֿן סדר־היום די רעווידירונג פֿון אַלע פּונקטן פֿון סטאַטוט.

בן־אדיר. איך טראָג אַריין אַן אויסבעסערונג: דער פּרינציפּ פֿון האַלב אויף האַלב וויסנשאַפֿטלער אין ראַט און אַלע איבעריקע יסודות פֿון אָרגאַניזיר־סטאַטוט קאָנען געענדערט ווערן מיט אַ קוואַליפֿיצירטער מערהייט, אויסער דעם פּרינציפּ יידיש און דעמאָקראַטיש, וואָס קאָן בכלל ניט געענדערט ווערן, ווייל דאָס איז נוגע דעם עצם מהות פֿון אינסטיטוט.

נ. פּריל וצקי. איך שטים אײן מיט בן־אדירן, נאָר איך לײג פאָר צו דעפינירן גענויער: די קוואַליפיצירטע מערהײט באַשטײט פון $^3/_4$ שטימען.

בן־אַדירס פּאָרשלאָג װערט אָנגענומען מיט אַלע קעגן 3 שטימען.

זרובבל. מײן פאָרשלאָג פאָרמוליר איך איצט אַזוי: „דער סטאַטוט װערט געשטעלט צו באַהאַנדלונג אויף דער נאָענסטער קאָנפערענץ, אויסער די פונקטן, װאָס װערן שוין איצט באַשטימט פאַר קאָנסטיטוציאָנעל".

דער פּאָרזיצער שטעלט זרובבלס פאָרשלאָג צו אָפּשטימונג. מיט 11 קעגן 10 שטימען װערט דער פאָרשלאָג אָפּגעװאָרפן.

עס װערט געשטעלט צו אָפּשטימונג דער פאָרשלאָג פון דער אָרגאַני־זיר־קאָמיסיע מיט דער הוספה פון נ. פּרילוצקי:

„אַלע פונקטן פון סטאַטוט װערן באַטראַכט פאַר קאָנסטיטוציאָנעלע; ¼ פון ראַט קאָן פאָדערן צו רעװידירן די פונקטן פון סטאַטוט; זײ װערן געביטן מיט אַ מערהײט $^3/_4$ שטימען; אויסער די פונקטן: ייִדיש, דעמאָקראַ־טיש און העלפט אויף העלפט אין די אָנפיר־אָרגאַנען".

דער פאָרשלאָג װערט אָנגענומען מיט 15 שטימען קעגן 5.

א. משעריקאָװער. „דער ראַט באַשטײט פון 40 פּערזאָן; אַ העלפט פון זײ זײנען פאָרשטײער פון די געזעלשאַפטן „פרײנד פון ייִװאָ" אויף די ערטער; די לענדער זײנען פאָרטראָטן לויט פאָלגנדן שליסל: פּױלן—4, פּאַר. שטאַטן פון צפון־אַמעריקע—4, און צו 1 פון ארגענטינע, בראַזיל, דײטשלאַנד, דרום־אַפריקע, ליטע, לעטלאַנד, ענגלאַנד, עסטלאַנה, עסטרײך, פראַנקרײך, פּאַלעסטינע, רומעניע. די צװײטע העלפט בילדן פאָרשטײער פון די װיסנשאַפטלעכע סעקציעס".

דער פונקט װערט אָנגענומען.

א. משעריקאָװער. „באַם עס װעלן צוקומען נײע לאַנד־אָרגאַ־ניזאַציעס „פרײנד" אָדער סעקציעס, באַקומען זײ אַ געהעריקע פאָרטרעטונג. בײ ענדערונגען װערט אָפּגעהיט דעם פּרינציפּ פון „העלפט אויף העלפט".

י. מאַרק (ריגע). איך לײג פאָר אַן אויסבעסערונג: דער שליסל גילט פון קאָנפערענץ צו קאָנפערענץ.

דער פונקט װערט אָנגענומען מיט דער אויסבעסערונג.

א. משעריקאָװער. „די קאָנפערענץ נעמט אָן דעם שליסל פון ראַט און פאָדערט אויף סײ די לאַנד־אָרגאַניזאַציעס „פרײנד פון ייִװאָ" און סײ די סעקציעס צו דעלעגירן זײערע פאָרשטײער אין ראַט ניט שפּעטער װי אין צװײ חדשים אַרום".

אָנגענומען.

א. משעריקאָװער. „די צענטראַלע פאַרװאַלטונג באַשטײט פון 12 מיטגלידער, אויסגעװײלט אויף דער קאָנפערענץ, פון זײ 6 פאָרשטײער פון די געזעלשאַפטן און 6 פון די סעקציעס, צו זײ 4 קאַנדידאַטן".

ב. כהן=ווירגילי. ווי אַזוי וועט מען קלייבן די פאָרשטייער פון די סעקציעס, אויב די סעקציעס זיינען נאָך ניט אָרגאַניזירט? און אויב די סעקציעס וועלן קלייבן באַזונדער זייערע פאַרטרעטער אין פאַרוואַלטונג, וועלן דאָך די מיטגלידער פון די סעקציעס, וואָס זיינען דעלעגאַטן, צוויי מאָל קלייבן.

א. ראָזענמאַל (ווילנע). די סעקציעס דאַרפן נאָר צושטעלן קאַנדידאַטן, קלייבן קלייבט זיי אויס די גאַנצע קאָנפערענץ.

א. משעריקאָווער. מיר פאָרמולירן אַזוי דעם פונקט: „די דעלעגאַטן פון די געזעלשאַפטן און די סעקציעס נאָמינירן באַזונדער איטלעכע צו 6 קאַנדידאַטן, און דער גאַנצער צוזאַמענשטעל ווערט ראַטיפיצירט דורך דער קאָנפערענץ".

אָנגענומען.

א. משעריקאָווער. „צו יעדער טייל ווערן אויסגעקליבן צו צוויי קאַנדידאַטן".

אָנגענומען.

א. משעריקאָווער. היינטיקס מאָל דאַרף די קאָנפערענץ אויסקלייבן אַלע 12 מיטגלידער פון דער פאַרוואַלטונג מיט די קאַנדידאַטן פערסאָנעל, רעכענענדיק זיך מיט דעם אָרגאַניזיר=פּרינציפּ, וואָס איז אָנגענומען געוואָרן אויף שטענדיק.

אָנגענומען.

...אַ קוואָרום פון דער צ"פ רעכנט זיך פון 7 אָנטיילנעמער...

אָנגענומען.

...די צ"פ טיילט אויס פון זיך 4 מיטגלידער ווי אַן אויספיר=ביוראָ מיטן זיץ אין ווילנע.

א. ראָזענטאַל. דאָס אויספיר=ביוראָ מוז אומבאַדינגט באַשטיין פון 5 מיטגלידער.

א. משעריקאָווער. מסכים. די צענטפאַרוואַלטונג טיילט אויס אַן אויספיר=ביוראָ פון 5 מיטגלידער מיטן זיץ אין ווילנע.

אָנגענומען.

איצט שטייט די פראַגע: צי מעגן די מיטגלידער פון דער צ"פ זיין מיטגלידער פון ראַט אָדער זיי זיינען ממילא מיטגלידער פון ראַט?

נ. מייזיל. די פאַרוואַלטונג איז אַ טייל פון ראַט.

ל. קאַהאַן. די פאַרוואַלטונג קאָן ניט האָבן קיין שטים אין ראַט. דער ראַט איז אַ באַזונדער אָרגאַן. די פאַרוואַלטונג באַטייליקט זיך אין די זיצונגען פון ראַט מיט באַראַט=רעכט.

א. משעריקאָווער. דער ראַט פון 40 מיטגלידער צוזאַמען מיט די 12 מיטגלידער פון פאַרוואַלטונג בילדן די קערפערשאַפט, וואָס באַ=

שטימט דעם אַרבעט=גאַנג פון ייוואָ אין דער צווישנצייט צווישן די צוזאַמענפאָרן. עס קאָן גאָרניט געמאָלט זיין, אַז די מיטגלידער פון דער צענטפאַרוואַלטונג זאָלן ניט האָבן קיין באַשטים=רעכט.

י. גיטערמאַן. דער ראַט באַשטייט פון 40 מיטגלידער; 12 פון זיי בילדן די צענטראַלע פאַרוואַלטונג.

י. מאַרק. דער ראַט און צענטפאַרוואַלטונג זיינען באַזונדערע קערפּערשאַפטן; די צ״פ ווערט געקליבן פון דער קאָנפערענץ; די 40 מיטגלידער פון ראַט ווערן אויסגעקליבן פון די לאַנד=אָרגאַניזאַציעס. אויף די זיצונגען פון ראַט מוזן די מיטגלידער פון דער צ״פ האָבן באַשטים=רעכט.

א. טשעריקאָווער. די אָרגאַניזיר=קאָמיסיע לייגט פאָר אַזאַ באַשטימונג: „דער ראַט און די צ״פ זיינען באַזונדערע אינסטיטוציעס. מען קאָן ניט זיין גלייכצייטיק אַ מיטגליד פון ראַט און אַ מיטגליד פון דער צ״פ. אויף די סעסיעס פון ראַט באַטייליקן זיך די מיטגלידער פון דער צ״פ מיט באַשטים=רעכט״.

אָנגענומען.

„...דער ראַט קומט זיך צונויף ניט זעלטענער ווי איין מאָל אין יאָר״...

אָנגענומען.

„...די קאָמפּעטענץ פון ראַט איז צו באַשטימען דעם בודזשעט און דעם אַלגעמיינעם פּלאַן פון דער אַרבעט לויט די פאָרשלאָגן פון דער צ״פ. דער ראַט ווילט אויס פון זיך אַ רעווידיר=קאָמיסיע צו קאָנטראָלירן די אַרבעט פון דער צ״פ״.

אָנגענומען.

נ. פּרילוצקי. איך לייג פאָר אַ הוספה: אויף דער סעסיע פון ראַט ווערט אָפּגעגעבן אַ באַריכט פון דער צ״פ. דער ראַט באַשטעטיקט דעם באַריכט אָדער וואַרפט אים אָפּ.

אָנגענומען.

א. טשעריקאָווער. „די צ״פ קומט זיך צונויף ניט זעלטענער ווי 2 מאָל אין יאָר. אין דער צייט צווישן די פּלענומס אינפאָרמירט דאָס אויספיר=ביוראָ און באַראַט זיך מיט איבעריקע מיטגלידער פון דער צ״פ אין וויכטיקע פאַלן דורך קאָרעספּאָנדענץ״.

אָנגענומען.

„...די אויפגאַבע פון דער צ״פ איז אָנפירן די אַרבעט און רעאַליזירן דעם אַרבעטס=פּלאַן, וואָס דער ראַט נעמט אָן״.

אָנגענומען.

„...די צ״פ האָט דאָס רעכט צונויפצורופן אַן אויסערordentlעכן צוזאַמענפאָר אין פאַל פון חלוקי=דעות מיטן ראַט״.

אָנגענומען.

...דאָס אויספיר=ביוראָ פירט די לויפיקע אַרבעט און הסכם מיט די באַשלוסן פון ראַט און פון דער צ"פּ און האָט צו שאַפן איבערן פאַרמעגן פון ייוואָ".

אָנגענומען.

„...עס ווערט געשאַפן אַ צענטראַלע קאַסע און איינגעשטעלט אַ צענטראַלע בוכהאַלטעריע".

אָנגענומען מיט דעם, אַז די פּרטים אַרבעט אויס די צ"פּ.

א. משעריקאָווער. מיר גייען איבער צו דער אָרגאַניזירונג פון די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס. אין דעם פּרט איז פאַראַן אַזאַ פּראָיעקט פון דער אָרגאַניזיר=קאָמיסיע:

1. די קאָנפערענץ טרעט צו צו אָרגאַניזירן די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס.

2. די סעקציעס באַשטייען פון ווירקלעכע מיטגלידער און מיטגלידער=קאָרעספּאָנדענטן. ד צאָל פון די ערשטע אין יעדער סעקציע שטייגט ניט איבער 20, די צאָל פון די צווייטע 40.

3. אין דעם גבול פון איר מעטיקייט און פון דעם בודזשעט, וואָס די צענטראַלע פאַרוואַלטונג באַשטימט פאַר יעדער סעקציע לויט די פאָרשלאָגן פון די סעקציעס, איז יעדער סעקציע אַווטאָנאָם.

4. די קאָנפערענץ קלייבט אויס פאַר יעדער סעקציע די ערשטע ווירקלעכע מיטגלידער — ניט ווייניקער פון 5. די ווייטערדיקע מיטגלידער פון יעדער סעקציע ווערן שוין אויסגעקליבן דורך די מיטגלידער פון דער סעקציע גופא.

5. די קאָנפערענץ קלייבט אויך אויס די וויסנשאַפטלעכע סעקרעטאַרן פון די סעקציעס — די אָנפירער פון יעדער סעקציע.

ב ן=אַ ד י ר. מען דאַרף ניט באַגרענעצן די צאָל מיטגלידער אין די סעקציעס.

ג. פּ ר י ל ו צ ק י. די צאָל ווירקלעכע מיטגלידער דאַרף זיין ניט ווייניקער פון 5; די צאָל קאָרעספּאָנדענטן ניט באַגרענעצט.

מ. ו ו י י נ ר י י ך. דער אַווטאָריטעט פון דער קאָלעגיע איז גרעסער, אויב די צאָל מיטגלידער אירע איז קלענער. איך האַלט, אַז ניט אַלע מיטאַרבעטער פון די „שריפטן" קאָנען ווערן ווירקלעכע מיטגלידער פון די סעקציעס. אַזעלכע קאָנען זיין נאָר מענטשן, וואָס וויסנשאַפט איז זייער פאַך. וואָס איז שייך די מיטגלידער=קאָרעספּאָנדענטן, זיינען דאָס לויט מיין געדאַנק אַזעלכע וויסנשאַפטלער, וואָס זיינען גרייט מיטצואַרבעטן מיטן אינסטיטוט, נאָר אין קיין ענגערער אָרגאַניזאַציאָנעלער פאַרבינדונג מיט אים גייען זיי ניט אַריין. אונדזערע זאַמלער ווידער בילדן אַ באַזונדערע קאַטעגאָריע, פאַר מיטגלידער פון דער סעקציע קאָנען זיי ניט ווערן פאַררעכנט.

די פראגע, ווי אזוי צו באשטימען די ערשטע ווירקלעכע מיטגלידער פון די סעקציעס, קאן מען פארענטפערן אויף אזא אופן: די קאנפערענץ גיט אויף די ביז־איצטיקע סעקרעטארן פון די סעקציעס צוצושטעלן א רשימה פון 5—7 קאנדידאטן פאר מיטגלידער, וואס די קאנפערענץ קלייבט זיי אויס. די קאנפערענץ קלייבט אויך אויס צו איין פערזאן פון איטלעכער סעקציע, וואס טראגט די אחריות פאר דער ארבעט פון דער סעקציע, אונ־טערן נאמען „וויסנשאפטלעכער סעקרעטאר".

נ. פרילוצקי. איך לייג פאר צו באשטימען אזעלכע קאטעגא־ריעס מיטגלידער פון די סעקציעס: געוויינטלעכע, אויסערגעוויינטלעכע, ערן־מיטגלידער און מיטגלידער־קארעספאנדענטן. געוויינטלעכע מיטגלידער קאנען זיין נאר מיטגלידער פון דער אינסטיטוט־ארגאניזאציע.

י. מארק. איצט דארפן מיר זיך באנוגענען נאר מיט באשטימען די קאטעגאריעס מיטגלידער.

מ. וויינרייך. איך לייג פאר אזא אויסבעסערונג צום פארשלאג פון דער קאמיסיע: די פראגע וועגן דער צאל מיטגלידער פון די סעקציעס, די באציונגען צווישן די מיטגלידער און זייער קוואליפיקאציע דארף באטראכט ווערן דורך דער צענטפארוואלטונג און דער באשלוס באשטעטיקט ווערן דורכן ראט.

אנגענומען.

„...מיטגלידער פון די סעקציעס קאנען זיין: ווירקלעכע, ערן־מיטגלי־דער, מיטגלידער־קארעספאנדענטן; חוץ דעם זיינען פאראן מיטארבעטער פון די סעקציעס".

אנגענומען מיט דעם, אז די באצייכענונגען זאלן נאכאמאל באטראכט ווערן דורך דער צענטפארוואלטונג.

„די מיטגלידער פון איין סעקציע האבן איניציאטיוו־רעכט און באראט־רעכט אין אלע אנדערע סעקציעס".

אנגענומען.

עס ווערט אנגענומען ווי א דירעקטיווע פאר דער צענטפאר־וואלטונג:

דער ראט (אדער קאנפערענץ) ארבעט אויס א בודזשעט אויפן יאר פאר די ארגאניזיר־צוועקן און פאר די סעקציעס. די סעקציעס קענען שאפן אליין פאר זיך די נייטיקע מיטלען; אויב זיי באקומען מיטלען, וואס שטייגן אריבער זייערע באשטעטיקטע בודזשעטן, דארפן די מיטלען אריינגיין אין דער צענטראלער קאסע, סיידן וועגן זיי וועט זיין א ספעציעלע פארשטענ־דיקונג מיט דער צענטראלער פארוואלטונג.

מ. וויינרייך. אחוץ די ארגאניזאציאנעלע און וויסנשאפט־לעכע קערפערשאפטן, וואס מיר האבן אקארשט געשאפן, דארפן מיר אויך

קאָנסטרויִרן אַ קוראַטאָריום — אַן אינסטיטוציע, וואָס זאָל מאָראַליש און מאַטעריעל שטיצן די אַרבעט פון דעם ייוואָ פאַר דער עפנטלעכקייט. די צאָל מיטגלידער אין אַזאַ קוראַטאָריום דאַרף ניט זיין פאָרמעל באַגרענעצט. ווו מעגלעך און נייטיק, קען מען שאַפן אויך לאַנד־קוראַטאָריומס פאַר דעם ייוואָ. אין דער שפּיץ פון דעם קוראַטאָריום קען מען אָוועקשטעלן אַן ערן־פּרעזידיום, וואָס זאָל באַשטיין פון פּראָמינענטע וויסנשאַפט־לער אין אַ צאָל פון 7 ביז 10.

יעקב לעשטשינסקי. עס מוז זיין אַ שטענדיקער קאָנטאַקט צווישן קוראַטאָריום און דער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט פון ייוואָ. דאָס קאָן ווערן דערגרייכט דורך דעם, וואָס די וויסנשאַפטלעכע סעקרעטאַרן פון די סעקציעס וועלן עקס אָפיציאָ אַריינגיין אין קוראַטאָריום.

ד"ר י. שיפּער. אין קוראַטאָריום דאַרפן אַריינגיין דריי מינים מיטגלידער: פאַרבעטענע דורך דער צענטפאַרוואַלטונג, פאָרשטייער פון די סעקציעס און ערן־מיטגלידער פון די סעקציעס.

ג. מייזיל. בכדי צו פאַרשטאַרקן דעם צונויפבונד צווישן די פאַר־שיידענע אָרגאַנען פון אינסטיטוט, באַדאַרפן 3—5 מיטגלידער פון קוראַ־טאָריום אַריינגיין אין ראַט.

עס ווערט דורך אָפּשטימונג אָנגענומען:

1. צו גרינדן אַ קוראַטאָריום לויטן פאָרשלאָג פון דער אָרג'־קאָמיסיע.

2. צוויי מיטגלידער פון דער צ"פ און די פירער פון די סעקציעס גייען אַריין אין קוראַטאָריום ex officio.

3. עס ווערן געבילדעט חוץ דעם צענטראַלן קוראַטאָריום, נאָך לאַנד־קוראַטאָריומס.

א. טשעריקאָווער. מיר האָבן נאָך צו באַשטימען דעם לעצטן פּונקט פון סטאַטוט: „דער העכסטער אָרגאַן פון ייוואָ איז דער צוזאַמענ־פאָר. דער צוזאַמענפאָר ווערט צונויפגערופן ניט זעלטענער ווי איין מאָל אין דריי יאָר. דעם מאָדוס פון צונויפרופן דעם צוזאַמענפאָר באַשטימט דער ראַט".

אָנגענומען.

יעקב לעשטשינסקי. מיר מוזן אָננעמען אַ ספּעציעלע רעזאָ־לוציע, אַז די צוויי קאָנסטיטוציאָנעלע פּרינציפּן פון ייוואָ: א) זיין איצטי־קער כאַראַקטער, און ב) די באַטייליקונג פון די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס אין אַלע אָרגאַנען איז גלייך צו דער באַטייליקונג פון די געזעלשאַפטן, — קאָן קיין מאָל ניט געענדערט ווערן.

אָנגענומען.

לויטן פאָרשלאָג פון מ. ווײַנרייך ווערט באַשלאָסן:

אַז די פירער פון די וויסנש' סעקציעס טראָגן דעם נאָמען וויסנ־שאַפטלעכער סעקרעטאַר.

אַז דער פֿאַרקירצטער נאָמען פֿון יידישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט איז ייוואָ (צו שרייבן אָן פּאַסיקלעך), מיטן אַקצענט אויפֿן לעצטן טראַף.

אַז אַלע אָנגענומענע אָרגאַניזאַציאָנעלע באַשלוסן דאַרפֿן איבער־רעדאַקטירט און אויסגעשטימט ווערן דורך דער צענטראַלפֿאַרוואַלטונג.

דערמיט ווערט די זיצונג געשלאָסן.

זיבעטע זיצונג

(זונטאָג, 27טן אָקטאָבער, 5 נאָכמיטאָג)

פּאָרזיצער: נ. פּרילוצקי.

אויפֿן סדר־היום: אָפּשטימען פֿאָרשלאָגן און רעזאָלוציעס; וואַלן.

לויטן פֿאָרשלאָג פֿון פּ אָ ר ז י צ ע ר ווערט אָנגענומען דורך אַקלאַ־מאַציע אַזאַ רעזאָלוציע:

„אויסגעהערט דעם אַלגעמיינעם באַריכט וועגן דער ביז־איצטיקער טעטיקייט און אויך די רעפֿעראַטן וועגן די ווייטערדיקע וויסנשאַפֿטלעכע אַרבעטן פֿון ייוואָ, דריקט אויס די קאָנפֿערענץ דעם אָרגאַניזיר־קאָמיטעט פֿון ייוואָ, ווי אויך אַלע זיינע מיטאַרבעטער, די וואַרעמסטע אָנערקענונג פֿאַר דער איבערגעגעבענער גרויסער און פּרוכפּערדיקער אַרבעט, וואָס האָט ביי די שווערסטע באַדינגונגען געלייגט דעם ווינקלשטיין פֿון ווichטיקע וויסנ־שאַפֿטלעכע אינסטיטוציעס און אויך געמאַכט פֿאַר נויטווענדיק און מעג־לעך די איצטיקע קאָנפֿערענץ".

עס ווערט אויך אָנגענומען פֿאָלגנדע רעזאָלוציע, פֿאָרגעלייגט פֿון נ. מייזיל:

„אויסגעהערט דעם באַריכט פֿון דעם בוי־קאָמיטעט פֿאַרן ייוואָ אין ווילנע, דריקט די קאָנפֿערענץ אויס איר טיפֿן דאַנק דעם בוי־קאָמיטעט פֿאַר זיין פּרוכטבאַרער אַרבעט, וואָס ער האָט איינגעשאַפֿט אַן אייגענעם פּלאַץ אין ווילנע און געבראַכט צו דער גרויסער פֿייערונג פֿון לייגן דעם גרונט־שטיין פֿאַר דעם אייגענעם בנין פֿון ייוואָ".

מ. ו ו י י נ ר י י ך רעפֿערירט די פֿאָרשלאָגן און רעזאָלוציעס, וואָס זיינען באַהאַנדלט געוואָרן אין דער קאָמיסיע.

א) די קאָנפֿערענץ דריקט אויס איר באַוווּנדערונג פֿאַר דער גרויסער ליבע און ענערגיע, וואָס די הונדערטער זאַמלער פֿאַר דעם ייוואָ אין אַלע עקן וועלט האָבן אַרויסבאַוויזן. די קאָנפֿערענץ גיט אויף דער קומענדיקער צענטראַלער פֿאַרוואַלטונג אויסצואַרבעטן די געהעריקע פֿאָרמען, וואָס זאָלן די ווונדער־אַרבעט פֿון דער זאַמלערשאַפֿט אויף ווייטער נאָך מער פֿאַר־שטאַרקן (פֿאָרשלאָג נ. מייזיל).

אָנגענומען.

א. א י י נ ג ע ל צ י ן (פּאָדבראָדו). מען האָט דאָ אין די דעבאַטן גע־דאַנקט די זאַמלער, געוווּנדערט זיך אויף זייער איבערגעגעבנקייט. ניטאָ וואָס צו דאַנקען און וואָס צו וווּנדערן זיך. זיי מוען דאָך דאָס ניט פאַר קיינעם, נאָר פאַר זיך אַליין: זיי אַליין געפינען באַפרידיקונג אין דער אַרבעט פאַר אַ צענטראַלער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוציע און זיינען גליקלעך, וואָס זיי קענען צולייגן דערצו אַ האַנט.

ב) די זאַמל־אַקציע פאַר דעם בוי־פאָנד זאָל ווי וויט מעגלעך פאַר־ענדיקט ווערן, ווי אַ שלאָג־אויפגאַבע, נאָך אין 1929 (פאָרשלאַג ז. רייזען). אָנגענומען.

ג) עס זאָל באַשטימט ווערן אַ ייוואָ־וואָך פאַר פּראָפּאַגאַנדע, זאַמל־און פינאַנץ־אַרבעט (פאָרשלאָג פון עטלעכע דעלעגאַטן). אָנגענומען.

ד) פירן אַן אויפקלער־אַרבעט וועגן ייוואָ אויך אין דער ניט־יידישער געזעלשאַפטלעכקייט, אויסנוצנדיק דערביי די טריבונע פון די שטאַטראַטן, פון פּאַרלאַמענט אאַז"וו (פאָרשלאָג ד"ר ע. רינגעלבלום). אָנגענומען.

ה) די אַרבעט פון ייוואָ און זיינע סעקציעס דאַרף געשטעלט ווערן אין פאַרבינדונג מיט די געהעריקע אינטערנאַציאָנאַלע וויסנשאַפטלעכע אינסטיטוציעס (פאָרשלאָג ע. רינגעלבלום). אָנגענומען.

ו) ביים ייוואָ ווערט געשאַפן אַ קונסט־סעקציע (פאָרשלאָג מאַרק שאַ־גאַל און י. מ. עליאַשעוויטש).

אין פּרינציפּ אָנגענומען.

ז) דער ייוואָ הייבט אָן אַרויסגעבן אַ וויסנשאַפטלעכן חודש־זשורנאַל (פאָרשלאָג ז. רייזען).

נ. פּ ר י ל ו צ ק י. איך לייג פאָר, מיר זאָלן דאָס אָננעמען אין פּרינ־ציפּ; אַלע פּרטים וועגן דער דורכפירונג איבערגעבן דעם אויספיר־ביוראָ אין הסכם מיט די סעקציעס.

מיט דער אויסבעסערונג אָנגענומען.

ח) די עטנאָגראַפישע קאָמיסיע זאָל פאַרוואַנדלט ווערן אין אַ באַזונ־דער סעקציע (פאָרשלאָג נ. וויינינג).

באַשלאָסן: איבערגעבן דעם פאָרשלאָג ווי אַ מאַטעריאַל די אָנפירנ־דיקע אָרגאַנען; די גרינדונג פון דער סעקציע וועט קענען פּראָקלאַמירן, אויב נייטיק, דער ראַט.

ט) ביי דער פילאָלאָגישער סעקציע ווערט געשאַפן אַ ספּעציעלע ליטע־ראַרישע קאָמיסיע (פאָרשלאָג ז. רייזען).

אין פּרינציפּ אָנגענומען. פּרטים וועט באַשטימען די פּילאָלאָגישע סעקציע.

י) סוכּות 1930 דאַרף אויפגערופען ווערן אַ קאָנפערענץ צו רעגולירן די יידישע אָרטאָגראַפיע (פּאָרשלאָג מ. וויינרייך).

אָנגענומען מיט דער אויסבעסערונג: „אין משך פון 1930".

יא) די קאָנפערענץ ווענדעט זיך צו אַלע געזעלשאַפטלעכע, קולטורעלע אוןווירטשאַפטלעכע אינסטיטוציעס, הן צענטראַלע און הן לאָקאַלע, מיט דער הייסער ביטע איבערצוגעבן אין רשות פון ייוואָ אַלע וויכטיקע מאַטעריאַלן, וואָס געפינען זיך ביי זיי, אָדער, אויב דאָס איז ניט מעגלעך, לאָזן קאָפּירן די מאַטעריאַלן פאַר דעם ייוואָ (פּאָרשלאָג י. גימערמאַן).

אָנגענומען.

יב) אויף דעם אויספיר־ביוראָ ווערט אַרויפגעלייגט אַ חוב אָפּצודרוקן אַ בפרטיותדיקן באַריכט וועגן דער קאָנפערענץ.

אָנגענומען.

יג) פינאַנץ־ און אָרגאַניזיר־פּראָיעקטן.

מ. וויינרייך. עס איז אַריינגעפאַלן אַ גרויסע צאָל פּאָרשלאָגן וועגן אָרגאַניזיר־ און פינאַנץ־פראַגעס. די קאָמיסיע לייגט פאָר איבערצוגעבן דאָס אַלץ ווי מאַטעריאַל דער קומענדיקער צענטפּאַרוואַלטונג.

אָנגענומען.

יד) צוגלייך מיט דער אַקאַדעמישער פאָרש־אַרבעט דאַרף דער ייוואָ, לויט זיין פּרינציפּן־דערקלערונג, אויך שאַפן אַ העכערן לערנאַנשטאַלט. די קאָנפערענץ אָנערקענט, אַז עס איז שוין געקומען די צייט צו שטעלן די פראַגע פּראַקטיש און צוצוטרעטן צו די געהעריקע הכנות, קודם־כל אויף צו גרינדן אַ פאַקולטעט פאַר הומאַניסטישע וויסנשאַפטן. די קאָנפערענץ פּראָקלאַמירט די נייטיקייט פון אַ יידישער הויכשול ביים ייוואָ און רופט די יידישע עפנטלעכקייט אָנצושטרענגען די כּוחות אויף צו רעאַליזירן די דאָזיקע אויפגאַבע (פּאָרשלאָג נ. גערגעל).

אָנגענומען.

טו) די קאָנפערענץ אָנערקענט, אַז דאָס מאָדערנע יידישע שולוועזן איז איינער פון די וויכטיקסטע פאַקטאָרן פון דער יידישער קולטור־אַנטוויקלונג און פּראָטעסטירט קעגן אַלע אָנפאַלן, וואָס זיינען אויסן אונטערצוגראָבן דעם קיום פון דעם יידישן שולוועזן.

אָנגענומען.

עס ווערט דערקלערט אַ הפסקה אויף צו נאָמינירן קאַנדידאַטן צו די פאַרשיידענע אָרגאַנען פון ייוואָ.

נאָך דער הפסקה רעפערירט פאַר דער נאָמינירקאָמיסיע

ז. ר ײ ז ע ן. די נאָמינירקאָמיסיע לײגט פאָר אויסצוקלײַבן פאָלגנדיקע פרײַנד פאַר װירקלעכע מיטגלידער פון די װיסנשאַפטלעכע סעקציעס:

פון דער פילאָלאָגישער סעקציע: ד״ר מ. װײַנרײַך, יודא א. יאָפע, י. ל. כהן, ש. ניגער, נ. פּרילוצקי, ז. קלמנאָװיטש, ז. רײזען; װיסנשאַפטלעכער סעקרעטאַר — ד״ר מ. װײַנרײַך.

פון דער היסטאָרישער סעקציע: ד״ר י. בּרוצקוס, ד״ר ח. באָראָדיאַנסקי, ש. דובנאָװ, א. טשעריקאָװער, א. מענעס, מאַג׳ פ. קאָן, פ. קורסקי, ד״ר ע. רינגעלבלום, ד״ר י. שאַצקי, ד״ר י. שיפּער; װיסנשאַפטלעכער סעקרעטאַר — א. טשעריקאָװער.

פון דער עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישער סעקציע: פּראָפ׳ ב. בּרוצקוס, ד״ר נ. גערגעל, פּראָפ׳ ל. הערש, ד״ר י. ליפּאָװסקי, יעקב לעשטשינסקי, י. קאָראַלניק, א. ראָזין (בן־אדיר), מ. שאַליט; װיסנשאַפטלעכער סעקרעטאַר — י. לעשטשינסקי.

פון דער פּעדאַגאָגיש־פּסיכאָלאָגישער סעקציע: א. גאָלאָמב, ל. לעהרער, ש. לעװין, ד״ר ה. קאָװאַרסקי, ל. קאַגעל, ד״ר א. א. ראָבאַק; װיסנשאַפטלעכער סעקרעטאַר — לײבוש לעהרער.

די פאָרגעלײגטע רשימה װערט אָנגענומען אַן בלאָק.

פאַר מיטגלידער פון דער צענטראַלער פאַרװאַלטונג פון ייװאָ װערן פאָרגעלײגט: י. גיטערמאַן (װאַרשע), ד״ר מ. װײַנרײַך (װילנע), ד״ר מ. זילבערפאַרב (װאַרשע), א. טשעריקאָװער (בערלין), י. יעפּרױקין (פּאַריז), ב. כהן־װירגילי (װילנע), יעקב לעשטשינסקי (בערלין), יודל מארק (ריגע), נ. פּרילוצקי (װאַרשע), ז. רײזען (װילנע), ד״ר י. שאַצקי (ניו־יאָרק), ד״ר י. שיפּער (װאַרשע); פאַר קאַנדידאַטן צו זײַ: ז. קלמנאָװיטש (װילנע), נ. מײזיל (װאַרשע), י. יאַשונסקי (װאַרשע), ד״ר נ. גערגעל (בערלין). חוץ דעם װערט פאָרגעלײגט װי אַ פאַרטרעטער פון קוראַטאָריום אין דער צ״פ ב. קלעצקין.

די דאָזיקע רשימה װערט אָנגענומען אַן בלאָק.

י. ג י ט ע ר מ אַ ן לײגט פאָר אויסצוקלײַבן אַ קאָמיסיע צוצוגרײטן די גרינדונג פון דער קונסט־סעקציע פון ייװאָ אין אַזאַ באַשטאַנד: יוליוס געניש (דערפּעט), א. זײַנפעלד (קראָקע), י. מ. נײמאַן (װאַרשע), י. עליאָװיטש (װאַרשע), נ. פּרילוצקי (װאַרשע), ב. צוקערמאַן (װילנע), מ. שאַגאַל (פּאַריז).

י. ש י פּ ע ר. מען דאַרף זיך ניט אײַלן מיט אויספירן דעם באַשלוס מכח דער קונסט־סעקציע. די װאַרשעװער היסטאָרישע קאָמיסיע האָט שױן אָנגעקניפּט פאַרהאַנדלונגען אין דעם ענין. עס איז פאַראַן אַ פּלאַן, די װאַרשעװער קהילה זאָל בױען אַ בנין פאַר אַ קונסט־מוזײ.

עס ווערט באַשלאָסן: די אויסגעקליבענע קאָמיסיע זאָל אַרבעטן אין הסכּם מיט דער וואַרשעווער היסטאָרישער קאָמיסיע. די קאָמיסיע ווערט אויסגעקליבן אין פאַרגעלייגטן באַשטאַנד.

וועגן קוראַטאָריום פון ייוואָ ווערט אָנגענומען דער פאָרשלאָג פון ד״ר נ. גענש (דערפּעט):

די צענטראַלע פאַרוואַלטונג ווערט געבעטן צונויפצושטעלן אין נאָמען פון דער קאָנפערענץ דאָס קוראַטאָריום פונם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט און אויך פאַרבעטן דאָס ערן־פּרעזידיום.

א. טשעריקאָווער מעלדעט: די היסטאָרישע סעקציע האָט אויסגעקליבן ש. דובנאָוון פאַר אַן ערן־מיטגליד פון דער סעקציע.

מ. ווײַנרײַך מעלדעט: די פילאָלאָגישע סעקציע האָט אויסגעקליבן פאַר ערן־מיטגלידער אַלכּסנדר האַרקאַווי און אַלפרעד לאַנדוי.

מ. ווײַנרײַך מעלדעט: די דעלעגאַטן פון פוילן האָבן אויסגעקליבן די 4 מיטגלידער פון ראַט פון ייוואָ, לויטן אײַנגעשטעלטן שליסל; די אויסגעקליבענע זײַנען שמואל ווינטער (וולאָצלאַוועק), א. זייגפּעלד (קראָקע), י. טשערניכאָוו (ווילנע) און ד״ר ה. קאָוואַרסקי (ווילנע).

די ערשטע זיצונג פון דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג ווערט באַשטימט אויף מאָרגן 11 אין דער פרי.

ג. פּרילוצקי. ביים שליסן די קאָנפערענץ דערמאָנט זיך נים ווילנדיק דער שלום פון דער טשערנאָוויצער קאָנפערענץ. אָנגעהויבן האָט זי זיך מיט גרוים פאַראַד אין אַ גרויסן זאַל, מיט אַ גרויסן עולם, און געענדיקט האָט זי זיך שטיל, אין עפּעס אַ פאַררוקטן צימערל, ביי אַ פּאָר צענדליק מענטשן. אין משך פון דער קאָנפערענץ האָט די התלהבות ביסלעכווײַז זיך אויסגעוועפּט, אַזוי אַז שפּעטער האָט נאָמבערג געקאָנט שרייבן, אַז פון דער גאַנצער טשערנאָוויצער קאָנפערענץ איז געבליבן אַ שטיקל פּאַפּיר. מיר האָבן מער מזל, ווייל מיר זײַנען געקומען שפּעטער. היינט פאַרלאָזן מיר די ערשטע קאָנפערענץ פון ייוואָ גאָר מיט צו אַגדער געפיל. אין משך פון דער אַרבעט איז די התלהבות לא די וואָס נים אָפּגעקילט געוואָרן, נאָר זי האָט זיך נאָך פאַרשטאַרקט און פאַרטיפט. וואָס גייען מיר טאָן? אַ גרויסע אויפבוי־אַרבעט. דער בנין, וואָס דער ייוואָ בויט אויף זיין פּלאַץ, איז אַן אמתע אילוסטראַציע און סימבאָל. מען נעמט אַן אָפּגעלאָזן שטיבל, מען שטעלט אונטער דעם אַוועק אַ שטיינערנעם פונדאַמענט, מען גראָבט אונטער דעם אַ קעלער פון בעטאָן מיט פייער־זיכערע מאַגאַזינען, כּדי עס זאָל זיין מסוגל צו היטן אונדזערע וויסנשאַפטלעכע אוצרות. דאָס טוט אויך דער ייוואָ אין גאַנצן — ער וויל די אָפּגעלאָזענע, צעוואָרפענע פאָלקסשאַפונג און פאָלקסגעשיכטע אַרייננעמען אין די געאָרדנטע שפּייכלערס און זאַלן פון דער וויסנשאַפט.

איך האָב זיך צוגעקוקט צו די דעלעגאַטן און די געסט אין משך פון די פיר טעג פון דער קאָנפערענץ. פאַר פיל פון זיי זיינען עס געווען טעג פון אויפמונטערונג און טיפער אינעווייניקסטער פרייד. ביים לייגן דעם גרונד־שטיין האָב איך געזען, ווי מענטשן מיט גרויע האָר האָבן געוויינט. דאָס האָט אַרויסגעשפּאַרט דאָס געפיל פון באַוואוסטזיין, וואָס איז געווען דאָס געפיל פון די פיל עוולות, וואָס מען באַגייט קעגן אונדז, וואָס האָט אַרויסגעפּרעסט ביי אונדז טרערן אין מאָמענט פון גליק.

איצט, נאָך דעם יום־טוב פון דער קאָנפערענץ, גייט אַ וואָך — אַ וואָך מיט אַרבעט. מיר, וואָס זיינען דאָ אויסגעקליבן געוואָרן צו פירן ווייטער די אַזוי שיין אָנגעהויבענע אַרבעט, האָבן גענומען אויף זיך אַ גרויסע אַחריות. מיר וועלן זען אייערע האָפענונגען צו באַרעכטיקן. אויף אונדז ליגט אַ חוב אַנטקעגן די אַלע, וואָס האָבן געקעמפט פאַר אונדז און אונדז צו־געגרייט דעם באָדן. אויף אונדז ליגט אַ חוב צו באַפרייען די ירושה פון ב. באָראָכאָוו און ש. אַנסקי — די ערשטע אויפגאַבע אונדזערע דאַרף זיין אַרויסגעבן זייערע וויסנשאַפטלעכע אַרבעטן אין בוך־פאָרם. לאָמיר ניט פאַרגעסן די מאַרטירער פון דער יידישער וויסנשאַפט, וואָס האָבן ניט דער־לעבט צו זען די פרוכט פון זייער אַרבעט, די אַלע, וואָס האָבן מיט זייער בלוט און שווייס דורכגעטרענקט און באַפרוכפּערט דאָס פעלד פון דער יידישער וויסנשאַפט.

די דאָזיקע קאָנפערענץ וועט געבן די מעגלעכקייט די איצטיקע בויער פון דער יידישער וויסנשאַפט פאַראייניקן זיך צו בשותּפותדיקער אַרבעט, אונטער איין דאַך וועט ווערן קאָנצענטרירט און געשטאַרקט די יידישע שעפע־רישע ענערגיע. אין דעם פייער פון דער באַגייסטערטער צוזאַמענאַרבעט פאַר דער אַלגעמיינער זאַך וועלן זיכער צעשמאָלצן ווערן אַ סך אומפאַר־שטייענישן און אַנימאָזיעס, וואָס האָבן ביז איצט צעטיילט אונדזערע וויסנשאַפטלער.

אין נאָמען פון דער קאָנפערענץ דריק איך אויס אונדזער וואַרעמען דאַנק די אָרגאַניזאַטאָרן פון דער קאָנפערענץ, יענע, וואָס האָבן צוגלייך אויסגעטראָגן אויף זייערע פּלייצעס די אַרבעט פון גרינדן דעם ייוואָ און דער־פירן אים ביז צום היינטיקן מצב. אַ דאַנק אויך אַלע דעלעגאַטן און געסט, וואָס האָבן זיך אָפּגעריסן פון זייערע טאָגטעגלעכע אינטערעסן און אַרבעטן און זיינען געקומען אַזוי צאָלרייך זיך צו באַטייליקן אין דער קאָנפערענץ.

איך האָב געהאַט די געלעגנהייט בייצווזיין ביים געבוירן ווערן פון אַ סך יידישע קולטור־אָרגאַניזאַציעס; איך בין אויך געווען דערביי ביי זייער פריצייטיקן אונטערגאַנג. מיין טיף געפיל זאָגט מיר, אַז דאָ געפינען מיר זיך ביים געבוירן ווערן פון אַ פולקום געזונט קינד, וואָס וועט בלי־ספק האָבן אריכת ימים. דער ייוואָ איז ניט נאָר אַ גוואַלדיקער אויפטו אויפן געביט פון דער יידישער קולטור־שאַפונג. איך בין זיכער, אַז ער וועט אויך באַ־

פליגלען דעם קאַמף פאַר די רעכט פון אונדזער שפּראַך, פאַר אונדזער קולטורעלער אויפלעבונג און וועט אונדז צוגעבן מוט אין קאַמף מיט די שונאים אינעווייניק און אויסווייניק. די ערנסטע באַציִונג צו דער זאַך האָט באַוויגן אונדז אַלעמען, פון די פאַרשיידענע ריכטונגען, צו פאַרבייגן דאָס, וואָס שיידט אונדז אָפּ און אַרויסשטעלן דאָס, וואָס פאַראייניקט אונדז. דאָס ערשטע מאָל נאָך אַ סך יאָרן האָבן מיר אַלע זיך צונויפגעקליבן ביי איין טיש. דאָס איז אַ גוטער סימן. הלוואַי ווייטער אין אַ מזלדיקער שעה!

י. ט ש ע ר נ י כ אָ װ. ווען איך קוק זיך צו צום יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט ווי צו אַ היסטאָרישער געשעעניש, ווי צו אַ רינגעלע אין דער קייט פון אונדזער גייסטיקער אַנטוויקלונג, מוז איך זאָגן, אַז דער אינסטיטוט איז די שאַפונג פון אַ דור יידישער אינטעליגענץ.

אַמאָל, מיט 110 יאָר צוריק, האָט דער דעמאָלטיקער דור יידישע אינטעליגענץ אויך געפּרוווט שאַפן אַ וויסנשאַפטלעכע אינסטיטוציע. דאָס זיינען געווען יום־טוב ליפּמאַן צונץ, גאַנס, מאָזער, היינע. דער דאָזיקער פּרווו האָט באַטייט דעמאָלט ניט קיין איבערשטראָם פון לעבן, נאָר אַן אָפּטרעטן, אַן איינציען זיך אין די דלת אַמות פון וויסנשאַפט, צו ראַטעווען כאָטש אַ זכר און אַ נשאר פון אַ לעבן, וואָס איז געווען פאַרמשפט צום אונטערגאַנג. דער „פאַראיין פיר קולטור אונד וויסענשאַפטס דעם יודענטומס" האָט אויפן לעבן פון זיין דור גאָר אַ קנאַפּע ווירקונג געהאַט, און ער איז זיך גיך צעפאַלן. איבערגעבליבן זיינען נאָר דעם גרינדערס ביכער.

אונדזער דור איז אַ דור פון גיט צופרידענע, וואָס האָט אין לעבן קיין תיקון ניט געקאָנט געפינען. מיר זיינען אַרויס צום פאָלק מיט גרויסע פאָדערונגען, און דער עיקר מיט דער פאָדערונג זיך צו פאַרטיפן אין זיך, אָפּן און ערלעך אַ קוק צו טאָן אויפן אייגענעם מהות. אויב די אויסווייניקסטע אומשטאַנדן האָבן ניט דערלאָזט אונדזער געזעלשאַפטלעכן ווילן פאַרקערפּערט צו ווערן אין מעשים, איז דאָך נאָך שטאַרק און פעסט אין אונדז דאָס שטרעבן צום אמת, צו דער פולער ווירקלעכקייט. דאָס האָבן די שוואַרצע יאָרן אין אונדז ניט געקאָנט דערשטיקן. אָט דאָס שטרעבן צום וויסנשאַפטלעכן אמת איז דער ייוואָ באַרופן אונטערצוהאַלטן און אַריינצוטראָגן אין די פאָלקס־מאַסן. מיר גלייבן אין דער וויסנשאַפט. מיר האַלטן, אַז זי איז דער בעסטער שוץ קעגן אַסימילאַציע און קעגן אַלע בייזע שלעק. לאָמיר האָפן, אַז דער ייוואָ וועט די דאָזיקע וויסנשאַפט שאַפן, די יידישע וויסנשאַפט, וואָס באַלייכט און באַשיינט דאָס יידישע לעבן.

ב. כ ה ן ־ װ י ר ג י ל י. הגם מיר האָבן אַן אַנדער קוק, ווי די פריערדיקע רעדנער, אויף דער קולטורעלער אַרבעט ביי יידן, אויף דעם, ווער עס זיינען אירע טרעגער און באַגייסטערער, גיט געקוקט דערויף, וואָס מיר האָבן אַ גרונד צו זיין ניט צופרידן מיטן אָרגאַניזאַציאָנעלן בוי און אידעיִשן

יסוד פֿון ייוואָ, נעמען מיר דאָך ווייטער, ווי ביז אַהער, אַ נאָענטן אַקטיוון אָנטייל אין זיין בויונג. מיר זיינען זיכער, אַז ווילנדיק ניט ווילנדיק וועלן אַלע פֿריינד פֿון דער יידישער וויסנשאַפֿט און אַלע וויסנשאַפֿטלער קומען צום איינזען, אַז נאָר אין דער אינטימער פֿאַרבינדונג מיט די יידישע מאַסן, די אַרבעטנדיקע שיכטן, וועלן זיי געפֿינען זייער תּיקון. איך וויל, אַז די אָרגאַנען פֿון ייוואָ זאָלן ניט פֿאַרגעסן, אַז דער ייוואָ איז ניט דער בראשית פֿון דער יידישער קולטור־אַנטוויקלונג; ער איז נאָר איין עטאַפּ אין דעם קאַמף פֿון די יידישע מאַסן פֿאַר די רעכט פֿון דער יידישער קולטור. זיי מוזן געדענקען, אַז זייער אויפֿגאַבע איז צו אַרבעטן אין די אינטערעסן פֿון די יידישע מאַסן.

ז ר ו ב ב ל. עס טוט מיר באַנג, וואָס איך קאָן ניט טיילן די יום־טובֿדיקע שטימונג פֿונם פֿאָרזיצער. שוין ח' לעשטשינסקי האָט אונטערגעשטראָכן אונדזער באַזונדערן קוק אויף דער אַרבעט פֿון ייוואָ און האָט אויסגעדריקט זיין חשש, אַז דער ייוואָ נייגט זיך אָפּ פֿון דער אונדז געוווּנטשענער ריכטונג. די קאָנפֿערענץ האָט אונדזערע חששים פֿאַרשטאַרקט. אין ראַט פֿון ייוואָ, וועלכער וועט האָבן די דעה איבער דער גאַנצער אַרבעט זיינער, וואָרים צום ראַט געהערט דאָך דאָס רעכט צו באַשטימען דעם בודזשעט, וועט פֿון פּוילן ניט אַריינגיין קיין איין פֿאָרשטייער פֿון די אָרגאַניזירטע אַרבעטער־פֿאַראייניקונגען. אין דער אָרגאַניזאַציע פֿון ייוואָ איז געשאַפֿן געוואָרן אַ מחיצה צווישן אים און צווישן די אָרגאַניזירטע כּוחות פֿון די יידישע אַרבעטער־מאַסן, ווייל מען האָט ניט געגעבן קיין בפֿירושע פֿאַרטרעטונג דער שטאַרקסטער קולטור־אָרגאַניזאַציע — דער ייִשאָ. דערמיט איז געגעבן געוואָרן אַ קלאַפּ דעם מעכטיקן בנין, וואָס זיין פֿונדאַמענט איז געלייגט געוואָרן מיט 4 יאָר צוריק.

אָבער נאָך אַלעמען וועט דאָס ניט פֿאַרמינערן ביי היינטיקן טאָג דעם טיפֿן אָרגאַנישן אינטערעס צום אינסטיטוט מצד די יידישע אַרבעטער־מאַסן. די אויבן אָנגעוויזענע אָרגאַניזאַציאָנעלע מאָמענטן קאָנען באַשטימען אָפּנייגן אין דער אַרבעט, זיי פֿאַרמינערן אָבער ניט די אָנערקענונג פֿאַר דער עצם אַרבעט פֿון ייוואָ. דער היינטיקער מצבֿ, מיין איך, איז געשאַפֿן געוואָרן אַדאַנק דער מאַטעריעלער נויט. איך גלייב, אַז נאָכדעם ווי מען וועט פֿאַרטיק ווערן מיטן מאַטעריעלן בנין, וועט מען זיך ווענדן מיטן פּנים צו דער יידישער אַרבעטער־מאַסע.

ד״ר צ. ש אַ ב אַ ד. איך האָב געהאַט דעם כּבֿוד צו עפֿענען די קאָנפֿערענץ, ערלויבט מיר אויך צו זאָגן אַ פּאָר ווערטער ביים שליסן. געוויינטלעך פֿאַלט די טעמפּעראַטור, ווען מען קומט צו נעילה — אַזוי איז דער מנהג ביי קאָנפֿערענצן. אַזוי, למשל, געדענק איך, אַז די קאָנפֿערענץ פֿון דער וועלט־הילפֿס־אָרגאַניזאַציע אין קאַרלסבאַד, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן

מיט גרויס פֿאַראַד, האָט זיך געענדיקט מיט גאָרנישט. אונדזער קאָנפֿערענץ ענדיקט זיך ביי דער זעלביקער התלהבותדיקער שטימונג, ווי זי האָט זיך אָנגעהויבן. איין זאַך האָט זיך יאָ געביטן: צום אָנהייב קאָנפֿערענץ האָבן עטלעכע געמיינט, אַז זיי וועלן דאָ טרעפֿן זיך מיט געגנער, צום סוף האָט זיך אויסגעלאָזט, אַז מיר בילדן אַלע אַן איינהייט. און אַזוי פֿאַראייניקט ווינטשן מיר דעם אינסטיטוט לאַנג לעבן און פֿרוכפּעריקע אַרבעט. הלוואַי זאָלן מיר זיין געאייניקט בכלל אין אונדזער קולטור=אַרבעט. איך בין געשטאַנען ביים וויגעלע פֿון אינסטיטוט; עס האָט געקאָנט אויסווייזן ווי אַ פֿאַנטאַזיע, אָבער מיר האָבן זיך ניט פֿאָרגעשטעלט, ווי ווייט דער געדאַנק איז אַרויסגענומען געוואָרן פֿון דער פֿאָלקס=נשמה. עס איז אַן אומזיסטע שרעק, טאָמער וועט דער ייוואָ זיך אָפּקערן פֿון די נויטן פֿון די יידישע מאַסן. דער ייוואָ שטאַמט פֿון די מאַסן, און זיי וועלן געוויס געניסן די פֿרוכט פֿון זיין אַרבעט.

וו. לאַצקי=בערטאָלדי. השובע פֿריינד! פֿאַראַן אַ היסטאָרישע דאַטע, וואָס ס'איז כדאַי זיך איצטער צו דערמאָנען. מיט פֿערציק יאָר צוריק זיינען זיך צונויפֿגעקומען אין אָדעס „פֿריינד פֿון יידישן לשון", בכדי מקבל=פּנים צו זיין דעם דורכפֿאָרנדיקן „יידישן פֿאָלקס=שרייבער", מרדכי ספּעקטאָר. מען האָט צוגעגרייט אַ קערמעשל און געהאַלטן רעדעס מעניני דיומא. גערעדט האָט מען וועגן יידיש און וועגן דער חשיבות פֿון אונדזער מאַמע=לשון פֿאַר אונדזער פֿאָלק. צווישן די „פֿריינד פֿון יידישן לשון" זיינען געווען פֿאַרשיידענע מיינונגען, און יעדער פֿון זיי איז זיך געגאַנגען צו יידיש פֿון זיין אייגענעם באַזונדערן ווינקעלע. איינער האָט געזאָגט, אַז הגם יידיש איז אַ זאַמד=שפּראַך, וואָס אַ ליאַדע ווינט קאָן זי צעזייען און מען קאָן ניט וויסן, וואָס עס וועט מאָרגן ווערן פֿון איר, פֿונדעסטוועגן טאָר מען ניט פֿאַרגעסן, אַז היינט צוטאָגס איז די שפּראַך לעבעדיק, דאָס פֿאָלק רעדט אויף איר, יידישע שרייבער באַנוצן זיך מיט איר, אין אונדזער מאַמע=לשון באַווייזן זיך קונסט=ווערק, און דעריבער וועט ער זאָגן צו אַלע שונאים פֿון יידיש, צוזאַמען מיט אַרכימעדעס:

Noli tangere circulos meos!

טשעפּעט ניט מיינע קרייזן פֿון זאַמד!

אַ צווייטער רעדנער האָט געזאָגט, אַז מען דאַרף יידיש הויך שאַצן, דערפֿאַר וואָס עס איז נוצלעך פֿאַרן פֿאָלק און יידישע פֿאָלקס=שרייבער געבן אין דער שפּראַך אַרויס נוצלעכע ביכער.

געווען אַ דריטער רעדנער, און יענער איז אַרויס 19 יאָר פֿאַר דער טשערנאָוויצער קאָנפֿערענץ מיט אַן אמתער יידישיסטישער דעקלאַראַציע. ניט אומזיסט האָט פֿון אַלע גלות=שפּראַכן אונדזער מאַמע=לשון זוכה געווען צום נאָמען „יידיש": זי איז אַ סימן פֿון אונדזער נאַציאָנאַלן לעבן און ווי לאַנג יידן וועלן זיין, וועט אויך יידיש פֿאַרבלייבן.

פֿערציק יאָר זײַנען אַװעק נאָך יענעם קערמעשל, װאָס אָרעסער פֿרײַנד פֿון דעם ייִדישן לשון האָבן געמאַכט לכּבֿוד דעם פֿאָלקס־שרײַבער מרדכי ספּעקטאָר, און מיר קאָנען איצטער עדות זאָגן, אַז די נבֿיאות פֿון די שװאַרצע מרה־שחורהדיקע פּעסימיסטן מיט זײער זאַמד־טעאָריע איז בטל געװאָרן, און מקוים געװאָרן איז דער אױסדרוק פֿון יענעם רעדנער, װאָס האָט געגלײבט אין ייִדיש און איר נאַציאָנאַלער חשיבֿות פֿאַר אונדזער פֿאָלק. זינט יענער צײַט האָט ייִדיש, װאָס װײַטער אַלץ מער, זיך אָנגעהױבן באַהעפֿטן מיט אַזעלכע כּוחות אין ייִדישן לעבן, װאָס באַװאָרענען פֿאַר איר ניט נאָר חיי שעה, נאָר אױך חיי עולם.

ייִדיש האָט זיך באַהעפֿט מיטן קאַמף פֿון די ייִדישע אַרבעטער־מאַסן פֿאַר זײער נאַציאָנאַלער און סאָציאַלער באַפֿרײַונג, מיטן קאַמף פֿון ייִדישן אַרבעטער פֿאַר דער באַפֿרײַונג פֿון דער מענטשהײט. ייִדיש האָט זיך דאָ באַהעפֿט מיטן גאולה־שטרעב פֿון דער מענטשהײט, און דאָס האָט אין אונדזער מאַמע־לשון אַרײַנגעבלאָזן אַ ניצוץ פֿון חיי עולם.

ייִדיש האָט זיך באַהעפֿט מיטן שטרעב צו שײנקײט, װאָס אַנטפּלעקט זיך אין דער שײנער ייִדישער ליטעראַטור, און די טשערנאָװיצער קאָנפֿערענץ, װאו יצחק־לײבוש פּרץ איז בײגעװען, האָט עדות־געזאָגט װעגן דעם זיװוג פֿון ייִדיש און דעם אמת פֿון שײנקײט — אױך אַ ניצוץ פֿון חיי עולם.

די איצטיקע װילנער קאָנפֿערענץ פּראָקלאַמירט דעם באַהעפֿט פֿון ייִדיש צו װיסנשאַפֿט, דעם זיװוג מיטן פֿאַוסט־גײַסט פֿון מוטיקער פֿאָרשונג, װאָס לעבט אין דער מענטשהײט, װי לאַנג זי איז מענטשהײט. אַ דריטער ניצוץ פֿון חיי עולם.

און אַלע דרײַ מדרגות: ייִדישע אַרבעטער, ייִדישע שײנקײט, ייִדישע װיסנשאַפֿט זײַנען באַהעפֿט אײנע מיט דער צװײטער. אָן דעם ייִדישן אַרבעטער קאָן קײן אמת ניט זײַן אין אונדזער װיסנשאַפֿט. די אַסימילאַטאָרישע ייִדישע בורזשואַזיע מוז אַ פֿולע זײַטן פֿון איר לעבן פֿאַרבאַהאַלטן פֿאַר דער װעלט, און ניט אומזיסט האָט די סקאַרבאָװע ייִדישע געשיכטשרײַבונג צוגעדעקט מיט זיבן שלײערן די װירטשאַפֿטלעכע געשיכטע פֿון אונדזער פֿאָלק. דער ייִדישער אַרבעטער האָט קײן מורא ניט, אַז אַנטיסעמיטן װעלן אונדז אױפֿװאַרפֿן ראָטשילדס אוצרות: ער פֿאַרמאָגט זײ ניט, ער קאָן זיך פֿאַרגינען צו זאָגן דעם אמת. און מיר זײַנען אַלע אױך די לעבעדיקע עדות פֿון די נצחונות פֿון דער ייִדישער שײנקײט אין דער װעלט. נאָך גאָר ניט לאַנג איז אונדזער ליטעראַטור געװען אַ געטאָ־ליטעראַטור, און נאָר אין אונדזערע ד' אַמות האָט מען פֿון איר געװאוסט. זײַנען געקומען העלדן, פֿאָלקס־העלדן און האָבן פֿאַר אונדזער ליטעראַטור דורכגעבראָכן די װענט פֿון געטאָ. שלום אַש האָט געעפֿנט

פֿאַר זײַנע „משיחס צײַטן“ אַ װעג צום רוסישן טעאַטער, און מיט זײַן „גאָט פֿון נקמה“ אין רײַנהאַרדטס דײַטשן טעאַטער האָט ער געעפֿנט פֿאַר דער ייִדישער דראַמע אַ פֿענסטער אין מערבֿ־אײראָפּע.

פֿאַראַיאָרן בין איך געװען אין פּאַריז און האָב געזען װי די גײַסטיקע אַריסטאָקראַטיע, דאָס אײבערשטע פֿון שטײַגל אין דער פֿראַנצױזער אינטעליגענץ, איז געגאַנגען אָװנט אין אָװנט אין אַ פּראָװינציעלן טעאַטער זען די אױפֿפֿירונג פֿון אַנסקים „דיבוק“.

אָט אַזױ זעט אױס דער גורל פֿון דער „זאַמד־שפּראַך“ אין אונדזערע צײַטן. אונדזער מאַמע־לשון האָט זיך באַהעפֿט מיט די הײליקע פֿונקען פֿון אונדזער נשמה — מיט די שעפֿערישע כּוחות אין מאַטעריע און גײַסט, מיטן פֿרײַען אַרבעטער, מיט דער פֿרײַער װיסנשאַפֿט, מיט דער אײדעלער שײנקײט. זאָל דער דאָזיקער גײַסט פֿון אַרבעט, שײנקײט און אמת לעבן אין אונדזער װיסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט און אים באַװאָרענען חיי עולם.

ז. ר ײ ז ע ן (אָ. ק.). אונדזער ערשטע קאָנפֿערענץ איז אַ סימבאָלישע אָפּשפּיגלונג פֿון דעם גאַנצן אַנטװיקלונגס־גאַנג פֿון ייװאָ. פֿון ערשטן טאָג אָן איז די אַרבעט פֿון ייװאָ אַריבערגעװאַקסן אונדזערע דערװאַרטונגען, אױך די דאָזיקע קאָנפֿערענץ האָט אַריבערגעשטײגט אונדזערע דערװאַרטונגען. איך בין זיך מודה, אַז אין דער דאָזיקער שרעקלעכער צײַט פֿון צעשטערונג האָבן מיר זיך געשראָקן, מיר זײַנען ניט געװען זיכער, װי מען װעט אױפֿנעמען אונדזער בױ־אַרבעט. אָבער מיר האָבן זיך געזאָגט: מיר טאָרן ניט אַראָפּלאָזן די הענט. פּונקט װי מען טאָר אױף אײן טאָג ניט אָפּשטעלן די בױ־אַרבעט פֿון דער ייִדישער קולטור, אַזױ טאָרן מיר אױך ניט אָפּלײגן די קאָנפֿערענץ. די אַרבעט פֿאַר דער ייִדישער קולטור איז פֿאַר אונדז ניט קײן לוקסוס, קײן צוקערלעקעכל, זי איז דאָס טאָגטעגלעכע ברױט, אונדזער אינערלעכע באַדערפֿעניש זיך אױסצולעבן פֿול און גאַנץ. און זי מוז װערן אַלץ גרעסער און טיפֿער און ברײטער. מיר מוזן װאָס ברײטער מאַכן די באַזע פֿאַר אונדזער קולטור־אַרבעט. פּ' פֿאַיענסאָן האָט גערעדט װעגן דער בורזשואַזיע, װאָס שאָקלט זיך אָפּ פֿון אונדזער פֿאָלקס־קולטור. צו אונדזער גרױסן צער, זײַנען די מחיצות נאָך ניט גרױס גענוג. אױך אין די ברײטע ייִדישע מאַסן מאַלפּעװעט מען נאָך דער בורזשואַזיע. עס שטײט פֿאַר אונדז די אױפֿגאַבע דורך דער קולטור אַרײַנצובריגנגען ליכט, אָפּצורײניקן פֿון דער ייִדישער גאַס דעם פּעסט און שימל, װאָס רירט אָן אױך די אַרבעטער־מאַסן. און צו טאָן איז נאָך פֿאַראַן גאָר אַ סך. נאָך מיט דרײַסיק יאָר צוריק פֿאַרן קערמעשל, װאָס פּ' לאַצקי האָט דערמאָנט, איז אַרױס יהושע־מרדכי ליפשיץ מיט אַ פּראָגראַם פֿאַר ייִדישער קולטור־אַרבעט, װאָס מיר האָבן עד־היום ניט רעאַליזירט.

זאָל אונדזער היינטיקע קאָנפערענץ זיין אַ נייע ערע, אַ נייע דאַטע אין דעם קאַמף פון די יידישע פאָלקס־מאַסן פאַר אַן אייגענער העברעער קולטור!

ביים שלום פון דער קאָנפערענץ לאָמיר דערמאָנען מיט כבוד און אָנערקענונג די חברים און פריינד, וואָס מיט זייער געטריישאַפט און איבערגעגעבנקייט האָט אונדזער אַרבעט דערגרייכט צו איר איצטיקן צו־שטאַנד. די וואַרעמסטע אָנערקענונג קומט די חברים אליהו טשעריקאָ־ווער און יעקב לעשטשינסקי, וואָס נאָר אַ דאַנק זייער מי האָט ווילנע גע־קאָנט זיך פאַרמעסטן צו ווערן דער וועלט־צענטער פון ייוואָ — זיי האָבן פאַר אונדז סימבאָליזירט די פאַרבינדונג מיט דער גרויסער וועלט. זאָל דאָ אויך דערמאָנט ווערן נחום שטיף, וואָס אים איז געווען באַשערט דאָס גרויסע גליק אַרויסצוברענגען דער ערשטער דעם געדאַנק, וואָס האָט אין אונדז אַלעמען געדרעמלט און וואָס מיר האָבן אים זוכה געווען צו פאַר־ווירקלעכן.

לאָמיר זיין זיכער, אַז אונדזערע פריינד, וואָס האָבן מיט אַזוי פיל ערנסט זיך באַטייליקט אין דער אַרבעט פון דער קאָנפערענץ, וועלן, אָפּ־געפאָרן פון דאַנען אין די געדיכטעניש פון יידישן לעבן, ברענגען אַהין קערנער פון מוט און גלויבן אין אַ בעסערער צוקונפט. ווילנע איז היינט דער צענטער פון ייוואָ, זי מאָר אָבער ניט ווערן אַזאַ מין מרכז רוחני, וואָס איז פאַראַן אויף זיך צו שפּיגלען אין אים, בעת מען זינקט אַליין אין טומאה. די געדעכעניש פון ווילנע דאַרף וועקן אין אימפּעכן פון אונדזערע פריינד דעם הויב־באַוואוסט און דעם ווילן צו בויען אויף די ערטער, אומ־עטום, אין אַלעווינקעלעך פון דער ערד דעם גרויסן יידישן קולטור־בנין.

מיין האַרציקן צאתכם לשלום צו אַלע פריינד דעלעגאַטן און געסט, איך ווינטש, אַז מיר זאָלן זיך אין גיכן ווידער זען צו דעם חנוכת הבית פון דער יידישער הויכשול ביי דעם ייוואָ. איך ווינטש אַ גליקלעכע רייזע דעם פריינד פּרץ הירשביין, וואָס פאָרט די טעג אָפּ קיין אַמעריקע, און בעט אים איבערצוגעבן אַ האַרציקן דאַנק די אַמעריקאַנער פריינד, וואָס האָבן מיט אַזאַ געטריישאַפט מיטגעהאָלפן אונדזער אַרבעט. דעם זעלביקן גרוס שיק איך איבער אויך דורך דעם אַמעריקאַנער דעלעגאַט פריינד אייזנער. פאָרט געזונט! צום ווידערזען!

דער פאָרזיצער: די קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט איז געשלאָסן.

דער גאַנצער עולם הויבט זיך אויף פון די ערטער, און עס הערן זיך רופן:

לאַנג לעבן זאָל דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט!

הוספה נומ׳ 1

באַגריסונגען צו דער קאָנפערענץ*.

אָטוואָצק — ש. רובינשטיין (בריוו): ...איך פאַרשרייב דעם צוזאַמענפאַר אין דעם, אַזוי צו זאָגן, „ספר הזהב”, שענקענדיק דער ביבליאָטעק האָס זעלטענע ביכעלע „מעשה גדולה מן אומן ומן אוקריינא”.

אָסטראָוויעץ — מאיר בלאַנקמאַן (בריוו).

באַראַנאָוויטש — מאַגיסטראַט: אין נאָמען פון מאַגיסטראַט שיק איך וווּנטשן פון פרוכפעריקער אַרבעט דער קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. פאַרן בורמיסטער אינזשענער וויניקאָוו.

באַראַנאָוויטש — אָרגאַניזאַציע פון „בונד”, ל. וואָראָביאָווסקי, ראַטמאַן פון שטאָטראַט (בריוו).

בודאַפּעשט — פּראָפ׳ ל. בלוי (בריוו).

ביענאָס-איירעס — אַרגענטינער סעקציע באַגריסט פייערלעך די ייוואָ-קאָנפערענץ.

בוקאַרעשט — שיקן האַרציקע גרוסן דער באַראַטונג פון אונדזערע בעסטע, לאַזאַרעאַנו, שטערנבערג, ביקל, קראַפט.

בוקאַרעשט — „פריינד פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט” אין רומעניע באַגריסן האַרציק די קאָנפערענץ און ווינטשן גינסטיקע באַדינגונגען פאַר דער ווייטערבויונג פון יידישן קולטור-בנין. מיר זאָגן צו מאַטעריעלע און מאָראַלישע הילף.

בוקאַרעשט — ש״ס-ראָמאַן (בריוו).

ביאַליסטאָק — לימעראַטן-קרייז, „גייער לעבן”: מיר באַגריסן האַרציק די קאָנפערענץ פון ייוואָ.

ביאַליסטאָק — ווילנער טרופּע: שטאָלץ אויף אונדזערע ווילנער מסירת-נפשדיקע בויער פון דער מאָדערנער יידישער קולטור, פאַראייביקער פון אונדזער נעכטן פאַר אונדזער שיינעם מאָרגן, שיקן מיר אונדזער האַרציקע ברכה. אָנפירער מזאה.

---

* דאָרט, וווּ ס׳איז באַצייכנט „בריוו”, זיינען דאָס קיצורים פון באַגריס-בריוו, אין אַנדערע פאַלן — טעלעגראַמעס.

ב י אַ ל י ס ט אָ ק — נח זאַבלודאָווסקי: איך באַגריס די עפענונג פון דער קאָנפערענץ.

ב י ד ג אָ ש ט ש — פאַראיין פון יידישער יוגנט ווינטשט פרוכפּערדיקע אַרבעט לטובת דער יידישער קולטור.

ב ע נ ד י ן — רעדאַקציע „דאָס יידישע וואָכנבלאַט", רעד' ל. בערקאָוויץ (בריוו): נעמט צו אונדזער האַרציקע באַגריסונג צו דער מאָרגנדיקער עפענונג פון אייער ערשטער קאָנפערענץ...

ב ע נ ד י ן — „זאַגלעמביער צייטונג": צו דער ערשטער קאָנפערענץ שיקן מיר אונדזער האַרציקסטע ברכה. בויט מיט ערפאָלג די יידישע קולטור.

ב ע ר ל י ן — צענטפאַרוואַלטונג פון פאַרבאַנד „אָזע" (בריוו): מיט גרויס נחת האָבן מיר אויפגענומען אייער איינלאַדונג צו דער אָנקומענדיקער קאָנפערענץ פונם ייוואָ. מיר זעען אין דעם פאַקט אַ בולטן אויסדרוק דערפון, אַז אייער מי איז ניט געגאַנגען לאיבוד. דאָס, וואָס איך האָט זיך איינגעגעבן צונויפצוזאַמלען אונטער איין דאַך די צעזייט און צעשפּרייטע יידישע אינטעליגענץ, אייער אויפטו פאַרן אויפוועקן אַרום דער יידישער קולטור דעם באַוועגלעכן כח — די יידישע זאַמלערמאַסע, — דאָס איז די בעסטע גאַראַנטיע פון אַ פרוכטבאַרן קיום.

מיר ווינטשן אייך הצלחה. איר זאָלט אויסגעפינען דעם דרך־הישר פאַר דער אַנטוויקלונג פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אוצר דורך דער פאַרבינדונג מיטן לעבעדיקן לעבן, מיט דער שעפערישער מאַסע. פונם גוטן בראשית זאָלן מיר באַקומען אַ גליקלעך וזאת הברכה.

זייט געבענטשט אין אייער אַרבעט. י. ברוצקוס, ל. גורוויטש.

ב ע ר ל י ן — צענטראַלע פון „אָרט"־פאַרבאַנד: מיר באַגריסן די קאָנפערענץ און ווינטשן ערפאָלג דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, וואָס איז אין משך פון אַ קורצער צייט פון פילזייטיקער אַרבעט געוואָרן אַזאַ וויכטיקער קולטור־פאַקטאָר. „אָרט" ווייס באַזונדערס אָפּצושאַצן די באַדייטונג פון דער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט אייערער פאַר דער פּראַקטיק פון יידישן עקאָנאָמישן אויפבוי.

ב ע ר ל י ן — דוד בערגלסאָן: בעסטע ברכות און ווונטשן דער יידישער וויסנשאַפט, אירע טוער און מיטהעלפער.

ב ע ר ל י ן — ש. דובנאָוו: איך באַגרים האַרציק די פאַרזאַמלטע פון אונדזער וויסנשאַפטלעכן רענעסאַנס.

ב ע ר ל י ן — „געזעלשאַפט צור פערדערונג דער וויסנשאַפט דעס יודענטומס" (בריוו): מיר שיקן אייך אונדזער האַרציקן מזל־טוב. מ. זאַבערנהיים, פּאָרזיצער.

בערלין — ד. משאַרני: איך באַגריס און ווינטש ערפאָלג. זאָל דער קומענדיקער וועלט־קאָנגרעס פון אינסטיטוט פאָרקומען אין אייגע־נעם הויז.

בערלין — ד״ר בערנהאַרד קאַהן: אייער בריוו ערשט היינט ער־האַלטן. איך באַדויער, וואָס איך קען זיך ניט באַטייליקן אין דער קאָנפע־רענץ. איך ווינטש אייערע באַראַטונגען דעם בעסטן ערפאָלג.

בערלין — הערמאַן סוועט: אַלע פריינד מיינע האַרציקסטע גרוסן. איך ווינטש גליק און הצלחה די הויכע אידעאַלע שטרעבונגען פון אינסטיטוט, דעם ריינעם דעמאָקראַטישן גייסט פון אויפריכטיקער ליבע און געטריישאַפט צו דער יידישער פאָלקסמאַסע.

בערלין — א. סינגאַלאָווסקי: מיט באַוווּנדערונג פאַר אייערע ביזאַהעריקע דערגרייכונגען און מיט דעם ווונטש, דער אינסטיטוט זאָל וואַקסן און באַקרייַנען די שאַפונגען פון אונדזערע קולטור־טוער אויף אַלע געביטן, באַגריס איך די קאָנפערענץ און ווינטש איר הצלחה.

בערלין — ד״ר י. רובין: לאָמיר ווייטער בויען דעם טורעם פון דער נייער יידישער וויסנשאַפט ביז צו איר נאַטירלעכן שפּיץ: דער יידישער הויכשול.

בערלין — ד. י. שווייצער (וויצע־פאָרזיצער פון דזשאָינט־עק־זעקוטיווע, בריוו): איך ווינטש די שטרעבונגען פון אייער אינסטיטוט די בעסטע הצלחה.

בערלין — ד״ר יצחק־נחמן שטיינבערג: אַ דאַנק פאַר דער איינ־לאַדונג. אוממעגלעך צו קומען. כ׳באַגריס די ערשטע קאָנפערענץ און ווינטש איר צונויפפלעכטונג פון עכטער וויסנשאַפט מיטן אידעאַלן יידישן אַרבעטס־פאָלק.

בערעסטעטשקע — ד. פוכאַלניק (בריוו).

בריסעל — אַרבעטער־גרופּע „פריינד פון ייוואָ" (בריוו): ...די קאָנפע־רענץ און דער אינהאַלט פון איר טאָג־אָרדענונג זיינען פאַר אונדז אַ דער־פרייענדיקע, וויכטיקע געשעעניש... אונדזערע וואַרעמסטע ברכות אייך צו דער קאָנפערענץ־אַרבעט, פון וועלכער מיר דערוואַרטן זייער אַ סך.

בריסעל — גרופּע פריינד באַגריסט, ווינטשט הצלחה.

בריסק — פ. פאַווין.

ברעסלע — ביבליאָטעק פון יידישן טעאָלאָגישן סעמינאַר (בריוו).

ברעסלע — ד״ר י. ראַבין (בריוו).

גראָדנע — געזעלשאַפט „טאָז" (בריוו): אַלע אויפריכטיקע גע־זעלשאַפטלעכע טוערס וועלן שטענדיק זיין אויף אייער זייט און וועלן אייך שטענדיק מיטהעלפן אין אייער אַרבעט.

גראָדנע — די יידישע קהלה: מיר ווינטשן הצלחה דער סימ־פאַטישער אינסטיטוציע אין איר אייגענעם בנין.

גראָס (הרום־פראַנקרייך) — ד"ר חיים זשיטלאָווסקי: עס טוט מיר האַרציק באַנג, וואָס ס'איז מיר בשום אופן ניט מעגלעך צו קומען אויף דער קאָנפערענץ. נעמט אָן מיינע וואַרעמסטע גרוסן און ברכות.

גרודזיאָנדז — בזורא.

האַמבורג — ד"ר שלמה בירנבוים (בריוו): איך שיק אייך די בעסטע ווונטשן, אַז אייער אַרבעט זאָל אַרויסגעבן די אמתע גוטע פּירות פאַרן יידישן פאָלק.

וואָלקאָוויסק — רעדאַקציע „וואָלקאָווויסקער לעבן".

וואַרשע — מ. אָרזשער: מיטן גאַנצן האַרצן בין איך אויף דעם יום־טוב פון דער יידישער וויסנשאַפט, וועלכע דינט נישט אַ קליינעם הייפל פאַרשער, נאָר די יידישע פאָלקסמאַסן. איך ווינטש ווייטערן ערפאָלג אין אייער אַרבעט.

וואַרשע — צענטראַלער קאָמיטעט „אָרט": מיר ווינטשן ערפאָלג דער קאָנפערענץ. מיר ווינטשן דעם אינסטיטוט פּרודוקטיווע אַרבעט אויף אַלע געביטן פון יידישער עקאָנאָמישער וויסנשאַפט.

וואַרשע — יידישער אַרטיסטן־פאַראיין (בריוו).

וואַרשע — מאיר באַלאַבאַן: ניט געקענט צוליב יום־טוב קומען, שיק איך אייך איבער האַרציקע ווונטשן פון פּרוכטבאַרער אַרבעט אויפן פעלד פון דער יידישער וויסנשאַפט.

וואַרשע — צ"ק פון „בונד" אין פּוילן: האַרציקע ווונטשן דער קאָנפערענץ. ווייטערדיקע ערפאָלגן אין אייער גרויסער אַרבעט, וואָס איז אַ וויכטיקער באַשטאַנד־טייל פון קולטורעלן רענעסאַנס פון די יידישע פאָלקסמאַסן.

וואַרשע — ד"ר בירזאָווסקי: איך ווינטש שעפערישע אַרבעט דעם צוזאַמענפאָר פון אינסטיטוט.

וואַרשע — קאָאָפּעראַטיוו „ביכער": געשטאַרקט זאָלן זיין די הענט פון די בויער.

וואַרשע — רעדאַקציע „דער בלאָפער".

וואַרשע — א. ברעסלער: דעם מאָדערנעם יסוד פון גייסטיקער יידישקייט די האַרציקסטע ווונטשן פון פּרודוקטיווער אַרבעט. כבוד די טוער. איך קאָן זיך ליידער ניט פאַרגינען דעם אומפאַרדינטן כבוד צו נעמען אַן אָנטייל אין דער קאָנפערענץ.

וואַרשע — רעדאַקציע „דער האָקמאָר": אונדזערע האַרציקסטע ברכות.

וואַרשע — דעמאָקראַטישע פראַקציע פון וואַרשעווער קהילה: מיר באַגריסן האַרציק די קאָנפערענץ און ווינטשן איר הצלחה אין דער אַרבעט. לעאָ פינקלשטיין.

ו ו אַ ר ש ע — דוד הערמאַן: איך באַדויער, וואָס מיר איז נישט באַשערט בייצוזיין דער קאָנפערענץ. אין שווערע צייטן האָט זיך אָנגעהויבן אייער אַרבעט, דאָך זייגען די רעזולטאַטן אימפּאָזאַנדיקע. איך ווינטש אייך ווייטערע פרוכפערדיקע אַרבעט לטובת אונדזער נאַציאָנאַלער וויסנשאַפט.

ו ו אַ ר ש ע — הערשעלע, גיימאַן, שפיגל: די פלעגער פון דער יידישער וויסנשאַפט אונדזער האַרציקע באַגריסונג און געטרייע איבערגעגעבנקייט.

ו ו אַ ר ש ע — „השומר הצעיר": אונדזער גרוס צו אייער קאָנפערענץ.

ו ו אַ ר ש ע — ד"ר ל. וואָלמאַן (בריוו): בלויז פאַר דער איניציאַטיווע צונויפצוזאַמלען יידישע אינטעלעקטועלע טוער מארבע פנות העולם, כדי זיך צו פאַרטראַכטן וועגן וויכטיקע פראַגן פון יידישער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט, קומט אייך אַ האַרציקער יישר־כח.

ו ו אַ ר ש ע — ד"ר מ. זילבערפאַרב (בריוו): איך ווינטש אייך, אַז דער ייוואָ זאָל אַרויסגיין פון דער קאָנפערענץ אַ פאַרשטאַרקטער און אַז ער זאָל מיט פרישע כוחות ווייטער פירן די אַרבעט, וועלכע האָט זיך אַזוי שיין אָנגעהויבן.

ו ו אַ ר ש ע — זשורנאַליסטן־סינדיקאַט, יידישע סעקציע (בריוו): מיר פאַרזיכערן אייך אין אונדזער אומאויפהערלעכער סימפּאַטיע פאַר אייער אַרבעט, וואָס איז אַזוי שטאַרק וויכטיק פאַר דער יידישער פרעסע. פאָרזיצער: ד"ר י. גאָטליב, סעקרעטאַר ש. יאַנאָווסקי.

ו ו אַ ר ש ע — י. זיננער: באַדויער, וואָס איך קאָן נישט קומען.

ו ו אַ ר ש ע — „טאָז"־צענטראַלע: דער ערשטער קאָנפערענץ פון ייוואָ שיקן מיר אונדזער וואַרעמען גרוס און האָפן, אַז זי וועט מיטווירקן צו ווייטערדיקע דערגרייכונגען אויפן געביט פון יידישער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט. ד"ר לעווין, ד"ר וואָלמאַן.

ו ו אַ ר ש ע — מאַרק טורקאָוו: די האַרציקסטע ברכות אין אייער גרויסער אַרבעט לטובת דער יידישער שפּראַכוויסנשאַפט און קולטור.

ו ו אַ ר ש ע — י. יאַשונסקי: באַדויער די אוממעגלעכקייט צו קומען קיין ווילנע. ווינטש דער קאָנפערענץ בעסטן ערפאָלג. זאָל אויפבליען דער אינסטיטוט. זאָלן זיינע פריינד בילדן אַ מעכטיקן קולטור־פאַרבאַנד.

ו ו אַ ר ש ע — ש. לעהמאַן (בריוו): איך באַגריס דעם צוזאַמענפאָר און ווינטש, אַז דער אינסטיטוט־בוים זאָל בליען און וואַקסן מיט זאַפטיקע פרוכטן פאַר דער יידישער וויסנשאַפט.

ו ו אַ ר ש ע — ד"ר גרשון לעווין (בריוו): איך דריק אייך אויס שריפטלעך מיין האַרציקן ווונטש, אַז דער יידישער אינסטיטוט זאָל וואַקסן וואָס העכער און זאָל ערפילן דאָס, וואָס מיר אַלע זיינע פריינד דערוואַרטן פון אים.

וואַרשע — „ליטעראַרישע בלעטער" (בריוו): די איצטיקע ערשטע קאָנפערענץ פון ייוואָ קומט פאָר אין אַ שווערן מאָמענט פון צעריסנקייט און צערייצטקייט. און נאָך מער איז דעריבער נייטיק צו באַפעסטיקן אונדזערע קולטור־פּאָזיציעס און צו פאַרשטאַרקן די אַרבעט. מיר זייַנען זיכער, אַז די אַלע אָנטיילנעמער פון דער ערשטער קאָנפערענץ וועלן צוגעבן חשיבות און אָנזען דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, וואָס האַלט זיך איצט אין רעכטן בויען. נחמן מייזיל.

וואַרשע — מיאַנאָווסקי־קאַסע (ברייוו): מיר שיקן אייך ווונטשן פון פּרוכפּעריקער אַרבעט. פּאַרזיצער פון קאָמיטעט פּראָפ' ק. ליוטאָסטאַנסקי, סעקרעטאַר פּראָפ' וו. דאַראַשעווסקי.

וואַרשע — ש. מענדעלסאָן, ח. ש. קאַזשדאַן, יעקב פּאַט, ש. זוסמאַן, ש. גילינסקי, זאַלצמאַן, אַבראַם (ברייוו).

וואַרשע — „פּאָלקסצייטונג", „די וועלט": מיר ווינטשן דער קאָנפערענץ אויסצושמידן פון ייוואָ אַ קולטור־אינסטרומענט לטובת די יידישע אַרבעטנדיקע מאַסן.

וואַרשע — נחמיה פינקעלשטיין (ברייוו): איך ווינטש אייך דעם גרעסטן ערפאָלג אין אייער ווייטערדיקער טעטיקייט און בין שטענדיק גרייט מיטצוהעלפן אייך.

וואַרשע — י. י. פּראָפּוס (ברייוו): איך בין מיטן גאַנצן הארצן באַטייליקט אין דער זייער וויכטיקער אַרבעט.

וואַרשע — מ. י. פרייד (ברייוו): זאָל מיר ערלויבט זיין צו ווינטשן, אַז דער אינסטיטוט, אַלס ריינע אומפּאַרטייאישע שאַפונג, זאָל זיך אַנטוויקלען אין דער געהעריקער מאָס און ברענגען די געווונטשענע נוצן דעם גאַנצן יידישן פאָלק.

וואַרשע — געזעלשאַפט פרייַנד פון העברעישן אוניווערסיטעט אין ירושלים (ברייוו): צו דער ערשטער קאָנפערענץ פון די פריינד פון אינסטיטוט און צו דער פייערונג פון לייגן דעם גרונדשטיין פון בנין פון אייער אינסטיטוט דריקן מיר אייך אויס אונדזערע האַרציקסטע ברכות. זינט זיין גרינדונג שטייען מיר מיטן אינסטיטוט אין פריינדלעכע באַציונגען און געמיינזאַמער אַרבעט. מיט אַ באַזונדער צופרידנקייט קוקן מיר זיך צו צו זיין גיכער אַנטוויקלונג. מיר ווינטשן אייך, געערטע הערן, אַז איר זאָלט מצליח זיין אין אייער וויכטיקער אַרבעט צו דער וויסנשאַפטלעכער און גייסטיקער אויפלעבונג פון יידישן פאָלק. פאַרן פּאַרזיצער פּראָפ' משה שאָר, סעקרעטאַר יצחק־יעקב פּאָזנאַנסקי.

וואַרשע — צאָמבער, עלענגאָלד, דוד האָפמאַן.

וואַרשע — פאַרלאַג „צענטראַל": מיר באַגריסן דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט צו דער עפענונג פון זיין ערשטער קאָנפערענץ און ווינטשן אים גרויס מזל־ברכה אין זיין ווייטערדיקער אַרבעט.

װאַרשע — נ. קאָװאַרסקי.

װאַרשע — די פאַרװאַלטונג פון דער ײדישער קהילה װינטשט אײַך הצלחה אין אײַער אַרבעט. פאָרזיצער פאַרבשטיין.

װאַרשע — געזעלשאַפט „קולטור־ליגע": מיר װינטשן ערפאָלג און האָפן, אַז די קאָנפערענץ װעט שטיצן די אָנגעגריפענע ײדיש־װעלט־לעכע קולטור.

װאַרשע — פאַרלאַג „קולטור־ליגע" (בריװ): מיר שיקן אײַך אונדזערע באמת חברישע באַגריסונגען צו אײַער ערשטן צוזאַמענפאָר.

װאַרשע — קולטור־קאָמיסיע בײַם װאַרשעװער דרוקער־פאַר־אײן: די פאַרשער און זאַמלער פון אונדזערע קולטור־אוצרות די בעסטע װונטשן.

װאַרשע — מלך ראַװיטש (בריװ): ... איך באַדויער אויף אַן אמת, װאָס איך קען ניט קומען. װאָס מײַנע שװאַכע כּוחות װעלן קענען טאָן אין דער צוקונפט פאַר אײַך, דאָס װעלן זײ געװיס קײן רגע ניט פאַר־זוימען...

װאַרשע — שרעבערק, קאַסעל: מיר שיקן אַ האַרציקע באַגרי־סונג דעם ײדישן װיסנשאַפטלעכן אינסטיטוט צו זײַן ערשטער קאָנפע־רענץ און װינטשן אים דעם גרעסטן ערפאָלג אין זײַן הײליקער אַרבעט.

װילנע — אַרטיסטן פון ײדישן פאָלקסטעאַטער: דער ײדישער טעאַטער אַלס אַ טײל פון דער ײדישער קולטור באַטײליקט זיך אין דער גרױסער שמחה צוליב דעם אײַזערנעם קולטור־יסוד, װאָס איז מיט דער אַנטשטײונג פון ייװאָ געלײגט געװאָרן. זאָל דער הײנטיקער צוזאַמענ־פאָר זײַן דער בױער און פאַרװירקלעכער פון דער גרעסטער ײדישער קול־טור־אינסטיטוציע.

װילנע — װילביג (בריװ): די צענטראַלע פאַרװאַלטונג פון דער עלטערער װילנער ײדישער בילדונגס־געזעלשאַפט (װילביג) באַגריסט האַרציקסט דעם ײנגערן ײדישן װיסנשאַפטלעכן אינסטיטוט פאַר זיך און אין נאָמען פון אירע 21 אָפּטײלונגען אין דער װילנער פּראָװינץ. ערן־פאָרזיצער ד"ר צ. שאַבאַד, סעקרעטאַר מ. בערנשטײן.

װילנע — „װילנער פאַרלאַג" (בריװ): ...מיר אַלע, אונדזער גאַנצער דור ײדן, אָן אונטערשײד פון קלאַסן און פּאַרטײען באַדאַרפן זיך פילן גליקלעך, װאָס מיר האָבן דערלעבט צו אָט דער דאָזיקער קרוי־נונג פון אונדזער פאָלקס־קולטור, צו אָט דעם נאַציאָנאַלן אויפטו פון ערשטן ראַנג. פון טיפן האַרצן װינטש איך דער קאָנפערענץ ערפאָלג אין איר אַרבעט... ב. קלעצקין.

װילנע — אימשע גדײנסקי (בריװ).

װילנע — ל. ראַן (בריװ).

ווילנע — שילער־קלוב א"נ פון ב. מיכאַלעוויטש ביי דער מאַט־מאַט' גימנאַזיע פון צב"ק אין ווילנע (בריוו).

ווילנע — קינסטלער בן־ציון צוקערמאַן (בריוו).

ווילנע — סאָצ'־אַקאַד' קרייז (בריוו).

ווילנע — שילער פון די יידישע האַנדלס־קורסן פון י. געזונט־הייט (בריוו).

ווילקאָמיר — יידישע רעאַל־גימנאַזיע (בריוו): דער פּעדאַגאָגישער ראַט פון ווילקאָמירער יידישער רעאַל־גימנאַזיע שיקט דער ערשטער קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט זיינע וואַרעמסטע ברכות און האַרציקסטע באַגריסונגען. ל. לאַמפּערט, דירעקטאָר. מ. גאָלד־בערג, סעקרעטאַר.

ווין — ד"ר ר. גלאַנץ (בריוו): איך ווינטש די באַראַטונגען הצלחה און גרים אַלע חברים.

ווין — ה. ל. מאַו: צום לייגן דעם פונדאַמענט ברענג איך אַ דו־נערדיק האָך!

ווין — אַלטע און מעגדל סוראַרסקי: באַגריסן האַרציקסט קאָנ־פערענץ, באַדויערן אוממעגלעכקייט בייזיין. גרייט צו שטענדיקער מיט־אַרבעט. ווינטשן ערפאָלג.

ווין — לייבל טויבש (בריוו): איך שיק אייך איבער מיינע ברכות פונדערווייטנס. זייט מיר זייער האַרציק געגריסט, טייערע, חשובע חברים פון דער קאָנפערענץ! זאָל אייער אַרבעט זיין געבענטשט מיט גרוים הצלחה און דער געביי פון יידיש־וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט זאָל בלייבן אַ בנין עדי עד; חזק ואמץ!

וולאָצלאַוועק — „אָרט": אין ים פון גראָקייט זייט באַגריסט צו אייער דורותדיקער אַרבעט. זילבערבערג, ראַוויצקאַ.

וולאָצלאַוועק — „בונד": מיר ווינטשן אייך ערפאָלג אין אייער וויכטיקער אַרבעט.

וולאָצלאַוועק — יישאָ: מיר באַגריסן און ווינטשן ערפאָלג אין דער אַרבעט.

זאַמאָשטש — רעדאַקציע „אונדזער גייסט": מיט פיל פאַרגע־ניגן נעם איך די פעדער אין האַנט, איבערצושיקן אייך אין נאָמען פון דער רעדאַקציע אונדזער הערצלעכע באַגריסונג און ווינטשן אייך ערפאָלג אין אייער הויך בנין לעד. עס איז אויך אַ חוב אויף אַלע צו אונטערשטיצן דעם ייוואָ. רעדאַקטאָר ישראל דוב הכהן פירשטמאַן.

זשעגעווע — פּראָפ' ל. הערש (בריוו): צו מיין טיפסטן באַ־דויערן קען איך אין די קאָנפערענץ־טעג צווישן אייך ניט זיין... אויף הי' ווייט מעגלעך, בין איך אָבער מיטן גאַנצן האַרצן, מיט דער נשמה צווישן אייך. זאָל אייער אַרבעט זיין אַ פרוכטבאַרע, אַ געבענטשטע... זאָל דער ייוואָ

ווערן דער גרונדשטיין פון דעם גרויסארטיקן בנין, וואס וועט מיט זיך פארשטעלן די יידישע וויסנשאפט, די וויסנשאפט, וואס מוז זיין מעגטשעד לויט איר מעטאדע און איר אידעאל, אבער יידיש לויט איר אינהאלט, יידיש לויט איר שפראך און יידיש — טיף דעמאקראטיש, יידיש — לויט די לעבעדיקע כוחות, וואס שאפן זי און וואס טראגן זי אויף זייערע אויסגעהארעוועטע פלייצעס.

טאלין (עסטלאנד) — די יידישע קולטור-פארוואלטונג אין עסטלאנד באגריסט הארציק די קאנפערענץ און ווינטשט הצלחה אין דער וויכטיקער ארבעט און א גליקלעכע צוקונפט דעם יידישן וויסנשאפטלעכן אינסטיטוט.

טאמאשאוו מאז' — ארטיסטן פון דער טרופע אידא קאמינסקא באגריסן די קאנפערענץ פון יידישן וויסגשאפטלעכן אינסטיטוט און ווינטשן אים ערפאלג.

טאמאשאוו מאז' — רעדאקציע „טאמאשאווער וואכנבלאט" (בריוו): געבענטש זאלן זיין די הענט, וואס האבן דעם דאזיקן שיינעם בנין אנגעהויבן בויען.

טאמאשאוו מאז' — קאמינסקא, טורקאוו: ליידער איז אונדז אוממעגלעך אנטייל צו נעמען אין דער קאנפערענץ. מיר ווינטשן דעריבער פון דער ווייטנס ערפאלג און אנטוויקלונג אין דער שיינער ארבעט, וואס איז אונדז אזוי צום הארצן.

טארטשין — ייווא-גרופע: הערצלעכע באגריסונג.

טריסק — ל. אליצקי (בריוו): ...אויך ארום מיין קראנקען-געלעגער איז די אטמאספערע אנגעזאפט מט אונדזער יום-טובדיקייט...

טריסק — יידישע שול-ארגאניזאציע (בריוו).

טשענסטאכאוו — ר. פעדערמאן (בריוו).

טשערנאוויץ — „טשערנ' בלעטער": די פיאנערן און פארשער פון יידיש ווינטשן מיר דעם בעסטן ערפאלג אין זייער באראטונג. זאל בליען די לעבעדיקע פאלקס-שפראך. זאל לעבן דער אינסטיטוט.

טשערנאוויץ — ארגאניזאציע „מארגענרויט" (בריוו): ...מיר שיקן אייך אונדזער טיף הארציקע באגריסונג... מיר וועלן אויך ווייטער באציען זיך מיטן גרעסטן ערנסט צו אייער—אונדזער ארבעט...

טשערנאוויץ — ד"ר מאקס דיאמאנט (בריוו): באדויערנדיק זייער, וואס איך וועל ניט קאנען זיין מיט אייך אין איינעם ביי דער ערשטער קאנפערענץ פון ייווא, ווינטש איך אייך אלעמען א פרוכפעריקע טעטיקייט און דעם צוזאמענפאר הצלחה אין זיינע ארבעטן.

טשערנאוויץ — רעדאקציע „יוגנט-שטימען": מיר זיינען מיט אייך.

מ ש ע ר נ אָ ו ו י ץ — ד״ר יוסף קיסמאַן, לאה קיסמאַן ווינטשן ערפאָלג אייערע באַמיונגען.

מ ש ע ר נ אָ ו ו י ץ — יוסף שוואַרצמאַן: די משערנאָוויצער גרופּע באַגריסט דעם ערשטן היסטאָרישן צוזאַמענפאָר פון ייוואָ, וועלכער קומט פאָר אין ווילנע 20 יאָר נאָך דער היסטאָרישער משערנאָוויצער שפראַך־קאָנפערענץ און וועלכער בינדט פעסטער צוגויף דעם האַרץ־פאָדעם צווישן ווילנע און משערנאָוויץ.

מ ש ע ר נ אָ ו ו י ץ — יידישער שול־פאַראיין (בריוו): ...אייך, וועלכע זענט זיך צונויפגעקומען אויפבויען אונדזער אַלעמענס ליבלינג — דעם ייוואָ — שיקן מיר אַ האַרציקן יישר כח און ווינטשן אייך ערפאָלג.

י אַ ס — „פריינד פון ייוואָ“: מיר ווינטשן גרויס ערפאָלג דער קאָנפערענץ און גריסן גאָר הבריש.

כ ע ל ע ם — הערש לערער: אַלע יידישע יידן זיינען מיט אייך.

כ ע ל ע ם — „פּועלי ציון“ ליגקע, כעלעמער פאָלקסבלאַט: זייט האַרציק באַגריסט.

ל אָ ד ז ש — רעדאַקציע „בית יעקב“ (בריוו).

ל אָ ד ז ש — רעדאַקציע „לאָדזשער וועקער“: מיר שיקן אייך איבער די וואַרעמסטע ווונטשן אין אייער אַרבעט פאַר דער יידישער וועלטלעכער קולטור.

ל אָ ד ז ש — זשורנאַליסטן־סינדיקאַט, יידישע סעקציע: די בויער פון אַ וויסנשאַפטלעכן פונדאַמענט פאַר דער מאָדערנער יידישער קולטור, דעם צוזאַמענפאָר פון ייוואָ אונדזער הייסער גרוס. לאַזאַר פוקס.

ל אָ ד ז ש — „לאָדזשער טאָגעבלאַט“ (בריוו): איך ווינטש איין פיל ערפאָלג אין אייער אַרבעט. רעדאַקטאָר ישראל קאַהאַן.

ל אָ ד ז ש — „נייער פאָלקסבלאַט“: אונדזער ערשטער אַקאַדעמיע, דעם צוזאַמענפאָר פון ייוואָ, ווינטשן מיר פרוכטרייכע אַרבעט. פוקס, בּ״אָ־דערזאָן, ברזשוסטאָווסקי, שולמאַן, ראָזענבערג.

ל אָ ד ז ש — י. ליכטענשטיין: וויוואַט די בויער פון דער יידיש־וועלטלעכער קולטור.

ל אָ ד ז ש — דאָס קוראַטאָריום און דער פעדאַגאָגישער ראַט פון די שולן און קינדערהיימען א״נ פון וול. מעדעם (בריוו): ...אין אונדזער קאַמף פאַר אַ וועלטלעכער יידישער וויסנשאַפט, פאַר אַ מאָדערנער קולטור־שאַפונג אין דער שפראַך פון די יידישע מאַסן זעען מיר איין דעם שטאַרקסטן געזעלשאַפטלעכן יסוד פון אייער פרוכטבאַרער אַרבעט, און דעריבער פרייען מיר זיך מיט אייערע דערגרייכונגען, דעריבער באַמיען

מיר זיך און מיר וועלן זיך באַמיען צו שטיצן אייער אַרבעט אין די ראַמען פון אונדזערע כּחות און מעגלעכקייטן... די פאַרוואַלטונג ח. ל. פּאָזנאַנסקי.

לאָדזש — נתן שפּיראָ (בריוו).

לאָדזש — די פאַרוואַלטונג פון דער לאָדזשער קהילה שיקט דער קאָנפערענץ אַ האַרציקע באַגריסונג און ווינטשט דעם ייוואָ ערפאָלג אין זיין אַרבעט. פּאָרזיצער מינצבערג.

לאַגדאָן — ד״ר גאַסטער (בריוו): אַ נסיעה קיין ווילנע איז פאַר מיר צו פאַנטאַסטיש צו באַטראַכטן און אַפּשיטא שווין אויסצופירן.. עס וועט אייך אפשר זיין אינטערעסאַנט צו וויסן, אַז אָנהייב נאָענטסטער מאָנאַט וועט זיין דער 75יאָריקער יובל פון דעם יידישן טעאָלאָגישן סעמינאַר אין ברעסלע, וווּ איך האָב זיך געלערנט. פון אַלע זייטן האָט מען מיר צוגערעדט, איך זאָל קומען, אַלס איינער פון די עלטסטע לעבן־געבליבענע ברעסלער סטודענטן. און ברעסלע איז ניט אַזוי ווייט ווי ווילנע; און דאָך האָב איך געמוזט אָרויסזאָגן מיין באַדויער, וואָס ביי די איצטיקע אומשטאַנדן קאָן איך קיין ברעסלע ניט פאָרן. ווי נאָר איך וועל באַקומען דעם סדר־היום, מיט וואָס די קאָנפערענץ רעכנט זיך צו פאַרנעמען, וועל איך אָנשרייבן און אויף וויפיל איך קען אויספירלעך אַרויסזאָגן מיין מיינונג וועגן דער אָדער יענער אויפגאַבע פון דער קאָנפערענץ.

לאָנדאָן — אַרבעטער־רינג: צום באַדויערן קאָנען מיר ניט אָנטייל נעמען אין דער קאָנפערענץ. אונדזער אויפריכטיקן מזל־טוב און גוטע ווינטשן פאַר פאַרגאַנגענער און צוקונפטיקער אַרבעט.

לאָנדאָן — דוד און אידאַ מאָווישאָוויטש (בריוו): אין נאָמען פון עטלעכע לאָנדאָנער פריינד פון אינסטיטוט שיקן מיר אייער קאָנפערענץ אַ האַרציקן ווונטש פון ערפאָלג...

לאָנדאָן — וויליאַם צוקערמאַן (בריוו): ...איך ווינטש אייך אַ סך ערפאָלג אין אייער אַרבעט...

לאָנדאָן — לעאָ קעניג (בריוו): איך ווינטש אייך דעם גרעסטן ערפאָלג און האָף באמת נאָך אַמאָל גוצלעך צו זיין אין אייער וויכטיקער און אינטערעסאַנטער אַרבעט.

לודוויטש — טויב: געבענטשט זייט אין אייער אַרבעט. וויוואַט ייוואָ.

לוצק — אינזשענער גליקלעך: זאָל זיין ערנסט און מזלדיק.

לודוויטש — מ. ל. פּעטשעניק (בריוו): ...אי״ה אויפן חנוכּת־הבית וועל איך מיך שוין געווים זיכער מיט אייך מיטפרייען... זאָל זיין געבענטש אייער גרויסע אַרבעט. אמן!

לאָדזש — „וואָלינער פרעסע" (בריוו): ...מיט אויפריכטיקן שפּאַנענדן אינטערעס וועלן מיר אָפּוואַרטן די רעזולטאַטן פון דער קאָנפערענץ און מיט האַרץ און נשמה באַטייליקן מיר זיך אין דער פייערונג פון ערשטן ציגל-פאַרלייגן אונטערן ייוואָ-בנין.

לעמבערג — אַקאַדעמישער קרייז פון לאַנדקענטעניש-ליבהאָבער (בריוו): מיר שיקן האַרציקע ווונטשן פון פרוכטפערן אַרבעט.

לעמבערג — אַנסקי-קלוב: די שאַפער און בויער פון דער נייער יידישער קולטור צו זייער ערשטער קאָנפערענץ אונדזער האַרציקע באַגריסונג.

לעמבערג — י. ווײַנלעז: דורך קראַנקהייט פאַרהינדערט שיק איך האַרציקע באַגריסונג.

לעמבערג — רעדאַקציע „כווילאַ" (בריוו).

מאָסקווע — פּרץ-ביבליאָטעק: צו דער עפענונג אונדזער פראָלעטאַרישע באַגריסונג.

נאַשיעלסק — קאָמיטעט פון „בונד": אַ סך הצלחה און ווייטערדיקע פרוכפּעריקע אַרבעט — בראַוואָ.

ניו-יאָרק — אַמעריקאַנער לאַנד-אָרגאַניזאַציע פון ייוואָ: אַלגעמיינע פאַרזאַמלונג פון דער אַמעריקאַנער סעקציע באַגריסט דעם צוזאַמענפאָר, ווינטשט ערפאָלג און קאָנסאָלידאַציע אין דער אַרבעט פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט.

ניו-יאָרק — י. ל. כהן: האַרציקסטע באַגריסונג צו אייער קאָנפערענץ. ווינטש אייך גרעסטן ערפאָלג.

ניו-יאָרק — י. בערג, לייבוש לעהרער, ליפע לעהרער: אַ געזונט אין אייערע בייניער.

ניו-יאָרק — יידישע קולטור-געזעלשאַפט: די האַרציקסטע ברכות. זאָל לעבן די יידישע קולטור.

ניו-יאָרק — י. קאָפּעלאָף און פרוי: מיר באַגריסן די דעלעגאַטן אין זייער איידעלן ווערק. מיר ווינטשן אייך הצלחה, מיר זיינען מיט אייך אין אייער שווערער אויפגאַבע.

ניו-יאָרק — שלום-עליכם-אינסטיטוט: גליק און הצלחה אייער קאָנפערענץ.

נייסאַנץ — ק. ברוינפעלד (בריוו).

סאָקאָלקע — יידישע שול-אָרגאַניזאַציע (בריוו).

סמרי — זאַמלער-קרייז: שטענדיק מיט וואַרעמער אַרבעט גרייט.

סמרי — יידישע קהילה גראַטולירט צום גרונטשטיין-לייגן צום אייגענעם בנין.

פּאַריז — שלום אַש (בריוו): ...איך דאַנק אייך האַרצלעך פאַר דער איינלאַדונג צו קומען צום צוזאַמענפאָר פון ייוואָ, וואָס איך פאַר-

זיכער אייך, אַז איך האַלט עס ניט פאַר קיין קליינעם כבוד פאַר מיר. נאָר ווי איר ווייסט שוין געווים, פאַר איך אָפּ דעם 12טן אָקטאָבער קיין אַמע־ריקע, עס איז שוין לענגסט געוואָרן דאָס אַראַנזשירט און איך קען עס ניט צוריקרופן... נעמט צו מיין יישר־כוח פאַר אייער מי און אַרבעט. מיין דאַנק פאַר דער איינלאַדונג און מיין האַרציקן גרוס צו אייך, חברים.

פ אַ ר י ז — ליובאַוו און אַבּרהם דאַברי: מיר באַדויערן שטאַרק, וואָס מיר קאָנען ניט בייזיין אויף דער קאָנפערענץ פון די פרייגד פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. מיר ווינטשן דער דאָזיקער געזעל־שאַפט די בעסטע אַנטוויקלונג און האָפן, אַז דורך דעם כסדרדיקן וווּקס פון דער צאָל פון אירע מיטאַרבעטער און דורך פאַרמערן אירע איידעלע אָנ־שטרענגונגען וועט זי אויספירן אַלץ מער און מער וויכטיקע אַרבעט. עס פרייט אונדז, וואָס אין גיכן וועט דער אינסטיטוט זיצן אין אייגענעם בנין.

פ אַ ר י ז — מערעם־קלוב: מיר גראַטולירן דעם קאָנגרעס צום יום־טוב פון דער יידישער קולטור.

פ אַ ר י ז — קרייגין, יעפּרויקין, דיזשור: מיר באַגריסן די קאָנפע־רענץ און ווינטשן פּרוכטבאַרע אַרבעט לטובת דער יידישער קולטור.

פ אַ ר י ז — מאַרק שאַגאַל (בריוו): איך באַגריס האַרציק די קאָנ־פערענץ און ווינטש איר ערפאָלג.

פ אַ ר י ז — שלום שוואַרצבאַרד (בריוו):

פ י אַ ט ר אַ ־ נ י אַ מ ץ — נתן מאַרק (בריוו).

פ ע ט ר י ק אָ ו — משה פיינקינד (בריוו).

פ י נ ס ק — דער מאַגיסטראַט פון דער שטאָט פינסק שיקט ווונטשן פון פרוכפעריקער אַרבעט. ד"ר בערגמאַן, וויצפרעזידענט.

פ י נ ס ק — „פינסקער שטימע": מיר באַגריסן און ווינטשן, אַז דער ייוואָ־בנין זאָל זיין די פעלזן־פעסטע שוץ־וואַנט פאַר דער יידיש־וועלטלעכער קולטור קעגן בלערליי שטערער און העצער.

פ ר אָ ג — פראָפעסאָר גאָלדעלמאַן און דאָקטאָר העלער: באַגריסנ־דיק אייער צוזאַמענפאָר ווינטשן היגע חברים אייער באַראַטונג אַ פולן ערפאָלג. דאָס זאָל זיין די ערשטע קאָנפערענץ, די ערשטע מדרגה פון קו־מענדיקן ניצחון.

פ ר אַ נ ק פ ו ר ט ־ מ אַ ' ן — פראָפ' אַ. פריימאַן (בריוו): איך באַגריס אייער קאָנגרעס... און ווינטש אייך אַ פולן ערפאָלג.

פ ע ר ע מ י ס ל ע — אַ. כהנא (בריוו).

ק אָ פ ע נ ה אַ ג ן — פראָפ' סימאָנסען (בריוו): בעסטן דאַנק אייך פאַר דער פריינדלעכער איינלאַדונג. עס איז מיר אָבער, ליידער, אוממעג־לעך אָנטיילצונעמען אין דער קאָנפערענץ, איך שיק איר איבער מיינע בעסטע גליקווונטשן.

קאָוונע (דורך בערלין). מיר ווינטשן הצלחה דער קאָנפערענץ, פאַרפעסטיקונג פון די יסודות פון דער שעפערישער וועלטלעכער יידישער קולטור. ייוואָ קאָוונע, „אָזע", מאַטיס, קאַנטאָר, ראָזאָווסקי, כאַצקעלעס, לעווין, טראָופיאַנסקי.

קאָוונע (דורך ריגע): מיר זיינען מיט אייך אויף אונדזער געמיינזאַמען גרויסן יום־טוב פון דער יידישער קולטור. געזעלשאַפט ליבהאָבער פון וויסן. יידישע לערער. מאַטיס, פריוואַט־דאָצענט לאַזערסאָן, כאַצקעלעס.

קאָוונע — פּראָפּ׳ מיכאַל בירזשישקאָ: מיטגלידער דורך פּ׳ עוזר פינקלשטיין אַ באַגריסונג פון אים און פון דער געזעלשאַפט פאַר ליטוויש־יידישער פאַרשטענדיקונג, וואָס ער איז איר פאָרזיצער.

קאָוונע — ראובן רובינשטיין, רעדאַקטאָר פון דער „יידישער שטימע" (בריוו): ...מיר ווינטשן אייך דעם גרעסטן ערפאָלג אין אייער העכסט וויכטיקער אַרבעט לטובה פון דער יידישער קולטור און יידישער וויסנשאַפט... מיר זיינען זיכער, אַז געטריבן פון דעם יצירה־אימפּעט וועלן די בויער, טוער און פריינד פון ייוואָ דערלאַנגען צו הויכע קולטור־דערגרייכונגען. מיר באַגריסן אייך מיטן חנוכּת־הבית.

קומנע — קאָמיטעט פון „בונד" (בריוו).

קעשענעוו — פרענקל: איך באַגריס הערצלעך די קאָנפערענץ פון יידישן אינסטיטוט, ווינטש ערפאָלג אין איר וויכטיקער, פרוכטבאַרער, גרויסער קולטור־אַרבעט.

קראָקע — ד"ר יעקב בראָסס (בריוו).

קראָקע — ד"ר פיינער: איך דאַנק האַרציק פאַר דער איינלאַדונג צום קאָנגרעס. מיין קומען ליידער אוממעגלעך. ווינטש ממשותדיקע דערפאָלגן. זאָל זיך דער אינסטיטוט, די העכסטע מאָדערנע וועלטלעכע יידישע אינסטיטוציע, וואָס שנעלער און פראַכטפולער פונאַנדערוואַקסן. אין דער צייט פון די ווילדסטע אָנפאַלן מצד אונדזער היימישער רעאַקציע אויף אונדזער שול, מוז זיך דער דאָזיקער ווינטש פאַראייניקן מיטן פּראָטעסט קעגן די העצער, מיטן קאַמף פאַר דער פאָלקסשול, דען זי ווי דער אינסטיטוט זיינען די וויכטיקסטע טיילן פונם בנין פון אונדזער מאָדערנעם וועלטלעכן קולטור־לעבן. לעבן זאָל דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט און פאָלקסשול.

קרושניעוויץ — חננאל האָפמאַן (בריוו).

ראָדעם — פ. וויסמאַן (בריוו).

ראָוונע — רעדאַקציע „וואָלינער לעבן" (בריוו): מיר ווינטשן די פריינד פון ייוואָ פון דער גאַנצער וועלט, וועלכע וועלן זיך פאַרזאַמלען אויף דער קאָנפערענץ, אַז זיי זאָלן געפינען די וועגן און מיטלען צו דער אַלזייטיקער פונאַנדערבליונג און פונאַנדערוואַקסונג פון דער אַזוי וויכ־

מיקער אינסטיטוציע, וועלכע רופט אַרויס די סימפּאַטיעס און אָנערקענונג פון דער גאַנצער יידיש־קולטורעלער וועלט.

ר י ג ע — יידישע בילדונגס־פאַרוואַלטונג פון בילדונגס־מיניסטעריום (בריוו): מיר דאַנקען אייך האַרציק פאַר דער איינלאַדונג צו אייער קאָנפערענץ. אונדזער אָנטייל וואָלט אין גאַנצן אַנטשפּרעכן אונדזער זואַרעמסטן אינטערעס און טיפער סימפּאַטיע צו דער גרויסער פאָלקסטימלעכער אַרבעט, וועלכע ס'ווערט געטאָן דורך דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט.

לײדער איז אונדז איצטער באַרויבט יעדע מעגלעכקייט אַזאַ אָנטייל צו פאַרווירקלעכן. מיר מוזן זיך דערפאַר באַנוגענען מיט אונדזער ווונטש, די קאָנפערענץ זאָל זיך גוט איינגעבן און זאָל שאַפן דעם נייטיקן יסוד פאַר ווייטערדיקער געלונגענער אַרבעט פון דעם אינסטיטוט לטובת די ריכטיק פאַרשטאַנענע קולטור־אינטערעסן פון יידישן פאָלק. י. לאַנדוי, שעף פון דער פאַרוואַלטונג; וו. פּאָלאָצקי, לייטער פון שול־אָפּטיילונג.

ר י ג ע — זשאַגאָרסקי: מזל־טוב ירושלים דליטא.

ר י ג ע — י. לאַנדוי (בריוו): ...איך ווינטש אַ גלענצנדן ערפאָלג אין אייערע אַרבעטן; איך בין ניט מסופק, אַז אייך וועט אָפּגילטן צו געפינען דעם ריכטיקן וועג פאַר אייער ווייטערדיקער אַרבעט, וואָס איז זייער ווערטפול...

ר י ג ע — דעפּוטאַט נ. מייזעל (בריוו): איך בין געצוווּנגען אָפּזאָגן זיך פון דעם נחת רוח, וואָס ס'וואָלט מיר פאַרשאַפט דאָס באַטייליקן זיך אין אייער קאָנפערענץ. איך דאַנק אייך פאַר דער איינלאַדונג און ווינטש דער קאָנפערענץ דערפאָלגרייכע אַרבעט.

ר י ג ע — לעטלענדישער עלטערן־פאַרבאַנד שיקט אייך די האַרציקסטע גליקווונטשן אין אייער אַרבעט.

ר י ג ע — פאַרלאַג „ביכער פאַר אַלעמען“: מיר שיקן די האַרציקסטע באַגריסונגען און ווינטשן דערפאָלג אין דער אַזוי נייטיקער אַרבעט.

ר י ג ע — י. וואַזענבוים: איך באַדויער, וואָס איך האָב ניט געקאָנט קומען. איך ווינטש אייך דעם גרעסטן ערפאָלג.

ת ל ־ אָ ב י ב — יידישער ליטעראַטן און זשורנאַליסטן־קלוב אין ארץ־ישראל (בריוו): ...מיר באַדויערן זייער, וואָס מיר האָבן ניט די מעגלעכקייט בייצוּוווינען די קאָנפערענץ. מיר וועלן אָבער מיט גרויס אינטערעס און שפּאַנונג נאָכפאָלגן די אַרבעט אירע. מיר דריקן אויס אונדזער גרייטקייט אויסצופירן אַלע אַרבעטן, וועלכע די קאָנפערענץ וועט אויף אונדז אַרויפלייגן, ספּעציעל רעכענענדיק זיך מיטן רייכן פאָלקלאָרישן אוצר, וואָס וואַרט אויף זיין פאָרשער און זאַמלער אין ארץ־ישראל. נעמט אָן אונדזער וואַרעמע באַגריסונג. פּאָרזיצער: ד״ר ראַפּאַלקעס, סעקרעטאַר: מנשה אונגער.

פּירטראָגן אויף דער ווינסשאַפטלעכער זיצונג.

(טעזיסן)

נח פּרילוצקי: יידישע דיאַלעקטאָלאָגיע.

I. דאָס וואָרט דיאַלעקטאָלאָגיע שרעקט געוויינטלעך אָפּ דעם ברייטערן עולם. ווען מ׳קוקט זיך אָבער צו צו דעם דאָזיקן געגנשטאַנד, איבערצייגט מען זיך, אַז ער איז גאָרנישט אַזוי ניט-אינטערעסאַנט, ווי ס׳דאַכט זיך אין פּלוג.

דיאַלעקטאָלאָגיע איז די ווינסשאַפט, וואָס גיט זיך אָפּ מיט די דיאַלעקטן (אָדער מונדאַרטן, ווי מ׳רופט עס נאָך) פון אַ שפּראַך. מיט אַנדערע ווערטער, איז עס די ווינסשאַפט, וואָס פאַרנעמט זיך מיט דער לעבעדיקער שפּראַך, — וואָרן די קאָנקרעטע עקסיסטענץ-פאָרמען פון אַ שפּראַך זיינען נאָר די דיאַלעקטן אירע.

ווען מ׳זאָגט: ענגלישע שפּראַך, דייטשישע שפּראַך, פראַנצויזישע שפּראַך וכו׳, איז עס אַן אַבסטראַקציע. אַ סתּם-ענגלישע שפּראַך, אַ סתּם-פראַנצויזישע שפּראַך און דאָס גלייכן עקסיסטירט בלויז אויפן פּאַפּיר. אין רעדן זיינען בנמצא נאָר ענגלישע מונדאַרטן, דייטשישע מונדאַרטן, אאַז״וו.

אַפילו ביי הויך-קולטורעלע פעלקער ריידן מענטשן ס׳רוב דיאַלעקט. אַ הויכן באַאַמטן אין דער דייטשישער ציוויל-פאַרוואַלטונג אין וואַרשע, בעת די וועלט-מלחמה-יאָרן האָב איך געקענט (געווען מיטגליד פון רייכסטאַג, גוטער רעדנער און אַדוואָקאַט), אין פּריוואַטן לעבן, און אַפילו ביי זיך אין ביוראָ, שמועסנדיק מיט מיר, האָט ער גענוצט זיין באַדיש דייטש, געזאָגט ischt (ist) און essə (essen). ער האָט מיר אויך דערציילט, אַז אין באַדישן הויף רעדט מען נאָר אַזוי. די אָבליגאַטאָרישע מוסטער-אויסשפּראַך איז באַקאַנט איטלעכן דייטש, וואָס איז אויסגעגאַנגען אַ פאָלקסשול, אָבער ער געברויכט זי נאָר אין אָפיציעלן לעבן (אַלס לערער — אין דער שול; אַלס ריכטער, פּראָקוראָר אָדער אַדוואָקאַט — אין געריכט; אַלס דעפּוטאַט — אין פּאַרלאַמענט אאַז״וו).

יידיש איז, נאַטירלעך, נישט קיין יוצא מן הכּלל. דאָס געדרוקטע וואָרט זעט אויס צו זיין אוניפאָרמירט (די אָרטאָגראַפיע מאַכט דאָס!). צי גייט אַ יידישע צייטונג אַרויס אין וואַרשע, לובלין, לאָדזש, צי אין ווילנע, ביאַליסטאָק, גראָדנע; אין ניו־יאָרק, שיקאַגאָ, מאָנטרעאָל, צי אין בוענאָס־איירעס אָדער ריאָ־דע־זשאַנייראָ, ליגט זי אויס: גוט, יאָר. אָבער דער ליטווישער ייד לייענט דאָס: gut, jor; דער פּוילישער: giit אָדער gyt, און juur, juɐ, jur, juə; דער אוקראַינער: gyt און jur, juɐ.

וויסנשאַפטלעך אויספאָרשן אַ לשון, הייסט דעריבער: אויספאָרשן זיינע דיאַלעקטן — אין עבר (היסטאָרישע דיאַלעקטאָלאָגיע) און אין הייַנט (לויפיקע דיאַלעקטאָלאָגיע).

II. די יידישע שפּראַך איז באַלד ביים אויפקום געווען אַ קאָמפּלעקס לעבעדיקע דיאַלעקטן, מחמת, באַזעצנדיק זיך אין דייטשלאַנד, האָבן די יידן אומעטום איבערגענומען די לאָקאַלע דייטשע מונדאַרטן.

אַ בייַשפּיל, ווי אַזוי דאָס אַריינדרינגען פון די דייטשע מונדאַרטן צו די יידישע פאָלקסמאַסן איז דעמאָלט צוגעגאַנגען, שטעלן אונדז צו די פאַרהעלטענישן אין איצטיקן פּוילן. פאַראַן אין דער ווייסל־מדינה, באַזונדערס אין די קליינע שטעטלעך און אין די דערפער, יידן, פאָלקסמענטשן, וואָס קענען נישט לייענען און שרייבן אויף מיצקעוויטשעס לשון, אָבער זיי רעדן פּויליש אויסגעצייכנט, באַשר זיי טרייבן זייער משא־ומתן כּמעט אויסשליסלעך אָדער דערעיקרשט מיט פּאָליאַקן, מייַנסטנס מיט פּויערים, אָבער תּמיד רעדן זיי פאַרפעקט די לאָקאַלע מונדאַרט. אַ ייד פון ראָדעמער געגנט רעדט דאָס פּויליש פון ראָדעמער דאָרף, און נאָר אַז אַנדער פּויליש הערט איר פון יידישן פּויליש־רעדער אויס לאָמזער קאַנט.

אין פּוילן איז אַפילו ביי די פּויליש־קענעוודיקע יידן פון פאָלק די פּוילישע שפּראַך געבליבן בלויז דאָס לשון פון פאַרקער מיט דער פּוילישער פאָלקסמאַסע. אין דייטשלאַנד, פאַרצייטנס, איז די אַנטוויקלונג אַוועקגעגאַנגען ווייטער: די לאָקאַלע דייטשע מונדאַרט איז געוואָרן די מוטערשפּראַך פון די יידן אין געגעבענעם ווינקל.

אַ דייטשע מונדאַרט האָט אויף דער יידישער צונג געמוזט אונטערגעוואָרפן זיין געוויסע ענדערונגען. וואָסערע? דאָס דאַרף ערשט אויפגעקלערט ווערן דורך ספּעציעלע, זייער קאָמפּליצירטע פאָרשונגען. קודם־כּל, מיין איך, האָט דער העברעיִשער עלעמענט — ער איז אין דער טאָג־טעגלעכער שפּראַך אַריין געקומען מסתמא פון חדר, פון דער ישיבה, פון דער שול, פון בית־המדרש (פון לערנען, פון דאַוונען, פון דער מגידישער דרשה און אַז״וו) — געמוזט צוגעבן דער דייטשער מונדאַרט אַ ספּעציפישע באַפאַרבונג (אָנהייב פון פאַריידישונג). נאָר די מונדאַרט איז אין תּוך

געבליבן דייטשיש — אַזוי לאַנג, ווי זי איז גערעדט געוואָרן בלויז פון אַ גרופּע ייִדן אויפן אָרט, ווו זי איז איבערגענומען געוואָרן. ייִדישע מונדאַרטן זײַנען אויפגעקומען ערשט דורך מישונג פון פאַרשיידענע דייטשישע, צו ייִדן איבערגעגאַנגענע מונדאַרטן און דורך איזאָלירונג.

III. דורך דער גאַנצער געשיכטע פון דער ייִדישער שפּראַך גייט אַדורך פאַרשיידנמונדאַרטיקייט. זי געפינט אַן אָפּשפּיגלונג אויך אין דער ייִדישער ליטעראַטור.

דאָס ערשטע ייִדיש איז, לויט אַלע סימנים, נולד געוואָרן אין מערב און מערב=דרום פון די עטנאָגראַפיש=דייטשע לענדער (דאָס עלטסטע ייִדישע אײַנוואַנדערונגס=אָרט זאָל געווען זײַן קעלן). לויט דער עקספּערטיזע פון פּראָפ' לייצמאַן, זאָל די שפּראַך פון די עלטסטע אויפגעהיטע ייִדישע כתב=ידן טראָגן אַן אַלעמאַנישע, שוועבישע אָדער סתם=אייבערדייטשישע באַפאַרבונג. די אַלע ווערק זאָלן זײַן באַשאַפן געוואָרן דורך מחברים, וואָס האָבן גערעדט און געשריבן אַן אַלעמאַניש=אָדער שוועביש=מקורדיק ייִדיש. אַ טייל פון די ערשטע ייִדישע דרוקווערק (אַגב, געדרוקט אין שטעט, וואָס ליגן אויפן אַלעמאַניש=שוועבישן שפּראַך=שטח, ווי איסני, אויגסבורג, קאָנסטאַנץ, באַזעל, ציריך) געהערן צו דעם זעלביקן שפּראַך=טיפּ, — אַ זאַך, וואָס דאַרף זײַן ביז גאָר פאַרשטענדלעך, ווען מ'וועט וועלן מסכים זײַן מיט דער השערה, אַז זיי זײַנען, לויט אַלע וואַרשײַנלעכקייטן, איבערגעדרוקט געוואָרן פון עלטערע מאַנוסקריפּטן, וואָס שטאַמען מסתמא אויך פון די דערמאָנטע טעריטאָריעס.

די איינציקע ראַציאָנאַלע סכעמע פאַר דער אויספאָרשונג הן פון דער ייִדישער שפּראַכגעשיכטע הן פון דער ייִדישער ליטעראַטור=געשיכטע וואָלט איך זען אין יענער, וואָס וועט זײַן געבויט אויפן טעריטאָריאַלן פּרינציפּ. — די ערשטע עפּאָכע אין דער אַנטוויקלונג סיי פון דער ייִדישער שפּראַך סיי פון דער ייִדישער ליטעראַטור בין איך נוטה צו פאַרבינדן מיט די ערשט=געדאַכטע טעריטאָריעס און צו באַצייכענען אַלס אַלעמאַניש=שוועביש. זי ציט זיך ביז טיף אין 16טן יאָרהונדערט אַרײַן, ווען עס באַווײַזן זיך די ערשטע ייִדישע געדרוקטע ביכער. אַ פעסטע אויסלאָז=דאַטע איז, נאַטירלעך, נישט שכיח אָנצורופן, היות גרענעצן בײַ אַזעלכע דערשײַנונגען לויפן קיינמאָל נישט ווי אַ גלײַכע, נאָר תמיד ווי אַ געבראָכענע, זיגזאַגיקע, צײַנערדיקע ליניע. — דעם צווייטן פּעריאָד אין דער געשיכטע פון אַלטן ייִדיש און פון דער אַלטייִדישער ליטעראַטור וואָלט נישט קרום געווען אַ נאָמען צו געבן: דער אייראָפּעישער. אין ייִדישן ליטעראַרישן שאַפן באַטייליקן זיך שוין די ישובים פון האָלאַנד, מזרח=פראַנקן, העסן, שלעזיע, פּיעם, גרויספּוילן, קליינפּוילן אאַז"וו, און די העגעמאָניע אויף דעם פעלד גייט בים=

לעכווייז, אָבער סוף־כל־סוף ענדגילטיק, איבער צו די יידישע קיבוצים פון סלאַווישן מיליע (די גרעסטע ווערק פון יענער עפּאָכע, וואָס ציט זיך ביז אין 18טן יאָרהונדערט אַריין, — די צאינה־וראינה, דער ספר־המגיד, דער בראַנדשפּיגל, דער לב־טוב — זיינען אָנגעשריבן פון פּיימער אָדער פּוילישע יידן).

די פאַרשיידנמונדאַרטיקייט פון דער יידישער שפּראַך אין יענער עפּאָכע איז באַזונדערס רייך. צווישן דער שפּראַך פון צוויי מאָנומענטאַלע ווערק, וואָס זיינען אין איין און דער זעלביקער צייט געשריבן און געדרוקט געוואָרן אין איין און דער זעלביקער שטאָט — איך מיין די תנ״ך־איבערזעצונגען פון יקותיאל בליץ (אַמסטערדאַם 1676—1679) און פון יוסף וויצנהויזן (אַמסטערדאַם 1679), — לאָזן זיך פעסטשטעלן ממשותדיקע דיפערענצן. פּראָפ׳ שטערק מאַכט אויפמערקזאַם, אַז ווען וויצנהויזנס איבערזעצונג איז אויפגענומען געוואָרן אין דער Biblia Pentapla (וואַנדזבעק 1711), האָט מען פון איר אַרויסגערוימט די ספּעציפישע מונדאַרטלעך־יידישע אויסדרוקן. ס׳וועט זיין די אויפגאַבע פון אַן עקסטרע נאָכזוכונג צו דערגיין, וואָסערע פאָרמען זיינען עם דעם קריסטלעכן איבערדרוקער פאָרגעקומען צו פיל יידיש. — די שפּראַך פון ר׳ יעקב בן־יצחקס ספר־המגיד, וואָס איז מינדסטנס מיט 50 יאָר עלטער פון די צוויי אַמסטערדאַמער תנ״ך־פאַריידישונגען, איז גאָר אַנדערש און קוקט אויס פרישער, יינגער, לעבעדיקער (אין די ערשטע צוויי — מער אַרכאַיִסטישע, אַלעמאַניש־שוועבישע עלעמענטן, אין דעם לעצטן — מער עלעמענטן פון די לעבעדיקע מונדאַרטן אויס יענער צייט). — גרויסע קאָנטראַסטן שיילן זיך אויס פאַרן אויג, ווען מ׳פאַרגלייכט די שפּראַך פון ספר תחינות (פראַנקפורט ביים מאַין פון יאָר 1714) מיטן לשון פון דעם אַ סך עלטערן יידישן מחזור פון ר׳ אַנשיל אויס פויזן (פּראָג 1600) אָדער דאָס שמואל־בוך (אויגסבורג 1544) מיטן קהלת יעקב (פערט 1692). — געוויסע מחברים האָבן פאַר זייער אייגענער שרייבאַרט באַוווסטזיניק אַרויסגעדרונגען געוויסע אימפּעראַטיוון אויס דער זיי גוט באַקאַנטער יידישער פאַרשיידנמונדאַרטיקייט אין יענער עפּאָכע. דער אויטאָר פון מקרא־מפורש (אַ הילפסבוך צו חומש פאַר אַליינלערנער, אין דער ערשטער העלפט פון 18טן יאָרהונדערט) לאָזט זיך אַפילו אויף אַן אייגנטימלעכער מעטאָדע: אין כלל אַריין, איז זיין סטיל קנאַפּ, געפּרעסט, דאָך גיט ער לעבן אָן אַ שיעור ווערטער זייערע סינאָנימען אויס פאַרשיידענע יידישע מונדאַרטן (ער וויל, זיין בוך זאָל זיין צוגענגלעך בכל תפוצות ישראל).

IV. יידישע מונדאַרטן, אויס די דורך די יידן אַדאָפּטירטע דייטשישע, האָבן זיך אויסגעבילדעט, ווי געזאָגט, דורך מישונג. דער גורם איז געווען: מיגראַציע.

די לעצטע קעגן מיר אין צוויי פאָרמען.

פאַראַן מיגראַציע אַלס נאָרמאַלער, פּערמאַנענטער פּראָצעס אין יידישן סאָציאַלן לעבן. זי לאָזט זיך גאָבסאָרשן אַזוי ווייט, ווי ס'קלעקן היסט' מקורים. די באַפעלקערונג פון אַ יידישער קהילה האָט זיך תמיד און אָן אויפהער געביטן אין צוזאַמענשטעל (און ענלעכע פאַרהעלטענישן זיינען פאַרבליבן עד־היום) דורך שידוכים (מ'האָט אַראָפּגעבראַכט שניר און איידעמס פון פרעמדע שטעט, טעכטער אויסגעגעבן אָדער זין התונה=געמאַכט אין אַנדערע מקומות אַוועק) און דורך אינדיווידועלער אויסוואַנדערונג (דער אָדער יענער האָט זיך נישט געקענט דערשלאָגן צו אַ פּרנסה אין זיין געבוירנשטאָט, האָט ער געזוכט גליק אין דער פרעמד; מוהרים האָבן געענדערט דאָס וווינאָרט פון וועגן די געשעפטן, און דאָסגלייכן). די ראָלע פון דעם דאָזיקן פאַקטאָר אין דער אויסבילדונג פון יידישע מונדאַרטן איז געווען גאָר ניט קליין.

געווען אויך קאַטאַסטראָפאַלע מיגראַציעס, ווען גאַנצע יידישע קהילות האָבן געמוזט עוקר זיין איבער שריפות, מגפות, גזירות=רעות, פּאָגראָמען, גירושים וכו'. אין אַזאַ פאַל פלעגט אין דעם אָדער יענעם, פון אומגליק ניט אָנגערירטן יידישן קיבוץ, זיך מיטאַמאָל אַריינגיסן אַ גרעסערע צאָל אַ ביסל אַנדערש אָדער גאָר אַנדערש רייִדנדיקע יידן.

די פּערמאַנענטע מיגראַציע האָט נאָר בהדרגה געביטן דעם כאַראַקטער פון אַ באַשטימטער מונדאַרט. אַ קאַטאַסטראָפאַלע מיגראַציע, אַקעגן, פלעגט גורם זיין מער ממשותדיקע שינויים (ווען אין אַן אָרט רעדט איין טייל איינוווינער אויף איין מונדאַרט, און דער אַנדערער טייל אויף אַן אַנדערער, געשעט איינס פון די צוויי: אָדער איינע פון די דאָזיקע מונדאַרטן שטויסט אַרויס די צווייטע, אָדער ביידע מישן זיך אויס, און פון געמיש אַרבעט זיך אויס אַ נייע).

אין די עטנאָגראַפיש=סלאַווישע לענדער זיינען די יידישע מונדאַרטן געווען מער אָדער ווייניקער איזאָלירט פון ווייטערדיקע דייטשישע איינפלוסן (אין אוקראַינע און רייסן מיין ווי אין גרויספּוילן און פּייעם), און דאָס האָט פאַרזעלבשטענדיקט זייער שפּעטערדיקע אַנטוויקלונג. אַזוי ווי די מישונג (דורך כלערליי מיגראַציעס אין די גרענעצן פון פּייעם, מערן, פּוילן, רייסן און אוקראַינע) האָט אויך דאָרט ניט אויפגעהערט, האָט זי באַווירקט אַלע גרעסערע דערווייטערונג פון די דייטשישע מוטערמונדאַרטן.

V. דער ייד פון אַ גאַנץ יאָר ווייסט בדרך כלל, אַז דאָס היינטיקע יידיש צעפאַלט זיך אויף אַ ריי דיאַלעקטן: ליטוויש=יידיש (trogn), אוקראַיניש=יידיש (trugn), פּויליש=יידיש (trugn), אָבער rajn לגבי דעם ליטוויש=יידישן און אוקראַיניש=יידישן rejn. חוץ דעם איז אים נאָך באַוווסט, אַז אויך אין דייטשלאַנד האָבן יידן אַמאָל גערעדט

יידיש, נאָר פרעגט אים בחדם, וואָס פאַר אַ יידיש דאָס איז געווען. — גאָר בישט ווינציק פוילישע יידן זיינען איבערצייגט, אַז אַלע אַנדערע יידן (אפילו אין אוקראַינע) ריידן בלויז ל י ט װ י ש = יידיש...

אָבער אַז אומגעהייער פאַרשיידנאַרטיק און פאַרשיידנפאַרביק בילד אַנטפּלעקט זיך פאַר אַן אויג, וואָס איז נאָר אַ ביסל היימיש מיטן לשון פון די אַלט=יידישע כתבים און מיט די היינטיקע יידישע מונדאַרטן.

איך טייל די יידישע מונדאַרטן אין אייראָפּע (די אַמאָליקע און די לעבעדיקע) אויף דריי גרויסע גרופּעס, וואָס ליגן טעריטאָריאַל איינע לעבן דער אַנדערער (דריי שטחים ציען זיך פון צפון קיין דרום): מ ע ר ב = י י ד י ש (דייטשלאַנד, עסטרייך, פּייעם, מערן, אונגאַרן), מ י ט ל = י י ד י ש (פּוילן, חוץ אַ שטרייף אין מזרח פון געוועזענעם קאָנגרעס=פּוילן, און חוץ דעם מזרח=ווינקל פון מזרח=גאַליציע), מ ז ר ח = י י ד י ש (עסטלאַנד, לעטלאַנד, ליטע, רייסן, אוק־אינע, בוקאָווינע, אַלטרומעניע, בעסאַראַביע). דער שייד=סימן: aa (אין מערב=יידישן), aj (אין מיטל=יידישן), ej (אין מזרח=יידישן), לגבי דער מיטל=הויכדייטשן דיפטאָנג ei (אין אַזעלכע ווערטער, ווי פ ל י י ש, ק ל י י ן, ר י י ן וכו'). די קלאַסיפיקאַציע איז באַרעכטיקט אויך דורך היסטאָריש=געאָגראַפישע, קולטורעלע, עטנאָגראַפישע און פאַרשיידענע אַנדערע מאָמענטן.

אָבער אויך אין די גרענעצן פון יעדער דערמאָנטער גרופּע באַזונדער הערשט אַן אויסערגעוויינטלעך עשירות פון דיפערענצן. אין די מזרח=יידישע מונדאַרטן פון וואָלין אַליין האָט איר אַזעלכע, וואָס געברויכן vejg; אַנדערע, וואָס נוצן vig און ענדלעך אַזוינע וואָס ריידן ארויס vyg (דאָס ליטעראַרישע וועג = Weg, droga). ב ו י ך קלינגט אין די ליטוויש= און רייסיש=יידישע מונדאַרטן: bolch, buch, bujch, bojch, bouch. אאַז"וו.

די יידישע דיאַלעקטאָלאָגיע פאַרלירט זיך אָבער נישט אין דעם ים פון די מונדאַרטלעכע אונטערשיידן. וואָס מער מ'באַקענט זיך מיט זיי, אַלץ שטאַרקער ווערט די איבערצייגונג, אַז זיי לאָזן זיך סיסטעמאַטיזירן אין אַן איינהייטלעכער סכעמע, מיט רעטראָספּעקטיווע, גענעטישע באַלייכטונגען.

אַזוי ווי מ'שטעלט=פאָר גראַפיש, אויף אַ מאַפּע, די וואַסער=שטראָמען אין די אָקעאַנען מיט זייערע געבוירנערטער, שלענגלדיקע וועגן און פּעריאָדישע אָדער ספּאָראַדישע קאַפּריזן, צי די אויסגאַנגס=זאָנעס, בלאָזריכטונגען, קרייצונגען און פלאָנטערן פון די אַטמאָספערישע שטראָמען, אַזוי הייבן זיך שוין אָן ביסלעכווייז צו קאָנקרעטיזירן פאַרן פאָרשערס אויג קאָנטורן און פראַגמענטן פון ענלעכע צייכענונגען, וואָס זאָלן אָפּשילדערן דעם אויפקום, דאָס פונאַנדערוואַקסן זיך, די וואַנדערונגען, דאָס אויסמישן זיך און די עוואָלוציעס פון די יידישע מונדאַרטן — פון די ווייטסטע אָנהייבן אָן און ביז צו דעם היינטצייטיקן צושטאַנד.

עס איבערראַשט, צב״ש, דעם יידישן דיאַלעקטאָלאָג די גרויסע צאָל
ווערטער אויס אַלט=יידישע דרוקווערק (ווי דער פּראָגער מחזור פון יאָר
1600, דער ,,לב טוב" פון יאָר 1620 וכו') אין היינטיקן מיטל=יידיש, דער=
הויפּט אויפן שטח פון געוויסע קאָנגרעס=פּוילן. דער ערשטער אויס=
פיר: די מחברים פון יענע ספרים — פּוילישע און פּיימער יידן — האָבן
שוין דעמאָלט (מיט 300 יאָר צוריק און מער) גענוצט די וואָקאַבלען, וואָס
זיינען געבליבן ווייטער לעבן אין דער פאָלקשפּראַך. דער צווייטער אויס=
פיר: די דאָזיקע ווערטער זיינען שוין אין דער צווייטער העלפט פון 16טן
יאָרהונדערט געווען אַ באַשטאַנדטייל פון דער פ אָ ל ק ס ש פּ ר אַ ך (און
נישט בלויז פון עם ביכער=לשון). ביידע אויספירן שטעלן אויף אַ יחוס=
בריוו פאַר געוויסע עלעמענטן פון די מיטל=יידישע מונדאַרטן.

אין וואַרשעווער געגנט איז פאַראַן אַן אינדזל, ווו דער סוף=טראַף
-er און בכלל כמעט איטלעכער וואָקאַליזירטער ענד-R גיט o (ברודער <
briido, בער < bejo, מיר < mijo אאז״וו): דאָס איז די עלטערע
מונדאַרט אין וו אַ ר ש ע. דעם אייגענעם o זעען מיר אויף אַ באַ=
שטימטער גרעסערער טעריטאָריע אין ק ע ל צ ע ר קאַנט ביז צו דער
אומגעגנט פון קראָקע, און אין ק ר אָ ק ע גופא. ווי ד״ר אַלפרעד
לאַ נ ד ו י האָט מיך אינפאָרמירט פּאַרפּיריאָרן, האָט כ׳ען דעם o נאָך
אַרום 1885 גענוצט אין מ ע ר י ש=יידישן. סימנים פון אזא o געפינען
מיר אויך אין ב ו ר ג ל ע נ ד י ש ן יידיש. ס׳איז נישט אויסגעשלאָסן,
מ׳זאָל אין דעם o איינזען אַ סימן פון קרובישאַפט צווישן די יידישע
מונדאַרטן פון די אַלע דערמאָנטע געגנטן.

פאַראַן איז אוקראַינע אַ גרופּע נייט=ליטווישע מונדאַרטן, וואָס האָבן
אפשר געקענט אויפקומען בלויז אַלס פּועל=יוצא פון אַן אָרגאַנישער קריי=
צונג צווישן אַנדערע ניט=ליטווישע מונדאַרטן אין אוקראַינע מיט ליטוויש=
יידישע, ווען דער הונגעריקער ליטוואַק האָט ,,אַנטדעקט וואָלין" (פון אַ זשי=
טאָמירער צי ראָוונער libm מיטן ליטוויש=יידישן lebm האָט געקאָנט ווערן
דאָס אָסטרער צי זאַסלאַווער lybm) — פאַראַן, פאַרקערט, ר ײ ס י ש=
יידישע מונדאַרטן, וואָס געוויסע דערשיינונגען זיינען אין זיי, מעגלעך,
אַריינגעבראַכט געוואָרן דורך די מהגות יידישע פּליטים אויס אוקראַינע
בעת כמעלניצקיס און גאָנטעס שחיטות.

געבן דאָס בילד פון אַן אַנטוויקלונג, וואָס אַ שפּראַך האָט דורכגע=
מאַכט אין משך פון איר געשיכטע, דערקלערן דעם געגנווערטיקן מצב אויס
דעם עבר און דעם עבר באַלייכטן בײם שײן פון דער געגנוואַרט, איז אַליין
פאַר זיך אַ וויכטיקע וויסנשאַפטלעכע אויפגאַבע.

VI. די יידישע דיאַלעקטאָלאָגיע קאָן אָבער אויך ווערן אַ וויכטיקע
געהילפס=דיסציפּלין ביי דער יידישער ג ע ש י כ ט ס פ אָ ר ש ו נ ג, און

דהיינו דערעיקערשט ביי דער פֿאָרשונג פֿון די יידישע מיגראַציעס, וואָס זיינען איינער פֿון די טונקלסטע מאָמענטן אין דער יידישער געשיכטע (יידן זיינען אַרויסגעיאָגט געוואָרן פֿון פּראָג — וווהין האָבן זיי געצויגן? קאָנקרעט, אין וואָסערע שטעט? — פֿונוואַנעט האָבן זיך גענומען די ערשטע יידן אין לובלין, אין קרעמעניץ, אין אָסטרע? וכו'),

דער איצטיקער צושטאַנד פֿון דער יידישער דיאַלעקטאָלאָגיע גיט אַפֿילו נאָך נישט קיין מעגלעכקייט אויסצונוצן זי מיט דער גאַנצער זיכערקייט פֿאַר קלאָרע פּעסטשטעלונגען. אָבער זי ליווערט שוין ווונקען, וואָס צווינגען ערנסט זיך צו באַציען צו דער הילף פֿון דער דערמאָנטער דיסציפּלין.

נעמען מיר דעם איין מאָל שוין באַרירטן אַלטוואַרשעווער o לס סובסטיטוט פֿונעם וואָקאַליזירטן R אָדער פֿון ענדטראַף eR-- ער איז, ווי געזאָגט, איזאָלירט אויף אַ גרויסן שטח. וואָס האָט אין דעם פֿאַל e (קינדער < kynde) אָדער ə (בער < bejə, מיר < mijə) די וואַרשעווער o-יידן דאַרף מען, קומט אויס, באַטראַכטן אַלס עמיגראַנטן פֿון קעלצער קאַנט, אָדער פֿון קראָקעווער (דירעקט ענטפער איבער קעלצער געגנט), אָדער פֿון מערן (דירעקט, ענטפער דורך קראָקעווער און קעלצער קאַנט, צי בלויז דורך קראָקעווער ענטפער ק צער), אָדער פֿון בורגלאַנד. אויף וואָס זיך ענדגילטיק אָפּצושטעלן, איז אַ שפּעטערדיקע פֿראַגע, — לעת=עתה שטעלט אונדז צופֿרידן דער אַלגעמיינער פֿינגערטייט אויף אַ באַשטימטער ריכטונג (קעלצער געגנט, קראָקעווער און מערן ליגן אין ענגן שכנות). — נעמען מיר, ווייטער, אין באַטראַכט, אַז פֿון די דייטשישע מונדאַרטן האָבן אַזאַ o די שני=אייפֿל און געוויסע עסטרייכישע אַלפּנלענדער, דערהאַלטן מיר אַ צווייטן ערנסטן אָנווייז, וואָס זאָגט נאָך אַליין נישט אַלץ, איז אָבער מחייב צו פֿלייסיקער זאָנדירונג פֿון אַ היפּאָטעזע.

אַנדערע מיטליידישע מונדאַרטן מיט R (צעפּלקלאַנג) וואָקאַליזירן אים אין e אָדער ə (די צפֿונדיקע), ɐ (די דרומדיקע). אויך דייטשישע מונדאַרטן, וואָס וואָקאַליזירן דעם צוטערקלאַנג, האָבן אָנשטאָט אים e אָדער ə (אויף באַשטימטע אָפּגעשלאָסענע שטחים, דערעיקערשט מיטלדייטשישע און מיילוויז שוועבישע) און ɐ (דערעיקערשט אין באַיריש=עסטרייכישן, אין מערב=פֿיימישן אאַז"וו). אויך אַז אָנווייז אויף ריכטונגען, אין וועלכע מ'קען (אין צוזאַמענהאַנג מיט אַנדערע שטיצפּונקטן) זוכן די לייזונג פֿון געוויסע יידישע מיגראַציע=פּראָבלעמען.

עס איז זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, אַז מ'דאַרף דערביי זיין אומגעהייער פֿאָרזיכטיק מיט געדראַנגען, אָבער וואָסער וויסנשאַפֿטלעכע אַרבעט איז פּטור פֿון פֿאָרזיכטיקייט? —

VII. נאָך אַ פאַל, ווען דיאַלעקטאָלאָגיע קען נוץ קומען ביים לייזן אַ יידישע היסטאָרישע פּראָבלעם פון ערשטקלאַסיקער באַדייטונג.

צי זיינען אַמאָל אין רייסן אָדער אוקראַינע געווען יידן, וואָס האָבן גערעדט סלאַוויש, אַלס מוטערשפּראַך, איידער זיי האָבן איבערגענומען די יידישע שפּראַך?

די ריין-היסטאָרישע מאַטעריאַלן גענוגן נישט אויף צו געבן אַ קלאָרע תשובה. א. א. הרכבי, וואָס איז געווען נישט בלויז אַ היסטאָריקער, נייערט אויך אַ פילאָלאָג, האָט זיך נישט געשייעט צו זאָגן יאָ, הגם באַווייזן האָט ער געקענט ברענגען נאָר בתכלית הצימצום, און געשעפּט האָט ער זיי נישט פון דעם קוואַל, צו וועלכן מיר וועלן זיך אַצונד ווענדן. **דובנאָוו**, וואָס איז בלויז היסטאָריקער און האָט נישט קיין פּרעטענזיעס אויף פילאָלאָגישע מעטאָדן, האָט **הרכבים** טעזע אָפּגעפרעגט, אמת בלויז פאַרן זיבעצעטן יאָרהונדערט און בלויז פאַר רייסן.

איך מיין, מ'דאַרף זוכן דעם ענטפער דערעיקרשט אין דער דיאַלעקטאָלאָגיע, אין די יידישע מונדאַרטן, וואָס ווערן גערעדט אין רייסן און אוקראַינע.

אין אַן אַרבעט פון יאָר 1928 (רעצענזיע אויפן ערשטן באַנד פון דער מינסקער צייטשריפט) האָב איך שוין אָנגעוויזן, אַז איין באַשטימטער פענאָמען פון געוויסע ליטוויש-יידישע, רייסיש-יידישע און אוקראַיניש-יידישע מונדאַרטן (דאָס נישט ארויסריידן דעם היסטאָרישן אָפּקלאַנג-h און דאָס כאַאָטישע און עפּעמערישע נוצן h דאָרט, וואו ער האָט נישט קיין היסטאָרישע רעכטפאַרטיקונג) דאַרף מען פּרווון פאַרענטפערן מיט דער **סלאַווישער** מטאָריע, און די לעצטע האָב איך פאָרמולירט אין דעם זין, אַז „צו דער צייט, ווען **יידיש**-ריידנדיקע יידן האָבן אָנגעהויבן אָנקומען קיין רייסן און אוקראַינע, האָבן זיי דאָרט געמוזט אָנטרעפן אויף **סלאַוויש**-ריידנדיקע יידן; די לעצטע האָבן זיך אַסימילירט מיט די קולטורעל העכער שטייענדיקע איינוואַנדערער, איבערגענומען די יידישע שפּראַך און אַריינגעבראַכט אין איר פאַרשיידענע מאָמענטן (פאָנעטישע, סינטאַקסישע און לעקסיקאַלישע) אויסן סלאַווישן" (זע „ליטעראַרישע בלעטער" נומ' 28 פון 13טן יולי 1928).

אויך דאָס אָפּשטאַרבן פון **לאַנגע** וואָקאַלן אין מזרח-יידישן פון ליטע, רייסן, אוקראַינע, בעסאַראַביע און אַלטרומעניע (אין בוקאָווינע זיינען זיי פאַראַן) בין איך נוטה צו דערקלערן מיט דער סלאַווישער טעאָריע. אויך געוויסע סינטאַקסישע קאָנסטרוקציעס אין יענע מונדאַרטן און די גרויסע צאָל אוקראַינישע און רייסישע ווערטער אין זייער לעקסיקאָן. —

VIII. אַ שפּראַך, וואָס אירע ווערטער און איינגעשטעלטע ווענדונגען און רעדנסאַרטן האָבן זיך אָנגעהויפּנט אין משך פון יאָרהונדערטער, איז בכלל, בדרך משל געזאָגט, געגליכן צו אַ שיכט ערד, וואָס באַהאַלט אין די געדערעם רעשטלעך און סימנים פון פאַרגאַנגענע געאָלאָגישע עפּאָכן און פון זייערע געוועקסן און חיות, אָדער, ווידער, מאַטעריעלע איבערבלייבענישן פון אָפּגעקלונגענע מענטשלעכע קולטורן.

אַ שפּראַך איז אין דעם זין אַן אמתער מוזיי פון אַנטיקן, וואָס האָבן אַ שייכות צום אַמאָליקן סאָציאַלן, געזעלשאַפטלעכן און קולטורעלן לעבן. מ'דאַרף נאָר קענען באַמערקן און דעשיפרירן די רמזים, וואָס שטעקן אין זיי, — פאַלן זיך אויף פענסטערלעך אין ווייטן עבר אַריין און גאַנצע פּאַנאָראַמעס.

ווען אַ קינד אין קרעמעניץ אָדער בערדיטשעוו טרעט ניט אָפּ פון דער מוטער און מאָנט אַלץ עפּעס, וואָס זי וויל ניט אָדער קען דעם קינד ניט געבן, גייט זי אַרויס פון די כּלים און גיט אויף דעם אַ געשריי: „הער אויף פון מיר צו רייסן פּאַסעס!" אין איר מויל איז עס בלויז אַ געוויינטלעכער, אין דער אָרטיקער פאָלקסשפּראַך וויפיל מאָל אַ טאָג איבערגעחזרטער בילדלעכער אויסדרוק. נאָר וואַקסן וואַקסט עס נאָך פון יענע צייטן, ווען ביי איינעם, וואָס איז געווען פאַרמשפּט צום טויט, פלעגט מען לעבעדיקערהייט אויסשניידן רימען הויט, אָפּטמאָל מיטן פלייש אינאיינעם (גאָנטע איז אומגעקומען מיט אַזאַ מיתה-משונה).

אַן אַנדער מין עינויים-קשים איז נאָך אין 17טן יאָרהונדערט געווען דאָס אָפּשינדן די הויט אַ לעבעדיקן מענטשן, וואָס איז פאַרמשפּט געוואָרן צום טויט. דערפון דער רעדנסאַרטלעכער אויסדרוק אין די היינטיקע יידישע מונדאַרטן: שינדן פון עמעצן די הויט (ד"ה 1. באַרייסן אים, נעמען צו פיל געלט פאַר אַ שירות, פאַר אַרבעט, פאַר סחורה, אָדער צו פיל פּראָצענט פון אַ הלוואה; 2. שטאַרק איינעסן זיך עמעצן, פּייניקן אים מיט רייד, מיט מאָנענישן, דערמאָנענישן, אונטעריאָגעכצן וכו').

„נעמען עמעצן אויף דער רייף" באַטייט אין וואַרשע: ענערגיש זיך צו אים צו נעמען, שטרענג מאָנען ביי אים חשבון, נעמען אים אויף אַ שאַרפן פאַרהער וכו'. — אויך אַן אָפּקלאַנג פון יענע אַכזריותדיקע צייטן, ווען אַ פאַרהערטן (טאָמער-פאַרברעכער אָדער אַפילו עדות) פלעגט מען אָנטאָן מוראדיקע יסורים דורך צובינדן צו אַ ספּעציעלן אינקוויזיטאָרישן אַפּאַראַט אין פאָרם פון אַ מין רייף, כּדי אַזוי ערגאָך ביי אים צו ציען לשון... —

IX. וואָסער פּראַקטישן ווערט האָט די יידישע דיאַלעקטאָלאָגיע פֿאַר אונדזער הײַנטיקן יידיש, פֿאַר דעם יידיש, וואָס מיר ריידן און שרייבן, פֿאַרן לשון פֿון אונדזער גייעם קולטור־לעבן?

פֿאַרענטפֿערנדיק די דאָזיקע שאלה, וועל איך קודם־כּל אויפֿמערקזאַם מאַכן אויף דעם אַלגעמיין באַקאַנטן פֿאַקט, אַז ווען אין אַ ליטעראַרישער שפּראַך שמעלט זיך איין אַ באַשטימטער סטיל און זי פֿאַרשליסט זיך אין אַן אָפּגעצירקלטן סכום ווערטער, אויסדרוקן און ווענדונגען, ווערט זי ביסלעכווײַז פֿאַרגליווערט, פֿאַרבלאַסט, שאַבלאָניש און טויט. אויפֿפרישונג, פֿאַריִנגערונג קומען אין אַזאַ פֿאַל תּמיד פֿון די לעבעדיקע מונדאַרטן, וואָס ליווערן פֿאַר דער פֿאַרוועלקטער און אָפּגעשאָסענער אינטעליגענטער שפּראַך נײַ רויט בלוט און זאַפֿטיקע פֿאַרבן.

יאַקאָב וואַסערמאַנס שטאַרק־פּאָפּולערער, מער ווי אין אַכציק טויזנט עקזעמפּלאַרן אויסגעבראַכטער ראָמאַן Das G insem nnchen קומט מיר פֿאַר גאַנץ שוואַך, נאָר לייענענדיק אים, האָב איך מיך נישט געקענט גענוג אָנוווּנדערן אויף דער שפּע פֿאָלקסטימלעכע רעדנסאַרטן, ווענדונגען, מעטאַפֿאָרעס און ווערטער, וואָס זײַנען די עלעמענטן פֿון זײַן שפּראַך און גיבן איר צו פּאָעטישקייט און ווילשמעקעדיקייט. דער חן פֿון פֿויכטוואַנגערס Jud Süss באַשטייט, לויט מײַן מיינונג, אין אַ שפּאָרער מאָס אין דער אומגעוויינטלעכער שפּראַך, וואָס איז דורכגעוועבט און דורכגעפֿלאָכטן מיט קינסטלעריש פֿאַרנוצטע אַרכאַיזמען און דיאַלעקט־ווערטער. ביידע מחברים אַרבעטן קענטיק זייער אַ סך איבער דער שפּראַך, לערנען זיך מסתּמא כּל ימיהם אין דעם פֿרט און פֿוילן זיך געוויס אויך נישט צו נישטערן אין כּלערליי דייטשע ווערטערביכער און פֿאָלקלאָר־זאַמלונגען.

ווער עס האָט זיך אינטערעסירט מיט דער אַנטוויקלונג פֿון דער רוסישער ליטעראַטור אין משך פֿון די לעצטע 40 יאָר, פֿאַר דעם איז נישט קיין סוד, וואָסער רעוואָלוציע ממש די שפּראַך אירע האָט אין דעם פּעריאָד דורכגעמאַכט, עפֿנענדיק טירן און טויערן פֿאַר די מעכטיקע שטראָמען פֿון דער מונדאַרט.

ביי אונדז שרעקן זיך בעלעטריסטן אײַנצוועבן אַ וואָרט, וואָס איז זיי נישט באַקאַנט אויס די קלאַסיקער אָדער (נאָך מער) אויס דעם צײַטונגס־לשון. דערוועגט זיך איינער דאָס צו טאָן, עקסיסטירט דאָס שרייבפּענדל פֿון רעדאַקטאָר אויסצומעקן אימלעכס זאַפֿטיק וואָרט, ווי אַן אַפּיקורסות עפּעס. אַ יונגער יידישער שריפֿטשטעלער אויס גרויספּוילן האָט זיך אַמאָל געקלאָגט פֿאַר מיר, וואָסערע צרות ער האָט געהאַט אויסצושמײַן פֿון דעם ליטוואַק אָדער אוקראַינער, וואָס האָט אין נאָמען פֿון פֿאַרלאַג „רעדאַגירט" זײַן בוך: ער האָט אומבערחמנותדיק אַרויסגעטריבן אַלע פּויליש־יידישע ווערטער, די פֿיינסטע און די שענסטע. ס'איז אוממעג־

לעד געווען בײַ אים אָפּצוגעבן אַפֿילו אַזאַ פּרעכטיק וואָרט, ווי געהייז (— אומפֿאַנגענדיק גרויס הויז). ער האָט האָס פֿאַרביטן, דאַכט זיך, אויף „אַ גרויס הויז". עס קומט אויפֿן זכּרון דער אַנעקדאָט וועגן אַ פּראָצעס אין אַ קרוין־געריכט איבער אַ טיכסוך אין קלויז בעת ראש־השנה־דיקן דאַווענען. מ׳האָט דעם שופֿט באַין־אופֿן נישט געקענט פֿאַרטײַטשן, וואָס אַזוינס אַ שופֿר איז. דעם פֿאַרהערטן איז שוין נמאס געוואָרן צו דערקלערן, פּטרט ער אים ענדלעך אָפּ מיטן זאָג: „שופֿר איז אַ טרומייטער". דער ריכטער איז באַפֿרידיקט און פֿאַרהערט ווײַטער: „הייסט עס, האָט איר אים אַ זעץ געטאָן מיטן טרומייטער?" רופֿט זיך אָן דער ייִד מיט הוזק: „ריכטער־לעבן, איז דען אַ שופֿר אַ טרומייטער?!"... און באמת, איז דען אין שפּראַך־געפֿיל פֿון פֿאָלק „אַ גרויס הויז" פֿולשטענדיק גלײַכוואַרטיק מיט „אַ געהייז"?

לייענענדיק די נײַסטע ייִדישע בעלעטריסטיק, ווערסטו טאַקע געפּלעפֿט פֿון דעם אָרעמקייט און אַגעמישקייט, וואָס איר לעקסיקאָן ווײַזט אַרויס. נאָך ערגער איז מיט דער זשורנאַליסטיק. ס׳האָט אַ דײַטשער דיאַלעקטאָלאָג אויסגעהשבונט, אַז די מונדאַרט פֿון אַן איזאָלירטן דאָרפֿישן העק אָפּעריט העכסטנס מיט אַ 10 טויזנט ווערטער, די צונויפֿזעצונגען אַרײַנגערעכנט. מיר חלומט זיך עפּעס, אַז ווען מ׳זאָל אויפֿציילן די ווערטער, מיט וועלכע ס׳קומט אויס אַ ייִדישער צײַטונגס־שרײַבער, וואָלט אויסגעפֿאַלן אַ ממשותדיק קלענערע צאָל...

זינט דאָס ייִדישע לעבן האָט זיך אָנגעהויבן צו מאָדערניזירן, און ס׳איז אַנטשטאַנען בײַ אונדז אַ גײַ, לויט אייראָפּעישע מוסטערן געפֿורעמט געזעלשאַפֿטלעך, פּאָליטיש און קולטורעל לעבן, פֿעלן אונדז בכלל אויס, הן אין ריידן, הן אין שרײַבן, ווערטער פֿאַר באַשטימטע באַגריפֿן און זאַכן. עם־הארצים גיבן זיך אַן עצה: נוצן אָן אַ מאָס פֿרעמדווערטער. מיט אַזאַ פֿאַרמיסטיקונג און זשאַרגאָניזירונג פֿון דער ייִדישער שפּראַך זײַנען באַזונדערס זינדיק די צײַטונגסלײַט מיט זייערע „בעהויפּטונגען" און „פֿאַרלוימדונגען", „זעזנאַניעס" און „אָדוואָלאַניעס".

אַזאַ מין מאָזלען און פֿאָקן האָט, אין ענלעכע באַדינגונגען, געמוזט די שפּראַך דורכגיין כּמעט בײַ אַלע אייראָפּעישע פֿעלקער. דער ריכטיקער אויסוועג פֿון דער פֿאַרווילדונג איז אומעטום געווען: אויספֿאָרשונג פֿון די אַלטע און נייע מונדאַרטן, כּדי אויפֿצונעמען בײַ זיי די ברויכ־
די אַלטע און נייע מונדאַרטן, כּדי (א) אויפֿצונעמען בײַ זיי די ברויכטיקע ווערטער, און (ב) געהעריק באַהערשן די פּסיכאָלאָגיע און טעכניק פֿון פֿערמאַנענטער וואָרטשאַפֿונג.

(א) אַן אוצר מיט ווערטער, וואָס ווערן איצט שוין נישט גענוצט, פֿאַרמאָגט די אַלטע ייִדישע שריפֿטשפּראַך. נישט אַלץ, פֿאַרשטייט זיך, דאַרף מען צוריק מאַכן אויפֿלעבן. אויך אין דעם פּרט איז נייטיק אַ פֿאָרזיכ־

טיקער, קריטישער אויסקלייב. „פּיקטאָריע“ (= נצחון) אָדער „יום־טוצי“ (= יום־טוב), צב״ש, קען מען גאַנץ רויק לאָזן אין אַרכיוו. אָבער דאָס אַלטיִדישע אומשטאַנדוואָרט „עגרער“ (פּאַראַיינציקט אין זיך די גיואַנגען הן פֿון „גיכער“, הן פֿון „בעסער“, הן פֿון „פֿריער“, זייענדיק אָבער אַ וואָרט פֿאַר זיך), ווייסנדיק זיין עטימאָלאָגיע (אַ וואָרט פֿון „לשון־אשכנז“, פֿון „יידיש־טייטש“, ד״ה פֿון יידישער אָפּשטאַמונג) און קאָנסטאַטירנדיק דערצו, אַז עס לעבט נאָך און איז העכסט פּאָפּולער אין היינטיקן מיטל־יִדיש, מעג מען דרייסט אַריינגעמען אין דאָס קולטורעלע יידיש. — ruchomy און nieruchomy, движимый און недвижимый, ווען פֿאַרמעגן געברויכט, האָבן מיר, טראַכטנדיק־נישט־טראַכטנדיק, פֿאַריידישט אַלס באַוועגלעך און אומבאַוועגלעך. בליץ, אַקעגן, ווייסט פֿון רירייק און אומרירייק פֿאַרמעגן. טראַכט זיך אַריין אין דעם אונטערשייד: באַוועגלעך איז אַן עטימאָלאָגישער און סעמאַנטישער קרוב פֿונעם רעפֿלעקסיוון צייטוואָרט באַוועגן זיך און באַטייט: „וואָס קען (ווייל, האָט חשק) זיך באַוועגן, וואָס פֿאַרמאָגט די פֿעיִקייט (די טבע, דעם חשק) זיך צו באַוועגן“ (אַנאַלאָגיש, ווי רירעוודיק = „וואָס רירט זיך [אַליין] גרינג אָדער גערן, וואָס האָט די אייגנשאַפֿט גרינג אָדער גערן [אַליין] זיך צו רירן“). רירייק, אַקעגן, איז דער קרוב פֿון טראַנזיטיוון רירן; מיט פּאַסיווער טייטש: „וואָס לאָזט זיך רירן פֿון אָרט, וואָס האָט די אייגנשאַפֿט זיך צו לאָזן רירן פֿון אָרט“.

דעם צווייטן ווערטער־סמטון פֿאַרמאָגן מיר אין די לעבעדיקע יידישע מונדאַרטן. קרעמענייץ (וואָלין) זאָגט: ספּרינזשינע, שפּראָנטשקע; וואַרשע: שפּרינגפֿעדער, שנאָל. — ווען ס'קומט אויס דעם ציימונגס־מענטש איבערצוזעצן אַזעלכע טערמינען, ווי zapis, wypis, odpis־ (запись, выпись, копія) האקט ער זאַפּיס, וויפּיס, אָדפּיס. די פֿאָלקסמאַסע אין געוועזענעם קאָנגרעספּוילן ווייסט אָבער צו זאָגן: איינגעשריבנס, אויסגעשריבנס, אָפּגעשריבנס — דאָס פּעריאָדישע צונעמען רעקרוטן אין מיליטער אַריין הייסט אין מזרח־יידישן „דער פּריזיוו“ (פֿון רוסישן призыв), און דאָס וואָרט איז דאָרט אַזוי איינגעבירגערט, אַז צוויי קלאַסיקער אונדזערע (מענדעלע־מוכר־ספֿרים און שלום־עליכם) האָבן עס אויסגעקליבן אַלס נאָמען פֿאַר ווערק (דאָך נישט קיין ראיה, אַז מ'מעג דערפֿון נישט פּטור ווערן). אין פּוילן פֿלעגט מען נאָך פֿאַר דער וועלט־מלחמה נוצן „דער פּאָבור“ (פֿון פּויליש pobór), און פֿון 1919 אָן איז דאָס ווילדגראָזיקע וואָרט אַ תּושב אויף די עמודים פֿון דער יידישער פּרעסע אין ווייסל־לאַנד. אָבער טאַקע אין יאָר 1919 דערציילט מיר אַ יידענע אויס זאַלאָשין (אַ שטעטל אין קעלצער קאַנט), אַז איר זון איז אָפּגעפֿאָרן קיין אויסלאַנד אַ פּאָר חדשים פֿאַר נעמונג. סך־הכּל אַ וואָך צוריק קומט צו מיר אַן אַנדער יידענע

אויף דעם אייגענעם שטעטל מיט אַזאַ דאגה: צוויי זין זיינען איר געשטאָרבן מיט אַ יאָר 18 צוריק, און מ'האָט זיי עד-היום נישט אויסגעמעקט פון די באַפעלקערונגס-ביכער. אויף מיין פרעג, וואָס אַרט עס זי, אייגנטלעך, ענטפערט זי: „און טאָמער זוכט מען זיי אַמאָל צו אַ נעמוגג". הכּלל, אַז איינגעוואָרצלט וואָרט אין יענעם כּוח. אין אַנדערע שטעטלעך זאָגט מען „דאָס נעמעכץ". דאָס פאָלק גייט זיך, זעען מיר, אַן עצה אויף אַ נאַטירלעכן אופן. איינע פון די צוויי פאָרמען וואָלט אַ יושר געווען צו אַדאָפּטירן פאַרן ליטעראַרישן יידיש.

נעענטערע באַקאַנטשאַפט מיט די יידישע מונדאַרטן ווייזט, אַז נישטאָ כּמעט קיין איינע, וואָס זאָל נישט זיין אַ גבירנטע אין ווערטער, וואָס זיינען אין אַנדערע נישט בנמצא. צונויפנעמען זיי איז די אויפגאַבע פון דער דיאַלעקטאָלאָגישער לעקסיקאָגראַפיע. איך שאַץ דאָס לעקסיקאַלישע עשירות פון אַלע יידישע מונדאַרטן אינאיינעם אַריין אויף זייער אַ גרויסע צאָל (ביי מיר איז רעכט, אַז ס'זאָלן זיך לאָזן אויפקלויבן אַ צוויי מאָל הונדערט טויזנט וואָקאַבלען). אַ סך טויזנטער אַזעלכע, וואָס וועלן שטאַרק (אָבער טאַקע וואָס שטאַרק היימיש!) צו נוץ קומען דעם מאָדערנעם ליטעראַרישן יידיש.

(ב) קיין שום לשון איז נישט באַגרענעצט, נישט אין ריידן, נישט אין שרייבן, מיט אַן אָפּגעשלאָסענעם ווערטערבוך. דער פּראָצעס פון וואָרט-בילדונג הערט אויף אַ רגע נישט אויף. אַ טייל אין דרוקווערק געגעבענע נייע פאָרמען נעמען זיך אָן, אַנדערע ווערן פאַרגעסן. אייניקע, אין ריידן בליציק געשאַפענע נייע בילדונגען גייען אַוועק אין פאַרקער ווי גוט-געמינצטע מטבעות, אַנדערע שטאַרבן אָפּ אויף די ליפּן באַלד ביים אַרויסגערעדט ווערן.

יעדער שריפטשטעלער אין שרייבן, יעדער פאָלקסמענטש אין ריידן איז דער טאַטע פון נייע ווערטער. אָבער שאַפן צו שאַפן איז נישט גלייך! אין די ערשטע יאָרן נאָך דער וועלט-מלחמה, בעת ס'איז אַזוי גרויס געווען די עמיגראַציע פון פּוילן, פלעגט פון די טאָגבלעטער נישט אַראָפּ דאָס פרעמדוואָרט „אַפידייוויטס". פּוריסטן האָבן עס געפּרווט פאַריידישן אויף „אַרויספאָדערונגסבאַפּירן (8 טראַפן!). קומט אַ פּראָסקוראָווער זקנה אין אַן אַלמפּרענקישן טשיפּיק און דערציילט מיר, אַז „די פאָדערפּאַפּירן" (5 טראַפן!) האָט זי שוין, ס'פעלט איר בלויז די וויזע. אין אַ צייט אַרום הער איך דאָס זעלביקע פאַרקיילעכדיקטע און אַרומגעשליפענע נייוואָרט פון אַ יידענע אויס וואַרשעווער געגנט. פאַרשטייט זיך, אַז די צוויי יידענעם האָבן זיך אַרויסגעוויזן פאַר בעסערע וואָרט-בילדערינס, ווי די וואַרשעווער כראָניק-שרייבערס. און אָט ביי וועמען מ'דאַרף זיך לערנען, ווי צו פאַריידישן יענע פרעמדווערטער, וואָס לאָזן זיך פאַריידישן! —

X. דאָס פּראָבלעם פֿון דער יידישער אויסלייגונג וועט נאָך לאַנג שטיין אויפֿן סדר-היום פֿון אונדזער ניי קולטורעל לעבן.

אויב די אויפֿגאַבע פֿון טראַנסקריפּציע איז איבערצוגעבן די קלאַנגען פֿון איינצלנע מונדאַרטן אין גראַפֿישע צייכנס, וואָס שטעלן מיט זיך פֿאָר אַ סיסטעם עקסקלוזיווע סימבאָלן, וואָס בנוגע זיי איז אָפּגעמאַכט, אַז יעדער איינציקער זאָל אָבליגאַטאָריש זיין פֿאַרבונדן בלויז מיט איין באַשטימטן קלאַנג, איז די מער קאָמפּליצירטע אויפֿגאַבע פֿון אָרטאָגראַפֿיע אַנצוטאָן אַלע מונדאַרטן פֿון דער געגעבענער שפּראַך אין אַן אוניווערסאַלער, שריפֿט-אוניפֿאָרם, און אויסלייגונג איז דעריבער אַ סיסטעם אָפּגערעדטע ברייט-אינטערפּרעטירעוודיקע סימבאָלן, וואָס יעדער איינציקער פֿון זיי איז אָבליגאַטאָריש פֿאַרבונדן מיט אַ גאַנצער משפּחה קלאַנגען אויס די פֿאַרשיידנסטע מונדאַרטן, ד"ה מיט דעם און דעם קלאַנג פֿון איין מונדאַרט און מיט זיינע גענעטישע עקוויוואַלענטן אין אַלע אַנדערע מונדאַרטן פֿון דער אייגענער שפּראַך (אַזוי, צב"ש, ווען ס'איז אָנגענומען אויף יידיש אויסצולייגן מויער, גיט דער גראַפֿישער דיפֿטאָנג וֹי דאָ איבער אַלע יידישע מונדאַרטלעכע עקוויוואַלענטן פֿון מיטלהויכ-דייטשן û, וואָרן אין דער אמתן ווערט דאָס געבראַכטע וואָרט נאָר אין אַ טייל יידישע מונדאַרטן אַרויסגערעדט מיט oj אין אַנדערע, אַקעגן, מיט ou, oo, oə, uj, u, ow אאַז"וו).

די פֿאָנעטישע טראַנסקריפּציע האָט זיך אַנטוויקלט בהדרגה און איז געוואָרן אַלץ מער שלמותדיק, אינאיינעם דערמיט, ווי ס'איז געוואַקסן דאָס קענטעניש פֿון די לעבעדיקע קלאַנגען און אַלע זייערע פֿאַרבן און אַנדערע ניואַנסן אין די לעבעדיקע מונדאַרטן. — אויך אַן אָרטאָגראַפֿיע קען נאָר דעמאָלט פֿאַרענטפֿערן אַלץ, וואָס עס ווערט פֿון איר פֿאַרלאַנגט, ווען זי איז געבויט אויף גרינטלעכער באַקאַנטשאַפֿט מיט אַלע מונדאַרטן פֿון דער געגעבענער שפּראַך.

דער וועג צו אַן ענדגילטיק פֿיקסירטער יידישער אויסלייגונג (און צו אַ יידישן אָרטאָגראַפֿישן ווערטערבוך) ליגט אַזוי-אַרום דורך דער יידישער דיאַלעקטאָלאָגיע.

XI. דורך דער יידישער דיאַלעקטאָלאָגיע ליגט אויך דער וועג צו אַן אָבליגאַטאָרישער יידישער מוסטער-אויסשפּראַך.

די אַנטוויקלונג פֿון פּאָליטישן, געזעלשאַפֿטלעכן און סאָציאַל-עקאָנאָמישן לעבן ביי אַן אומה; דאָס אויפֿקומען פֿון פּאָליטישע, געזעלשאַפֿטלעכע, ווירטשאַפֿטלעכע און פּראָפֿעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס אין מלוכה-פֿאָרנעם מיט צענטראַלע אָרגאַנען און אינסטיטוציעס; דאָס אויסוואַקסן פֿון אַ נאַציאָנאַלער קולטור, וואָס נעמט אַרום אַלע טיילן פֿון פֿאָלק; די אוניפֿאָרמירונג פֿון דער דערציִונג אאַז"וו רופֿן אַרויס דאָס באַדערפֿעניש אין

אַן אָפּגערעדטן פאַרשטענדיקונגס=מיטל, וואָס זאָל שטיין איבער די איינצעלנע מונדאַרטן פון דער שפּראַך.

זאָל זיך יעדער ייד אין פּריוואַטן לעבן ריידן זיין מאַמע=מונדאַרט (ווי דער דייטש, פראַנצויז אָדער ענגלענדער טוט דאָס). אין עפנטלעכן לעבן, אין דער שול, אויף דער יידישער טריבונע (אין דער קהילה, אויף קאָנגרעסן, צוזאַמענפאָרן, קאָנפערענצן וכו׳) און אויף דער אַלגעמיינער, ווען דאָס געברויכן פון דער יידישער שפּראַך וועט האָרט, ענדלעך, דערלאָזט ווערן (אין שטאָטראַט, האַגדלס=קאַמער, האַנטווערקער=קאַמער אאַז״וו), מוז גענוצט ווערן איין אַלגעמיין=אָנערקענטע אויסשפּראַך, ווי דאָס איז דער פאַל ביי אַלע קולטורעלע פעלקער.

די דייטשע מוסטער=אויסשפּראַך האָט זיך שפּאָנטאַן אַנטוויקלט אויף די ברעטער פון וואַנדער=טעאַטער. דערנאָך זייגען געקומען פאַכלייט (פילאָלאָגן, שריפטשטעלער, קינסטלער, בינע=לייט און דאָס גלייכן), האָבן זי וויסנשאַפטלעך אויסגעפאָרשט און באַאַרבעט, אויסגערייניקט און רעגולירט, איינגערעמט אין כללים. אויטאָריטעטע אינסטאַנצן האָבן זיבן מאָל נאָכגעזען און דורכגעקוקט, געלייטערט און דורכגעזיפּט, און לסוף אונטערגעטראָגן דער עפנטלעכקייט אַ פאַרענדיקט סיסטעם (מיט אַן אויסשפּראַך=ווערטערבוך).

אויך ביי אונדז איז דער קערן פון אַן אַלגעמיינער מוסטער=אויסשפּראַך שוין פאַראַן, און—אַן אינטערעסאַנטע היסטאָרישע אַנאַלאָגיע — דאָס וואַנדערנדיקע יידישע טעאַטער איז זיין מאַמע. אָבער דער רויער עמפּירישער מאַטעריאַל מוז נאָך דורכגיין דורך אַנאַליז, קאָנטראָל, באַאַרבעטונג, אויסבעסערונג, פּרעציזירונג און פאַרפיינערונג. און אויף גוט צו מאַכן די דאָזיקע, זייער אַקטועלע (ברענענדיקע, קען מען זאָגן) אַרבעט, מוז מען ווי ס׳דאַרף צו זיין קענען די לעבעדיקע יידישע מונדאַרטן, וואָס זייער פּראָדוקט איז דאָך די שוין עקסיסטירנדיקע יידישע בינע=שפּראַך. יידישע דיאַלעקטאָלאָגיע מוז דעריבער געטריבן ווערן מיט אַ צוגעאיילטן אימפּעט.

יעקב לעשטשינסקי: די עקאָנאָמישע עוואָלוציע פון די דייטשע יידן אין 19טן יאָרהונדערט.

די חכמת ישראל אין די פרעמדע שפּראַכן איז געווים געווען אַ גרויסער אויפטו, אָבער זי האָט קיין שום אויסקוק ניט געהאַט אויף אַ צוקונפט פון יידישן פאָלק. ערשט אין דער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט פון דעם נייעם דור, וואָס קומט פון מזרח־אייראָפּע, פון צווישן די געדיכטע יידישע מאַסן, קריגן די אוצרות וויסן, וואָס די חכמת ישראל האָט צונויפגעקליבן, זייער תיקון, וואָרום זיי ווערן איבערגעגעבן צו אַ פאָלק מיט אייגענע נאַציאָנאַלע אינטערעסן און מיט אַ נאַציאָנאַלער צוקונפט.

די חכמת ישראל האָט צונויפגענומען די ירושה פון אַמאָל; זי האָט מיט דער ירושה זיך געגרייכט און דעם עבר געסטאַרעט זיך פאָרצושטעלן אין שיין און גלאַנץ — אָבער דער אויספיר פאַרן עתיד איז געווען אַ מיתה בנשיקה, אַ פאַרשוואונדן ווערן און אונטערגיין אין אַ געהויבענער מענטשהייט. דערפאַר האָט מאַקע די חכמת ישראל געזוכט דער עיקר דעם רוח, די פּראָדוקטן פון גייסט: אמונה, ליטעראַטור, תפילות, סליחות, שירים. זי האָט אויך ניט געקאָנט פאַרבייגיין די רדיפות אויף יידן מצד די אַרומיקע — אָבער אַלץ נאָר מיטן צוועק צו באַלייכטן און דערקלערן די תפלות און קלאָג־לידער און אַרויסצוהייבן דעם מענטשלעכן חן פון די באַשאַפער פון דער דאָזיקער ליטעראַטור.

אָבער צום ווייניקסטן האָט מען זיך אינטערעסירט מיטן יידישן עקאָנאָמישן לעבן, און אָט דער טייל פון דער יידישער געשיכטע איז מאַקע ביז איצט געבליבן שוואַך באַלויכטן. אויב בנוגע צום אַלטערטום און מיטלעלטער האָט מען יאָ נאָך עפּעס געפאָרשט און געזוכט אַרויסצוגעפינען געשעענישן און צוזאַמענהאַנגען אין דער יידישער עקאָנאָמיק, האָט מען אין גאַנצן פאַרזען די געשיכטע פון דער נאָענטסטער פאַרגאַנגענהייט, באַזונדערס בנוגע די יידן אין מערב־אייראָפּע. דאָס לאָזט זיך, נאַטירלעך, דערקלערן דערמיט, וואָס דאָרטן זיינען יידן צום העכסטן גראַד אַריינגעוואַקסן אין דעם סאָציאַלן לעבן פון אַרומיקן פאָלק. אָבער גראָד אָט דער פּראָצעס, ווי אַזוי די מערב־אייראָפּעישע יידן האָבן זיך אַרויסגעריסן פון סאָציאַלן געטאָ, האָט אַ גרויסן וויסנשאַפטלעכן אינטערעס.

אין דעם פּרט דאַרף מען אָננעמען פאַר טיפּיש ניט די פראַנצויזישע און ענגלישע יידן, נאָר די דייטשע יידן: דאָ האָבן מיר פאַר זיך אַ קיבוץ גאַנץ באַדייטיק אין צאָל, וואָס איז שטענדיק געוואַקסן דורכן

צופלוס פון די פּויליש=פּויזענער ייִדן, און ניט ווינציקער באַדייטיק אין פּרט פון ווירקונג אויפן אַרומיקן עקאָנאָמישן לעבן.

אַוודאי קאָן קיין רייד ניט זיין וועגן אַ זעלבשטענדיקן ייִדישן עקאָנאָמישן אָרגאַניזם אין ערגעץ ניט, און אפשיטאַ ניט אין מערב=אייראָפּע. אָבער פאָרט זיינען די דייטשע ייִדן אַ גענוג קענטיקע און באַדייטיקע גרופּע און אַ גענוג איינגאַרטיקע גרופּע, אַז מען קאָן גאַנץ גוט באַטראַכטן זייער אַנטוויקלונג ווי די אַנטוויקלונג פון אַ באַזונדער טייל פון אַרומיקן סאָציאַלן און מלוכישן אָרגאַניזם. און דאָ שטעלט זיך די ערשטע פראַגע, צי איז די עקאָנאָמישע אַנטוויקלונג פון דייטש=ייִדישן קיבוץ געגאַנגען און אַ פּאַראַלעלער ריכטונג צו דער אַנטוויקלונג פונם מזרח=אייראָפּעישן ייִדישן קיבוץ.

אין אַן אַרבעט אין די עקאָנאָמישע „שריפטן פון ייִוואָ“ האָבן מיר געוויזן, אַז פּראָפעסיאָנעלע עקספּאַנסיע און סאָציאַלע דיפערענצירונג, סאָציאַלע צעגלידערונג, — דאָס זיינען די כאַראַקטעריסטישע שטריכן פון דער ווירטשאַפטלעכער אַנטוויקלונג אין אייראָפּע בכלל און פון ייִדישן פאָלק בפרט. ביי דעם ייִדישן קיבוץ אין מזרח=אייראָפּע איז די פּראָפעסיאָנעלע עקספּאַנסיע געגאַנגען אינטענסיווער ווי די סאָציאַלע צעגלידערונג, ביי די דייטשע ייִדן, פאַרקערט, איז די סאָציאַלע דיפערענצירונג געווען שטאַרקער. ביי די מזרח=אייראָפּעישע ייִדן איז צוגעקומען ניט נאָר אַ גרעסערער אינדוסטריעלער קלאַס און אַ גאַנץ נייער אינטעליגענץ=קלאַס — פּראָפעסיאָנעלע אינטעליגענץ, נייערט אויך אַן אַגראַר=קלאַס. דאָס איז אַ פאַקט, וואָס איז די גרעסטע סתירה צו דער אַנטוויקלונג פון די אַרומיקע פעלקער און וואָס שטרייכט דעריבער באַזונדערס שטאַרק אונטער די אומנאָרמאַלקייט פון דער ייִדישער סאָציאַלער סטרוקטור אָנהייב 19טער יאָרהונדערט.

ביי די דייטשע ייִדן איז אויך צוגעקומען אַן אינדוסטריעלער קלאַס, אָבער עס איז ניט אויפגעקומען קיין אַגראַר=קלאַס, דערפאַר אָבער איז דער פּראָצענט אַרבעט=נעמער, לוין=נעמער, גרעסער, ווי ביי די מזרח=אייראָפּעישע ייִדן. פּראָלעטאַרישע עלעמענטן אין בריטסטן זין פון וואָרט — דאָס הייסט אַלע, וואָס לעבן ניט פון הכנסה פון קאַפּיטאַל, נאָר פון לוין — פאַרשטייט זיך, מער אָנגעשטעלטע, איידער פאַרנומענע מיט פיזישער אַרבעט, באַטרעפן איצט ביי די דייטשע ייִדן גאַנצע 40 פּראָצענט פון אַלע עקאָנאָמיש אַקטיווע, בעת ביי די פּוילישע ייִדן זיינען אַזעלכע נאָר 27—28 פּראָצענט. גאָר רייכע און גאָר אָרעמע זיינען געווען סיי ביי מזרח=ייִדן סיי ביי מערב=ייִדן נאָך צוריק מיט 100 אָדער 150 יאָר, אָבער דער תהום צווישן רייך און אָרעם, און שפּעטער צווישן בורזשואַזיע און פּראָלעטאַריאַט, איז אין מערב=אייראָפּע געווען — און איז נאָך איצט — טיפער ווי אין מזרח=אייראָפּע. אין פראַנקפורט ביים מאַין, למשל, זיינען געווען סוף

18טער י"ה 753 יידישע שטייער־צאָלערס, וואָס האָבן פאַרמאָגט העכער זעקס מיליאָן גולדן; 12 פון די דאָזיקע שטייער־צאָלערס האָבן פאַרמאָגט העכער אַ העלפט פון דער דאָזיקער סומע און 741 ווייניקער פון אַ העלפט. איין יידישער שטייער־צאָלער האָט פאַרמאָגט אַליין 10 פּראָצענט פון דער אָנגעוויזענער סומע.

דער וועג פון דער דייטש־יידישער גרויס־בורזשואַזיע איז איינער פון די אינטערעסאַנטסטע קאַפּיטלעך אין דער עקאָנאָמישער געשיכטע בכלל. די מלחמות פון 18טן יאָרהונדערט האָבן רייך געמאַכט די יידישע ליווראַנטן און די יידישע באַנקירן אָדער הויף־פאַקטאָרן. באַזונדערס טיפּיש איז אין דעם פּרט די געשיכטע פון דער ווינער יידישער געמיינדע, וואָס איז אין אַ סך פּרטים אַנדערש, ווי די געשיכטע פון דער בערלינער קהילה. אין בערלין זיינען כּמעט געווען שוין אין מיטן 18טן יאָרהונדערט ביי 4000 יידן — צווישן זיי עטלעכע גרויסע פאַבריקאַנטן; די זייד־אינדוסטריע איז אויף צוויי דריטל געווען אין יידישע הענט. די בערלינער געמיינדע איז שוין אין מענדעלסאָנס צייטן געווען שטאַרק אַסימילירט — דאָס האָט מען געקאָנט זען בחוש אויף דער מענדעלסאָן־אויסשטעלונג. אין ווין אָבער זיינען געווען אַ פּאָר הונדערט יידישע משפּחות, נאָר וואָס אָנגעקומענע, נאָך מיט פּאות, מיט פעסטע רעליגיעזע טראַדיציעס — און מיט אַ מאָל, ממש דער ערשטער דור, זיינען יידן די גרינדער פון בענק, גרינדער פון די גרעסטע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען און פּיאָנער אין פּאָליטישן און קולטורעלן לעבן. נאָך רעכטלאָזע, אפילו אָן ווין־רעכט אין ווין, פאַרנעמען זיי דעם אויבנאָן אין שטאָט; אַ סך שמדן זיך אַוועק. 1815, בשעתן ווינער שלום־קאָנגרעס, איז דער סאַלאָן פונם יידן אַרנשטיין דער צענטער און טרעף־פּונקט פאַר אַלע מיניסטאָרן און דיפּלאָמאַטן.

און אַזוי גייט דאָס אַוועק אין גאַנצן דייטשן געביט. יידן האָבן כּמעט דעם גאַנצן געלט־האַנדל אין זייערע הענט. פון 357 געלט־געשעפטן אין פּרייסן אין יאָר 1834 זיינען 150 יידישע, בעת יידן באַטרעפן סך־הכּל 1 פּראָצענט פון דער באַפעלקערונג. יידן דרינגען אויך אַריין אין דער אינדוסטריע. כּל־זמן אינדוסטריע איז געווען פאַרבונדן מיט ערד־אייגנטום, זיינען יידן כּמעט ווי אויסגעשלאָסן פון אינדוסטריע. אָבער ווען עס קומט אויף די שטאָטישע אינדוסטריע, דער עיקר די טעקסטיל־אינדוסטריע, הייבן יידן אָן צו פאַרנעמען אַלץ אַ גרעסערן אָרט. און וואָס מער דער באַנק־, דער פינאַנץ־קאַפּיטאַל באַקומט די מאַכט איבער דער אינדוסטריע, אַלץ גרעסער ווערט די באַטייליקונג פון יידן אין דער אינדוסטריע. די פאַראייניקונג פון דער דייטשער באַנק און פון דער דיסקאָנטאָ־געזעלשאַפט אין בערלין — די צוויי גרעסטע בענק אין דייטשלאַנד, וואָס איז לעצטנס

פאַרגעקומען, איז אויך אַ שריט אויפֿן דאָזיקן וועג. די דאָזיקע צוויי בענק קאָנצענטרירן אַ פערטל פון דער דייטשער אינדוסטריע.

מיר קאָנען זיך ניט אָפּשטעלן אויף די עטאַפּן פון דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער גרויס-בורזשואַזיע אין דייטשלאַנד. אָבער איניקע ציפערן וועלן אונדז ווייזן דעם רעזולטאַט.

די יידן האָבן געצאָלט שטייער אין 1905:

בערלין	30,77 %	פון אַלע שטייערן	
בויטען	26 „	„	
פּויזן	24 „	„	
גליייוויץ	24 „	„	
ברעסלוי	20 „	„	
ווין	28 „	„	
פראַנקפורט	21 „	„	

צווישן 233 פּרייסישע מיליאָנערן (מער פון 10 מיליאָן יעדער) אין 1912 זיינען געווען 46 יידן — 20 פּראָצ'.

צווישן 12 מיט מער פון 50 מיליאָן יעדער (1912) זיינען געווען 3 יידן — 25 פּראָצ'.

צווישן 62 דירעקטאָרן פון 9 בענק אין בערלין אין יאָר 1925 זיינען געווען 23 יידן — 35 פּראָצענט.

צווישן 42 מיליאָנערן מיט מער פון 25 מיליאָן יעדערער אין 1925 זיינען געווען 13 יידן, כמעט אַ דריטל.

צווישן 12 מיליאָנערן מיט מער פון 100 מיליאָן יעדערער (1925) זיינען פאַראַן 4 יידן.

אין די דאַטעס וועגן די יידישע מיליאָנערן גייען אַריין אויך משומדים פון ערשטן דור.

ס'וואָלט אָבער געווען אַ טעות אָנצונעמען דעם קאָלאָסאַלן אויפשטייג פון אַ קליינער גרופּקע דייטשע יידן פאַרן אויפשטייג פון גאַנצן דייטשן יידנטום.

אין דער עקאָנאָמישער עוואָלוציע פון גאַנצן דייטש-יידישן קיבוץ לאָזן זיך דייטלעך אונטערשיידן דריי עפּאָכעס: 1) ביז 1871, 2) פון 1871 ביזן וועלט-קריג, 3) די נייסטע תקופה פון דער אינפלאַציע אָן.

אין דער ערשטער העלפט 19טן יאָרהונדערט שטעלט דאָס דייטשע יידנטום פאָר אַן אָרעמע מאַסע קליינע הענדלערס; דער הויזירער, דער שאַכער-ייד איז דער טיפּישער פאָרשטייער פון דייטשן יידנטום. די דאָזיקע מאַסע יידן, וואָס ווערן אָן צו ביסלעכווייז דעם עקאָנאָמישן באָדן אונטער

די פים, ווערן אַרויסגעשטופּט פון דייטשלאַנד, זיי געפינען אַן אויסגאַנג אין דער עמיגראַציע קיין אַמעריקע. פון 1830 ביז 1871 זיינען פון דייטשלאַנד אויסגעוואַנדערט ביז 100,000 יידן. דאָ חזרן זיך איבער כמעט די זעלביקע בילדער, ווי ביי די רוסישע יידן סוף 19טער יאָרהונדערט.

צוגלייך איז אָבער צוגעגאַנגען אַ פּראָצעס פון געזונט=ווערן, דער שאַכער=האַנדל איז צו ביסלעכווייז אונטערגעגאַנגען. אין יאָר 1816 האָבן 82 פּראָצ׳ דייטשע יידן זיך פאַרנומען מיט האַנדל, אין 1907 — ס״ה 55 פּראָצ׳, אין אינדוסטריע און מלאכה זיינען 1816 פאַרנומען געווען 7—8 פּראָצ׳ (פּרייסישע יידן אָן פּויזענער), 1842 — 10 פּראָצ׳, 1882 — 22 פּראָצ׳, 1907 — 25 פּראָצ׳. עס קומען אָבער אויך צו פּראָלעטאַרישע עלעמענטן, וואָס זייער צאָל האַלט אין איין וואַקסן. 1842 האָבן די פּראָלעטאַרישע עלעמענטן באַטראָפן 8—10 פּראָצ׳ פון די דייטשע יידן, 1882 — שוין 20 פּראָצ׳ און 1907 — שוין גאַנצע 36 פּראָצענט, דער עיקר אָנגעשטעלטע.

דער דאָזיקער פּראָצעס גייט שוין פּאַראַלעל מיטן אַלגעמיינעם עקאָנאָמישן פּראָצעס, וואָס ברענגט צו דער פּראָלעטאַריזירונג פון מיטלקלאַס. אָט דער פּראָצעס האָט זיך באַזונדערס פאַרשטאַרקט דורך דער אינפלאַציע=צייט אין דייטשלאַנד. צוזאַמען מיטן גאַנצן דייטשן מיטלשטאַנד איז בדלות געשטעלט געוואָרן דער יידישער מיטלשטאַנד. פאַר אָט די אַלע אַרויסגעשטופּטע פון זייערע פריערדיקע עקאָנאָמישע פּאָזיציעס שטייט די פראַגע וועגן איבערבויען זייער לעבן, וועגן אַריינפּאַסן זיך אין די נייע פאַרהעלטענישן. אַזוי שטייען מיר פאַר דעם איינזען, אַז דער גורל פון די מזרח=אייראָפּעישע יידן, וואָס מוזן איצט איבערבויען זייער סאָציאַל=עקאָנאָמישע סטרוקטור, שטייט אויך אין אַ געוויסער מאָס פאַר די מערב=אייראָפּעישע יידן. עס איז ניט קיין מיליאָנען=מאַסע, וואָס מוז אַריינגיין אין אַ נייער סאָציאַלער וועלט. אָבער עס איז אויך אַ גאַנץ באַדייטיקע און ווערטיקע מענטשן=גרופּע, וואָס פאַר איר שטייען די פּראָבלעמען פון אַ שווערן סאָציאַלן איבערפורעמונגס=פּראָצעס.

ד״ר יצחק שיפּער: פּראָבלעמען פון דער יידישער אַווטאָנאָמיע אין אַלטן פּוילן.

די שוועריקייטן פון אויספאָרשן די דאָזיקע פּראָבלעמען נעמען זיך דער עיקר דערפון, וואָס להיפוך צום ליטווישן ועד, וואָס די תקנות זיינע זיינען אויפגעהיט געוואָרן (לעצטנס אַרויסגעגעבן פון ש. דובנאָוו), איז דער פּנקס פון ועד ארבע הארצות פאַרלאָרן געגאַנגען, און מ׳דאַרף זיך אומקוקן נאָך פאַרשיידענע מקורים, בכדי צו קאָנען רעקאָנסטרוירן וויניקסטנס אַ טייל תקנות פון דעם דאָזיקן ועד.

וואו אָבער געפינען זיך די דאָזיקע מקורים? גאָר אַ קליינער טייל איז אויפגעזוכט געוואָרן אין פּנקסים פון קהילות, בפרט אין דעם קראָקעווער און טיקטינער פּנקס. דאָס גיט אָבער נאָר אַן אומפולשטענדיק בילד. פרעגט זיך טאַקע, צי וואָלט מען ניט געקאָנט עפּעס געפינען אין די מלוכישע אַרכיוון. וואָס מער איך האָב זיך פאַרנומען מיט דער פּראָבלעמע, אַלץ מער בין איך געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז די פּוילישע אַרכיוון, און בפרט די אַקטן, וואָס זיינען שייך צו דער פינאַנץ-געשיכטע פון יידן אין פּוילן, זיינען אַן אומגעהייערער מקור פון ידיעות וועגן דער געשיכטע פון דער יידישער אַווטאָנאָמיע אין פּוילן, בפרט פונם ועד. אין מיין רשות געפינט זיך שוין צונויפגעזאַמלט אַ גאַנץ רייכער מאַטעריאַל פון דאָזיקן מין.

דער פרעלעגענט שטעלט זיך ווייטער אָפּ ביי דעם אָנהייב פון דער ייד. אַווטאָנאָמיע אין פּוילן און שטעלט פעסט, אַז דעם גאַנצן מיטלעלטער האָבן די פּוילישע יידן ניט געשאַפן קיין גרעסערע אַווטאָנאָמע אָרגאַניזאַציע, ווי די קהילה. ערשט ביים אָנהייב 16טן י״ה ווייזן זיך סימנים פון „מדינות״ אָדער „ארצות״, וואָס נעמען אַרום ווי אַ העכערע אָרגאַניזאַציע-פאָרם קהילות פון איינער אָדער פון מער וואָיעוואָדשאַפטן און וואָס באַהאַנדלען די בשותפותדיקע ענינים אויף סיימיקעס אָדער ועדי-מדינה. (בפירוש ניט ועד-מדינות, וואָס איז געווען איבער אַלע). די דאָזיקע אַווטאָנאָמע מדינות קומען אויף ווי דער רעזולטאַט פון אַ קאַמף, וואָס די קהילות פירן קעגן אויפגעצוווּנגענע יידישע פרעפעקטן, וואָס ווערן פונם קיניג דעסיגנירט אויף אויפצומאָנען ביי יידן די מלוכישע שטייערן. אין יאָר 1544 לאָזט זיך פעסטשטעלן די ערשטע יידישע אַווטאָנאָמע אינסטיטוציע אין מלוכה-מאַסשטאַב, און דאָס איז דער העכסטער יידישער געריכט, וואָס ווערט פון קעניג איינגעאָרדנט אין לובלין און וואָס אין דעם

גייען אריין צו 2 געקליבענע רבנים פון די מדינות גרויספוילן, קליינפוילן און רייסן, און אלס זיבעטער — דער רב פון לובלין.

דער אויפקום פונם ועד־מדינות גופא און פון דער יידישער צענטראלער רעגירונג, דארף אפגערוקט ווערן לערך ביז ארום 1570, ווארעם פון דעם יאר זייגען אונדז באוווסט דאקומענטן, וואס לויט זיי האט דער קיניג באפולמעכטיקט א צענטראלע אויטאנאמע יידישע רעפרעזענטאנץ איינצומאנען און איבערצוגעבן דער מלוכה־קאסע געוויסע יידישע שטייערן און אפצאלן. ווי א טרייבנדיקער פאקטאר סיי ביי דעם אויפקום, סיי ביי דער אנטוויקלונג פון דער יידישער אויטאנאמיע, מוז באטראכט ווערן דאס כאראקטעריסטישע שטרעבן פון יידן ווייטער צו שפינען אין די גלות־לענדער די דינים פון מלוכישן כאראקטער, וואס יידן האבן באשאפן נאך בעת זייער מלוכישער זעלבשטענדיקייט און וואס זיינען אריינגענומען געווארן ווי א באשטאנד־טייל אין תלמוד. די יידן האבן זיך דורכן גלות געטראגן תמיד מיטן ווילן און שטרעבן צו פארפלאנצן אין זייער לעבן די patrioi nomoi, דאס איז טייטש, זייערע געזעצן פון דער היים. דערפון נעמט זיך דער זייער כאראקטעריסטישער פאקט, וואס, א שטייגער, דער אייבערשטער יידישער פארלאמענט אין פוילן, ווי עס דארף באטראכט ווערן דער ועד ד' ארצות, איז, ווי כ'האב דאס דערוויזן אין א באזונדער ארבעט אין די היסטארישע שריפטן פונם ייווא, אויסגעבויט געווארן לויטן מוסטער פון גרויסן סנהדרין און האט געציילט 70 מיטגלידער, און די העכסטע יידישע עקזעקוטיווע, אדער ווי מ'פלעגט זי רופן אין די פוילישע אקטן „גענעראלנאשטש זשידאווסקא”, איז באשטאנען, לויטן מוסטער פונם קליינעם סנהדרין, פון 23 מיטגלידער.

דער רעדנער שטעלט זיך ווייטער אפ אויף דער טעטיקייט פון ועד ד' ארצות און ווייזט אויף, אז ער האט ארומגענומען אלע געביטן פון יידישן אינערלעכן און אויסערלעכן לעבן; ער שילדערט אויך די אינטערעסן־קאמפן, וואס זייגען פארגעקומען אין די ראמען פון דעם אויטאנאמען לעבן.

כל־זמן דאס יידישע ווירטשאפט־לעבן איז געווען ווייניק דיפערענצירט, האט די טעטיקייט פון ועד ווי ביז איז געקאנט באפרידיקן די אינטערעסן פון כלל. אבער שוין ביים אנהייב פון 17טן י"ה ווייזט זיך א שטארק אויסגעוואקסענע קלאסן־דיפערענציאציע ביי די פוילישע יידן, און די קלאסן־אונטערשיידן ווערן נאך מער פארטיפט נאכן חורבן, וואס עס האבן אנגעמאכט די פאגראמען אין שנת ת"ח, ווען דער רוב מנין און רוב בנין פון יידן איז דערפירט געווארן צו א פולער פאראָרעמונג. זינט דעמאלט ווערט דאס יידישע אויטאנאמע לעבן א פלאץ פון בסדרדיקע רייבונגען צווישן דעם קלאס גבירים, וואס האלטן אין זייער רשות אלע כיבודים אין דער אויטאנאמער היערארכיע, און די גרויסע מאסן האנט־

ווערקער, קרעמער און סתם ,,געמיינע מענטשן", וואָס שטרעבן צו צעברעכן די העגעמאָניע פון דער פּלוטאָקראַטיע, ווייל זיי זעען, אַז די אַווטאָנאָמיע ווערט אויסגענוצט אויף אָראָפּצוגעמען דעם גאַנצן עול פון שטייערן און לאַסטן פון די גבירים און אַרויפצוואַרפן אויף זייערע פּלייצעס. עס קומט שוין אין דער ערשטער העלפט פון 18טן י"ה צו אַזעלכע פאַרשאַרפטע סיטואַציעס, אַז מען קאָן זיי ממש כאַראַקטעריזירן ווי אויפשטאַנדן פון המון קעגן די פּני, וואָס הערשן אין די קהל=שטיבלעך און אין די וועדים. מ'וואַרפט פאָר די פּני פאַרשיידענע מעילות, גנבות פון קהלשע געלטער, אומגערעכטיקייטן ביים איינמאָנען די שטייערן, און אין טייל קהילות דערגייט עס אַפילו צו גוואַלד=מעשים קעגן די קהלשע רעדלפירערס. דער ,,געמיינער מאַן" (אָדער ווי ער ווערט גערופן אין די פּוילישע דאָקומענטן ,,פּאָספּאָליטי טשלאָוועק") באַרעכנט נישט אין זיין יאוש, אַז ער קאָן צוזאַמען מיט דעם ברודיקן וואַסער אויך אויסגיסן דאָס קינד — די אַווטאָנאָמיע, נאָר ער גייט אַפילו אַזוי ווייט, אַז ער מיידט אויס, ווי אַמאָל, די שטייער=קאַסעס פון זיינע אייגענע אַווטאָנאָמע אַנשטאַלטן, און ער טראָגט אַריין די שטייערן דירעקט צום פּריץ. די דאָזיקע פאַרהעלטענישן בלייבן נישט באַהאַלטן אין די ראַמען פון יידישן לעבן. זיי דערגייען אויך צו די אויערן פון די רעגירנדיקע פאַקטאָרן פון לאַנד און אויף די פּוילישע סיימען ווערט שוין אין אָנהייב 18טן י"ה באַהאַנדלט די פראַגע, צי ס'וואָלט ניט געלוינט צו ליקווידירן די יידישע אַווטאָנאָמיע, וואָס איבער איר ווערט, לויט רעדעס פון געוויסע דעפּוטאַטן, אַריינגעטראָגן לטובת דער מלוכה בלויז אַ דריט=חלק פון די געלטער, וואָס מען מאָנט איין ביי דער יידישער מאַסע, בעת צוויי דריטל ווערן בלומרשט פאַרשוואונדן אין די קעשענעס פון די יידן=פאָרשטייער. אַ צייט האָט נאָך די שליאַכטע, געשטיצט אין דעם דאָזיקן פּרט דורך דער קירך, געקווענקלט, צי ס'איז כדאי צו מאַכן די דאָזיקע אָפּעראַציע. די סיבה דערפון איז געווען, וואָס מען האָט געהאַט ביי יידן צו מאָנען גרויסע געלט=חובות און מען האָט ניט געוואָלט ריזיקירן אויף אַ שריט, וואָס וואָלט געשטעלט אין סכנה די דאָזיקע געלט=תביעות. סוף=כל=סוף האָט מען זיך אָבער אין יאָר 1764 אַנטשלאָסן צום דאָזיקן שריט און מ'האָט קאַסירט סיי דעם וועד ד' ארצות מיט דער צענטראַלער יידישער עקזעקוטיווע, סיי די לאַנד=סיימיקעס מיט די אַווטאָנאָמע יידישע לאַנד=עקזעקוטיוועס. גלייכצייטיק האָט מען אָבער — און דאָס איז זייער כאַראַקטעריסטיש — באַשטימט אַ ספּעציעלן ליקווידאַציע=געריכט, וואָס זאָל פעסטשטעלן די חובות פון די קאַסירטע אַנשטאַלטן און מען האָט אין איינוועגס באַשטימט אַ געזעץ, אַז דער אויסגעפאָרשטער סכום חובות דאַרף איינגעמאָנט ווערן אין דער פאָרם פון אַ ספּעציעלן קאָפּשטייער. דער באַשלוס פון פּוילישן סיים איז נישט געווען די הויפּט=סיבה, וואָס

האָט גורם געווען צום אונטערגאַנג פון דער יידישער אַווטאָנאָמיע אין מלוכה־ און לענדער־מאַסשטאַב. ווי שוין באַמערקט, איז די אַווטאָנאָמיע שוין פריער אונטערגעגראָבן געוואָרן פון אינעווייניק דורך די פסדרדיקע רייבונגען צווישן דעם יידישן גבירים־קלאַס און דער גרויסער מאַסע „געמיינע מענטשן".

ער רעדנער פאַרענדיקט זיין רעפעראַט, פאַרגלייכנדיק דעם „געמיינעם מענטש" מיטן בלינדן שמשון הגיבור, וואָס האָט מחמת שנאה צו די גבירים — די פלשתים — אַזוי שטאַרק אַ טרייסל געטאָן די זיילן פון אַווטאָנאָמען טעמפל, אַז ער האָט אונטער די חורבות באַגראָבן נישט בלויז די געגנער, נאָר אויך זיך אַליין.

ד"ר עמנואל רינגלבלום: יידן אין דער פוילישער פרעסע פון 18טן יאָרהונדערט.

אַ נייע תקופה אין דער געשיכטע פון דער פוילישער פרעסע הייבט אָן די ביז היינט עקסיסטירנדיקע „גאַזעטאַ וואַרשאַווסקאַ", וואָס האָט אָנגעהויבן אַרויסגיין אין יאָר 1774. דאָס איז די ערשטע צייטונג, וואָס האָט לויט איר אינהאַלט און אויסזען באמת פאָרגעשטעלט אַ צייטונג. זי איז אַרויסגעגאַנגען 2 מאָל אַ וואָך. בנוגע איר אינהאַלט האָבן מיר צוויי תקופות: איינע ביז דעם יאָר 1783, די צווייטע נאָך דעם דאָזיקן יאָר. אין דער ערשטער תקופה האָט זי לויטן מוסטער פון יענע צייטן געהאַלטן, אַז „מענטשן זיינען אויף אַזוי פיל קלוג, אַז זיי קאָנען זיך אַליין שאַפן אַ מיינונג", אָדער אַז „צייטונגען לייענען מיר נישט כדי צו לערנען זיך... נייערט בכדי צו וויסן, וואָס איז געשען דאָ אָדער דאָרט". מיט איין וואָרט די „גאַזעטאַ" איז לכתחלה געווען אָביעקטיוו, געגעבן טרוקענע פאַקטן און נישט אָנגעוויזן, וואָס קאָנען מיר אָפּלערנען פון די דאָזיקע פאַקטן. די טענדענץ פון רעדאַקטאָר, וואָס איז פון ערשטן מאָמענט אָן געווען אַ רעאַקציאָנערע און קלעריקאַלע, איז קענטיק בלויז פון דעם אויסקלייב פון מאַטעריאַלן.

די באַציִונג פון דער „גאַזעטאַ" צו יידן איז לכתחילה דאָס רוב אַן אָביעקטיווע, פונקט ווי זי איז אָביעקטיוו צו אַנדערע דערשיינונגען פון פּאָליטישן אָדער געזעלשאַפטלעכן לעבן. אין איין נאָטיץ געפינען מיר אַפילו אַ ניצוץ פון מענטשלעכקייט לגבי די יידן.

אין פעברואַר 1779 ברענגט דער קאָרעספּאָנדענט פון בוּלאָן (פראַנקרייך) אַ ידיעה, אַז עס האָט דערשיינט דער פערטער באַנד פון אַן ענציקלאָפּעדיע, ווו ס'ווערן געבראַכט ידיעות וועגן צאָל אין אַמאָליקע צייטן. איין מחבר פאַרציילט האָרט וועגן די מעשים תעתועים פון אַ שאַמפּאַנישן גראַף, וואָס האָט באַשטימט, אַז יעדער קעסלער דאַרף אָנשטאָט צאָל אָפּזאָגן די תפילה „פאַטער נאָסטער" און „אַווע מאַריאַ"; פלעגט אַדורכפאָרן אַ גלעזער, האָט ער געמוזט מאַכן אַ כוסהלע מיטן משוגענעם גראַף. פלעגט אַדורכפאָרן אַ ייד, האָט ער געמוזט פאַלן אויף די קני פאַרן טויער פון פּאַלאַץ, אונטערשטעלן די באַק אויף אַ פּאַטש און אַזו"ו. דער קאָרעספּאָנדענט, אָדער אפשר דער רעדאַקטאָר, שרייבט צו: „אויב דער דאָזיקער גראַף אָדער זיין אַרענדאַר פלעגט אַזוי נישט העפלעך אויפנעמען אומגליקלעכע יידן, וואָס האָבן דאָך זייער רעליגיע, הגם זי איז פון אַלטן

טעסטאַמענט, איצט זיי זיך משער, וואָס זיי וואָלטן געטאָן מיט יענע געסט, וואָס אָנערקענען נישט קיין שום רעליגיע?״

די דאָזיקע פונקען פון מענטשלעכקייט בליצן אָבער אויף זעלטן. בדרך=כּלל איז די באַציִונג פון דער „גאַזעטאַ״ צו ייִדן אַ פיינדלעכע. אין יאָר 1774 (21. VI.) ברענגט זי אַ ידיעה וועגן אַ בלוט=בלבול, פאַרציילט וועגן דער אָבדוקציע פון מת, וואַרפט אָבער גלייכצייטיק פאַר די ייִדן, אַז בכדי צו באַווייזן זייער אומשולד, האָבן זיי אונטערגעקויפט די דאָקטוירים און פעלדשערס. ס׳איז דערביי כאַראַקטעריסטיש, אַז די „גאַזעטאַ״ האָט אין אַ יאָר אַרום געבראַכט די ידיעה, אַז די ייִדן זיינען סוף=כּל=סוף באַפרייט געוואָרן פון דער באַשולדיקונג.

אויב ביז צום יאָר 1783 האָט די „גאַזעטאַ״ מחמת איר אַלגעמיינעם כאַראַקטער אָדער די ייִדן אינגאַנצן פאַרשוויגן אָדער זיי לייכט אַ שטאָך געטאָן, האָט זיך די לאַגע געביטן אין יאָר 1783. צום ערשטן מאָל אַנטפּלעקט זיך איר זאָאָלאָגישער אַנטיסעמיטיזם, וואָס האַלט אָן ביזן היינטיקן טאָג. די דאָזיקע דאַטע איז ניט קיין צופעליקע. ס׳דערנענטערט זיך דער באַרימטער פיר=יאָריקער סיים, עס שאַפן זיך ריכטונגען אין דער פוילישער געזעלשאַפט. די חילוקי=דעות זיינען אויך פאַראַן בנוגע דער ייִדן=פראַגע. די „גאַזעטאַ״ באַקומט קאָנקורענטן, פּראָגרעסיווע אָרגאַנען, וואָס טרעטן אַרויס קעגן דעם קאָנסערוואַטיוון אָרגאַן אין פאַרשיידענע פראַגן, צווישן אַנדערע אויך בנוגע דער ייִדן=פראַגע. די ערשטע שלאַכט קומט פאָר אין יאָר 1783. די „גאַזעטאַ״ ברענגט אין נומ׳ 80 (4. X) אַ גלות=לאַנגע קאָרעספּאָנדענץ פון נעסוויזש וועגן דעם, אַז ייִדן האָבן דערהרגעט אַ משומדת. מיט חוזק ענדיקט דער נעסוויזשער קאָרעספּאָנדענט: „דער דאָזיקער ייִדישער פאַרברעך האָט זיך צו פרי אַנטפּלעקט און ער האָט זיי קאַליע געמאַכט דעם גוטן נאָמען, וואָס דער מחבר פון דער פעריאָדישער צייטשריפט (דער „פּאַמיענטניק פּאָליטישני אי היסטאָרישני״ פון חודש יולי פון יאָר 1783, זייט 59), האָט זיי מחמת קריסטלעכער ליבע געוואָלט פאַרשאַפן... און האָט געזאָגט... „זייער רעליגיע האָט נישט קיין שום דין, וואָס זאָל זיי הייסן פיינט האָבן מענטשן פון אַן אַנדער אמונה און ברענגען זיי שאָדן...״

אין אַ צווייטן יאָרגאַנג וויצלט זיך די „גאַזעטאַ״ איבער דעם פּראָיעקט וועגן צוציִען די ייִדן צום מיליטער=דינסט, וואָס דער זעלבער „פּאַמיענטניק״ האָט פאָרגעלייגט. זי פרעגט, צי וועט די ייִדישע קאַוואַלעריע נאָר אויסהאַלטן די אַטאַקע פון די ענגלישע רייטער...

די אַנטיסעמיטישע קאָרעספּאָנדענצן פון דער „גאַזעטאַ״ קלייבן צונויף אַלע בלבולים, וואָס זיינען ווען עס איז אויסגעטראַכט געוואָרן וועגן ייִדן; די צייטונג טראָגט אונטער אירע לעזער מעשיות פון טויזנט און איין נאַכט, וואָס די האָר שטעלן זיך קאַפּויער פון זיי. זי פרייט זיך, בעת מען

פאַרטרייבט יידן פון אַנדערע מדינות, זי שעפּט נחת, אַז אַ רב האָט זיך ערגעץ אין אויסלאַנד אָפּגעשמדט.

ס'איז דעריבער אַ וווּנדער, וואָס די „גאַזעטאַ" האָט אַזוי טרוקן אַדורכגעלאָזן אַ זייער אינטערעסאַנטע נאָטיץ, וואָס מען וואָלט געדאַרפט פאַרשרייבן מיט גאָלדענע אותיות אַפילו אין היינטיקן פּוילן, ווו יידן זיינען על=פּי געשריבענער קאָנסטיטוציע אינגאַנצן גלייכבאַרעכטיקט. אין יאָר 1787 האָט דער קעניג סטאַניסלאַוו אַווגוסט פּאָניצמאָווקסי געמאַכט אַ לענגערע נסיעה איבערן לאַנד. לויט די קאָרעספּאָנדענצן פון דער „גאַזעטאַ" האָבן אים די יידן אומעטום ענטוזיאַסטיש אויפגענומען. אומעטום האָבן אים באַגעגנט יידישע דעלעגאַציעס. אין קאָברין האָט אים דער רב געגעבן אַ הייטל צוקער, אַרומגעוויקלט מיט אַ בלויען שטאָף, וואָס אויף אים זיינען געווען אויסגעהאַפּט גאָלדענע און זילבערנע העברעישע אותיות. אין פּינסק האָט אים מקבל=פּנים געווען דער באַקאַנטער יידן=פריינד, דער דעפּוטאַט בוטרימאָוויטש. בעת דעם אויפנאַם האָט בוטרימאָוויטש אין זיין באַגריס=רעדע דערקלערט, אַז אויף דעם אָרט ווו ס'שטייט דער קעניג, וועט ער אויפשטעלן אַ זייל מיט אַן אויפשריפט אין לאַטיין, פּויליש, רוסיש און י י ד י ש, אַז „צום אָנדענק פון קיניגס אויפהאַלט ווערן אַלע אַדורכפאָרער באַפרייט פון צאָלן מכס אין משך פון 4 יאָר"... אַ חידוש, וואָס די „גאַזעטאַ" האָט די דאָזיקע ידיעה וועגן אַן עפנטלעכער אויפשריפט אין יידיש, (זי רופט עס דעמאָלט יידיש, בעת היינט איז עס ביי איר אַ זשאַרגאָן) אַדורכגעלאָזן אָן שום באַמערקונגען.

אין דער פּוילישער פּרעסע פון 18טן י"ה געפינען מיר אויך ידיעות, וואָס באַליכטן דעם טרויעריקן ע ק אָ נ אָ מ י ש ן מצב פון יידן. עס האָבן זיך דעמאָלט געהערט מיינונגען, וואָס האָבן פאַרלאַנגט דורכצופירן אַ גרינדלעכע ענדערונג אין דער עקאָנאָמישער סטרוקטור פון די יידן. אַגראַריזירונג און פּראָדוקטיווירונג, דאָס זיינען די לאָזונגען פון די פּראָגרעסיווע שיכטן.

דער ווירטשאַפטלעכער חורבן פון פּוילן האָט זיך פאַרגרעסערט אין די יאָרן 1768—1772, בעת ס'האָט זיך כמעט אין גאַנצן לאַנד געפירט אַ בירגער=קריג, אַ קאַמף צווישן די אָנהענגער פון קיניג מיט די באַרער קאָנפעדעראַטן. גרויסע שאָדנס האָבן אויך אָנגעטאָן די אָקופּאַנטן, וואָס האָבן אין יאָר 1772 פאַרנומען גרויסע שטחים פון פּוילן. די לאַגע פון דער יידישער באַפעלקערונג איז געווען דעמאָלט אַ פאַרצווייפלטע. קראַנקהייטן, מגפות, קאָנטריבוציעס, שריפות און סתם אָנפאַלן האָבן אַ טייל קהילות אינגאַנצן חרוב געמאַכט. אָרעמע לייט האָבן געבלאָנדזשעט פון קהילה צו קהילה און געזוכט חיונה. די יידישע באַפעלקערונג עמיגרירט פון פּוילן, ווו ס'עפנט זיך נאָר אַ מעגלעכקייט: קיין פּרייסן, קיין ארץ=ישראל א"א. דער קיניג גיט אַרויס אין יאָר 1787 אַ ספּעציעלן אוניווער=

סאַל וועגן שלעפּערס און בעטלערס. דער אוניווערסאַל, וואָס איז אָפּגעדרוקט אין נומ׳ 45 פון דער „גאַזעטאַ" האָט אַ באַזונדערן פּאַסוס מכוח די ייִדן. די קהילות טאָרן מער נישט טרייבן די אָרעמקייט פון זיך, „ווי ס׳פּראַקטיצירט זיך ביז איצט", נייערט די דאָזיקע ייִדן „דאַרפן פאַרווענדט ווערן צום נוצן פון לאַנד ביי פאַרשיידענע אַרבעטן". מיר קענען צו ווייניק די עקאָנאָמישע געשיכטע פון די פּוילישע ייִדן אויף צו וויסן, ווי ווייט דער אוניווערסאַל האָט דערגרייכט זיין ציל, צי איז ער נישט פּונקט ווי אַ סך אַנדערע קיניגלעכע פאַראָרדענונגען געבליבן בלויז אויפן פּאַפּיר.

אין דער „גאַזעטאַ" געפינען מיר אַ גרעסערע צאָל אַנאָנסן — ווייזט אויס פון דער געריכטסמאַכט — וועגן דעם, אַז סיי די בעלי-חובות, סיי די קרעדיטאָרן פון ייִדישע אַנזעצער דאַרפן זיך מעלדן אין געריכט און באַווייזן זייערע תביעות לגבי די געגעבענע ייִדן. אין אַ טייל פאַלן קומט אַפילו פאָר די ליציטאַציע פון פאַרמעגן, וואָס די געריכטס-מאַכט מעלדעט וועגן דעם דער עפנטלעכקייט. די באַנקראָטן האָבן, משמעות, אַרומגענומען קודם-כל די רייכערע שיכטן, דערביי איז כדאי אָנצווייזן, אַז דאָס פאַרמעגן פון צוויי באַנקראָטירטע אַמשינאָווער ייִדן, פון הערשעק מאַרקיעוויטש און יהודה-ביינוש שלאַמאָוויטש, האָט די קאָמיסיע אָפּגעשאַצט אויף אַ אין יענע צייט קאָלאָסאַלער סומע פון 2,216,479 גילדן („גאַזעטאַ" נומ׳ 8, 28. I. 1786).

אַ צווייטע שאָטנזייט פון ייִדישן לעבן, דאָס זיינען גנבות. וואָס אמת, הערן מיר דאָס לידל פון ייִדישע גנבות שוין אין די פריערדיקע יאָרהונדערטער. דאָס איז אַן אַרגומענט, וואָס ס׳באַנוצט האָט בירגערטום אין קאַמף קעגן ייִדן. דאָס בירגערטום טענהט: די ייִדן גנבענען און זיינען גורם גנבות, ווארום זיי קויפן אויף געגנבעטע זאַכן. פאַרטרייבט די ייִדן פון אונדזער שטאָט און איר וועט זען, ווי די גנבות וועלן אויפהערן.

אין די קאָרעספּאָנדענצן פון דער „גאַזעטאַ" געפינען מיר אַ גרויסע צאָל ידיעות וועגן ייִדישע גנבות, וועגן געריכטס-אורטיילן א. ד. גל. מיר דאַרפן זיך אָבער באַציען מיט גרויס פאָרזיכטיקייט צו די דאָזיקע ידיעות, מחמת די עינויים בעת די געריכטס-פאַרהאַנדלונגען זייגען דעמאָלט געווען אַזוי ראַפינירט, אַז ס׳איז שווער עפּעס צו באַהויפּטן אַפילו אויפן סמך פון די געריכטס-פּראָטאָקאָלן. ווי מיר דוכט אָבער, האָט דער קלאָגעדיקער מצב, דאָס כסדרדיקע פאַרטרייבן די אָרעמקייט פון שטאָט צו שטאָט, געמוזט ביי אַ טייל ברענגען צו אַ רעאַקציע אין דער פאָרם פון נישט אָפּהיטן די געזעצן פון פּריוואַט-אייגנטום.

אַ חוץ גנבים געפינען מיר ייִדן אויך צווישן די באַנדעס רוצחים, וואָס האָבן דעמאָלט פאַרפלייצט פוילן. לויטן באַריכט, וואָס די מיליטער-קאָמענדאַנטן האָבן איבערגעשיקט דער מלוכה, האָט די פּרייסישע מאַכט ביים איבערנעמען פּוילישע ערד-שטחים, פאַרטריבן די באַנדיטן פון די וועל-

דער, זיי האָבן זיך דעריבער באַוויזן אין דעם טייל פּוילן, וואָס איז געבליבן אומאָפּהענגיק. זיי כאַפּן יעדן טאָג אַ פּאָר צענדליק באַנדיטן, „וואָס צווישן זיי געפינט זיך דאָס רוב יידן און ציגיינער", דער עיקר אין דער געגנט פון פּעטריקאָוו און טשענסטאָכאָוו. וויפיל אמת ס'שטעקט אין די דאָזיקע באַריכטן, איז שווער פעסטצושטעלן. איין זאַך מוזן מיר געדענקען, אַז דער באַריכט שטאַמט פון יאָר 1774, ווען דאָס עלנד פון די פּוילישע יידן האָט דערגרייכט זיין מאַקסימום.

ס'פעלן אויך נישט קיין באַשולדיקונגען, אַז יידן טמען קריסטן.

געדיכט איז געווען די שיכט פון פאָראורטיילן לגבי דער יידישער באַפעלקערונג. אַלדאָס ביז האָט מען אַרויפגעוואָרפן אויף יידן, אין אַ מגפה זיינען שולדיק יידן, אין אַ שׂרפה אַוודאי, ווערט אַ קריסטלעך קינד געהרגעט, איז עס אַ יידישער אויפטו. מיט איין וואָרט אומעטום יידן, רק יידן, אַפילו אַז אַ שטורעמווינט ברעכט אויס, איז עס די שולד פון יידן, ווי ס'באַווייזט דער ווייטערדיקער, קאָמישער עפּיזאָד, וואָס האָט פּאַסירט אין אַ דאָרף שיעמיאַנאָווקאַ, דריי מייל אונטער לעמבערג, אין יאָר 1775 (7 אָקטאָבער, נומ' 80). „דעם דרייצנטן סעפּטעמבער—פאַרציילט דער קאָרעספּאָנדענט — איז נאָך אַ גאַנצן טאָג רעגענען אויסגעבראָכן אַ גרויסער שטורעמווינט. ס'האָט זיך באַוויזן אַ גרויסער, שוואַרצער וואָלקן, וואָס פון אים האָט זיך געצויגן ביז צו דער ערד אַ לאַנגע זייל, שוואַרץ ווי דער וואָלקן. אַט=אָ דער דאָזיקער זייל האָט אָנגעמאַכט גרויסע שאָדנס, געריסן דעכער פון הייזער, פון דער נייער יידישער שול האָט ער אַראָפּגעריסן דעם דאַך, דאָסזעלבע איז געשען מיט דעם דאַך פון דער צערקווע, געריסן ביימער, איבערגעקערט שייערס אאַז"וו. דער המון איז שטאַרק דערשראָקן געוואָרן, אין די דאָזיקע שוואַרצע וואָלקנס האָט ער געזען שדים און מלאכי חבלה. דער המון האָט אויך געגלייבט, אַז דאָס זיינען די שדים געקומען בעת די יידישע יום=טובים, כדי לויטן אַלטן מנהג אַוועקצוכאַפּן אַ יידן, דער קלאַנג האָט זיך אַזוי שטאַרק פאַרשפּרייט, אַז מען האָט געהייסן די יידן אַדורכפירן אַ ציילונג, בכדי פעסטצושטעלן, צי איז טאַקע קיין איינער פון זיי נישט נעלם געוואָרן. דער יידישער שקאָלניק האָט געטענהט, אַז עס לייגט זיך נים אויפן שכל, דער עזותדיקער אַשמדאַי (לוציפער) זאָל מאַכן אַזאַ גרויסע, אַזאַ רעשדיקע און אַזאַ טייערע נסיעה צוליב אַן איינציקן ייד; אַז מען מוז העכער גרייכן, בכדי צו געפינען אַזעלכן, וואָס איז מער ראוי צו אַזאַ פייערלעך שליחות. ס'האָט אים אָבער נים געהאָלפן. ער האָט געמוזט איבערציילן די יידן און באַווייזן, אַז קיין איינער איז נישט אַוועק פון דער וועלט. „אויף אַזאַ אופן — ענדיקט דער קאָרעספּאָנדענט — האָבן די יידן געשטילט אויך דעם צווייטן שטורעם, וואָס איז פאַר זיי געווען אַ סך געפערלעכער".

(4) To form a committee for modern literature within the Philological Section.

(5) To prepare the publication of an encyclopaedia in Yiddish.

(6) To prepare the formation of an Art Section.

The Conference also raised the question of establishing a Yiddish college, which could train teachers, public workers, and scientists.

Due attention was given to the question of the finances of the Y. S. I. The Conference considered that to enable the Institute to carry out the work imposed upon it and also to complete the erection of the new building, it was necessary to secure an annual budget of Dollars 66,000. In order to secure this sum the friends of the Institute should make efforts to increase the membership of the "Societies of Friends of the Y. S. I.", and should also endeavour to bring about an increase in the subsidies granted to the Institute by various city governments, kehillas, societies, and private persons.

In order to strengthen the organizational and financial work on behalf of the Y. S. I., the Conference decided to establish a Curatorium, with branches in all countries.

The proceedings at the Conference have given much encouragement to the numerous friends of the Institute, and it is hoped that good results will be attained in the course of the further work of the Institute.

*

The Honorary Presidents of the Curatorium of the Y. S. I. were elected soon after the Conference. The following persons have, so far, been included in this Presidium: Eduard Bernstein (Berlin), S. Dubnow (Berlin), Albert Einstein (Berlin), Siegmund Freud (Vienna), Moses Gaster (London), Edward Sapir (Chicago), Dawid Simonsen (Copenhagen), Bernhard Wachstein (Vienna), Chaim Zhitlowsky (New York).

PSYCHOLOGICAL - PEDAGOGICAL SECTION

1) A. Golomb, 2) L. Kanel, 3) Dr. H. Kowarski, 4) L. Lehrer, 5) Dr. S. Lewin, 6) Dr. A. A. Roback. Scientific Secretary L. Lehrer.

The above sections will in the future receive additions of new scholars who are engaged in research. In their scientific work the sections are entirely autonomous. Financially they are all supported by the Central Board whose duty it is to secure their budget.

The organizational and financial work on behalf of the Institute in various countries is entrusted to various local organizations of the "Friends of the Y. S. I." These local organizations are required to carry on a propaganda on behalf of the Institute and secure the financial means necessary for the activities of the several sections.

The Central Organs of the Y. S. I. are as follows:

(1) A Convention to be held every three years at least. All local Societies are entitled to send delegates to the Convention.

(2) A Central Council formed of representatives of local Societies.

(3) A Central Board elected at the Convention.

The Central Board unifies the activities of the Scientific Sections whenever necessary and helps them in carrying out their resolutions. For this reason it is stipulated in the statutes that half the members of the Central Board and the Central Council shall be chosen from among the members of the Scientific Sections. The Central Board is also in charge of the central establishments of the Institute, such as the Bibliographical Department, the Archives, the Library, the Museum, and the Theatre Museum.

The following persons were elected to serve on the Central Board as members and candidates:

N. Gergel (Berlin), J. Giterman (Warsaw), J. Jashunsky (Warsaw), J. Jefroykin (Paris), B. Kahan-Virgili (Vilno), Z. Kalmanovitch (Vilno), B. Kletzkin (Vilno), J. Lestschinsky (Berlin), N. Maizel (Warsaw), J. Mark (Riga), Z. Reizin (Vilno), J. Shatzky (New York), I. Schipper (Warsaw), E. Tscherikower (Berlin), M. Weinreich (Vilno), M. Zilberfarb (Warsaw).

Inter alia, the Conference carried resolutions instructing the new Board:

(1) To organize statistical investigations of the Jewish population in all countries with compact Jewish settlements — more especially in Poland.

(2) To issue an appeal to all Jewish public workers for assistance to be given to the Y. S. I. in its work of preserving monuments of antiquity and of historical importance, and invite these public workers to establish some kind of contact between their respective communities and the Y. S. I.

(3) To issue, in addition to the "Shriftn" of each Section, a scientific journal for all sections.

Very imposing was the ceremony of laying the foundation stone of the new building of the Y S. I. The gathering included thousands of persons and among those present were also the pupils of numerous Vilno schools with their own bands and school banners.

At a special scientific section of the Conference various papers were read. *Noah Prilutzky* read his essay on "Yiddish Dialects", Dr. *I. Schipper* on the "Committee of Four Lands", *J. Lestschinsky* on "The Economic Evolution of German Jewry during the 19th century" and Dr. *E. Ringelblum* on the "Jews in the Polish Press of the 18th century".

Dr. M. Weinreich submitted to the Conference a report of the Management of the Y. S. I. on their activities for the period preceding the Conference and laid before them their plans for future work.

The general debate that followed was concluded by a resolution that the Y.S.I. is a purely scientific institute and must therefore remain also for the future outside party politics, admitting and encouraging to participation in its activities all those who are willing to do scientific work in Yiddish within the general program of the Institute. The Institute will serve the masses of the people in their struggle for cultural emancipation. The Conference endorsed the line of policy as upheld by the Management before the Conference according to which the Institute shall act as (1) a centre for scientific work in Yiddish and, in the first place, for the study and development of the Yiddish language and literature, (2) a centre for training new workers in the domain of the science of Yiddish and Jewish culture, and (3) a central institution for recording events in Jewish cultural life in all countries of the world.

The Conference confirmed the organizational statutes of the Y. S. I., which are adapted to the wide extent of its work.

As regards the purely scientific aspect of its activities the following Sections were set up.

HISTORICAL SECTION

1) Hon. Member Professor S. Dubnow, 2) Dr. Ch. Borodiansky, 3) Dr. J. Brutzkus, 4) Mag. P. Kon, 5) F. Kursky, 6) A. Menes, 7) Dr. Ringelblum, 8) Dr. J. Shatzky, 9) E. Tscherikower. Scientific Secretary E. Tscherikower.

ECONOMIC - STATISTICAL SECTION

1) Prof. B. Brutzkus, 2) Dr. N. Gergel, 3) Prof. L. Hersch, 4) I. Koralnik, 5) J. Lestschinsky, 6) Dr. I. Lipowski, 7) A. Rosin (Ben Ader), 8) M. Shalit. Scientific Secretary J. Lestschinsky.

PHILOLOGICAL SECTION

1) Hon. Member A. Harkavy, 2) Hon. Member Dr. A. Landau, 3) J. L. Cahan, 4) J A. Yoffe, 5) Z. Kalmanovitch, 6) S. Niger, 7) N. Prilutzky 8) Z. Reisin, 9) Dr. M. Weinreich. Scientific Secretary M. Weinreich.

The Conference of the Yiddish Scientific Institute held on 24th—27th October 1929 in Vilno marks a considerable advance in the development of the Institute.

Those gathered at the Conference represented the Organizing Committee of the Institute itself, Societies of Friends of the Institute in Germany, U. S. A., Latvia (Riga, Dunaburg), Lithuania, Esthonia, Roumania, and Poland (Vilno, Warsaw, Bialystok, Lodz, Lublin, Cracow, Siedlce, Wloclawek, and other cities). In all [there were present at the deliberations more than 80 delegates. The Conference was also attended by numbers of guests from Warsaw and several provincial cities. Among the delegates were well-known authors and public workers. Mr. Finkelstein, a leading lawyer of Kaunas, was given a special permission to travel to Vilno to represent the Kaunas Society of Friends of the Institute (which, in view of the present relations between the Polish and the Lithuanian Governments, is considered an unusual concession). It should also be added that the Polish administration gave the delegates to the Conference certain other facilities in respect of their journey to Vilno.

The Conference received hundreds of greetings from the authorities, from various institutions, from Jewish communal organizations, and from individuals. Such greetings were sent by the Jewish Department of the Latvian Ministry of Education, from the Kehillas of Warsaw and Lodz, from the Societies ORT, OZE, Hias-Ica-Emigdirect, from the Central Committee of the Bund and the Poalei-Zion, the Institute for the Promotion of Science and Letters in Poland (J. Mianowski Fund), the "Gesellschaft zur Foerderung der Wissenschaft des Judentums" in Berlin, from the Friends of the Jerusalem University in Warsaw, the American Section of the Y. S. I., and so forth.

The opening of the session took place in the presence of nearly 1,000 persons among whom were also the President of the Polish Senate Professor Szymański, the City Mayor and other representatives of the City Government, spokesmen of various scientific institutions — Jewish, Polish, Lithuanian, White-Russian, etc.

Many speeches of greeting were delivered at the opening session, and by rising from their seats the assembly honoured the memory of the victims of the outbreak in Palestine as well as the memory of the numerous Jewish writers and scholars who had passed away during the last few years, the name of the late I. L. Peretz having been given especial prominence.